T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİCUMALI HAMÎD DİVANI

(İNCELEME-METİN)

HAZIRLAYAN

SELİN YAVUZ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ İHSAN ÖBEK

EDİRNE 2019

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİCUMALI HAMÎD DİVANI
(İNCELEME-METİN)

HAZIRLAYAN
SELİN YAVUZ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ İHSAN ÖBEK

EDİRNE 2019

Tezin Adı: Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)

Hazırlayan: Selin YAVUZ

ÖZET

Bu çalışma, 19. yy. Osmanlı klasik şiirinin temsilcilerinden olan Eskicumalı Hamîd'in divanının günümüz harflerine aktarılmasını ve incelemesini içermektedir. Çalışma *"Giriş"*, *"Sonuç",* ve *"Kaynakça"* dışında iki ana bölümden oluşmaktadır.

*"Giriş"*te 19. yüzyıl divan şairlerimizden olan Eskicumalı Hamîd'in hayatı, edebî şahsiyeti ve divanı ele alınmıştır. *"Birinci Bölüm"*de divanın tematik incelemesi yapılmıştır. *"İkinci Bölüm"*de Eskicumalı Hamîd divanının günümüz harflerine aktarımı yapılmıştır. *"Sonuç"* bölümünde çalışma boyunca elde edilen bulgular ortaya konmuştur. *"Kaynakça"*da ise araştırmada başvurulan ve çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Eskicumalı Hamîd, Rumeli Şairleri, Divan, Balkanlar

Name of Thesis: Divan of Eskicumalı Hamîd (Analysis and Text)

Prepared by: Selin YAVUZ

ABSTRACT

This study consists of transcription and examining of Eskicumalı Hamîd's divan, who is a representative poet of classic Ottoman poetry in 19. century. The study consists of two parts except "Introduction", "Conclusion" and "Bibliography".

In the "Introduction"; Eskicumalı Hamîd's life, literary personality and divan are discussed. Thematic examination of the divan was conducted in the "First Part". In the "Second Part" Eskicumalı Hamîd's divan is transcribed. The findings obtained during the study are presented in the "Conclusion". In the "Bibliography", the references used in the research and used throughout the study are shown.

Keywords:

Eskicumalı Hamîd, Rumelian poets, Divan, The Balcans

ÖN SÖZ

Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmelerinden sonra teşekkül etmeye başlayan klasik Türk edebiyatı, varlığını 20. yy başlarına kadar devam ettirmiştir. Osmanlı Devletinin gelişmesi ve büyümesine paralel bir şekilde, ulaştığı tüm coğrafyalarda kültür, sanat ve edebiyatı da kendine has bir çehre kazanmış ve 20. yy'a kadar bu sanat çehresi devam etmiştir. Fethedilen Balkan şehirleri ise önemli birer kültür merkezi halini almıştır. Bu sebeple de Balkan coğrafyasının klasik Türk şiirine önemli katkıları olan şairler yetiştirmiş bir saha olduğunun altını çizmek gerekir. Türk edebiyatının önemli bir devresi olan klasik Türk edebiyatı dönemini ve divan şiirini doğru şekilde tanıyabilmek ve tanıtabilmek için bu döneme ait metinleri ortaya koymak ve incelemek gerekmektedir. Biz de bu amaçla 19. yy divan şairlerinden olan Bulgaristan doğumlu şair Eskicumalı Hamîd'in divanını çalışma konusu olarak belirledik.

Çalışmamızın giriş bölümünde, sınırlı kaynaklardan ve divanın içinden elde ettiğimiz bilgilerden yola çıkarak Eskicumalı Hamîd'in hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, divanın tematik incelemesi yapılmıştır. İkinci bölümde, divanın transkripsiyonlu metni oluşturulmuştur. Sonuç bölümünde ise divanın incelemesinde elde ettiğimiz tüm bilgilerden yola çıkarak şairin divan şiiri geleneğiyle kurduğu bağ yansıtılmıştır. Kaynakça kısmında ise çalışma boyunca yararlandığımız kaynaklar verilmiştir. Metnin imlasından kaynaklı sorunlar elimizden geldiğince düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana yol gösteren, tezimi büyük bir dikkat ve titizlikle inceleyen, fikir ve tavsiyeleriyle beni her zaman yapıcı şekilde yönlendiren değerli Hocam Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK'e teşekkür ederim. Ayrıca tezimin yazılma sürecinde umutsuzluğa düştüğüm dönemlerde elimden tutan, tezimi dikkatle okuyan ve desteğini esirgemeyen sevgili Hocam Dr. Öğretim Üyesi Gülçiçek Akçay'a ve değerli katkılarından dolayı Hocam Öğr. Gör. Cüneyt Nur'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin yazılma sürecinde daima yanımda olan, beni anlayan ve çözüm üreten sevgili eşim Cemalettin Yavuz'a, son zamanlarda -onların tabiriyle- "çocuk okulu"na gözlerim nemli bıraktığım, canımdan öte minik yavrularım Aybike ve Oğuz Kağan'a, bir de desteğini her zaman hissettiğim canım anneme sonsuz teşekkür ederim.

Selin Yavuz

Edirne, 2019

İçindekiler

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖN SÖZ ..... **III**

İçindekiler ..... **V**

GİRİŞ **1**

ESKİCUMALI HAMÎD'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ ŞAHSİYETİ **6**

A. Hayatı **6**

a. Eserleri **17**

b. Edebî Şahsiyeti **19**

I. BİRİNCİ BÖLÜM **32**

A. İNCELEME **32**

1. Şekil Özellikleri **32**

a. Nazım Şekilleri **32**

(1) Kasideler **32**

(2) Musammatlar **33**

(a) Murabba **34**

(b) Muhammes **34**

(c) Tahmis **35**

(d) Müseddes **35**

(e) Müsebbā **35**

(f) Mütessā **35**

(3) Gazeller **36**

(4) Kıt'alar **36**

(5) Mesneviler **37**

(6) Müstezad **37**

b. Nazım Türleri **37**

(1) Bahâriyye **37**

(2) Nevrûziyye **38**

(3) Sahbâ-Nâme (Sâkî- Nâme) **40**

(4) Tarih **41**

(5) Muamma/ Lügaz **41**

2. Muhteva Özellikleri 42
a. Deyimler ve Atasözleri 42
b. Sosyal Hayat 45
(1) Gelenek, Görenek ve Adetler 45
(2) Alışveriş 50
(3) Kıyafetler 51
(4) Hastalıklar 53
(5) Halk Hekimliği Ve Tedavi Yöntemleri 55
(6) Eğlence 56
(7) Meslekler 61
(8) Yer Adları 62
(9) Gök Cisimleri 63
(10) Dinī ve Tasavvufī Unsurlar 68
(11) Hükemā ve Filozoflar 80
(12) Kadim İran Geleneği ve Farsî Şahsiyetler 82
c. His Unsurları 88
(1) Aşk Duyguları 89
(2) Çevreye Ve Tabiata Dair Duygular 93
SONUÇ 96
II. İKİNCİ BÖLÜM 99
B. METİN 99
ESKİCUMALI HAMÎD DİVANI 105
KAYNAKÇA 361

KISALTMALAR

(bkz.) : Bakınız

(s.):Sayfa

(S): Sayı

(C): Cilt

(Krş.): Karşılaştırınız

(M.): Metin

(MEB): Milli Eğitim Bakanlığı

(TDK): Türk Dil Kurumu

(TDV): Türkiye Diyanet Vakfı

(Y): Yıl

(yy): Yüzyıl

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu olan şair ve eseri, bir zamanlar Osmanlı toprağı olan *Rumeli* ya da bugünkü adıyla *Balkanlar* olarak anılan coğrafyada hayat bulmuştur. Edebî bir ürün ve onu vücuda getiren sanatçı, muhakkak ki yaşadığı dönemin tarihî, coğrafî, kültürel ve ekonomik şartlarından ayrı tutularak incelenemez. Çalışmamızın ilk bölümünde Eskicumalı Hamîd'in hayatı, sanatı ve eseri hakkında bilgi vermeden önce incelenecek olan eserin daha iyi anlaşılabilmesi için, eserin meydana getirildiği coğrafya, dönem ve bu dönemde yaşanmış bazı tarihî olaylar hakkında kısa kısa bilgiler verilecektir. Bu bilgiler inceleme bölümünde kaynak olarak kullanılacaktır. Üzerinde çalıştığımız eserin söz konusu etkenlerden ne derece etkilendiği inceleme bölümünde daha net görülebilmektedir.

Osmanlı medeniyetiyle birlikte balkan şehirlerinin gelişmesi aşamasında, medrese, mektep, tekke ve zaviyeler kurulmuş; bilim, kültür ve sanatın ilk temsilcileri ortaya çıkmaya başlamıştır.

"Edebiyat tarihinde ilk temsilcilere II. Bayezid döneminde (1481-1512) rastlanır. Bu tarihten sonra Edirne, Gelibolu, Saraybosna, Serez, Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selanik, Sofya ve Belgrad gibi önemli kültür merkezlerinden ve bunlardan biraz daha az öneme sahip başka beldelerden yüzlerce şair ve yazar yetişmiş ve bunlar uzun bir süre Türkçemizi zenginleştirmeye devam etmişlerdir. Bunların içinden dilimizin ses bayrakları sayılabilecek çok sayıda büyük sanatçının da yetiştiğini özellikle belirtmek gerekir.

Şuarâ tezkirelerinin verdiği bilgilere göre Osmanlı döneminde seksen beş şair bugünkü Bulgaristan sınırları içinde doğmuştur (İsen 1997: 515)".

Mevcut tezkirelerde divanını incelediğimiz şair Eskicumalı Hamîd hakkında bilgiye ulaşamamış olmamız, Rumeli şairlerinin sayısının bilinenden daha fazla olduğunu düşündürmektedir.

Klasik Türk şiirinin her sahası gibi Balkan coğrafyasını kültür ve sanat bakımından diğerlerinden ayıran birtakım hususiyetler vardır. Balkan şairleri de Klasik Türk şiiri dairesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bununla birlikte bazı farklılıklar ortaya koymuşlardır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde Eskicumalı Hamîd divanının muhtevası üzerinde ayrıntılı durulacağından dolayı, burada Balkan şairlerinin özelliklerinin çalıştığımız divana olan yansımalarına kısaca değinilecektir.

Fuad Köprülü'nün şair Hayalī hakkındaki şu değerlendirmesine bakılarak Rumeli şairlerinin genel özelliklerine ulaşılabilir; "*Bu serbest, rindâne aşk şiirlerinde, Hayâli, İshâk Çelebi gibi Rumeli şairlerinde de gördüğümüz hususiyetler vardır: Samimilik, kuvvetli ilham, laubalilik, gurur ve istiğna, mahalli renklere itina…"* (Köprülü 1988: 554). Şair Eskicumalı Hamîd divanında da özellikle gazeller bölümünde samimi bir üslup görülmektedir. Örneğin şair sürgüne gönderildiği yıllarda yazdığı gazellerinde çektiği çileyi ve hasreti canlı ve samimi bir şekilde ifade eder.

19. yy şairi olan Eskicumalı Hamîd'in yaşadığı dönemde Osmanlı devletinin siyasi durumunu pek çok iç ve dış problemlerle, bu problemleri aşmak için ortaya konulan yenileşme hareketleri kabaca özetlemektedir.

Eskicumalı Hamîd'in şiirlerinde de Osmanlı Devletinin yaşadığı zor günlerden kesitler vardır. Bu dönemin padişahları sırasıyla III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud'tur. Divanını incelediğimiz Eskicumalı Hamîd'in şiirlerinden anlaşıldığına göre kendisi III. Selim ve II. Mahmud'un iktidar yıllarında yaşamıştır. Örneğin; H. 1226 tarihine düşürdüğü 57 numaralı tarih şiiri III. Selim'in şehadetini işlemektedir.

Eskicumalı Hamîd'in memleketi olan Balkan coğrafyası bu dönemde son derece karışıktır. 19. yy'da Balkanlarda pek çok ayaklanma meydana gelmiştir.

Çalışmamız açısından önemli olması nedeniyle burada 1808 yılında imzalanan Sened-i İtttifak'a değinilmelidir. *Bilindiği üzere bu sözleşme, Anadolu'da ve Rumeli'de toprak sahibi âyanların aşırı derecede güçlenmesini engellemek amacıyla Anadolu ve Rumeli âyanlarıyla imzalanmıştır. Sened-i ittifak karşılıklı sadakat ve güveni sağlamaya yönelik bir sözleşme olup taraflar görev ve yükümlülüklerini yeminle kuvvetlendirmişlerdi. Âyana verilen teminatlar kendilerinden sonra gelen mirasçılarını da kapsamaktaydı* (Akyıldız 2009: 36.c. 512-514).

Eskicumalı Hamîd divanında da Eskicuma âyanlarından sıklıkla söz edilmiş ve bu âyanlardan sadece Ali Ağa için bile pek çok tarih düşürülmüştür. Çalıştığımız divanın önemli özelliklerden biri de, divanda bulunan bazı şiirlerin yazılış nedenlerinin şiir başlıklarında yer almasıdır. Bu şekilde dönem ve sosyal hayatla ilgili pek çok bilgiyi bu başlıklardan da elde edebiliyoruz.[1] Örneğin; Eskicumalı Hamîd'in, Şumnu şehrine hitaben yazmış olduğu müsebbâsında, "Biñ iki yüz otuz iki senesi Medine-i Şumnu'da iḥtilal vāḳī' olup Çavuşoğlu Hasan Begi aʿyānlıḳtan ʿazl ėdüp ve yerine nā-ḫalef nādānlar aʿyān oldıkda söylenmişdür." ibaresi yine şiir başında bulunmaktadır. Bu da Sened-i İttifaktan sonraki yıllarda âyanlarla ilgili sorunların büyüdüğüne işaret etmektedir. Şairimiz Eskicumalı Hamîd yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğundan 1844'ten sonraki yıllar çalışmamızın merkezinde değildir.

Çalışmamızda ele aldığımız eser 19. asrın ilk yarısında kaleme alınmış olduğundan, bu yüzyılın ilk yarısı asıl ilgi alanımızı oluşturacaktır. Dolayısıyla bu bölümde alanın önemli uzmanlarının bu yüzyıl hakkındaki görüşlerinden kısa kesitler vermek yerinde olacaktır. Burada amaç 19. yüzyıldaki divan şiirini incelemek değil, Eskicumalı Hamîd divanının daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak olduğundan verilecek bilgiler genel bir çerçeve oluşturacak mahiyettedir.

Bu dönemde edebiyat, özellikle asrın ilk yarısında, geçen asrın bir devamı görünümündedir. Şiire yeni bir nefes ve soluk kazandıran Şeyh Gâlib'den sonra klasik

[1] Bu başlıklar; Ali Ağa'nın Eskicuma anbar âyanı oluşuna, Oğlu Murad Bey'in doğumuna ve ölümüne, yaptırdığı camiye, Eskicuma kasabasında konak yaptırmasına, Servi şehrinde cami yaptırmasına dairdir.

edebiyatın beslendiği kaynaklar kurumuş, neredeyse söylenebilecek her sözü bitmiş, orijinalliğini kaybetmiş, şairler eski ustaları tekrarlamaktan ileriye gidememiş, orijinallik gösterme hevesiyle yapmacıklık, yavanlık hatta bayağılığa düşülmüştür (Kartal- Şentürk 2005: 491).

Fuad Köprülü'ye göre, *19. asrın başında, Osmanlı şiiri, Şeyh Gâlib'den sonra, derin bir yaşlanma, eskime manzarası gösterir. İstanbul'da ve imparatorluğun büyük merkezlerinde koca koca divanlar tertip etmiş birçok şairler vardır fakat bunlar, eskilerin kıymetsiz taklitlerinden ibarettir. Tanzimat'a kadar devam eden bu derin yoksuzluk içinde yalnız Enderûnî Vâsıf ve İzzet Molla gibi iki şair az çok bir hususiyet göstermeye muvaffak olmuşlardır* (Köprülü 2006: 533).

Mine Mengi'ye göre, *19. yüzyılda Divan şiiri, yeni edebiyat karşısında gücünü kaybetmiş hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamaz duruma düşmüştür. Yüzyılın şairlerinin çoğu, 18. yy'da Nedim'le başlayan mahallileşme akımını sürdürme eğilimindedir. Bu tarzda yazan şairlerin en önemli özellikleri, halk söyleyişlerini şiire sokmada aşırılığa kaçmaları, şiirlerinin duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun olması ve vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimi vermeleridir* (Mengi 2006: 259). Bu noktada Victoria Rowe Holbrook'un 18. yy'da Şeyh Galib sonrası konu, üslup ve özgünlük sorunları üzerine şu sözlerine yer vermek gerekir;

"... Galib'in yaşadığı 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde, bir şairin edebî öncellerinin tümü (Galib) tarafından ele alınıp işlenmiş, çok sınırlı bir konu üzerine yeni bir şey söylemek zorunda olunduğu anlamına gelmektedir. Hatibin (Galib) alaya aldığı "kılıç artığı" şairlerin öne sürdüğü özgünlüğün tükenişi özellikle bu alttür (mesnevi) alanında söz konusudur..." (Holbrook 2012: 179).

Bu dönemin nazım şekillerine baktığımızda eski şiirin bir devamı olduğunu görmekteyiz. Hatta şiirde yenileşmeyi savunan en önemli isim Namık Kemal dahi şiir dünyasına eski şiirler yazarak girmiş, sonraki şiirlerinde ise yine klasik nazım şekilleri

ve aruzu kullanmış, sadece şiirin içeriğini değiştirmiştir. Tanzimat dönemi ve dolayısıyla Namık Kemal'den önceki dönemin özgünlükle ilgili sorunlarını açıklayabilmek için Holbrook'un şu tespiti bu noktada zikredilmeye değerdir;

"... Genç Osmanlılar'ın önde gelenlerinden Namık Kemal (1840-1888), divan şiiri eleştirisini İran etkisini kötüleme üzerine kurmuştu. Ali Şir, Galib ve Namık Kemal, her üçü de edebî yenilikçiler olma iddiasındaydılar ve Farsçaya yaptıkları göndermeler tartıştıkları şeyin özgünlük olduğuna dair retorik bir göstergedir" (Holbrook 2012: 143).

Tanzimat seneleri bizim inceleme alanımızın dışında kaldığından daha fazla ayrıntıya girmeyeceğiz.

Tüm bu verilerden sonra her ne kadar 19. yy şairlerinin divan şiirinin altın çağını yakalayamamış olduğu sonucu çıksa da; çalışmamızın öznesi olan şair Eskicumalı Hamîd'in divanını incelediğimizde dönemine ışık tutan, yer yer mahalli olayları ve kişileri konu edinen; yaşadığı coğrafyanın güzelliklerini anlatan bir şairle karşılaşmaktayız. Yaşadığı dönem divan şiirinin en parlak dönemlerinden biri olmasa da Eskicumalı Hamîd, özgünlük çabasında olan bir şair portresine sahiptir. Divanının hacmi çok büyük olmasa da tam bir divan tertip etme çabasında olan şair, nazım şekilleri ve konu bakımından da gelenekten ayrılmamakla birlikte, sık kullanılmayan vezinlere ve nazım şekillerine yer vermiş, taze mazmun bulma ve özgünlük hevesinde olduğunu şiirlerinde de dile getirmiştir. Tüm bu açılardan Eskicumalı Hamîd'in dikkate değer bir şair olduğu düşüncesindeyiz.

ESKİCUMALI HAMÎD'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

A. Hayatı

Eskicumalı Hamîd Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yaklaşık beş yüzyıl hâkimiyet sürdüğü Bulgaristan'ın Eskicuma kasabasında doğmuştur. Kaynaklara göre Bulgaristan, pek çok şair yetiştirmiş önemli kültür merkezlerindendir (İsen 1997) . Tezkirelerde kendisinden söz edilmeyen şair hakkındaki bilgiyi, daha çok divanın içeriğinden ve divanın sonunda oğlu Esad Bey'in yazdıklarından elde etmekteyiz[2].

Esad Bey'in verdiği bilgilere göre şairin asıl adı Ahmed Hamîd'dir. Yine nâmının divan sahibi Hacı Ahmed olduğunu, Eskicuma kasabasında mîr olarak saygı gördüğünü de Esad Bey aşağıdaki beyitte açıkça anlatmıştır;

Dėnürdi nāmına ṣāḥib-i dīvānuñ Ḥacı Aḥmed
Kĭ Eski Cumʿa'nuñ ol idi çoḳdan mīr-i mīrānı

Mahlası Machiel Kiel'in İslam ansiklopedisinde yazmış olduğu Eskicuma maddesinde Hamîdî şeklinde geçmektedir. Bunun sebebi de Eskicuma kasabasındaki Saat camisinin kitabesinde şairin mahlasının bu şekilde yazılmış olmasıdır. Fakat bizim divanda tespit ettiğimiz 30 numaralı bu şiirde mahlası "Hamîd(ā)" şeklindedir. Bunun dışında divanda iki yerde[3] daha mahlası Hamîdî şeklinde geçen şairin diğer tüm şiirlerinde mahlası Hamîd'dir. Hakkında son yıllarda yapılan küçük çaplı çalışmalarda[4] şairden Eskicumalı Hamîd olarak bahsedilmektedir. Biz de divandaki

[2] Esad Bey'in yazmış olduğu kısa hayat hikâyesi ve tarih şiiri metinler bölümünün sonunda tam metin olarak yer almaktadır.
[3] 56. ve 85. Şiirlerde Hamîdī şeklinde geçmektedir.
[4] Bkz. Şenödeyici (2012), Aslan (2014), Gıynaş (2016).

şiirlerinden Hamîd olarak tespit ettiğimiz şairi, diğer Hamîd isimli şairlerden ayırmak ve literatürde tanındığı şekline sadık kalmak amacıyla çalışmamızda Eskicumalı Hamîd şeklinde aldık.

Divanda şairin Esad Bey dışında iki oğlunun daha adı geçmektedir. 46 numara ile numaralandırdığımız tarih şiirinde 1221 yılında doğan ilk oğlu Ali için tarih düşürmüş, 47 numara ile numaralandırdığımız beyitte ise 1231 yılında doğan ikinci oğlu Hüseyin için tarih düşürmüştür. Bu üç oğlu dışında divanda eşi, varsa diğer çocukları, anne babası gibi başka akrabalarının isimleri bulunmamaktadır.

Şair Eskicumalı Hamîd, Eskicuma kasabasında doğduğunu ve bir müddet orada eğitim aldığını mesnevisinin şu beytinde söylemektedir:

Faḳīriñ Eskicumʿa mevlidimdi
Biraz ʿilm anda taḥṣīl eyledimdi (96/3)

İlme ve şiire meraklı olduğunu, kitaplara çok zaman ayırdığını şu sözlerle anlatmaktadır:

Kitābet ile geçmişdi zamānum
Niẓām ü naẓma pek mā'ildi cānum (96/4)

Şumnu şehrinde tahsil gördüğünü ve orada Şeyh Ahmed Efendi'den[5] ders aldığını anlattığı beyitlerden yola çıkarak, şairin medrese eğitimi görmüş kişilerden olduğunu anlamaktayız:

Kĭ şehr-i Şumnı'ya ʿazm ėtdüm ey cān

[5] Şeyh Ahmed Efendi'nin Şumnu müftüsü olduğu 96 numaralı şiirin 8. Beytinde belirtilmektedir. Müftü ise Osmanlı'da yüksek dereceli müderristir (İslam Ansiklopedisi 2010; cilt 39, sayfa 91-96) .

Ėdem taḥṣīl o yerde ʿilm [ü] ʿirfān (96/5)

Anıñ müftīsi vardı Ḥacı Ḳurrā
Kĭ Şeyḫ Aḥmed Efendi şānı vālā (96/8)

Hocası Şeyh Ahmed Efendi[6], zâhir ve bâtın ilimlerini okutan, cümle Rûmun kutbu ve hocasıdır:

Ėriştirdi bu ednāyı aña Ḥaḳ
Mürīdi ez-dil ü cān oldım ancaḳ (96/9)

Oḳutdı ẓāhir ü bāṭın ʿulūmun
Ol idi ḳuṭbı çünkĭ cümle Rūmuñ (96/11)

Divandaki şiirlerin genel görünümünden Eskicumalı Hamîd'in meşrebi hakkında divandan edindiğimiz bilgiler şu şekildedir:

Diğer divanlarda olduğu gibi Eskicumalı Hamîd divanında da konu ve muhtevaya göre şiirlerin divanda bir sırası vardır.[7] Eskicumalı Hamîd divanı münacat şiirleriyle başlamaktadır. Bizim dikkatimizi çeken Bektâşî meşrep bir şair olduğunu düşündüren bilgilerden ilki divanda 2 numarada yer alan Farsça münācattır. Bu münācatta şair Allah'a yakarışta bulunurken Hz. Muhammed ile birlikte Murtaza adıyla Hz. Ali'yi ve on iki imamı (düvazimamı) sırasıyla saymaktadır. Şiirdeki bu

[6] Araştırmalarımıza göre bu kişi Bor'lu Ahmed Kuddûsî olabilir. 1221-1222 yıllarında Osmanlı-Rus savaşında bulunan Ahmed Efendi bir süre Şumnu'da yaşamıştır. Sûfiyâne, dervişâne, âşıkâne şiirleriyle çevresi üzerinde etkili olmuştur. Nakşibendi Şeyhi olan bu zat sonradan Kâdirîyye'ye intisâb etmiştir (Uludağ- Köksal 2002).

[7] Bu sıra cemiyetin değer hiyerarşisine uygundur. Kasidelerde önce ulûhiyet makamına, sonra peygambere, diğer din ululara ve nihayet başta padişah olmak üzere devlet büyüklerine yazılanlar yer alırlar. Daha sonra diğer türler sıralanır (Okuyucu 2006; 132).

sıralama Alevî- Bektâşî geleneğine bağlı şairlerin düvazimam[8] şiirlerinde kalıplaşmış bir kullanımdır.

Şair Eskicumalı Hamîd divanında dinî ve edebî bir tür olan düvazimam şiirlerinden 3 adet bulunduğunu tespit ettik. Birincisi yukarıda bahsettiğimiz 2 numaralı Farsça münacattır. İkincisi şairin 33 numaralı Eskicuma ayanlarından Hacı Ali Aga'nın konağına tarih düşürdüğü şiiridir. Üçüncüsü Osman Pazarı ayanı Mehmed Aga'nın oğlunun mevlidine düşürdüğü 44 numaralı tarih şiiridir. Şair Eskicumalı Hamîd divanında bulunan bu düvazimamların kendine has ezgisiyle ayinlerde söylenmek amacıyla yazılmadığı, daha çok Hz. Ali ve oniki imama saygı niteliği taşıdığı düşüncesindeyiz.

Şairin meşrebine ilişkin diğer bir bilgiyi de kaleme aldığı şiirlerden 56 numaralı Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin işlendiği Nevruziyye'den elde ediyoruz. Şiirde Yezid'e ve ona yardım edenlere lanet okunmaktadır. Bu şiirde bu konunun işlenmesinin sebebi ise o sene nevruzun muharrem ayına denk gelmesidir. Şairin muharrem ayında meşrebine uygun şekilde hareket ettiğini anlıyoruz.[9]

Görmez misün ėrişdi bu dem māh-ı muḥarrem
Bu mehde durur vāḳıʿa-i şāh-ı şehīdān (56/20)

Yukarıda bahsettiğimiz şiirlerinin dışında, şairin deniz yoluyla hacca gitmiş olduğunu anladığımız aşağıdaki beyitte, Rosdos adasındaki Murad Reşid tekkesine ziyaretini ve Baba Murad'a intisabını "dâhil olduk" diyerek açıklamaktadır:

Bu sene Ḥacc-ı şerīfe ʿazm ėdüp baḥren dilā

[8] "*Düvazdeh İmam teriminin çeşitli söyleniş farklılıklarıyla birlikte daha çok düvazimam şeklinde ve bunun yanında On İki İmam nefesi, bağlantı nefesi isimleriyle anılan, Alevi-Bektaşi nefesleri arasında On İki İmam temasını çeşitli yönleriyle işleyerek muhteva açısından kendine has bir yeri ve önemi olan, buna bağlı olarak kutsal kabul edildiği için en çok ayinlerin dinî yönünün ağır bastığı aşamalarda büyük bir saygı içinde ve ezgiyle söylenen; Tekke geleneği, âşık edebiyatı ve sözlü gelenekle sıkı sıkıya ilişkili olan dinî ve edebî bir türdür*"(Yavuz 2014,122).

[9] Bu bahse nazım türleri bölümünde Nevruziyye başlığı altında daha ayrıntılı şekilde değinilmiştir.

Dāḫil olduḳ tekye-i Baba Murād'a ʿārifā (54/1)

Aşağıdaki beyitlerde de görüleceği üzere, Baba Murad'a niyaz edilmesi, On iki İmamdan bazılarının isimlerinin sayılması, Kerbela hadisesini anması söz konusudur. Ayrıca bu şiirde Murad Reis tekkesi postnişini Hacı Süleyman Efendi'nin de seyyidliği vurgulanmıştır.

Bir murādın varsa gel Baba Murād'a ḳıl niyāz
İste Mevlā'dan ne ise olur ol elbet revā (54/6)

Post-nişīni bir mübārek ẕāt-ı pāk u muḥterem
Nesl-i sādāt-ı kirām ḥulḳu Ḥasan Ṭakī Rıẕā (54/7)

Cebhe-i pākinde enver rūz u şeb hem berḳ urur
Bu ʿayān kim ḥaṣ evlād-ı Ḥüseyn-i Kerbelā (54/8)

ʿĀrif-i sırrı ʿulūm ü ẓāhir ü bāṭındur ol
Zü'l cenāheyn ṭayr eder ʿanḳā-yı ḳāf-ı evliyā (54/9)

Şeyḫ el Ḥācī Süleymān nām-ı pākī kim odur
Bir ġarīb dost her gelen mihmāna eyler merḥabā (54/9)

Cānına minnet kĭ cānıñ bezl-i mihmān eyleye
Ḥaḳ Teālā böyle bir ḫulḳu naṣīb ėtmiş añā (54/10)

Vāṣılında mürşīd-i kāmil o ẕāt-ı muḥterem
Men ʿaref sırrına vāḳıf ʿārif-i sırr-ı Ḫudā (54/11)

Beş refīḳile gelüp tārīḫ oḳu sāle Ḥamīd
Bir mekān-ı cennet-āsādur bu cāy-ı dil-güşā (54/12)

Künyesinde kendisinden es-seyyid el-hacc Ahmed Hamîd olarak bahsedilen şairin hacca deniz yoluyla gittiğini anlattığı yukarıdaki 54 numaralı şiirin 1. beytinin yanısıra, 157 numaralı gazelinin son beytinde de kutsal toprakları ziyaret ettiği anlaşılmaktadır:

Cāmiʿ-i şehr-i ezelden ḥamd ola gördi Ḥamīd
Rūḥ-ı ḳandīl-i Ḥabīb[-i] Ḥażret-i Mevlā yeşil (157/7)

Tüm bunların yanısıra oğullarına verdiği isimler ve onların mevlidine düşürdüğü tarihlerden de Ehl-i Beyt sevgisi ve Bektâşî meşrep bir şair olduğu belli olmaktadır. İlk oğlu Ali için düşürdüğü tarih;

Ān kĭ şāhān-ı düvāzdeh seni bāb ėtsünler
Pes ebī-veş ola ol sālik-i rāh-ı nücebā (46/12)

Bu duʿā kāfī Ḥamīdā ola ʿömri efzūn
Ṭıfl kĭ ʿind-i erenlerde bula cāh-ı ʿalā (46/13)

Geldi ceddān u şehīdān oḳudı tārīḫini
Nāmdaş-ı şeh-i merdān ʿAli ez-āl-i ʿabā (46/14)

İkinci oğlu Hüseyin için söylediği tarih:

Söyledüm bülbül gibi tārīḫ-i ferzendim Ḥamīd
Gülşen-i āl-i Ḥüseynde kĭ oldı nev-güşā (47/1)

Şair aşağıdaki beytinde de kendisinden "*seyyid*" ve "*Hacı*" sıfatıyla bahsetmektedir:

Ḥamīdü's-Seyyidü'l Ḥāc Aḥmed'i Ḥaḳ
Anıñ taḥrīrine ḳıldı muvaffaḳ (96/78)

Divanın sonunda oğlu Esad Bey'in babası ile ilgili bilgi verdiği kısımda da şairden seyyid namı ile bahsedilmektedir:

Ḫˇācegān-ı Hümāyūndan es-Seyyid el-Ḥāc Aḥmed Ḥamīd Efendi ṣāḥib-i dīvān Cumʿa-i ʿAtīḳ mevlūd[en] biñ iki yüz elli ṭoḳuz senesi ecel-i mevʿūd ile fevt oldıḳda Efendi-i mūmā-ileyhüñ ṣaġīr ferzendi el-ḥaḳīr el-faḳīr iş bu taḥrīr olunan dīvānı perīşān evrāḳdan derc ėtdikde ve terḳīmini tām eyledikde ber-vech-i zīr tārīḫ söylemişdür.

Şairin divanının genel görünümünden, oğullarına verdiği isimlere dair düşürdüğü tarihlerinden ve belli başlı bazı şiirlerinden şairin Ehl-i Beyte bağlılığını, seyyid ve Bektâşî meşreb bir şair olduğu sonucunu çıkarmaktayız.

Şairin mesleği ile ilgili tahminimiz onun devlet ricalinden olduğu yönündedir[10]. Tezimizi sağlamlaştıran bilgiyi ise divanın sonunda şairin oğlu Esad Bey'in kaleme almış olduğu tarih şiirindeki 5. beyitten elde ediyoruz. *Ḫˇācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūn* sözlükte; dîvân-ı âlî efendileri manasında kullanılan devlet ricâline verilen bir ad[11] olarak geçmektedir. İslam ansiklopedisinin *Hâcegân* maddesine göre de 16. yy sonlarında ortaya çıkan Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn rütbesi zamanla Taşra'da görevli yüksek seviyeli kâtipleri de kapsamaya başlamıştır. Hicri 1250 yılına kadar kâtip zümresine paye olarak verilen bu rütbe o tarihten sonra sınavla alınan, itibar ve önemini yitiren bir rütbe olmuştur (İpşirli 1996). Şair Eskicumalı Hamîd Hicri 1259 yılında vefat etmiştir dolayısıyla bu rütbenin itibarlı günlerine yetişmiştir.

Bu ʿaṣruñ ḫˇācegān-ı dīvān-ı hümāyūnı idi ol ẕāt
Sene biñ iki yüz elli ṭoḳuzda göçdi seryānī?

[10] Osman Keskioğlu, Şumnu'daki İslam eserleri ile ilgili makalesinde şair Hamîd'den Divan-ı Hümayun hocalarından Eskicumalı Hamit diye bahsetmektedir (Keskioğlu 1988; 393).
[11] Devellioğlu 2007; 305.

Aşağıda bazı bölümleri verilen 12 numaralı şiirde de kendisine hitaben bazı nasihatlerde bulunmuştur, aşağıdaki mısrada şair kendisine Cum'a nāibliğine[12] layık olmayan bir memur isen derken mesleği hakkında bir ipucu vermiştir:

Cumʿa nāibligine nā-müsteḥāḳ me'mūr isen
Atmasun nā-reh seni şol furṣat-ı şerʿ-i şerīf (12/28)

Şair kendisine Mevla seni bu makama memur eyledi, sen de sadakatle bu hizmeti yerine getir demektedir:

Çünkĭ me'mūr eyledi Mevlā seni bu mesnede
Ṣıdḳile eyle Ḥamīdā Ḫizmet-i şerʿ-i şerīf (12/32)

Eskicumalı Hamîd gazellerinden bazılarında feleğin bin türlü oyun ile onu gurbete attığını, gurbette hasret çektiğini anlatmaktadır. Özellikle 92 numaralı tahmisi "Osman Paşa'ya hasbihal" başlığı ile yazılmış af dilediği ve memleketine geri dönmeyi arzuladığını dile getirdiği şiiridir. Bunun dışında 164, 165 ve 166 numaralı gazellerinden yola çıkarak onun bir müddet evinden, memleketinden uzak kaldığını, sürgüne gönderilmiş olabileceğini tahmin etmekteyiz. Kaynaklara göre söz konusu dönemde Osmanlı'da Kıbrıs ve Cezayir'in sürgün yeri olması da bu tezimizi güçlendirmektedir.[13] Kaynaklardan edindiğimiz diğer bilgi de Kıbrıs'ın ve Cezayir'in devlet görevlilerinin sürgün yeri olmasıdır. Yukarıda belirttiğimiz gibi şair Eskicumalı Hamîd de devlet memurudur. 164 numaralı şiirinin 5. beytinden sürgüne gönderilme sebebinin kadın töhmeti sebebiyle olabileceğini anlamaktayız. Gurbet ellere gönderildiğini, Kıbrıs adası/adalarında[14] bulunduğunu da yine aşağıdaki beyitlerde anlatmaktadır;

[12] Nāib kelimesi Devellioğlu'na göre; vekil, birinin yerine geçen. Kadı vekili, kadı, şeriat hükümlerine göre hüküm veren hakimdir. (Devellioğlu 2007; 799)
[13] Bu hususla ilgili bilgi edindiğimiz makaleler: Taşbaş 2012, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet Görevlilerinin Sürgün Edilmesi: 19. Yüzyıl Kıbrıs Örneği". Acehan 2008, "Osmanlı Devleti'nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri".
[14] Metindeki "bu cezāyir" ifadesinden Kıbrıs ve civarındaki adaların kastedildiğini düşünmekteyiz.

Töhmet[-i] zen ile oldım ise de dāḫil-i çāh
Ḥālimi Ḥaḳ var iken ġayrıya ʿarż ėyleyemem (164/9)

Rūzigār esdi muḫālif bizi Ḳıbrıs'a atup
Fülkümüz düşdi ḳaraya bu cezāyirde bu dem (164/11)

Yine aynı şiirde alın yazısının ne kötü olduğunu, çektiği miḥneti kalem ağacının yazamayacağını dile getirmiştir:

Ne fenā yazısı varmış serimiñ kim yazamaz
Çekdigüm miḥnet [e]ger olsa hep eşcār ḳalem (164/4)

Vatanından hicret etmek zorunda kaldığını aşağıdaki mısralarda üzüntüyle kaleme almıştır:

Çıḳup dār u diyārum terk ėdüp çün eyledim hicret
Vedāʿ olsun eḥibbāya bize oldı vaṭan ġurbet (101/1)

Felek biñ laʿb ile atdı bizi yād ellere şimdi
ʿAdū şād ola çeksün aṣdiḳāmız derd ile ḥasret (101/2)

Aşağıda örneğini vereceğimiz 92 numaralı Osman Paşa'ya hasbihal adlı şiirinde vatanına geri dönmeyi dilemektedir:

Ṣıla-i raḥme Ḥamīd ḳuluñı irsāl ėdüp
Vaṭana doġru o bī-çāreyi isbāl ėdüp
Ḥanümānına anı pür-feraḥ irṣāl ėdüp
Ġam [u] ālām[ı] meserretlere ibdāl ėdüp
Dil-[i] vīrāne mi yā bunda yıḳılsam gitsem (92/9)

Şairin sürgünden dönüşüne ilişkin bilgiyi divandan elde edemedik, bunun yanısıra vatanından uzakta vefat ettiği bilgisi de bulunmamaktadır. Şairin

bazı gazellerinden onun uzun bir ömür sürdüğü fikrini edinmekteyiz. Şairin yaşlılığına vurgu yapmakta olduğu beyitlerden biri şu şekildedir:

Leng ü lāġar eşheb-i ṭabʿ-ı kühen-sāliñ Ḥamīd
Sürmege nev açılan meydānı buldıñ mı gönül (158/9)

Şair, 173 numaralı gazelinin 5. beytinde geçim sıkıntısı içerisinde olduğunu ifade etmektedir:

Maṣraf ile deyn yazmaġa sürʿat ėder ammā
Ḫāmem yürimez defter-i īrāda gelince (173/5)

Şair, rütbece birden alçaltıldığını 179. Gazelinin 4. beytinde şu şekilde anlatmaktadır:

Ḥamīdā esb-i iḳbāliñ sürerken ṣaḥn-ı rifʿatde
Süvār eyler felek bir bār-gīr[-i] lāġar ü lenge (179/4)

Şairin H. 1254 yılında yazmış olduğu, divanda da 96. şiir olarak numaralandırdığımız mesnevide yukarıda bahsettiğimiz üzere kendisi hakkında bilgiler vermiş ve Muhammediyye adlı eserin şerhi esnasında gizli ilimlere vâkıf olduğunu, daha sonrasında Hz. Muhammed'i rüyasında gördüğünü anlatmıştır. Rüyasında Hz. Muhammed'in kendisine vaktinin dolduğunu söylediğini belirtmiştir:

Dėdi vaḳtiñ yaḳındır ol müheyyā
Dėdüm ben ḥāẓırım Ey şāh-ı vālā (96/55)

Nitekim şair bu muhammediyye'den birkaç yıl sonra H. 1259 yılında vefat etmiştir. Oğlu Esad Bey de divanın sonunda verdiği bilgilerde ve tarih şiirinde babasının 1259 yılında vefat ettiğini belirtmiştir:

Bu ʿaṣruñ ḫˇācegān-ı dīvān-ı hümāyūnı idi ol ẕāt
Sene biñ iki yüz elli ṭoḳuzda göçdi seryānī

Babasının ölümünden sonra divanın perişan bir halde olduğunu ve kendisinin toparlayıp tam bir divan haline getirdiğini, Esad Bey'in divanın bitirilmesine düşürdüğü tarih şiirinin şu beytinden anlamaktayız:

Yaturken künc-i ġamda bu güher-naẓm öyle ḥüznile
Çün evrāḳ[-ı] perīşān idi cemʿ ėtdik bu dīvānı

Şair Eskicumalı Hamîd'in oğullarına miras olarak mal bırakamadığını fakat şiir ve irfan bıraktığını Esad Bey'in tarih şiirinin şu beytinden öğreniyoruz:

Pederden oġula her ne ḳalursa çün odur mīrāṣ
Kimine māl ḳalur bunda kimine şiʿr [ü] ʿirfānı

Hayatıyla ilgili divanından edindiğimiz başlıca bilgiler bu şekildedir.

Eserleri ve Edebi Şahsiyeti

a. Eserleri

Şair Eskicumalı Hamîd'in bildiğimiz ve ulaşabildiğimiz bir divanı vardır. Bizim ulaşabildiğimiz nüshası Ankara Milli Kütüphane yazmalar kataloğu 06 Mil Yz FB 272 numarada kayıtlıdır. Kayıtlara göre eserin; boyutları (dış-iç) 215x175-155x95 mm., hacmi 72 varak, yazı türü Rika, kâğıt türü krem cedid İstanbul, müstensihi ise şairin oğlu Esad'dır. Başlık ve sözbaşlıkları siyahtır. Eski ebru cilt içindedir. Divan, Fahri Bilge varislerinden satın alınmıştır.

Divanın sonuna oğlu, kısa bir biyografi ile divan düzenlemesine manzum tarih yazmıştır. Eserin [74a] sayfasında divanın bitirilişine yazılmış tarih şiiri sonunda ve arka kapak sayfasında yine aynı kişiye ait olduğunu düşündüğümüz şu manzumeler yer almaktadır:

[74a]

Bunı yazdum yādigār olmaḳ içün
Oḳuyanlar bir duʿā ḳılmaḳ içün[15]

[-74b-]

... güş ėder yoḳ
Efendüm añla esrārı
Ḥasan ……..Ahmed Aġa

[15] Şabādan? vaḳti/defter ėrişdüm Ḥamīdī ehl-i ʿirfāna

Dil-ḫarāb-ı ʿaşḳıñum sensin [...]

Bu dil yine pür-cevr ü sitemkāra dolaşdı
Mekkāre gözi gözleri mekkāra dolaşdı

Bizim Türkiye kütüphanelerinde başka bir nüshasına rastlamadığımız eserin bir nüshasının da Kahire Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunduğu, Osman Keskioğlu ve Taha Özaydın'ın yazmış olduğu Bulgaristan'da Türk İslam Eserleri adlı makalede, Şumnu şehrinin anlatıldığı bölümde belirtilmiştir (Keskioğlu-Özaydın 1983; 119). Fakat çabalarımıza rağmen bu nüshaya ulaşamadığımızdan çalışmamızın esasını Milli Kütüphane'de kayıtlı olan eser oluşturmaktadır. Eserin elimizdeki nüshası imla bakımından sıkıntılı bir nüshadır. Çalışmamız boyunca müstensihten kaynaklanan bu hatalar elimizden geldiğince düzeltilmeye çalışılmıştır.

Şairin bir de Yazıcıoğlu Mehmed'in "Muhammediyye" adlı eserine şerh yazmış olabileceğini 96 numaralı mesnevisindeki bazı ipuçlarından anlıyoruz. Şair bu mesneviye "Sebeb-i Tahrīr Muhammediyye-i Şerif Der Belde-i Servi Kitābet-i aʿyān-ı Muhammed Āgā" ismini vermiştir. Bu mesnevide bir kitap okuduğunu ve o kitaba çok bağlandığını gece gündüz okuduğunu anlatmaktadır. O kitap şair için emsalsizdir, Ku'ran-ı kerim'in esrarı, Allah kelamının sırrı dahi o kitabı okuyanlarca kavranabilir. Fakat şair kitabın pek çok nüshasını ve şerhini okumuş, karşılaştırmış ve hatalarını tespit etmiştir. Nice zaman da kitabın şerhini yapmayı aklına koymuştur. Bir vakit bulunca da hemen bu işe girişmiştir.

Muḥabbet eylemişdüm ġāyet āña
Gėce gündüz enīs olmuşdı baña (96/15)

Ṣabāvetten beri bu ʿabd-i nā-kām
Oḳurdım bu kitābı ekşer eyyām (96/14)

Kitabın şerhini başarmış olan şair aşağıdaki beyitlerde bize kitabın yazarı ve en önemli şarihinin isimlerini vermektedir. Bu isimler Yazıcıoğlu Mehmed ve İsmail Hakkı Bursevî'dir.

Anıñ şerḥine de oldıḳ muvaffaḳ
Kerāmetle ele geçdi muḥaḳḳaḳ (96/38)

Ki şāriḥ Ḥażret-i Ḥaḳḳī Efendi
Cihānıñ pür-kemāli dil-pesendi (96/39)

Cenāb[-ı] Yazıcıoġlı vü Ḥaḳḳı
Olar keşf eylemiş esrār-ı Ḥaḳḳ'ı (96/40)

Divanın başka bir nüshasına ulaşamadığımız gibi şairin yazmış olduğu Muhammediyye şerhine de ulaşabilmiş değiliz. Bu nedenle şairin edebi şahsiyeti hakkındaki değerlendirmelerimizi, elimizde bulunan divanı üzerinden yapmak durumundayız.

b. Edebî Şahsiyeti

Eskicumalı Hamîd Divanı klasik divan tertibindeki gibi kaside nazım şeklinde kaleme alınmış münacatlar ile başlamaktadır. Daha sonra divanda tarih manzumeleri, diğer divan şairlerinin şiirlerine yazılmış tahmisler, daha sonra musammatlar ve gazeller yer almaktadır. Kasidelerin olduğu bölümde iki farsça münacat ve bir Arapça-Türkçe mülemmā naat vardır.

Aslan'a göre; Dîvân'da Farsça şiirlerin de bulunması Hamîd'in bu dili şiir yazacak kadar iyi bildiğini göstermektedir (Aslan, 2014).

Şair Eskicumalı Hamîd, kendinden önce yaşamış şairlerin yanı sıra devrinin şairlerinden de etkilenmiştir. Etkilendiği, gazellerine nazire ve tahmisler yazdığı şairler şöyledir: Şākir, Cemālī, Fevzi Paşa, Hidāyet, Hoca Süleyman Neş'et, Hoca Neş'et'in öğrencisi Muvakkit-zâde Muhammed Pertev, Keçecizade İzzet Molla, Esad Paşa, Bākī, Revānī, Riyāzī, Rüşdü Paşa, Tayyib, Asım, Ferid, Fāik, Rāşid, Vehbī ve Cāmī‘.

Tahmis ve Nazire yazdığı şairlerin yanı sıra birkaç beyitte sözünü ettiği Nef‘î ve Nâbî sanatından etkilendiği şairlerdir. Aşağıda ele alacağımız bir görsel şiirinde ilham aldığı Şahin Giray'da etkilendiği şahsiyetlerdendir.

Aslan'a göre; çok az şair tarafından kullanılan mütessā‘ nazım şeklini kullanarak şiir yazması ve bu hacimdeki bir divanda 18 adet tahmisinin bulunması ayrıca 44 tarih manzumesine de yer vermesi onu sanat açısından farklı ve olumlu bir yere koymamızı gerektirmektedir. Dîvân'daki şiirlerin büyük bir kısmının dîni ve tasavvufi olması ve gazel şeklindeki na'tlarının sayısının çokluğu[16] da Hamîd'in daha çok dinî muhtevalı şiirler yazmayı tercih ettiğini göstermektedir (Aslan, 2014).

Şairin divanında ön plana çıkan özelliklerden biri de Ebced hesabı ve tarih düşürmedir. Şair H. 1219 yılından itibaren H. 1257'ye kadar olan önemli hadiselere tarih düşürmüştür. Bu tarihlerin kimler için ve ne sebeple kaleme alındığı da divanda her şiirin başlığında belirtilmiştir. Doğum (40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 ve 47. şiirler), ölüm (48, 49, 50, 51, 53, 57. şiirler), camii inşası ve tamir ettirilmesi (29, 30, 31, şiirler), çeşme inşası (24, 25, 38. şiirler), bina inşası veya güzelliği (33, 35, 37, 52. şiirler), önemli mevkilere gelme (19, 20, 21, 22, 23,26, 27, 39. şiirler), tahta geçme (58. şiir) ve nevruz (55 ve 56. şiirler) gibi önemli olaylar da dâhil olmak üzere şairin tarihlerinin geniş bir konu yelpazesi vardır.

[16] Eskicumalı Hamîd divanında beş adet Naat vardır ve bunlardan bir tanesi, nazım şekli Mütekerrir mütessā olan Arapça- Türkçe mülemma şiiridir. Bir tanesi kaside nazım şekliyle yazılmış Farsça naattır. Bir tanesi Müseddes nazım şekliyle yazılmıştır ve iki tanesi de yine kaside nazım şekliyle yazılmıştır.

Divanda Eskicumalı Hamîd'in toplamda 43 tarih manzumesi[17] vardır. Divanı incelerken bilgi edindiğimiz bu şiirler birer tarihî kayıt niteliğindedir. Şairin tarihlerinin yaşadığı dönemdeki önemini ve tarihî miras olarak günümüze gelmiş olduğunu, Machiel Kiel'in İslam Ansiklopedisi'nde yazmış olduğu Eskicuma maddesinden öğreniyoruz:

"Bugün kabasabadaki mahallî tarih müzesinde yıkılmış camilerin fotoğrafları ile birlikte bazı Osmanlı kitâbeleri bulunmaktadır. Osmanlı dönemi yapılarından sadece Saat Camii ayakta kalabilmiştir. Bu bina, Hamîdî adlı bir şaire ait güzel yazılı kitâbesinde belirtildiği üzere, 1221'de (1806) Eskicuma ayanı Mollazâde Ali Bey tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Caminin avlusunda Ali Bey'e ve annesi Emine Hanım'a ait mezar taşları yer almaktadır. 1970'lerde müslüman cemaat tarafından restore edilen cami halen ibadete açık durumdadır"(Kiel 1995, 397).

Kiel'in bahsettiği camii, bizim de divanda 30 numara ile gösterdiğimiz tarih kasidesinde bahsedilen camiidir. Bu kaside Ali Ağa'nın camii inşa ve ihyasına yazılmış olup düşürülen tarih 1221'i göstermektedir. Bu tarih şiiri o yıllardan günümüze Eskicuma kasabasında ayakta kalan tek camii olan, Saat Camii'nin kapısında hala sağlam bir şekilde bulunmaktadır.[18]

Eskicumalı Hamîd'in divanında tarih manzumelerinden bir kısmında tam tarih düşürdüğünü, bir kısmında ise cevher tarih düşürdüğünü tespit ettik.[19] Şair tarih

[17] Divanda toplamda 44 tarih şiiri vardır fakat bunlardan bir tanesi müstensih Esad Bey tarafından yazılmış olan tarih şiiridir. Bu sebeple Eskicumalı Hamîd'e ait olan tarihleri 43 olarak kabul etmekteyiz.

[18]

[19] Divan şiirindeki tarih düşürmelerin başlıca şekilleri şöyledir: Tam tarih: Bütün harflerin rakam karşılıkları toplanarak yapılan tarih düşürmedir. Hangi mısra ya da beyitte tarih düşürülecekse şair bunu

düşürmedeki yeteneğini bazı beyitlerinde över. Hatta şaire göre dünya üzerinde tam tarih yazmak sadece ona mahsustur:

Ḥamīdā saña maḫṣūṣ sāde tārīḫ-i tām dehr üzre
Yeñi kāḫ-ı behiştdür ʿĀli dārā şerʿ-i nehr üzre (36/14)

Cevher tarihine bir örnek:

Çıḳdı üçler yediler dėdi bu gevher tārīḫi
Ḳaṣr-ı cennāta müşābih çeşme ʿayn-ı selsebīl (38/4)

Edebi şahsiyetine dair önemli bir şiir de 52 numaralı şiiridir. Bu şiir Hacı Ali Ağa'nın Eskicuma kasabasında bir konak yaptırması için söylenmiştir. Bu kaside diğer tarih kasidelerinden farklı yapıdadır, kasidenin sonuna müstensih tarafından şu not düşülmüştür:

Bāiş-i taḥrīr
İşbu tārīḫ-i muḳaddem dāire idi ṣoñradan böyle taḥrīr olundu.

Şiirin daire şeklinde olduğunu fakat sonradan sade bir kaside gibi yazıldığını anlamaktayız.

Tarih düşürmenin, çeşitli olayları ve durumları tarih olarak işaret etmesinin yanında estetik yönünün olduğu da bir gerçektir. Tarih manzumeleri içerisinde kuru bilgilerin bulunduğu metinler olmayıp ifade edilen duruma veya olaya şahit olan kişinin bakış açısıyla kendini gösteren, dönemin edebi zevklerini de yansıtan nazım

ya açıkça söyler ya da ya da îmâ yollu anlatır. Tamiyeli tarih: Bu tarih bulmada, eksik ya da fazla olan rakamın ne olduğu bir önceki mısrada söylenir. Mücevher veya cevherî tarih: tarih düşürülen mısra ya da beyitte yalnızca noktalı harflerin toplanması hesabına dayanılarak düşürülen tarihtir. Mühmel tarih: mücevher tarihin tersidir. Yani tarih düşürülen mısra ya da beyitte yalnızca noktasız harflerin hesabına dayanılarak düşürülen tarihtir. Tarih-i dü tâ: bir beyitte iki defa söylenen tarihe, tarih-i dü tâ (ikiye katlanmış tarih) denir. Lafzen ve manen tarih: düşürülen tarihin harfen tekrar edilmesidir. lügazlı tarih: Bilmeceli tarihtir (Kaya 2006, 41).

türleridir (Çavuşoğlu 2014, 86). *Tarih manzumeleri sadece tarihî, sosyokültürel, bir olayı anlatmakla kalmaz, aynı zamanda meselenin estetik boyutuna da yer verirler. Yani bir tarih manzumesi bir yandan tarih manzumesine konu olan şahıs ve olay hakkında bilgi verirken, bir yandan da tarih manzumesinin satır aralarında dile getirilmiş estetik unsurları gözler önüne serer* (Demirel 2008, 373-374). Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak Eskicumalı Hamîd'in 52 numaralı bu şiirinde de estetik unsurlar ve hüner gösterme isteği mevcuttur diyebiliriz.

Şenödeyici'ye göre de 52 numaralı şiiri, onun şairliğine estetik katan, hünerini ön plana çıkaran bir manzume olarak değerlendirilebilir. *Bu şiirde bir lāfız özelliği görülmektedir. Dikkat edildiğinde bütün beyitler "nâ" hecesiyle başlamakta ve bu hecenin tersi "ân" hecesiyle bitmektedir. Bu bir döngüyü haber vermektedir. Şair önemli bir hüner gösterdiğinin farkındadır ve bu başarısını dile getirirken kendi sanatını usta divan şairleri Nâbî ve Nefʿî ile kıyaslamaktadır* (Şenödeyici 2012; 197).

Nā'il oldım bu müferriḥ ḫāne medḥinde bugün
Nevke māl beẕl eyledim Şahin Giray'la hem zebān (52/10)

Şair Eskicumalı Hamîd şiirinde Şahin Giray'ı anmaktadır. Şenödeyici'ye göre, Şahin Giray da görsel şiirler yazan edebî yönü olan bir şahsiyettir. Eskicumalı Hamîd, Şahin Giray'ın şiirine benzer bir şiir vücuda getirdiğini gözler önüne sermektedir (Şenödeyici 2012; 198).

Eskicumalı Hamîd divanının genelinde geçen Fars hükümdarları, mitolojik kahramanlar ve Farsça kaleme almış olduğu iki manzume onun da diğer divan şairleri gibi Fars şiirine olan ilgisini ve bu konudaki bilgisini de gözler önüne sermektedir. Şair Eskicumalı Hamîd'in Yunan filozofları Calinus ve Aristo'dan başka Todor, Aleksandır gibi isimlere de şiirlerinde yer vermiş olması, onun döneminde batılı devlet adamları ve Yunânî şahsiyetler hakkında da bilgi sahibi bir şair olduğunu göstermektedir.

Şairin kasideleri de tarihî kayıtlar olma özelliği taşımaktadır. Tarih şiirlerinden birçoğu kaside nazım şeklinde kaleme alınmıştır. Bu manzumelerin bir kısmında dönemin önemli şahıslarından pek çok kişiye övgülerde bulunmuş, çeşitli makamlara gelişlerine tebrikler göndermiştir, onlar için pek çok hayır duada bulunmuştur.

Genelde bilim adamı ve sanatçı, belli bir toplumda egemen sosyal ilişkiler ve belli bir kültür çerçevesinde sanatını ifade eder. Osmanlı toplumu gibi patrimonyal türde bir toplumda, başka bir deyimle, sosyal onur, statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği bir toplumda bu gerçek daha da belirgindir. Bir yerde kendini gösteren bilgin ve sanatkâr da, şan u şeref ve refahını, büyük ve zengin hükümdarların sarayında, lutf ve inayetinde arardı. Patronaj, himaye böylece iki yanlı işler; hem saray, hem de seçkin bilgin ve sanatkâr için nam u şan kazanmanın tek yolu kabul edilirdi (İnalcık 2005: 9-15).

Eskicumalı Hamîd'in kasidelerinden onun da bir himaye (patron) aradığı açıkça belli olmaktadır. Sırrı Selim Paşa, Hüsrev Paşa, Nazır Ahmed Paşa, Yeğen Ahmed Paşa, Hotenli Mehmed Paşa, Reşid Mehmed Paşa, Esad Paşa, Serasker Hüseyin Paşa gibi pek çok önemli isim için kasideler kaleme almıştır.

İnalcık'a göre; "*Belli bir sanat zevki ve anlayışına sahip patronun himayesi altında sanatkâr, ona göre eser vermeye özenirdi. Muhteşem Süleyman döneminde Osmanlı klasik kültürü yüksek sanat eserleri vermişse, bunda bu Padişah'ın yüksek sanat anlayışının önemli bir payı vardır. Sultânu'ş-Şu'arâ seçilmek, inʿâm almak için şairin, ilkin şu'ara meclislerine çağrılması, sultana bir kasîde sunması, takdir edilip bağışa layık görülmesi gerekirdi*" (İnalcık 2005: 15-16). Eskicumalı Hamîd'in yaşadığı dönem Sultan II. Mahmud dönemidir. Sultan II. Mahmud, Adlî mahlasıyla şiirler yazmış, sanat zevkine sahip şair padişahlardandır. Eskicumalı Hamîd devletin ileri gelenlerine sunduğu kasidelerde Sultan II. Mahmud'un ismini pek çok kez zikretmiştir. Fakat Eskicumalı Hamîd divanında doğrudan Sultan II. Mahmud için kaleme alınmış ve padişaha sunulmuş bir kaside bulunmamaktadır. Şairler kasidelerini

öncelikle padişaha yakın kişilere sunarlar, daha sonra bu kişiler şairleri padişaha takdim ederlerdi. Bu bilgiden yola çıkarak şairin pek çok önemli isme kaside yazmış fakat yine de saraya ulaşamamış olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Şairin saraydaki gerçekleştirilen bir işret meclisine gidemediği için üzüntüsünü dile getirdiği, divanda 62 numara ile gösterdiğimiz muhammesi de konu ile ilgisi açısından dikkat çekicidir:

Bir żiyāfet oldı Saʿdābād'ta vaḳt-[i] bahār
Cemʿ olup cümle aña pür-ẕevḳ ėdüp leyl ü nehār
Ġamla gitdi hemle geldi bir perīşān rūzigār
Bu sürūr[ı] seyrīde el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı (62/2)

Ġulġule şaldı cihāna sāz [u] söz-[i] muṭribān
Nüh felekler raḳṣa girdi şevḳ ü şādīden hemān
Ḫalḳ-ı ʿālem bunca ẕevḳ ėtdi ḳuluñ ḳıldı fiġān
Bu sürūr[ı] seyrīde el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı (62/4)

Divan şiiri gelenekten ayrılmayı hoş görmemekle birlikte bu gelenek içinde kalarak gerçekleştirilen orijinal söyleyişlere kıymet atfeder. Nitekim mazmunu alışılmışın dışında kullanma anlamındaki "bikr-i mazmun" şairlerin ustalığı için bir ölçü addedilmiştir (Okuyucu 2006, 105). Hayranlık duyduğu büyük şairlere ve çağdaşı şairlere nazire ve tahmisler yazan şair Eskicumalı Hamîd de, şiirlerinde taze mazmun bulma hevesindedir.

Ṭopṭolu fıstıḳ gibi maẓmūn-ı tāzeyle Ḥamīd
Bu ġazel degmez mi yā bir ṭop ḳumāşı Şām işi (185/7)

Şair Eskicumalı Hamîd'e göre divan şiirinde makbul olan kısa ve manalı güzel sözler söylemektir. Ayrıca Şiirlerinde deyim ve atasözlerine sıkça yer vermiş, taze gazel söyleme hevesinde olan bir şairdir:

Naẓmda maḳbūl olan hem muḫtaṣardur hem müfīd
Haḳ erenler eylesün añı belālardan bʿaīd(13/3)

Gül gibi Ḥamīd oḳusa der tāze ġazeller
Tanẕīrine ḳaṣd ėdeniñ ilzāmını görsek (147/11)

Şiirlerinde pek kullanılmayan mazmunlar kullanmasına bir örnek de şu beytindeki misket elması kullanımıdır:

Laʿliñ ey ḫūr ʿāşıḳa gülnār-ı cennetden leẕīẕ
Ġabġabıñ cūş ėtme ekl-[i] sīb-i misketden leẕīẕ (114/1)

Sanatını görseler Nâbî ve Nefʿî'nin onu meth edeceğini şu beytinde söylemiştir:

Nābī vü Nefʿī bu cāya gelse görse ṣanʿatum
Meṭḥimi endāze-i nev-zevḳ ederler bī-gümān (52/11)

Mesnevîler dışında, özellikle gazele nazire yazılır. Nazire bir gazelin aktüel oluşunu gösterir. Bazen takdir, bazen rekabet anlamı taşır. Keza aynı fikir etrafında şahsi taraflarını tespite yarar; mesela, Fuzulî ile Nedim'in ona yazdığı nazire gibi. Nazire öncekini aşma iddiasını içinde taşır. Kendisiyle birlikte sürekli bir şiir hareketine yol açar. Bu tür daha sonraları müşterek gazel ve mısra ilavesiyle yazılmış taştir, tesdis vs. gibi türlerin doğmasına yol açmıştır (Okuyucu 2006, 108).

Eskicumalı Hamîd divanında da pek çok şaire nazire, özellikle tahmisler yazılmıştır. Nazireleri genellikle güçlü şiirlerdir ve diğer şairleri takdir anlamı taşır.

Özellikle şair Câmî'nin gazeline yazdığı nazirede bu açıkça görülmektedir, üstadı Câmî'ye taze bir mazmun sunmak ister:

Cāmī-i üstāda pīr ü bikr-i maẕmūn ʿarẕ ėdüp
Şāhid ü gölgem Ḥamīdā nice tībālanmasun (169/5)

Taze gazel yazma heves ve iddiasına bir örnek de şu beyittir;
Gül gibi Ḥamīd oḳusa der tāze ġazeller
Tanẕīrine ḳaṣd ėdeniñ elzāmını görsek (147/11)

Eskicumalı Hamîd'in 96 numaralı şiirinin şu beytinden de şairin titiz bir şair olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Muhammediyye şerhini yaparken hem kitabın aslını hem de şerhinin pek çok nüshasını okumuş bu nüshalardaki yanlışları görmüş ve kendisi bir şerh oluşturmaya karar vermiştir:

Ne denlü nüsḫa gördüm sehv olupdur
Rekāketle ḫatā ile dolupdur (96/25)

O ẕātıñ dürr-[i] meknūn-veş kelāmın
Çevirmiş boncuġa bozmuş niẕāmın (96/26)

Ne elfāẕı ne ḫod evzānı ḳalmış
Ne maʿnāsı ne ḫod imʿānı ḳalmış (96/27)

Baña kĭ eyledi Mevlā muḳadder
Bi-lā-me'mūl bu da oldı müyesser (96/37)

Anıñ şerḥine de oldıḳ muvaffaḳ
Kerāmetle ele geçdi muḥaḳḳaḳ (96/38)

Mübārek pençşenbihdi birāder
Faḳīre oldı itmāmı müyesser (96/70)

Feraḥla sāye-i *Servi*de ey yār
Yazıp dehre ḳodum bir tāze āṣār (96/71)

Şairin divanında önemli bir diğer tür de gazelleridir. Gazellerinde sade bir üslup göze çarpmaktadır. Bunun yanında çevre ve tabiata ait duygular ve canlı tasvirler görülmektedir. Şiirlerini aruz vezniyle yazmış, bütün divan şairleri gibi, Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmış, Farsça tamlamalar yapmıştır. Bunlar daha çok medhiyelerinde bulunduğundan gazellerinde dil kasidelerine göre daha sadedir. Şairin gazellerindeki dil ve üslup özelliklerini daha net görebilmek için aşağıda onun gazellerinden bazı örnek beyitlere yer vereceğiz.

Cânân, sabah vakti güneşe yüzünü gösterirken şairin de göz hapsindedir:

Şemse rūyı ʿarẕ ėder cānānı gördüm bu ṣabaḥ
Ol perī meh peykerī pīṣānı gördüm bu ṣabaḥ (107/1)

Rumelili şairlerin kelimelerin halk ağzında kullanılan şekillerine yer vermeleri özelliği de yer yer Eskicumalı Hamîd divanında görülmektedir:

Bāġ-ı ḥüsnünde gül ü lāle benefşe[20] zeyn olup
Ḫaṭṭ-ı laʿl-i sünbüli gülşende nev-peydā yeşil (157/2)

Sade üslubuyla çevre ve tabiata ait duyguları da işler:

Geldi eyyām-ı bahār açıldı gül

[20] Metinde menefşe şeklide yazılmıştır.

ʿAndelībā zārı terk ėt sen de gül (156/1)

Duygularını samimi bir şekilde ifade ettiği şiirlerinden bir örnek de şöyledir: Gönlündeki sırrı açıklayacak kimseyi bulamaz, vatanından ayrılmış bir bülbül gibidir, karşısında ağlayacak bir gül olmayınca bülbüle bahar gelse ne fark eder:

Rāz-ı maḥfī-i derūnum kime iẓhār ėdeyim
Yā kimi kāşif-i gencīne-i esrār ėdeyim (162/1)

Yine dildār-ı vaṭandan beni dūr ėtti felek
Ḳanġı bīgāneyi ġurbetde dile yār ėdeyim (162/1)

Bülbül isem de nidem gelse bahār eyyāmı
Yā nice ġonceye ḳarşı durayım zār ėdeyim (162/3)

Gönül mülkü şehsiz kalan şair, başına taç ve gönül mülküne hünkâr edebileceği güzeli ister:

Taḫt-ı iḳlīm[-i] dilim ḳaldı Ḥamīdā şehsiz
Olsa bir tāca sezā ser anı ḫünkār ėdeyim (162/7)

Şair o kadar yalnızdır ki ne öz diyarındadır, ne yari yanındadır ne de saray erkanından cömert kimseler vardır. Ne şenlik vardır, ne muhabbet, ne eş, yoldaş ne de arkadaş:

Ne diyār u ne de yār u ne aḥibbā-yı kirām
Ne meserret ne muḥabbet ne refīḳ ü hemdem (164/3)

Tezkire yazarlarına göre, asıl divan şairi, ilm-i ma'ânî, belâgat, bedî've beyân, aruz, fenn-i şi'r gibi "fünūnu" kendine mâl etmiş, şiirlerinde edebî sanatları

hayal gücü ile bağdaştırmış, yaratıcı (mubdî) şairlerdir. Tezkirecilerin belirttiği gibi, aranan şiir, edebî sanatların beceriyle uygulandığı, "masnu" şiirlerdir. Ama tasannuʿ, sırf tasannū'da kalmamalı; latif, nazik, zarif ve matbu olmalı, garabete kaçmamalı, hayal gücüyle bulunmuş yeni buluşlarla "tâze" (orijinal) olup taklid olmamalıdır (İnalcık 2005, 37).

Eskicumalı Hamîd yenilik arayışında olan bir şairdir. Döneminde divan şiirinin yıpranmışlığına rağmen pek sık kullanılmayan nazım şekillerini kullanmış, görsel bir şiir meydana getirmiş, bikr-i mazmun bulma hünerini ortaya koymuştur.

Şair Eskicumalı Hamîd tam bir divan tertip etme çabası içindedir. Kafiye ve rediflerde kullanımı zor olan ث ş harfi ile bile gazeli olan şairin, غ ġ harfiyle şiiri olmaması, و harfiyle ise sadece bir beyiti bulunması sebebiyle elimizdeki nüshanın eksik olduğu düşüncesini taşımaktayız. Sağlığındayken adına divan tertip edilmemiş, ölümünden sonra oğlu Esad Bey onun perişan haldeki şiirlerini bir araya getirip hacimce küçük fakat içerik olarak geniş müstakil bir divan meydana getirmiştir. Bunun dışında yukarıda da bahsettiğimiz üzere; Muhammediye şerhi yazmış ve bu eseri yazmadan önce pek çok şerh okumuştur, bu da bize şairin titiz bir şair olduğunu düşündürmektedir. Fakat elimizdeki nüsha müellif nüshası olmadığından eserin imlasında bu titizliği görememekteyiz.

Eskicumalı Hamîd divanının en mühim özelliklerinden biri, dönemini gözler önüne serecek tarihî kayıtlara sahip oluşu, yani tarih manzumeleridir. Diğer divanlardan farklı olarak şiirlerin yazılış sebeplerinin not edilmiş olması bir diğer önemli özelliktir. Mahalli renklere, renkli tabiat tasvirlerine yer vermesi ve Rumeli şehirlerinin güzelliklerini anlatması; deyim ve atasözlerini kullanması da önem arz eden diğer yönleridir. Eskicumalı Hamîd'in en önemli özelliklerinden biri de şiirlerinde duygularını (üzüntü, sevinç, acı, şaşkınlık vb.) büyük bir içtenlikle ifade etmesidir. Şair, örneğine pek rastlanmayan nazım şekillerini ve nazım türlerini kullanarak da eserine farklılık getirmiştir. Örneğin, Kerbela hadisesini anlattığı Nevruziyye'si konu bakımından alışılmışın dışında olması sebebiyle önem arz eder.

Divanlarda pek sık rastlanmayan yirmili nazım şekliyle yazdığı şiiri ve yukarıda da bahsettiğimiz daire şeklindeki görsel şiiri de dikkat çekicidir. Konu bakımından yine Şumnu, Tırnova, Edirne gibi şehirlere yazdığı methiyye şiirleri de bu şehirlerin o dünemdeki görünüşlerini tasvir etmesi bakımından dikkat çekici şiirlerdir. Eserin derlemesini yapan Esad Bey'in, babası Hamîd Efendi hakkında verdiği bilgiler ise, tezkirelerde hakkında bilgi bulamadığımız şairin hayatını gün yüzüne çıkarmak açısından dikkate değerdir.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

A. İNCELEME

1. Şekil Özellikleri

a. Nazım Şekilleri

(1) Kasideler

Eskicumalı Hamîd divanında kaside nazım şekliyle yazılmış dört münacat, üç naat, ve beş tane mehdiye, ve 30 adet tarih manzumesi ile birlikte 48 adet kaside vardır. Bu kasidelerden bir münacat ve bir naat Farsçadır.

Divandaki münacat ve naatlardan sonra ilk kaside 12 numaralı kasidedir. *Ḥükümet-i Cum'a Der Sitāyiş-i Şeriʿat-ı Muṭahhara* başlıklı 32 beyitlik bir kasidedir. 13 numaralı kaside Selanikli Sırrı Selim Paşa'ya medhiyyedir ve 30 beyittir. 14 numaralı kaside Hüsrev Paşa'nın kaptanlıkla Mora tarafına gitmesi vesilesiyle yazılmıştır. İçerisinde 8 beyitlik bir tegazzül bulunan kaside bu gazel ile birlikte toplam 72 beyittir. 15 numaralı kaside Nazır Ahmed Paşa'ya yazılmış 5 beyitlik tegazzül ile beraber 20 beyittir. 17 numaralı kaside Yeğen Ahmed Paşa için söylenmiş tegazzülle birlikte 67 beyitlik bir kasidedir. İçerisindeki gazelin vezni kasidenin vezninden 2 tefʿile kısadır ve mefāʿîlün/mefāʿîlün veznindedir. 19 numaralı kaside Hotenli Mehmed Paşa'nın vüzzārına söylenmiş 30 beyitlik bir tarih kasidesidir. 20 numaralı kaside Hakkı Paşa'nın vezirliğinin devamına söylenmiş 9 beyitlik bir tarihtir. 21 numaralı kaside Reşid Mehmed Paşa'nın baş vezirliğe yükselmesine tebriktir ve 14 beyitlik bir tarihtir. 22 numaralı kaside Reşid Mehmed Paşa Vidin Valisi olduğunda söylenmiş 45 beyitlik bir tarihtir. 23. kaside Sırrı Süleyman Paşa Şumnu memuru olduğunda

söylenmiş, tegazzülle birlikte 75 beyit olan bir tarih kasidesidir ve divandaki en uzun kasidedir. 24 numaralı kaside, Esad Paşa'nın Edirne'de yaptırdığı çeşmeye söylenmiş 11 beyitlik bir tarihtir. 26 numaralı tarih Ali Aga'nın memur olmasına söylenmiştir ve Şumnu'nun güzelliklerini anlatır, 11 beyittir. 28 numaralı tarih Seyyid Mustafa Efendi postnişin olduğunda söylenmiştir 20 beyittir. 33 numaralı tarih Hacı Ali Aga'nın konağına 19 beyittir. 34 numaralı 17 beyitlik tarih Mehmed Aga'ya övgüdür. 35 numaralı tarih Çavuşoğlu Hasan Bey için kaleme alınmış 17 beyitlik bir kasidedir. 37 numaralı tarih Bahadır Giray sultanın sarayına söylenmiştir ve 14 beyittir. 44 numaralı tarih Haseki Mehmed Aga'nın oğlu İbrahim Edhem Bey'in doğumuna, 45 numaralı tarih İbrahim Bey'in oğlu Mehmed Emin'in doğumuna, 52 numaralı şiir Ali Aga'nın konağına, 54 numaralı tarih Murad Reşid tekkesine söylenmiştir. 56 numaralı tarih 36 beyitlik bir Nevruziyyedir.

Şairin kasidelerinde geniş bir konu yelpazesi ve kelime hazinesi vardır. Özellikle 14 numaralı kaside divanın en uzun şiirlerinden olmakla birlikte, pek çok sözlükte bulunmayan denizcilik terimlerini barındırmasıyla önem arz etmektedir.

(2) Musammatlar

Eskicumalı Hamîd divanındaki musammatlar "ĠAZELİYĀT DER Ẕİ KR-İ BA'Ẕ-I MAẒMŪNĀT Kİ BER VECH-İ ĀTĪ Ẕİ KR U TAḤRĪR OLUR" başlığı altında sıralanmıştır. Burada dikkati çeken şiirlerin alt başlıklarının da yine "ġazel-i müseddes, ġazel-i muhammes" şeklinde yazılmış olmasıdır. Fakat musammatlardan sonra ayrı bir gazeller başlığı yer almaktadır. Divan tertibinde pek karşılaşılan bir kullanım olmaması sebebiyle bu kısımda yer verme ihtiyacı duyduk. Şairin veya müstensihin bu kullanımı bilinçli yapıp yapmadığı konusunda net bir fikir sahibi olmak zor görünmektedir. Nitekim Müstensihin temel gayesi klasik divan tertibine birebir uyan mükemmel bir divan tertip etmekten ziyade, kendi ifadesiyle baba

yadigârı olan “evrak-ı perişan”ı müretteb bir divana dönüştürerek ebedileştirmektir. Bu nedenle klasik bir divanda görülen tür ve şekil konusundaki titizlik zaman zaman ihmal edilmiş olabilir. Bu konuya şairin murabba nazım şekliyle yazılmış kasideler kısmındaki 5 numaralı münacat şiirini örnek olarak verebiliriz.

Musammatların içeriğine bakacak olursak, genellikle tabiata ait duyguların ön plana çıktığı görülmektedir. Murabbalardan biri müzik makamlarını işlemesi bakımından dikkat çekicidir.

(a) Murabba

Eskicumalı Hamîd divanında 9 adet murabba bulunmaktadır. Bunlardan 5 numaralı münacat, murabba nazım şeklinde 5 bentlik bir şiirdir. 55 numaralı bahariyye 17 bendlik bir tarihtir. 83, 85 ve 88 numaralı murabbalar 5 bendden oluşmaktadır, 82 ve 87 numaralı murabbalar 7 bendden oluşmaktadır, 89 numaralı murabba 6 bendlik müzik makamlarından oluşan bir makamattır. 93 numaralı murabba 8 bendden oluşmaktadır.

(b) Muhammes

Eskicumalı Hamîd divanında 4 adet muhammes vardır. Bunlar 6, 60, 61 ve 62 numaralı şiirlerdir. 6 numaralı muhammes Müstef’ilün/ müstef’ilün (müstef’ilātün / fā’ilün) vezninde 17 bendlik uzun bir münacattır. 60 numaralı muhammes 8 bendlik bir bahariyyedir. 61 numaralı muhammes 8 bendlik sahbānāmedir, 62 numaralı muhammes ise 6 bendlik, sādābād için yazılmış bir şiirdir.

(c) Tahmis

Eskicumalı Hamîd divanında 18 tane tahmis vardır. 63 ve 80 numaralı şiirler dâhil aradaki tüm şiirler tahmistir, bunlar sırasıyla şöyledir; Medh-i Resūl-i Cemāli Ṭahmis, Ġazel-i Fevzi Paşa Taḥmis, Gazel-i Hidayet Taḥmis, Ġazel-i Neş'et Taḥmis, Ġazel-i Pertev Taḥmis, Ġazel-i ʿİzzet Taḥmis, Ġazel-i Es'ad Paşa Maḥlaṣ-ı Taḥmis, Ġazel-i Bāḳī Taḥmis, Ġazel-i Revānī Taḥmis, Ġazel-i Riyāzī Taḥmis, Ġazel-i Rüşdü Paşa Taḥmis, Ġazel-i Ṭayyib Taḥmis, Ġazel-i Rüşdü Paşa Taḥmis, Ġazel-i Şākir Taḥmis, Ġazel-i ʿĀṣım Taḥmis, Ġazel-i Ferīd Taḥmis, Ġazel-i Fāiḳ Taḥmis, Ġazel-i Rāşid Taḥmis.

(d) Müseddes

Eskicumalı Hamîd divanında 2 adet müseddes nazım şeklinde naat vardır. Bunlardan 7 numaralı olan naat, Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün veznindedir.

(e) Müsebbā

Eskicumalı Hamîd divanında bir adet müsebbā bulunmaktadır. 90 numaralı bu müsebbāʿnın yazılış nedeni için müstensih Esad Efendi tarafından şu not düşülmüştür: Biñ iki yüz otuz iki senesi Medine-i Şumnu'da iḥtilal vāḳī' olup Çavuşoğlu Hasan Beği ā'yānlıḳtan ʿazl idüp ve yerine nā-ḫalef nādānlar ā'yān oldukda söylenmiştir. 6 bendlik bu müsebbā Mefâʿîlün / mefâʿîlün / mefâʿîlün / mefʿîlün veznindedir ve Şumnu'ya hitaben yazılmış bir şikâyet şiiridir.

(f) Mütessā

Eskicumalı Hamîd divanında bir adet Mütessā bulunmaktadır. 11 numaralı bu metessa'nın tekrar beyiti Arapça eski bir şiir parçasıdır. 11 numaralı mütessā Müstefʿilün/müstefʿilün/müstefʿilün/müstefʿilün vezninde ve 5 benddir.

(g) Yirmili

Eskicumalı Hamîd divanında bir adet yirmili nazım şekliyle yazılmış şiir vardır. 13 numaralı bu şiir Selanikli Sırrı Selim Paşa'nın Mühr-i İyaletine methiyedir. Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün vezninde olan bu şiir 3 bendden oluşmaktadır.

(3) Gazeller

Eskicumalı Hamîd divanında 92 adet gazel vardır. Ve bu gazeller kafiye harflerine göre sıralanmıştır. Gazellerin ortalama beyit sayıları 6- 7 beyittir, en kısa gazel 4 beyit ile 170 numaralı gazeldir, en uzun gazel ise 16 beyit ile 151 numaralı şiirdir. Gazellerin konuları ise genellikle şu şekildedir; sevgilinin güzellik unsurları; şair genellikle sevgilinin gözlerine ehemmiyet vermiş ve en çok göz güzelliği, hastalığı, nazar, sürme çekme gibi unsurları dile getirmiştir. Sevgilinin aşığa cevr etmesi, süründürmesi, ağyara yüz göstermesi aşıktan yüz çevirmesi, bazen de aşığın sevgiliye rest çekmesi, başka güzellerle gönül eğlendirmesi işlenmiştir. Meclis, mestlik, mül, kadeh gibi bezme ait eşya ve unsurlar; hasret, gurbet, hicran gibi kavramlar da şiire konu edilmiştir. Şairin gazellerini gelenekteki gazellerden ayıran özellik ise şairin şahsi hayatına ait parçaları gazellerinde bulmamızdır. Buna en güzel örnek ise Kıbrıs ve Cezair'de sürgünde kaldığını tahmin ettiğimiz şiiridir.

(4) Kıt'alar

Eskicumalı Hamîd divanında toplam 3 adet Kıt'a nazım şeklinde şiir vardır. Bu şiirler bizim numaralandırmamıza göre sırasıyla şu şekildedir: 81, 137 ve 177. şiirler. Bu şiirler divanda gazel olarak adlandırılmıştır fakat matla beyitleri yoktur ve kıt'a nazım şeklinin özelliklerini taşımaktadırlar.

(5) Mesneviler

Eskicumalı Hamîd divanında 2 adet mesnevi vardır. *Sebeb-i Taḥrir Muḥammediyye-i Şerîf Der Belde-i Servi Kitābet-i ʿāyān-ı Muḥammed Aġa* başlıklı mesnevinin içeriğinde şairin hayatına dair bazı bilgiler yer almaktadır. 96 numara ile numaralandırdığımız bu mesnevi Mefâʿîlün/mefâʿîlün/feʿûlün vezni ile yazılmış olup toplam 72 beyittir. Bu mesnevi bize hem şairin hayatı ve sanatı hakkında bilgi vermekte, hem de kaleme almış olduğu bir Muhammediyye şerhinin hitama erdiği bilgisini vermektedir. Bu mesnevi sayesinde şairin sadece divana sahip olmadığını başka bir eserinin daha olduğunu öğrenmekteyiz. Diğer mesnevi ise 36 numaralı tarih şiiridir ve Eskicuma kasabasına mahkeme inşa edilmesine tarih düşürülmüştür.

(6) Müstezad

Eskicumalı Hamîd divanında 1 adet müstezad bulunmaktadır 135 numaralı bu şiirin redifi "–a mahsus"tur. Vezni ise "Mefʿûlü/mefâʿîlü/mefâʿîlü/feʿûlün + Mefâʿîlün/feʿûlün"dür.

b. Nazım Türleri

(1) Bahâriyye

Bahâriyye, Farsça "bahâr" kelimesinden türemiş galat bir tabirdir. Kelime anlamı itibariyle "baharla ilgili", "bahara ait" demektir. Terim olarak da, "nesib" bölümlerinde baharı konu alan kasidelere bu ad verilmiştir (Canım 2010, 19). Eskicumalı Hamîd divanında 2 adet "Bahâriyye" bulunmaktadır, bunlardan ilki 60 numaralı "Bahāriyye-i Muhammes"tir. "Fevt-i fırṣat eyleme ḫoş ḫoş eserken rüzgār" mütekerrir mısralı bu muhammes 8 bendden oluşmaktadır. Divandaki bir diğer bahâriyye ise 124 numaralı gazeldir. Şah-ı bahar redifli bu gazel 8 beyitten

oluşmaktadır. Divanda 2 tane de başlığında bahâriyye adı geçen nevrûziyye vardır. Bunları farklılık arz etmelerinden dolayı nevrûziyye başlığı altında ele alacağız.

(2) Nevrûziyye

"Nesib bölümünde Nevruz'un ve baharın anlatıldığı kaside türüdür. Nevruz vesilesiyle yazılan şiirlerin nesib kısmında şairler Nevruz kabul edilen 21 Mart tarihine ait özellikleri zengin tasvirler ve hayallerle dile getirir. Gerek "bahar" ve "nevruz" kelimelerinin redif olarak kullanıldığı manzumelerde, gerekse bahar mevsiminin tasviri dolayısıyla aynı zamanda bahâriyye sayılabilecek nevrûziyyelerde ifade edilen duygu ve düşünceler içerisinde Nevruz'un yılda bir defa gelişi ("Yılda bir olur bu dem-i ferhunde aceb mi / Olmazsa her eyyâmda ger âlem-i Nevrûz" [Nef'î]), bu sırada gece ile gündüzün eşit oluşu ("Makdeminden n'ola açılsa benefşeyle semen / Gelse olur gece gündüzle berâber Nevrûz" [Rahmi]), güneşin bu günde Koç (Hamel) burcuna girişi ("Şâh-ı eyvân-ı Hamel teşrîf edip dîvânını / Ehl-i bâğa eylesin cûd u sehâ Nevrûz'dur" [Şeyhülislâm Yahyâ]), Hızır'ın hıdrellezin gelişiyle yakınlığı ("Sahn-ı garrâyı gelip eyledi zîver nevrûz / Oldu had-râda meger Hıdr ile hem-ser Nevrûz" [Rahmi]), baharın başlangıcı oluşu, bayram, Kadir ve Berat geceleri gibi mübarek tasavvur edilişi ("Âşık u rindâne gelgil kim bu meclis rindinin / Günleri Nevrûz-ı ıyddir dünleri Kadr ü Berât" [Şeyhoğlu]) ilk planda göze çarpan özelliklerdir. Öte yandan Nevruz günüyle ilgili olarak padişahın kıymetli hediyeler dağıtması ("Bezm-i şehe bu nazm ile olsan güher-efşan / Gûyâ ki gülistâna düşer şebnem-i Nevrûz" [Nef'î]) ve çevresindekilere hil'at giydirmesi ("Sen şehe hidmete tonansa n'ola her eşcâr / Hil'at-i tâze giyer gelse çü beyler Nevrûz" [Rahmi]), kırlara çıkılıp eğlenilmesi ("Şeh-i Nevrûz elinden kabz u bastı şimdi gülzârın / Temâşâ kıl çemende gonce ile verd-i handânı" [Nev'î]), Nevruz ve bahar mevsiminin insanlara mutluluk ve sevinç getirmesi ("Gül gibi cihân oldu yine hurrem ü handan / Gör n'eyledi feyz-i eser-i makdem-i Nevrûz" [Nef'î]), Allah'ın kudretini göstermesi ve ölü tabiatın canlanması ("Dem-i Nevrûz erişti gülşene fasl-ı bahâr oldu / Yine âsâr-ı feyz-i kudret-i Hak âşikâr oldu" [Fıtnat Hanım]), güllerin açılıp bülbüllerin şakıması ("Iyd-i Nevrûz'u görüp gül defterinden andelîb / Hoş duâ vü medh okur şâh-ı zafer-

yâb üstüne" [Ahmed Paşa]), eğlenilecek zaman olması ("Ârâyis-i Nevrûz ile oldu cihan bâğ-ı İrem / Gülşende sâz u söz ile ârifler etsin def'-i gam" [Nâdirî]) sıkça görülen anlatımlardır (Bayak 2007, 62)."

Eskicumalı Hamîd divanında 2 adet nevrûziyye bulunmaktadır fakat bu şiirlerin başlıkları "Bahâriyye-i Tarih" ve "Dikkat-i Bahâriyye Der Tarih-i Nevrûziyye" şeklinde verilmiştir. Yukarıdaki bilgilerden hareketle bu iki şiirin bahâriyye sayılabilecek nevrûziyyeler sınıfına dâhil edebiliriz. 55 numaralı murabba nazım şekli ile söylenmiş nevrûziyye 17 bendden oluşmaktadır ve redifi "Nevrūz-ı sultandır gelen" şeklinde mütekerrir mısradır:

Ṭāvus ṣaffed ṣad rengile
Ālud olur gülşen hele
Nice nice āhengile
Nevrūz-ı sulṭandır gelen (55/ 5)

56 numaralı şiir ise nesib bölümü nevrûziyye olan bir kasidedir. 35 beyitten oluşan bu tarih kasidesinin asıl konusu ise Kerbela hadisesinden duyulan üzüntüdür. Şiirin sonunda şairin düşürdüğü tarihten 1219 yılında muharrem ayının nevruza denk geldiğini anlıyoruz. Bu noktada Muharrem ayına dikkat çekmekte yarar vardır:

"*Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edildiği Muharrem ayının Anadolu'daki Alevi-Bektaşi geleneğinde özel bir yeri vardır. Bazı peygamberlerin kurtuluş günleriyle dördüncü imam Zeynelabidin'in kurtuluşu için tutulacak oruçlar ve Kerbela'da Hz. Hüseyin ile diğer şehitlerin yasının tutulması amacıyla yapılacak faaliyetler bir erkânla düzenlenmiştir. Bu ayın ilk on veya on iki gününde oruç tutulması gerekir. Bu günlerde tıraş olunmaması, çamaşır değiştirilmemesi ve yıkanılmaması, cinsel ilişkide bulunulmaması, eğlenceden uzak durulması, ağıtlar, mersiyeler ve nefesler okunması gibi uygulamalar yaygındır. Bazı yerlerde su içilmemesi şeklindeki su orucu âdetine de rastlanmaktadır. Ayrıca Fuzûlî'nin Hadîkatü's-süedâ adlı eserinin okunması yaygın bir gelenektir* (Yaşaroğlu 2006, 31)."

Şair de Muharrem ayına gelen nevruzu sevinçle değil matemle karşılamaktadır. Nevrûziyye şiirleri yukarıda bahsettiğimiz gibi genellikle baharın gelişi, tabiatın canlanması, kırlara çıkılıp eğlenilmesi, nevruzun gelişiyle tabiatın yeşilin bin bir rengiyle dolmasını anlatan tasvirlerle göze çarpar. Ancak ele aldığımız şiir, türün genel özelliği olan tabiat tasvirlerinin kısaca işlendiği girişten sonra, muharrem ayına denk gelmesi hasebiyle bir matem havası içerisindedir.

Şair bu şiirinde Yezid'e lanet okumaktadır;

Laʿnet o Yezīd cānına āʿvānına laʿnet
Etti cigerin āl-i ʿabānıñ nice büryān (56/22)

Tarih çevirme kılavuzuna göre 1804 yılında muharrem ayı nisan-mayıs aylarına denktir. Şiirin sonundaki nevruzun 1219 yılında muharrem ayına denk geldiğini anlattığı tarih beyiti ise şöyledir;

Oḳunsa sezā ah iderek cevher-i tārīḫ
Mātemle duḫūl ḳıldı bu sāl nevrūz-ı sulṭān (56/35)

(3) Sahbâ-Nâme (Sâkî- Nâme)

Sâkînâmeler, divan edebiyatı veya klasik Türk edebiyatı adıyla bilinen edebiyatın yaygın olduğu ölçüde önemli türlerden birisidir. Sâkînâmeler, sâkîden, içkiden, içkinin çeşitlerinden, içki araç ve gereçlerinden, içki toplantılarından, sürahiden, meyden, mahbubdan yani sevgiliden, mevsimlerden, içki meclislerindeki yemeklerden, kısacası içkiyle uzaktan yakından alakalı birçok duygu, düşünce ve kavramı bazen tasavvufî, bazen dünyevî olarak bir bütün halinde ele alıp işleyen şiirlerdir (Canım 2010, 206-207). Eskicumalı Hamîd divanında da bir adet sahbâ-nâme bulunmaktadır. 61 numaralı bu şiir muhammes nazım şeklindedir 8 bendden oluşmaktadır.

(4) Tarih

Eskicumalı Hamîd divanında tarihler diğer nazım türlerinden daha ön plandadır. Divanda biri müstensih Esad Bey'in divanın sonunda düşürdüğü tarih olmak üzere toplam 44 adet tarih bulunmaktadır. Bu tarihlerden bir tanesi (55 numaralı şiir) murabba nazım şekliyle yazılmış olan bahariyyedir. Beş tanesi (18 / 32 / 47 / 58 ve 59) beyit şeklindedir. 1 tanesi mesnevi, 7 gazel, kalan 30 tanesi ise kaside nazım şeklindedir.

Bu tür, divanda yoğun ve özenli bir biçimde yer alması ile ayrı bir öneme sahiptir. Zira şairin bir tarih manzumesi Eskicuma şehrinde Saat Camii'nin kitabesini süslemektedir. Bunun yanı sıra görsel şiir olarak değerlendirebileceğimiz tarih manzumesi estetik değer yönüyle ağır basmaktadır. Şair divanda şairliğinin edebi ve estetik yönünü bu nazım türü ile göstermiştir.[21]

(5) Muamma/ Lügaz

Eskicumalı Hamîd divanında bir adet sayfa kenarına not edilmiş muamma vardır:

Benām-ı Esʿad
Sāʿid-i sīmīni ṭutdum bāġda yāriñ hemān
Çekdüm ol serv-i kenāra nāmıñı dediʿayān

[21] Bu konuya şairin sanatı bahsinde ayrıntılı şekilde değinilmiştir.

2. Muhteva Özellikleri

a. Deyimler ve Atasözleri

(1) Ağız açmak;

O rütbe inkisār-ı ḳalb[i] var bu bende-i zārın
Liyāḳat yoḳ aġız açmaġa ḳande şʿir-i ʿirfānı (17/40)

(2) Ağız birliği etmek;

Her seḥer tertībine-i eṭfāl-i bāġa encümen
Ey ṣabā sürʿat ėdersin ṣaġ esen ol ṣaġ esen
Raḳṣ ururlar nāme-i bülbülde serv-i semen
Zümre-i murġān aġız bir eyleyüp eyler süḥan
Fevt-i fırṣat eyleme ḫoş ḫoş eserken rüzgâr (60/5)

(3) Akıl kârı olmak;

Mestlikle mül lebinden etmişim būs u kinār
Kār-ı ʿāḳıl mı şehā luṭf ėt bu iş sersām işi (185/5)

(4) Arap saçına dönmek;

Gėce sevdā-yı pīç-i zülfe dolaştı ėdüp ıṭnāb
ʿArap ṣaçına döndi pīç ü tābından dil-i bītāb (100/1)

(5) Bağrı kara olmak;

ʿAşḳ ile baġrı ḳara sürḫ-i ser olmuş lāleler
Çeşm-i dėrdi ḥubb-ı āl içün nem eyler jāleler

Ser be zānū eyleyüp ḳılar menefşe nāleler
Der kĭ ʿirfān bu felekten dādı ālī ālalar
Fevt-i fırṣat eyleme ḫoş ḫoş eserken rüzgâr (60/6)

(6) Baş Eğmek;

Pīr-i ʿaşḳa başıñ egmiş nice olmuş mürīd
Yanaraḳ ārāmsız bī-pā vü ser eyler semāʿ (141/6)

(7) Başın için;

Esb-i nāzınla amān ey şāh-ı iḳlīm-[i] cemāl
Ceyş-i ʿuşşāḳı ayaḳ altında ḳıldın pāy-māl
Tīr-i müjgānıñ ucundan ḳaddim oldı yā miṣāl
Çille-i cevrinle cānā oldı dil āşüfte ḥāl
Ḳıl teraḥḥum bāşıñ içün çāre sāz ol bir nefes (73/2)

(8) Bel bağlamak;

Olalı vāṣıl-i beẕme şeh-i ʿālī himmet
Baġlayıp ḳulluġa bel ṣıdḳile ḳıldıḳ ḫiẕmet
Ḥamd ola buldu Ḥamīd iki cihānda devlet
Fāriġiz himmet-i erbāb-ı himemden Neş'et
Māye-i muḥteşemi şervet ü sāmān ise de (66/5)

(9) Bülbülü altın kafese koymuşlar yine de vatanım demiş;

Hezār iʿzāz ile olsa hezāra zer ḳafes mesken
Yine ḥubbü'l-vaṭan manṭūḳıdır feryād ėder elbet (101/3)

(10) Ciğeri kebâp olmak;

Sīḫ-i miḥnet ṣançılup oldı ciger bir ḫoş kebāb
Nār-ı firḳatde ḳılup zār ü nevā fır fır döner (125/4)

(11) Dünya gözüyle görmek;

Sen inṣāf eyle ey dil çeşm-i dünyā gördügi var mı
Bu rütbe ḥüsn-i ṣūretle vezīr-[i] āḳıl ü dānā (22/14)

(12) Eski tas eski hamam;

Var mı nev dellāk Nāṭūrzāde'den aʿlā dėdüm
Dėdi Ḥamāmcı Efendi eski ḥamām eski ṭās (132/3)

(13) Kılı kırk yarmak;

Ḳılı ḳırḳ yarar miyānıñ vaṣfıñ ėtmekte Ḥamīd
Līk elinden gelmez iʿlā gelse ḳatl ėder vasaṭ (137/5)

(14) Perşembenin gelişi Çarşambadan bellidir;

Çehārşenbihden olur penççşenbih gelmesi maʿlūm
Ḥamīdā Cumʿa'da şimdengerü yoḳ kimseye rāḥat (101/9)

(15) Yana yazmak;

Vėrdi nev cām-[ı] sürūrı tabʿıma neş'e Ḥamīd
Nār-ı pür-şevḳ ile ḫāmem yana-yazdı yaneler (122/9)

(16) Yüz bulmak;

Yüz buldı başdan çıḳdı o nādān (82/6)

(17) Yüz vermek;

Kākül-āsā vėrme aġyāra ṣaḳın meclisde yüz
Nergis-[i] mestāne çeşmiñ nīm-ḫ̆āb göstėrdi yüz
Diḳḳatle baḳmasınlar rūyuña ey āhu göz
Tīġ-ı müjgānıñ geçüp göster serencām Aḥmedim (87/6)

b. Sosyal Hayat

Balkan şairlerinin genel bir özelliği olan sosyal hayatı anlatma, Eskicumalı Hamîd'in divanında da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Şair şiirlerinde Şumnu'nun, Tırnova'nın güzelliklerini anlatmakta, dönemin yerel yöneticileri olan âyanlara tarihlerinde övgüler sunmakta, bazen cahil kişilerin başa geçtiğinden yakınmaktadır. Özellikle Bahâriyye şiirlerindeki canlı doğa tasvirleri ve canlı yaşadığı bir olayı anlattığı 132 numaralı gazeli bu anlamda dikkat çekicidir. Aşağıda Eskicumalı Hamîd divanında tespit ettiğimiz sosyal hayata dair motiflere yer verilmiştir:

(1) Gelenek, Görenek ve Adetler

(a) Ayak Öpmek

Saltanat ve esaret devirlerinde cebbarların ayağı, eteği öpülürmüş. Saltanat makamında olanların bayram tebriklerinde –ilk zamanlar elleri öpülürken- sonraları ayakları ve nihayet tahta merbût bir saçak öpülmek âdet olmuştur. Bir zamanlar padişah huzurunda yer de öpülürmüş (Onay 2009, 71). Aşağıdaki beyitte de bu adet işlenmektedir:

Yʿāni pāşā-yı benām-ı Ḥażret-i Aḥmed Ḥamīd

Öp ayaġıñ eyle tebrik-[i] ṣadāret tūġ-ı şāh (15/5)

(b) Baş Açmak

Bazı dualar baş açık yapılırsa kabul olacağı itikadı vardır. Şapkanın milli serpuş olarak kabulüne kadar değil bir mecliste, hatta tenha bir yerde bile baş açık oturmak pek ayıp sayılırdı. Hatta zevk erbabının bile işret meclislerinde baş açık oturmaları meclise karşı hürmetsizlik telakki olunurdu (Onay 2009, 87). Aşağıdaki beyitte de şair ayıp olan bu davranışta bulunur. Son derece güzel olan sevgilinin kâkülünü fesinin altından görmüş ve sevgilinin tutkunu olmuştur:

Zīr-i fesde kākülüñ görmüş şehim ālāyda

Baş açıḳ üftādeñ olmuşdur ey āfet tūġ-ı şāh (15x/2)

(c) Çan Çalmak

Arapçası ceres olan sözü edebiyatımızda şan ve şöhret timsali olarak çok geçer. Evvel zamanlarda seferde göçmek vaktinde ceres çaldırırlarmış. Herkes mütenebbih olsun (uyansın) diye. Amma Osmâniyan boru çalarlar (Onay 2009,120). Aşağıdaki beyitte de şair seher vakti uykuluyken yolunu şaşırana yolunu bulmak için ceres sesini dinlemeyi öneriyor:

Ḫˇābile rehiñ şapsa ceres şavtını sesle

Rehberle ėrersin yüri kervāna seḥerde (95/10)

(d) Çeliğe Su Vermek

Eski zamanlardan beri çeliği sertleştirmek için yapılan bir eylemdir. Aşağıdaki beyitte de şair, gözyaşının sevgilinin kan dökücü kılıcına su verdiğini anlatmaktadır:

Sirişkim şu vėrür şol tīġ-ı ḥaşm ü çeşm-i ḫunḫˇāra
Benim maʿnáde tīr ü ḥançer-[i] cellādıma bāʿiş (105/3)

(e) Fānus-ı Hayāl

Halkın hayal feneri dedikleri fanustur. Büründekten yaparlar. Ve içine gûnâgûn suver ü eşkâl ü kitabe vaz' ederler. Mumun şulesi döndükçe taraf taraf ol eşkâl nümâyân olur. Dünyadan dahi kinaye olur (Onay 2009, 191).

Ḫayāl-i şemʿ-i rūy-ı yār-ı dilde pertev-efgendür
O şemʿe gūyiyā cismi Ḥamīdiñ şīşe-i fānūs (131/13)

(f) Gelinin Süslenmesi

Gelinlerin çeşitli ziynet eşyaları ve makyaj malzemeleri ile süslenmesi günümüzde de hemen her kültürde varlığını sürdüren bir adettir (Demirkazık 2012, 77). Gelini süslemek için kullanılan pek çok malzemeden biri de duvaktır. Aşağıya alınan beyitte güzel bir doğa tasviri yapılmaktadır. Gonca, tıpkı bir gelin gibi kırmızı bir duvakla çehresini örterek süslenmiştir. Belki de ağlamaklı bülbülü damat edecektir:

Al niḳāb ile ʿarūs-ı çemen olmuş rū-pūş
Belkĭ dāmād ėdecek bülbül-i zārı ġonce (172/6)

(g) Nazar/Göz Değmesi

Nazar veya göz değmesi, divan şiirinde çoğu zaman sevgilinin yanaklarındaki benlerin üzerlik tohumuna benzetilmesi suretiyle kullanılır. Çünkü nazar değmesi için üzerlik tohumu tütsülenir. Yine nazar için muskalar yazılır. Bu tür muskalara Kalem suresinin 51. ve 52. ayetleri yazılır. Özellikle gök gözlülerin nazarı çok isabetli olurmuş (Pala 2004; 350). Aşağıdaki beyitte ise sevilmeyen rakibin sevgiliye nazar değdirdiği anlatılmaktadır. Sevgilinin hasta gözleri bezmde aşığı (üzüntüden) öldürmüştür, rakibin gözü çıksın ki sevgiliye bakarak nazar etmiştir:

Ḫasta çeşmi bizi öldürdü bezimde yāriñ
Gözi çıḳsun naẓarı degdi raḳībiñ baḳaraḳ (145/2)

(h) Rîze-i Elmas

Bir işkence yöntemi olarak kullanılan elmas tozu yara üzerine serpildiğinde işkence edilen kişiye büyük acı çektirirmiş. Rîze-i elmas ile ilgili Necmettin Halil Onan'ın verdiği bilgi şöyledir:

"Eski tıp kitaplarında, elmasın öldürücü bir zehir olduğu ve yutulacak küçük bir elmas parçasının ölüme yol açacağı yazılıdır." (Onan 1998, 336).

Aşağıdaki beyitte de şair, sevgilinin her bir yan bakışını çeliği delen bir elmas parçasına benzetmiştir:

Egerçĭ nīm nigāh-ı çeşm-i mest eylerse ol meh-rū
Deler pūlādı her bir ġamzesi bir rīze-i elmās (130/4)

(ı) Sürme Çekmek

Sürme, kadınların süs için göz kapaklarına çektikleri siyahımsı veya laciverd tozdur. Isfahan sürmesi çok meşhur olduğu için edebiyatımızda "kuhl-i Isfahânî" sözü çok geçer (Onay 2009, 426). Eskiden gözün görme kuvvetini arttırmak için de kullanılırmış. Aşağıdaki birinci beyitte Isfahan sürmesine telmih yapılmış, ikinci beyitte ise telli pullu bir köçeğin sürme sürüp dönerek dans etmesi başarılı bir şekilde tasvir edilmiştir:

Nīm nigāh-ı çeşmim pür-kuḥl[-i] nigārī seyr ėdüp
Cānımı mīl-i ṣafāya sürmedān ėtmek de güç (106/4)

Telli pullu bir köçek par par yanar fır fır döner
Sürme gīsū sürerek par par yanar fır fır döner (126/1)

(i) Yıldız Düşüklüğü

Yıldız düşüklüğü kişiye nazar değmesi, büyü yapılması gibi durumlarla bağlantılı olan bir hadisedir. Kısmetin bağlanması olarak da tabir edilmektedir. Tedavisi için ise yıldıznameler kullanılır. Aşağıya alınan beyitte de Eskicumalı Hamîd, talihsizliğinin sebebinin yıldız düşüklüğü olabileceğini düşünerek Allahtan medet umar bu sırada kova burcu da talihsizlik saçmaktadır:

Allâh meded yıldızı mı düşdi Ḥamīdiñ
Delv-i felek ėtmektedür endaḫt-ı nuḥūset (102/4)

(j) Papağanları Konuşturmak İçin Şeker Vermek

Papağan kendisine öğretilenleri söyler ve onun konuşması insanın hoşuna gider. Papağana insanlar, söylendiğinde kendilerinin hoşuna gidecek sözleri öğretirler;

böylece papağan hoş, tatlı sözler söylediği için güzel konuşan, tatlı sözler söyleyen insanı temsil eder duruma gelmiştir. Papağana konuşma öğretilirken, bir sözü tekrarladığında ödül olarak ona şeker verilirmiş. Bu yüzden papağan şeker yemeye alıştırılmıştır (Güler 2014; 62). Papağanları konuşturmak için onlara şeker verilmesi âdetine atıfta bulunan şair, aşağıdaki beyitte sevgiliyi tûtîye, dudağını da şeker rengine benzetmiştir:

Raḳīb ü dīv ḳudurup dām ḥīl uġrattı mı denge
Uġramış laʿliñ ey ṭūṭī olup māʾil şekerī renge (178/1)

(2) Alışveriş

Eskicumalı Hamîd divanında sosyal hayata dair bir tema olarak alışveriş de konu edilmiştir. Alışverişle ilgili nakd, müşteri, dükkân, pazar, kâr, akçe gibi kavramlar şiirlerde yer yer geçmektedir. Bu kavramlar gerçek alışverişi konu etmek amacıyla değil benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte de şair işve dükkânını açan sevgilinin âşıklarının müşteri olarak saf saf dizildiklerini tasvir etmiştir:

Şīve dükḳānıñ açup herkes elinden naḳd-i cān
Nim nigāha müşterī ṣaf ṣaf dizilmiş ʿāşıḳān (87/5)

Bahā taḳdīr içün ḥüsni metāʿı çıḳsa bāzāra
Ḫarīdār olur idi naḳd-i cān ile ḳamu ecnās (130/5)

Aşağıdaki beyitte ise, cahil kişinin hesapsızca ömrünü sattığından dem vurulmaktadır:

ʿÖmrüñi ṣatdı yāda o nādān[-ı] bī-ḥesāb
Bir aḳçe andan aḫẕ ėdemez iḥtisāb-ı feyż (136/7)

Aşağıdaki beyitte ise gençliğinde çok para ve marifet zayi eden şair kendisine o zayi ettiği gençlik için hesap sormaktadır:

Çarḫ ėtdirmişdi żāyiʿ çoḳ nuḳūd[-ı] maʿrifet
Şimdi sen ol genc-i bī-pāyānı buldıñ mı göñül (158/8)

(3) Kıyafetler

(a) Câme

Câme; Farsça elbise, çamaşır anlamına gelmektedir (Devellioğlu 2005; 123). Bahâriyye şiirinden aldığımız aşağıdaki beyitte şair, baharın gelmesiyle çiçeklerin rengarek açmasını, yepyeni elbiseler giymek olarak tasvir etmiştir:

Cedīd câmeler ezhār giyindi rengāreng
Kenīzegān-ı ṭıfl çün ḥarīm-i şāh-ı bahār (124/5)

(b) Ferace

Kadın giyiminde ilk göze çarpan ve sokak giyimlerinin en eskisinin ferace olduğu anlaşılmaktadır (Lale 2006; 16).[22]

1731'de Sultan I. Mahmut'un çıkarttığı bir emirde; İstanbul kadınlarının çoğunun başlıklarına 10 değirmiden 20 değirmiye kadar, ileri gelenlere özgü, uzun

[22] Ferace, önü açık, beden olarak bol, dizlere veya topuklara kadar uzun, döneme göre değişen yakası, yanlarında dikey yırtmaç cepli, sokağa çıkarken giyilen, sokak giysisidir. XVIII. yüzyılın ilk yarısında, varlıklı hanımlar mesire yerlerinde renkli feraceleri ve yaşmaklarıyla boy gösterirlerdi. Feracelerin yakasına önce bir karış, zaman içinde daha geniş yakalar takılır; yaşmakların kumaşı şeffaflaşır, başı genişleten hotozlar kullanıldığından yaşmaklar gevşek bağlanmaya başlanır ve sırmalarla süslenirdi (Lale 2006; 22).

nakışlı yemeniler bağlayacaklardı. İnce yaşmak ve örtüleri altından göründüğü ve yakaları iki arşın kadar atlas zıncıklı, hare, sof ve çuhadan sıkma feraceler giydikleri için bu kıyafetin yasak edildiği ilan edilmiştir. II. Mahmut döneminde yapılan kıyafet nizamnamesi çerçevesinde kıyafetler ve fes resmileşecekti (Lale 2006; 41). Aşağıdaki beyitte de kimsenin feraceyi diğer kıyafetlere değişmek istemediğine değinilmiştir:

Kim keyfine degşür idi ferrāce-i ṣūfı
Bilseydi ne keyfiyyet-i ṣahbā-yı muḥabbet (103/5)

(c) Hilʿat

Hilʿat eskiden padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan (Devellioğlu 2005; 370) anlamına gelmektedir. Aşağıdaki şiir parçasında şair sevgilinin gül bahçesinde şahane bir elbise ve şan u şeref verdiğini anlatmaktadır:

Verd-i gülşende şehāne hilʿat[-i] fāḫir vėrür
Bülbüli dergāhınuñ eṭrāfına zā'ir vėrür
Būy-ı vuṣlat vėrmez illā firḳate dā'ir vėrür
Ġonceye evvel felek cemʿiyyet[-i] ḫāṭır vėrür
Görmek içün rūzigārile perīşān olduġun (72/2)

(d) Hulle

Cennet elbisesi anlamına gelen hulle, divanda şu beyit ile anılmaktadır, Pergamber soyundan gelenlerin giydiği renk yeşildir ve cennet ehli de yeşil giymektedir:

Nesl-i Peyġamber nola seyyid olursa sebz ile
Ehl-i cennet ḥullesi ekşer olur raʿnā yeşil (157/6)

(e) İhram

Hacıların Kâbe'yi tavaf için Mekke haricinde örtünmeğe mecbur oldukları dikişsiz bürgü. Arapların büründükleri büyük yün çarşaf (Devellioğlu 2007: 417). Aşağıdaki beyitte âşıkların kabesinde, aşk ihramının giyilmesinin münasip olduğu anlatılmaktadır:

Ṣoyunup şevb-i sivāyı baġlanur iḥrām-ı ʿaşk
Kaʿbetü'l ʿuşşāḳ dènse şānına ġāyet sezā (28/2)

(f) Zünnār

Papazların bir alamet olmak üzere bellerine bağladıkları uçları püsküllü örme kuşak. Bunu kullananlar uçlarını aşağıya doğru sarkıtırlar ve en ucuna da haç asarlar. Divan şiirinde saça benzetilir (Pala 2004; 496). Aşağıdaki beyitte de zünnār saç ile beraber kullanılmaktadır:

Ḳamu zühhādı ʿaşḳ u bend ėdüp vėr zülf-i zünnārı
Riyā ile bile gitdi şükür dillerden ol ḫannās (130/2)

(4) Hastalıklar

Şair şiirlerinde daha çok göz hastalığından bahsetmiştir. Aşağıdaki beyitte de hasta gözlü güzelin hatrını sormaktadır:

Mest-i cām[-ı] ʿaşḳadur şāyed ḫumār ėrmiş ola
Devr-i gülde gözleri bīmār eyüce ḫoşce mi (182/6)

Ḫaste-i zāra ėdüp dīde-i luṭf ile nigeh
Cān vėrür dīde-i bīmārına mecbūr oldım (163/3)

Aşağıdaki beyitte ise rakibin nazarı değdiği için sevgilinin gözlerinin hastalandığı anlatılmaktadır:

Ḫasta çeşmi bizi öldürdi bezimde yāriñ
Gözi çıḳsun naẕarı degdi raḳībiñ baḳaraḳ (145/2)

Şairin postnişîn Mustafa Efendi için söylediği tarih şiirinde tekkeye nice hasta, sakat ve illetli kişilerin geldiğini ve burada şifa bulup gittiklerini anlattığı beyit, tekkelerinin verdiği şifa hizmetlerini göstermesi bakımından da dikkat çekicidir:

Nice bīmār u saḳīm ü ehl-i ʿilletler gelüp
ʿAvn-i Ḫaḳ'la himmet[-i] pīr ile bulmaḳda şifā (28/11)

Şair, sevda hastalarının sıhhati meyde bulacağını aşağıdaki şiir parçasında söylemektedir:

Ḳor yėsün ẕāhid-i ḥaram fehm ėtmiş bu leẕẕeti
ʿĀşıḳ-ı taḥḳīḳ olanlar anda buldı ḥürmeti
Tā ezel bīmār-ı sevdā anda buldı ṣıḥḥati
Nāṣıḥıñ beyhūdedür رکفت و مرا doldur meyi
Beldemiz peymāne-veş doldı riyā doldur meyi (61/7)

Şair, Āsım'a yazdığı tahmisinde, hastalığını tabibe arz ettiğini ve tabibin de devasının aşk macunu olduğunu söylemektedir:

Ṭabīb[-i] cāna ʿarz ėtdüm Ḥamīdā cism-i bīmārı
Dėdi maʿcūn-ı ʿaşḳı sen imişsin ānıñ āṣārı
Devā tertīb olunmuş rūz [u] şeb sen işle bu kārı
Göñülde sūziş-i āh u fiġān u nāle vü zārı
Durup devşirdüm ʿĀṣım ḥoḳḳada terkīb-i tām ėtdüm (77/5)

(5) Halk Hekimliği Ve Tedavi Yöntemleri

Günlük hayatımızın vazgeçilmezleri arasında yer alan Halk Hekimliği Türk kültüründe o kadar etkili olmuştur ki hayatın her dalında kendisine yer bulmuştur. Bu husus sadece halk edebiyatında değil zaman zaman eski Türk edebiyatı ve günümüz edebiyatında da insanların ilgisini çekmiştir (Alptekin 2010, 6). Eskicumalı Hamîd divanında da Halk Hekimliği ve tedavi yöntemlerini aşağıdaki şekilde görmekteyiz.

(a) Anber

Hastalıkların tedavisinde kullanılan maddelerden biri anberdir. Anber sözlüklerde; "Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. Güzel koku. Güzellerin saçı" (Devellioğlu 2005; 33) olarak tanımlanmaktadır. *Bazen tebabet malzemesi olarak, zaferan, bal vs ile kullanılır. Eski tıpta ikinci derecede kuru ve sıcak maddelerden sayılır. Mide, karaciğer, kalp, his ve kuvvetleri güçlendirir. Müsekkinden ziyade mûtedil ve dimağ hastalıklarına iyi gelir.* (Pala 2004, 23). Aşağıdaki beyitte de anberin gönül açıcılığı yani ferahlatma özelliğine gönderme yapılmıştır:

Esdi cān gülzārına çün bād[-ı] ḥiddetden nesīm
Ġonce-i ḳalb[-i] güşād ėtdi olup ʿanber şemīm (13/7)

(b) Macun

Macun eski hekimlikte ilaç olarak kullanılmaktaydı. Sözlüklerde hamur kıvamında olan şey olarak geçmektedir (Pala 2004; 293). Aşağıdaki şiir parçasında da şair tabibe hastalığını anlatmıştır, tabib de derdinin çaresinin aşk macunu olduğunu söylemektedir:

Ṭabīb[-i] cāna ʿarz ėtdüm Ḥamīdā cism-i bīmārı

Dėdi maʿcūn-ı ʿaşḳı sen imişsin ānıñ āşārı
Devā tertīb olunmuş rūz [u] şeb sen işle bu kārı
Göñülde sūziş-i āh u fiġān u nāle vü zārı
Durup devşirdüm ʿĀṣım ḥoḳḳada terkīb-i tām ėtdüm (77/5)

(c) Dağlamak

İnsan ve hayvanın cismine kızgın demirle veya işaretli bir aletle vurulan nişane, damgadır. Yahut kızgın demirle –tedavi için- bir yere vurulan yakı demektir. İnsanın unutamayacağı derecede kalbi yakıcı bir ıstırab ve keder de dağ sözü ile ifade olunur (Onay 2009, 135). Aşağıdaki beyitlerde dağlamak eylemi sevgilinin kalbi yakıcı ıstırab ve keder veren aşkını ifade için kullanılmıştır:

Sīnemiñ görsem yine pür-dāġ-ı hicrān olduġun
Añmañız hergīz baña āteş gülistān olduġun (72/1)

Sīneme dāġ urdı çekdi şekl-i elf ey mehliḳā
Rāst geldikde ḫayāl[-i] ḫāl-i müsteşnā ḳadiñ (167/3)

(6) Eğlence

Eskicumalı Hamîd divanında en çok ele alınan konulardan biri de eğlencedir. Bu bağlamda divanda "bade, meclis, kadeh, şarap, sâgar, sâki" gibi pek çok unsur söz konusu edilmiştir. Müzik de bu eğlencelerin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Aşağıdaki bentte şair bir meclis ortamını tasvir etmiş, meyin bütün gamı def edeceğini vurgulamıştır:

Süfre-i meyḫāne olsa yār iledür pīşimiz

Māsivādan ḳalmaya ʿālemde bir teftīşimiz
Cām-ı mey defʿ eyler elbet her ġam u teşvīşimiz
Nice bir bī-kār ola sāḳi-i bezm[-i] ʿıyşımız
Sāġarıñ görsek yine mecliste gerdān olduġun (72/5)

Müstezad'dan bir parça:

Ḳur meclisi sür saġārı ʿişret saña maḥşūş
Miḥnet baña maḥşūş (135/6)

Meclis denince akla hemen rakip gelir, rakip ise bir güzeli seven iki şahıstan her biri. 'Biriyle aynı şeye istekli olan'. Divan şiirine hasredecek isek: 'Âşık ve maşuk ikilisi arasında âşık ile yarışıp ona ortak koşan, engel, tufeylî, parazit; müziç, parazit kimsedir (Öbek 2009; 272). Aşağıdaki beyitte de şair yar ile yabancılar bir araya gelince gönlünün gücendiğini ve rakibin meclisi bırakıp gitmesinden haz duyacağını anlatır:

Gelince yār ile aġyār olur dil münfa'il tek
O meclisden raḳībiñ infiṣāliñden ėder ḥaẓ (138/4)

"Sâkî su veren, su dağıtan. Kadeh, içki sunan. İnsan ruhuna Allah sevgisi, Allah nuru saçan kimse" (Devellioğlu 2007: 915) manaları ile kullanılmaktadır. Eskicumalı Hamîd divanında da sâkî mecliste şarap sunan kişi olarak tasvir edilmiştir.

Ey Sâkî mecliste bize şarap sun ki gülsün bu mahzun olan gönlüm:

Sāḳiyā gülsün dil[-i] maḥzūnumuz
Bezm-i gülşende bize ṣun cām-ı mül (156/3)

Aşağıdaki beyitte de eğlence meclislerinde meyden sonra şeker sunulması adeti ele alınmıştır:

Sāḳıyā meclisde meyden-ṣoñraʿādet nuḳl içün
Sükker-[i] laʿliñ ṣunar ʿuṣṣāḳına cānāneler (122/8)

(a) Raks/ Köçek Oynatmak

Eğlence meclislerinde raks olmazsa olmazlardandır. Eski devirlerde çalgı ile rakseden erkelere "köçek" derlerdi. Köçek oynatmak da yakın zamanlara kadar zevk ve sefahat (eğlence) erbabının başlıca seyirlerinden birini teşkil ederdi.

Erkek olan köçekler kız gibi görünmeye, kız olan çengiler ise, delikanlıya benzemeye çabalarlardı.[23] Şair aşağıdaki beytinde telli pullu giyinmiş, gözüne sürme çekmiş par par yanan fır fır dönen bir köçek tasvir etmiştir:

Telli pullu bir köçek par par yanar fır fır döner
Sürme gīsū sürerek par par yanar fır fır döner (126/1)

(b) Müzik

Eskicumalı Hamîd divanında müzik önemli bir yere sahiptir. Divanda geçen eğlence meclislerinin baş unsuru, olmazsa olmazıdır. Eskicumalı Hamîd Efendi'nin müziğe ne kadar vakıf olduğunu divanın muhtelif yerlerinde geçen müzik aletleri ve yirmi tane musiki makamının ismi geçen makāmāt isimli bir şiir yazmış olmasından anlıyoruz. 89. şiirin neredeyse her beyiti bir makamı barındırmaktadır bu makamlar sırasıyla şöyledir: "Devr, Rast, Sabâ, Nâz, Irâkî, Hicaz, Nevâ, Kürdî, Acem, Hüzzam, Bayâtî, Nihâvend, Isfâhan, Hüseynî, Şehnaz, Bûselik, Segâh, Dügâh, Çârgâh ve son olarak Uşşâk.[24]

[23] Türk Halk Oyunları Kataloğu, Köçekler ve Çengiler, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,79460/kocekler-ve-cengiler.html Erişim tarihi: 08.07.2014

[24] Musikî ile uğraşan bilginler, tabiatın dört unsuruna (anasır-ı erbaa) paralel olarak ve sazların bam, zir, müsenna, müselles adlı dört teline göre, sesleri dört kısma ayırmışlar ve bu ayırıma şube adını

Divanda makamlar kadar müzikle ilgili unsurlar ve müzik aletleri de mühimdir.

(c) Müzik Aletleri

Şairin şiirlerinde geçen müzik aletlerinden biri *çeng*dir. *Çeng, genellikle zerdali ağacından yapılır. Çanağı torba şeklindedir. Yekpare ağaçtan yapılmış olan çanak makbuldür. Bu çanağın iç yüzüne, iyi ses versin diye, döğülmüş sırça, tutkalla karıştırılarak sürülür. Çengin boynu uzun ve eğridir. At boynuna benzer. Çengin çanağının üstüne yakı yapılarak deri yapıştırılır. Çengin perdesi zerdali veya ceviz ağacındandır; uzunluğu iki karış, üç açık parmaktır. Çeng çalınırken sol koltuğa alınır. Kılları sol elle, perdelerinin ipleri ise sağ elle düzenlenir. Çeng parmakla çalınır* (Tekin 1976, 84). Şairin çengden bahsettiği bir beyiti şöyledir:

Bizi öldürdi ġam muṭrib-i bezmde devr al ur çenge
Felekler raḳṣa girsün zühre def çalsın bu āhenge (179/1)

Yine bu beyitte ele alınan *def*, Türk sanat musikisinde usulü en iyi şekilde belirleyen çalgı kabul edildiği için, özellikle ritim tarafı ağır basan fasıllarda birinci saz olarak önem kazanmıştır. *Eskiden fasıl heyetlerinde şef durumunda bulunan serhânende elinde def tutar, sâzende ve hânendelere usul başlarını belirtecek ve esere birlikte girmeyi sağlayacak şekilde usul vurmak suretiyle faslı o idare ederdi* (Bozkurt 1994, 83-85).

---

vermişlerdir. Tefhimü'l Makāmat ve Seydî Edvār'ında bu dört şubenin adı şöyledir: Yegāh, dügāh, segah, çārgah. Her bir şube, edvarlarda değişik bir burca, bir mevsime, bir mizaca ve dört unsurdan birine tekabül eder. Meselâ Tefhimü'l-makâmatta, yegāh: Hamel (koç) burcuna, ateşe, sıcak ve kuru mizaca, yaz mevsimine; dügah: Seratan (yengeç) burcuna, soğuk ve neme, suya, güz mevsimine; segah: Akreb burcuna, kış mevsimine, sıcak ve rutubete, havaya; çargah: Devl (kova) burcuna, ilkbahara, soğuk ve kuru mizaca, toprağa tekabül eder (Tekin 1976; 92).

Aşağıdaki beyitte de müzik aleti olarak ***tanbur, ney, saz, keman, def*** ve ***davul*** zikredilmiştir:

Bezme ṭanbūr ü ney ü sāz ü kemān
Def yeter lāzım degil şehnā dühül (156/5)

Ney, Türk mûsikîsinde kullanılan nefesli bir çalgıdır. Sarı budaklı ve bir çeşit kamıştan yapılır (Çetin 2006; 78). Sultan Nevruz yaklaşırken def çalındığını şair şu beyitiyle anlatmaktadır:

Muṭrib çala def' ile ney
Nevrūz-ı sulṭāndır gelen (55/8)

Bir başka beyitte ise kanuna benzeyen fakat tokmaklarla çalınan, çoğunlukla Şark mûsikîsinde kullanılan telli bir müzik aleti olan *santur* geçmektedir[25]:

Sen niyāz-ı vaṣl ėdüp yār ėtse istiġnā Ḥamīd
Çalınur sanṭūr-ı dilde pişrev-i nāz ü niyāz (128/6)

Mutrib sazını çalsa da o gül endamlı rakkasın, dans ederken endamının titreyişini görsek:

[25] İlk santurların, mızrap yerine vurma çubuklarıyla çalınan ve kanunun atası sayılan antik Mezopotamya sazları olduğu söylenebilir. Muhtemelen tellerine çubuklarla vurularak çalınan arplar vurmalı kitaralardan önce kullanılmıştır. Eski Bâbil ve Yeni Asur dönemine ait ikonografik kalıntılarda görülen, yatay olarak tutulup tellerine iki çubukla vurulan arplar santurun değilse bile santur fikrinin başlangıcı kabul edilebilir. Tevrat'ta Bâbil Kralı Buhtunnasr'ın orkestrasındaki sazlar arasında santur da (psanterin) anılır. Bazı Arapça kaynaklarda santurun Sâsânîler döneminde kullanıldığı belirtilirse de Fârâbî ve İbn Sînâ'nın mûsiki eserlerinde santur adı geçmez. Buna karşılık XI. yüzyılda Endülüs'te santur kullanıldığını gösteren belgeler vardır. İspanya'dan diğer Batı Avrupa ülkelerine geçen ve büyük rağbet gören santur zamanla Avrupa'da piyanoya doğru gelişim kaydetmiştir. İbn Haldûn XIV. yüzyılda Kuzey Afrika Arapları'nın santur kullandığını yazar. Abdülkādir-i Merâgī'nin eserlerinde santur adına rastlanmadığı gibi bu dönem İran minyatürlerinde de bu saza yer verilmemiştir. Buna karşılık çalgı tarihçileri arasında santurun İran kökenli olduğu inancı yaygın olup bu sazın Orta Asya'ya, Hindistan'a ve Uzakdoğu'ya İran'dan gittiği kabul edilir (Karakaya 2009: 107)

Muṭrib çala sāzını ve raḳḳaṣ-ı gül endām
Raḳṣ eyler iken lerze-i endāmını görsek (147/6)

(7) Meslekler

Eskicumalı Hamîd divanında dihkan (çiftçi), dellak, doktor, hamamcı, sarraf gibi meslek adları geçmektedir.

Dellak/ Tellak: Hamamda müşterileri keseleyip yıkayan kimsedir (Devellioğlu 2005, 172). Aşağıdaki beyitte de şair hamamcı efendiye yeni bir tellak olup olmadığını sormaktadır:

Var mı nev dellāk Nāṭūrzāde'den aʿlā dėdüm
Dėdi Ḥamāmcı Efendi eski ḥamām eski ṭās (132/3)

Eskicumalı Hamîd divanında en çok geçen meslek ismi doktordur. Doktor bazen derdini anlattığı gerçek hekimdir. Bazen derdinin dermanı sevgilidir. Bazen de derdine derman tabip bulamamaktan şikâyet etmiştir.

Ṭabīb-[i] cāna ʿarz ėtdüm Ḥamīdā cism-i bīmārı
Dedi maʿcūn-ı ʿaşḳı sen imişsin ānıñ āşārı
Devā tertīb olunmuş rūz [u] şeb sen işle bu kārı
Göñülde sūziş-i āh u fiġān u nāle vü zārı
Durup devşirdüm ʿĀṣım ḥoḳḳada terkīb-i tām ėtdüm (77/5)

Sen iken nabżımı ṭutan *ṭabīb*im
Ne ġam ölmek dirilmekden ḥabībim (96/58)

Ḥançer-[i] ḥicr ile sīnem yine mecrūḥ oldu
Bir *ṭabīb* olmadı derdime kĭ tīmār ėdeyim (162/4)

Şair aşağıdaki beyitte, çiftçinin harmanda buğday savurması gibi felek çiftçisinin endişesini dağıttığını yine de emeline ulaşmada zahmet çektiğini anlatmaktadır:

Eküp toḫm-[ı] belāyı mezraʿ-ı ālām[a] bīpervā
Ḥaṣāda ėrdi cismim ḫūşesi rūzerd olup ferdā
Yeli vėrdi bu ʿömrüm ṣarṣar-ı cemʿ dāne-i dünyā
Ṣavurdu ḫarmen-i endīşemi *dihḳān*-ı çarḫ ammā
Ḥuṣūl-[i] çāş-ı kāmım renc-i her ānımla düşmendir (78/2)

Şair aşağıdaki beyitte Hamamcı Efendiye eskisinden daha iyi yeni bir tellak olup olmadığını sorar ve eski tas eski hamam cevabını alır.

Var mı nev dellāk Nāṭūrzāde'den aʿlā dėdüm
Dėdi Ḥamāmcı Efendi eski ḥamām eski ṭās (132/3)

Sarraf; Sarf eden, anlayan değer veren (Devellioğlu 2005, 921). Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin dişlerine istiridye içindeki incinin bile zerre benzeyemeyeceğini ve inci tanesiyle tohum arasındaki farkı sarrafın bileceğini anlatmaktadır:

Dendānına lü'lü-yi aṣdaf olmaya ẕerre şebih
Ṣarrāf bilir kim farḳ vardır dāneden dürdāneye (174/2)

(8) Yer Adları

Eskicumalı Hamîd divanında Balkanlardaki yer adları sıklıkla geçmektedir. Özellikle şairin doğduğu Eskicuma, eğitim aldığı Şumnu, Şumen, Tırnova, Silistre, Osman Pazarı, yine Balkanlarda Mora, Selanik, Hoten, Vidin, Edirne, Sırbistan, Ziştovi, Osmanlının eyaletlerinden Mısır, İstanbul'un semtlerinden Sarıyer ve İstanbul'u kastederek Sadābād isimleri geçmektedir. Bu yer adlarından Şumnu,

Tırnova ve Eskicuma büyük oranda görülmekte ve hatta divanda Şumnu şehrinin güzelliklerini anlatan bir şiir bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Eskicuma kasabasına ayanların yaptıkları hizmetler, camiler, çeşmeler anlatılmaktadır. Tırnova şehri için ise bir övgü kasidesi yazılmıştır. Bir vakit memleketinden ayrı düştüğü için yazdığı gazellerinde dahi Rumeli'nin güzellikleri bulunmaktadır. Yer adlarının geçtiği şiirlerden bazı örnekler ise şöyledir:

Ėdüp eṭrāfnı iḥātā bāġ ile baġçe cūy-ı revān ḳamu
Feraḥ ü server ü ṣafā verir dile seyr-i imkan *Ṭırnova* (91/2)

Ki şehri *Şumnı*'ya ʿazm ettim Ey cān
Edem taḥṣil o yerde ʿilm-i ʿirfān (96/ 5)

Saḫāvātte Nerīmān rütbe tek idrāk ėdüp şimdi
Sipehsalar ėdüp ḳıldı muḥafaẓa *Şumenī*ye ānı (23/11)

Vidin sancaġına irsāl ėdüp bir āṣaf ṣānı
Ne āṣaf sīm Sikenderdir Felāṭun-ı rey Ristosa (22/11)

Çirmen ü *Edrine* ṣancāḳlarına
Sāye endāz iken o nebʿ-i saḫā' (23/3)

(9) Gök Cisimleri

Eskicumalı Hamîd divanında gök cisimleri, özellikle yıldızlar, felek kavramı, nüh felek, müstakil olarak yıldız isimleri, yıldızların insan tabiyeti üzerindeki etkisi ve bazı burçlar yer almaktadır. Felek kavramı Eskicumalı Hamîd divanında üst üste sıralanmış gök tabakaları anlamında kullanılmasının yanında şans, talih, kader manasında da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır, fakat biz bu bölümde sadece gezegenleri barındıran dokuz feleği ele alacağız.

Felek kavramının edebiyatımızdaki yerine kısaca bakacak olursak:

Eski inançlara göre, kâinatın merkezinde bulunan ve hareketsiz duran dünyanın etrafını soğanın zarlarına benzer şekilde üst üste kuşatmış gök tabakalarının her biri ayrı ayrı birer yıldıza mahsustur. Felekler dünyaya yakınlıklarına göre şöyle sıralanmış olup ilk yedi felekte şu yedi gezegen (seb'a-i seyyâre) bulunmaktadır: Birinci felekte ay, ikincide Utârid (Merkür), üçüncüde Zühre (Venüs), dördüncüde güneş, beşincide Mirrih (Merih, Mars), altıncıda Müşterî (Bercis, Jüpiter), yedincide Zühal (Keyvan); sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Bu felekte birer burç halinde sabit yıldızlar toplanmıştır ve adına "kürsî" denir. En dışta olan ve ötekilerin hepsini içine alan dokuzuncu feleğe bu durumundan dolayı "felekü'l-eflâk", yine hepsinden büyük ve kuvvetli olduğu için de "felek-i a'zam" (çarh-ı a'zam) adı verilmiştir. Boş ve her türlü cisimden arınmış olan dokuzuncu felek, içinde hiçbir yıldız veya herhangi bir nokta ve nişan olmadığı ve bu haliyle desensiz bir kumaşı andırdığı için çok defa "felek-i (çarh-ı) atlas" diye de anılır. Buna "arş-ı a'lâ, arş-ı a'zam, arş-ı ilâhî" denildiği gibi kürsî diyenler ve arş ile kürsîyi birbiri yerine kullananlar da vardır (Kurnaz 1995, 306).

Şair aşağıdaki beyitlerde felekleri, meleklerin menzili ve meskeni olarak nitelemektedir:

Aferin ėtdi feleklerde melekler yekser
Cennetde müjdeye ecdādına ḫurān geldi (14/23)

Feleklerde melekler secde-i şükr ėtdiler yekser
Zemīn üzre beşer serveri bu in'ām-ı ʿuzmāya (20/5)

Eski astronomi anlayışına göre dünya sabittir ve felekler onun etrafında dönmektedir. Aşağıdaki beyitte de feleklerin devr etmesine atıf vardır:

Baʿdezīn devr eylese çarḫı felek nice zamān

Buncılayın ḥaşra dek bulmaya devlet tūġ-ı şāh (15/12)

Mutribler tüm cihanı saz ve söz ile şamataya çevirmiştir ve felekler bu şevkle raksa başlamıştır:

Ġulġūle şaldı cihāna sāz [u] söz[-i] muṭribān
Nüh felekler raḳṣa girdi şevḳ ü şādīden hemān
Ḫalḳ-ı ʿālem bunca ẕevḳ ėtdi ḳuluñ ḳıldı fiġān
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı (62/4)

Aşağıdaki beyitte bahsedilen yeni ay balık burcunun ayı şubat olmalıdır, şair bu beyitte tenasüb sanatının güzel bir örneğini vermiştir:

Māhīyi baḥre ṣalsa urup şevḳ-i tīġ-ı zaḫm
Māh-ı nev-i felek ola ḥūt üzre rū-nümā (97/2)

(a) Yıldızlar

Yıldızların talihle ilişkisi eskiden beri gelen bir anlayıştır. Yıldızların insan kişiliğini, talihini belirlediğine inanılır. Hatta bu inanışlar ilm-i nücum'un doğmasında etkili olmuştur. Yıldızlar divan şiirinde en çok parlaklıkları ile benzetmelere konu olmuştur (Pala 2004, 482). Aşağıdaki beyitte şair, Edirneli Hacı Yakup Efendi'nin oğlunun doğumu için söylediği tarihte yeni doğan oğulun hayırlı bir halef olması ve talihinin gün gibi, yıldızlar gibi parlak olmasını dilemektedir:

Ola ḫayrü'l ḫalef gün gibi necm[-i] ṭālīʿ rūşen
Bu şevḳi ʿāleme zīrā ne şems ü ne ḳamer vėrdi (40/3)

Şair aşağıdaki beyitte de uğur ile yıldızı birlikte kullanmış, bahtının ve ikbalinin açık uğurlu olmasını dilemiştir:

Aḫter[i] saʿd ola iḳbāli kavī baḫt[ı] güşād
Bula devr ėtdikçe rifʿat dem-be-dem şems ü duhūr (43/11)

Aşağıdaki beyitte talih yıldızı saadet burcuna erişmiştir:

Ėrişti burc-ı saʿda baʿdezīn bu kevkeb[-i] ṭālīʿ
Nice demler nühūsetde ḳarār ėtmiş idi illā (22/33)

(b) Şems/ Kamer

Divan şiirinde şems felekler içinde sultandır, kamer ise vezirdir. Divan edebiyatında genellikle *âfitâb, hurşîd, mihr, şems* ve *neyyir-i aʻzam* gibi isimlerle anılan güneş; rengi, parlaklığı, şekli, sıcaklığı, yüksekliği, hareketi, bütün insanlarca bilinip tanınması, dördüncü felekte bulunması, dünyayı aydınlatması, ışıklarının her tarafa ulaşması, gölgenin ve inanışa göre zerrenin varlığına sebep olması gibi özellikleriyle ele alınmış, bu münasebetle çeşitli hayal ve benzetmelere konu edilmiştir (Kurnaz 1996; 294). Üzerinde çalıştığımız divanda geçen şu beyiti bu bağlamda örnek verebiliriz:

Ola ḫayrü'l ḫalef gün gibi necm ü ṭālī' rūşen
Bu şevki ʿāleme zīrā şems ü ḳamer verdi (40/3)

Aşağıda ise raks eden dilberin raks etmesi, ay ve güneşin gece ve gündüz düzenli olarak dönmesi ile işlenmiştir:

Raḳṣ ėderken ṭalʿatıñ çün dilberā fır fır döner
Ḳaṣd-ı cāna çeşm-i cellādıñ şehā fır fır döner
Rūz u şeb şems ü ḳamer uymuş saña fır fır döner
Şemʿ-i rūyuñ şuʿlesi ey mehliḳā fır fır döner
Dā'imā pervane-veş gönlüm aña fır fır döner (76/1)

(c) Zühre

Venüs, Çobanyıldızı, Nâhid isimleriyle de bilinen Zühre gezegeni, feleklerin içinde çalgı ve raksı temsil etmektedir. Genellikle Hârût ve Mârût ile birlikte anılmaktadır. *Hârût ile Mârût, Zühre'ye ism-i a'zam'ı öğretirler. Zühre ism-i a'zam ile göğe yükselir ve orada meleklerin üçüncü kat göğe yükselmesine mani olurlar. Allah tarafından Zühre, yıldız şekline sokulur. Hârût ve Mârût ise Bâbil'de bir kuyunun içine ayaklarından asılırlar. Kuyunun suyu ağızlarına dört parmak yakınsa da kıyamete kadar bir damla içemeyeceklerdir* (Onay 2009, 222-223). *Yunan mitolojisine göre aşk veya müzik tanrıçası Afrodit veya Venüs budur* (Çetin 2006; 88).

Zühre'nin bir çalgıyla birlikte anıldığı aşağıdaki beyitte gökyüzünde bir çalgı meclisi tasvir edilmiştir:

Bizi öldürdi ġam muṭrib bezimde devr al ur çenge
Felekler raḳṣa girsün zühre def çalsun bu āhenge (179/1)

(10) Dinī ve Tasavvufī Unsurlar

(a) Peygamberler

(ı) Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, Eskicumalı Hamîd divanında naatlarla ön plana çıkmaktadır. Divanda biri Farsça ve biri Türkçe-Arapça karışık olarak yazılmış beş adet naat bulunmaktadır. Bu naatlardan daha çok dikkat çekeni ise şairin Hz. Muhammed'i rüyasında gördükten sonra yazdığı naat-ı şeriftir.

Şair nicedir Hz. Muhammed'i rüyasında görmek istemektedir ve şükürler olsun Hz. Pergamber'in cemâli nasip olmuştur:

Biḥamdillâh naṣīb oldı cemāliñ yā Resūlallâh
Güzel seyr ėtdi çeşm-i cān kemāliñ yā Resūlallâh (9/1)

Geçürdi rūze-i hicriñle ʿömrüñ nice māh u sāl
Şükür ėrdi bu dem ʿīd-ı viṣāliñ yā Resūlallâh (9/2)

Aşağıda 11. şiirden alınan bendin mütekerrir beyiti eski bir Arap şiirinin bir parçasıdır:

İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm^{en} ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat^{en} fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem (11/1)

انّ نلت یا ریح الصبا یوماً الی ارض الحرم
بلغ سلامی روضۃ فیه النبیّ لمحترم (11/3)

İskender Pala (2012); bu eski şiir parçasını şöyle açıklamıştır:

"Sabâ yeli! Bir gün yolun, Efendim'in bulunduğu Harem toprağına düşerse eğer; o kutlu Nebî'nin bahçesine benim de selâmımı ulaştır, ne olur!"[26]

(ıı) Hz. İsâ

Dört büyük kitaptan İncil nazil olan peygamberdir. Hz. Meryem[27] *Cebrail'in bir üfürmesiyle gebe kaldığı için babasız dünyaya gelmiştir. İsâ ölüleri nefesiyle diriltir, körlerin gözlerini açar ve el-aşâ hastalıkları giderirdi. Mesîh, Mesîhâ, Rûhullâh, İbn-i Meryem de ünvanlarıdır* (Onay 2009, 250).

Aşağıdaki beyitte de Hz. İsâ'nın Rûhullâh sıfatına değinilmiştir.

Ẕāt-ı ʿİsá'yı ḳul ėdüp ʿaşḳa nālān eyledin
Yaʿnī Rūḥullāh olup ḳıldı ʿurūc fevk'al-ʿalā (3/5)

[26] İn nilte yâ rîha's-sabâ yevmen ilâ arzi'l harem /Belliğ selâmî ravzaten fîhe'n-Nebiyyü'l-Muhterem /Min haddihî Bedru'd-Ducâ, min vechihî Şemsü'd Duhâ /Min zâtihî Nûru'l-Hudâ, min keffihî Bahru'l-Himem (Ey Sabâ rüzgârı! Bir gün Harem-i Şerîf toprağına varırsan, orada Muhterem Nebî'nin bulunduğu gül bahçesine selâmımı bildir. Ki, O'nun yanağından, karanlık gecelerin bediri, mübârek yüzünden kuşluk güneşi, zâtından hidayet nurları ve elinden de himmetler denizi fışkırıyor (Göksoy 2006; 71)

[27] Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen kadınlar arasında ismen zikredilen yegâne kadın Hz. Meryem'dir (Ay 2011, 123).

Şu beyitte ise, Hz. İsâ'nın ölüleri nefesiyle diriltmesi hadisesine telmih yapılmıştır:

Yek naẓarda öldürür ġamzen ḳılur iḥyā sözüñ
Söyle ey Īsá-nefes ne mürde-diller cānısıñ (151/12)

(ııı) Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ Tur dağında Allah'tan ilk vahiyi alması hadisesi ile anılmıştır:

Ādeme ta'līm-i esmādan bu ʿışḳ idi ġareż
Ḥażret-i Mūsáyı kūh-i Tūrda ḳıldıñ āşinā (3/4)

(ıv) Hz. Yâkup

Hz. Yâkup divanda genellikle Hz. Yusuf'un kaybolmasından duyduğu hüzün ve yaptırdığı külbe-i ahzan (hüzünler kulübesi) ile anılmıştır.

Nice Yʿaḳūb ḳuluñ beytü'l ḥazende eyler zār
Muṭlaḳā sen Yūsuf-ı ḥüsnün Kenʿānısıñ (151/13)

(v) Hz. Yusuf

Hz. Yusuf, divanda güzelliği ile anılmıştır. Güzellik ülkesinin padişahıdır. Aşağıdaki beyitte ise şair, sevgilisinin güzelliğinin Hz. Yusuf'u bile tutkun edebileceğini anlatmaktadır:

Secencelde bu ḥüsni görse Yūsuf olur üftāde
Ḳoyub ol ʿizzet-i Mışrı ferāmūş ėde Ken'ānı (10/4)

Hz. Yusuf'un Züleyhâ ile macerasını şu şekilde işlemektedir;

Azīz ol ṣabrile Yūsuf gibi ey ṭıfl-ı dil sen de
Züleyḫā töhmetiyle çünkĭ çāh-ı ġamdasın maḥbūs (131/4)

(b) Melekler

Allah'ın emirlerine tam itaat eden, nurdan yaratılmış varlıklardır. Divan şiirinde sevgili meleğe benzetilir. Aşağıdaki beyitte meleklerin feleklerle birlikte semāʿ etmeleri tasvir edilmiştir:

Tekye-i ḥüsn içre māh-ı āsumān eyler semāʿ
Raḳsa girmiş nüh felekler ḳudsiyān eyler semāʿ (140/1)

Şair bu beyitte ise sevgiliyi cennetteki huri, melek ve gılmana benzetmiştir.

Kimisi ḥūrī melek kimi perī dėmiş saña
Ben görüp bu ḥüsn ile bildüm İrem ġılmānısıñ (151/ 14)

(ı) Dört Büyük Melek

İlahi emirleri peygamberlere ulaştıran vahiy meleği Cebrail, Eskicumalı Hamîd divanında Hakkın feyzidir:

Cebrāil-i feyż[-i] Ḥaḳ ise delīl[-i] ṣādıḳıñ
Bil kĭ miʿrāc-ı hüviyėtdür Ḥamīdā lāyıḳıñ
*Ḳābe ḳavseyn*den ziyāde aḳrebisiñ ḫālıḳıñ
Refrefidür rāh-ı Ḥaḳ'da ol hüdā-yı ʿāşıḳıñ
Ḳarʿ ėder ebvāb-ı ʿayni lācerem tekrār-ı hū (65/5)

Aşağıdaki bendde ise dört büyük melek bir arada verilmiş ve Mirac hadisesi tasvir edilmiştir:

Bir şeb żiyāfet ḫāne-i ḳurba ḳılup daʿvet Ḫudā
Cibrīl ile irsāl ėdüp bir ḥulle-i ʿālem-i bahā
ʿAzrāil ü Mikāil İsrāfil idi hempā aña
İclālile ʿazīm olup çün şāh-ı ceyş[-i] enbiyā
Ol dem begendi şevket[-i] şāh[-ı] Muḥammed Muṣṭafá
Ol şeb kebā'ir ehlini ėtmişdi Mevlādan recā
Yoḳ ümmetān içre ḥaḳīr-āsā günehkār ü beġā
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem (11/4)

(ıı) Hârût- Mârût

Hârût ve Mârût konusunda Ahmet Talat Onay (2009; 222-223) şu bilgileri vermektedir:

"*Hârût ve Mârût şark efsanelerinden biridir. Rivayete göre melekler, insanların yeryüzünde putlara taptıklarına, birbirlerini öldürdüklerine, haramı helal gibi yedirdiklerine şaşarlarmış. Allah onlara "Eğer insanların terkibinde olan şehvet sizin terkibinizde olsaydı haliniz dahi insanların hali gibi olurdu" buyurur.*

Melekler bunu mümkün görmezler. "Sübhâneke ma-yenbakī lenâ en naʿsıke" derler: Yani doğruluktan ayrılmayacaklarını söylerler. Allah " O halde içinizden iki melek seçiniz. Onları insan terkibinde arza göndereyim" buyurur. Melekler de en âbidleri olan Hârût ve Mârût'u seçerler; insan terkibinde arza gönderilirler.

Şair Eskicumalı Hamîd Efendi'de Hārut ile Mārut'un Zühre'ye sihri öğretmesi rivayetine telmihte bulunmuştur:

Siḥr ile Ḥārūt u Mārūt'a ėderseñ nīm nigeh
Bend olurlar cāhid?-i zindāne görse gözlerüñ (149/3)

(c) Ayet ve Hadisler

Eskicumalı Hamîd divanında pek çok ayet ve hadise iktibaslar yapılmıştır. Metin bölümünde tespit ettiğimiz ayetleri dipnotlarla göstermekle birlikte burada da bir kısmından örnekler verme gereğini duyduk. Bu ayetlerden bazıları ise şöyledir:

Müẕnibin içün dėdiñ *lā taḳneṭū min raḥmeti* [28]
Cānıma vėrür ṣafā ol *Yaġfirullâh* āyeti[29]
Nuṭḳ-ı pākin ḥażret-i Ḳur'ān-ı ẕīşān ḥürmeti
Yevm-i teblīde bu ʿīdın kānın ėtme cāy-ı ẕīḳ (5 /7)

Ḥażret-i Mevlā buyurdı *raḥmet*^{en} *li'l-ʿālemīn*[30]
Raḥmetiñ maḥrūmı ėtme ümmetiniñ bir kemīn (7/6)

Rāz-ı taḫt-ı Bismillâh-ir-Raḥmān-ir-Raḥīm
Nükte-i mektūm naẓm[-ı] celīl Ḳur'ānü'l ʿAẓīm
Naṣṣ-ı pāk yevme lā yenfeūʿ illā ḳalb[-i] selīm [31]
Añlaşılmaz ḳāl ile taʿlīm olunmaz ey zaʿīm (13/1)

[28] Yazır (2006), "De ki : "Ey kendileri aleyhine aşırı gitmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Kuşku yok ki, o öyle bağışlayıcı, öyle çok merhamet edici..." s.482. Zümer suresi 53. ayet.
[29] Yazır (2006), "Yûsuf, "Bugün size karşı azarlama yok, Allah sizi mağfiretiyle bağışlar ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir." s.275, Yusuf suresi 92. ayet.
[30] Yazır (2006), "Ve seni, ancak ālemlere rahmet olarak göndermişizdir." s. 356, Enbiyā Suresi 107. ayet.
[31] Yazır (2006), " O gün ki, ne mal fayda verir, ne oğullar... Ancak Allah'a, arınmış bir kalp ile varan başka..." s.394, Şuarā suresi 88. Ve 89. ayet.

(d) Hz. Ali ve Ehl-i Beyt Sevgisi

Eskicumalı Hamîd divanında Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi, özellikle düvazimamlar önemli bir yere sahiptir. Aşağıdaki beyitte Zülfikardan keskin kılıç, Ali'den büyük yiğit yoktur sözü iktibas yapılmıştır:

Çün buyurdı faḫr-i ʿālem *lā fetā illā ʿAli*
Müddeʿīniñ ėtdigi cāna ḳuru ġavġa durur (33/13)

Hayatı bahsinde şairin meşrebini işlediğimiz bölümde, vermiş olduğumuz tarih beytinde de görüldüğü gibi şairin Hz. Ali'ye olan sevgisi, ilk evladına onun ismini vermesinden de açıkça anlaşılmaktadır.

Eskicumalı Hamîd divanında tespit ettiğimiz üç adet düvazimam şiiri vardır. Bunların ilki divanın ikinci şiiri olan münacaattır. İkincisi 33. şiir Eskicuma ayanı Hacı Ali Ağa'nın konağı için yazılmış olan tarihtir. Üçüncüsü ise 44. şiir Haseki Mehmed Ağa'nın oğlu İbrahim Edhem Bey için söylenen tarihtir. Bu şiirlerden örnek beyitler ise şöyledir:

Ḥabībiñ Muṣṭafá rā Murṭażá rā
Ḥasan şāh u Ḥüseyn ü Kerbelā rā (2/6)

Ola Zeyne'l-ābā evlādı içre
Ki ḳadr ü ẓāhir ü bātında vālā (44/8)

İmam Ẕeynü'lʿAbā Ṣādıḳ-ı Kāẓım
Ḫırāmān şāhı ān Mūsā Rıżā rā (2/7)

Tüm bunların dışında şair aşağıdaki beyitlerde görüleceği üzere eleştiride de bulunmuştur. 33 numaralı Hacı Ali Ağa'nın konağına yazdığı, düvazimamları da

övdüğü kasidesinde, Allah'ın birliğinden uzaklaşıp meramlarını başkalarından dileyelenleri eleştirdiği beyitler dikkate değerdir:

İkilikte arayan kāmın ola benden ırāġ
Birdir iki fehm ėdenler dīdesi aʿmā durur (33/11)

Rāh-ı Ḥaḳ dirler düvāzdeh biz anı yek bilmişiz
Cümlesiniñ sırları ol ṣāḥib-i isrā durur (33/12)

(e) Tasavvufî Şahsiyetler Ve Tasavvufi Kavramlar

Eskicumalı Hamîd divanı tam anlamıyla tasavvufi bir mahiyet göstermese de tasavvufla ilgili bazı terim ve şahsiyetlere yer verilmiştir. Tasavvuf, İslam dininin zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan manevi ve derûni bir hayat tarzıdır (Öngören 2011; 119). Aşağıdaki beyitte men aref bezmi insanın Rabbini bildiği bezm-i elest olmalıdır:[32]

Men ʿaref bezminde olduḳ çün nişīn iḥlāṣ ile
Maḥv idüp nefyi gönülden ver dėmez ala durur (33/9)

Allah'a arınmış bir kalp ile gelen kişi başkadır:

Naṣṣ-ı pāk yevme lā yenfeū' illā ḳalb ü selīm [33]
Añlaşılmaz ḳāl ile ta'līm olunmaz ey zaʿīm (13/2)

Bezm-i Elest, Allah'la yaratılışları sırasında insanlar arasında yapıldığı kabul edilen sözleşme için kullanılan bir tabirdir. Farsça'da "sohbet meclisi"

[32] Men ʿarefe nefsehu fekad ʿarefe Rabbehu; Nefsini bilen Rabbini bilir.
[33] http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#26:88 (23.09.2013) Şuarā suresi 88. Ve 89. Ayetler: "O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar" "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka". Aynı şekilde iktibas yapan bir beyitte "Sanma ey hˇāce ki senden zer ü sîm isterler/ Yevme lā yenfeū'da ḳalb-i selîm isterler" Bağdatlı Rūhi'ye aittir (Bilgin, Mustafa 1997; 156)

anlamına gelen "bezm" kelimesiyle Arapça'da "ben değil miyim" manasında çekimli bir fiil olan "elestü"den oluşan "bezm-i elest" terkibi, "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" hitabının yapıldığı ve ruhların da "evet" diye cevap verdikleri meclis anlamını ifade eder (Pala 1992; 108).[34] Aşağıda Sırrı Paşa'ya yazılmış olan kasideden bir beyit verilmiştir. Sırrı Paşa aşka ezel bezminde düşmüştür:

Pīr-i ʿaşḳa tā ezel bezminde olmuşdur medīd
Yazamaz o ṣāfını midād ola baḥr-i sefīd (13/24)

(ı) Mevlâna Celaleddin Rûmî

18. yüzyılda Şeyh Galib'in de etkisiyle mevleviliğe olan ilgi 19. yüzyılda da kendini göstermiştir. Tasavvufun en önemli isimlerinden olan Mevlâna da işlenen şahsiyetlerdendir. "Sahibimiz", "Efendimiz" anlamına gelen Mevlâna kelimesi, Eskicumalı Hamîd divanında alışılageldiği üzere büyük mutasavvıf Mevlâna Celāleddin Rûmî için kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte sadık bir kalp ile tevekkül kapısında duran Sırrı Selim Mevlâna'dan yardım diler:

Ṣıddīḳ-ı ḳalbile olub bāb ü tevekkülde muḳīm
Sırrı Mevlānā'dan istimdād ider Sırrı Selīm (13/10)

[34] Bu tabirdeki "elest" kelimesi A'râf sûresinin 172. ayetinden alınmıştır. Bu ayette, geçmişte Allah'ın Âdemoğullarından yani onların sırtlarından (veya sulplerinden) zürriyetlerini çıkardığı, kendilerini nefislerine şahit tuttuğu ve onlara, "Ben sizin rabbiniz değil miyim" diye hitap ettiği, onların da "evet" dedikleri belirtilmiştir. Allah'la insanlar arasında vuku bulan bu sözleşmeye "mîsâk", "kālû belâ", "ahid", "belâ ahdi", "rûz-i elest", "bezm-i ezel" ve "bezm-i elest" gibi çeşitli adlar verilmiştir. Bunlardan en çok kullanılanı, özellikle Osmanlı dinî-tasavvufî edebiyatında meşhur olanı "bezm-i elest" terkibidir. Kur'ân-ı Kerîm'in diğer bazı ayetlerinde de aynı konuya dair açık veya dolaylı ifadeler bulmak mümkündür (Pala 1992; 108).

(ıı) Sultan Veled

Divanda adı geçen bir diğer mutasavvıf da Sultan Veled'dir. Şu beyitte Sultan Veled meclisin gülen yüzü olarak nitelendirilmektedir:

Ḥażret-i Sulṭan Veled çünkü o meclisde besīm
Sāḳī-i cām-ı saḳa hemdir o mest ü müstedīm (13/5)

(ııı) Tasavvufi Kavramlar

İncelediğimiz divanda geçen tasavvufi kavramlardan bazıları şunlardır:

***Abdal**; tasavvuf ıstılahlarından olan bu kelimenin doğrusu ebdaldır ve bedelin cem'idir* (Onay 2009; 20). *Sayıları yedi veya yetmiş olarak gösterilen bir evliya zümresi. Abdal-ı Hak, Abdullah; evliya, hak erenler. Dünyadan habersiz kalacak kadar kendini ahrete, gönlünü Hakk'a veren saf-derun insanlar, ermişler* (Uludağ 1999;14). Aşağıdaki beyitte abdalların şehirden şehre dolaşmaları işlenmiştir:

Ḥālḳāh-ı ʿaşḳ içre abdal olsam nola
Yalñız bir ben değil gün mekān eyler semā' (140/5)

***Hikmet**; felsefe; düşünme melekesinin itidal halinde olması; uygulama ile birlikte olan bilgi, tecrübe ile kazanılan doğru bilgi; Hakka uygun düşen söz; söz ve davranıştaki isabet; Her şeyin en mükemmeli; Olanı olduğu gibi bilmek* (Uludağ 1999; 242) olarak tanımlanmaktadır. Eskicumalı Hamîd divanında da hikmet kavramı Hakk'a uygun düşen söz, her şeyin en mükemmeli gibi anlamlarda kullanılmıştır:

Hikmetinden baḥş edersiñ dü cihanda iḳdāmım

On sekiz biñ ʿālemin cemʿ eyleyip bir ʿālemim
Baḥr-i hikmette ṣadeftir dil velī ben ādemim
Kenz-i maḫfi-i ḥaḳiḳatte ṭılsım ü ʿaẓmim
Dürr-i deryāyı maʿārif dāimā tekşirde (64/2)

İlim; *bilmek, marifet, irfan, kendini bilmek, salikin kendini bilmesidir. İlim kitaplardan değil, kişilerin ağzından, sözden değil, halden ve Hak'ta fânî-bâkī olanlardan öğrenilir* (Uludağ 1999; 263). *İlm-i Ledün ise Hakk'ın katından gelen bilgi*[35]*dir. Mutasavvıflar bütün ilimlerin Allah katından geldiğine inanırlar. Ancak şer'î ve zâhirî ilimler melek ve Resul aracılığı ile gelir. İlham ise aracısız olarak doğrudan Hak'tan gelir. Onun için ilhama ilm-i ledün denilmiştir* (Uludağ 1999; 264). Şair aşağıdaki şiir parçasında kendisine; doğru yolu gösteren rehberden sırrına sırdaş edip manevi manalara, gizli ilhamlara aşina ol demektedir:

Mürşid-i kāmil olandan rāzına hemrāz idüb
ʿĀrif et ʿilm ü ledünne ol kĭ esrār u daḳīḳ (5/10)

Mürşid; *rehber, delil, kılavuz, yol gösteren anlamlarının yanında, sırat-ı müstakimi gösteren, delaletten önce hak yola ileten (Ta'rifât) kişidir. Şeyh, veli, er, eren, pīr. Mürşid merdiven gibidir. Başkaları ona basa basa yükselir. Mum gibidir, kendisi yanar ama çevresindekileri aydınlatır* (Uludağ 1999; 388). Şairin aşağıdaki beyiti Kürd Baba'nın vefatına düşürdüğü tarihten alınmıştır. Tarikat erkânının pîri mürşid-i kâmil idi, Allah yolunun rehberi bir velî kimse idi diyor;

Pīr-i erkān-ı ṭarīḳat mürşīd-i kāmil idi
ʿĀrif-i billâh idi hem rehberi rāh-ı hüdā (49/6)

[35] Kehf suresi 65. ayet-i kerime: Fe vecedâ abden min ibâdinâ âteynâhu rahmeten min indinâ ve allemnâhu min ledunnâ ilmâ(ilmen). Böylece katımızdan, kendisine rahmet verdiğimiz ve ledun (gizli) ilmimizden öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular. Erişim tarihi : 11. 09.2014, http://www.kurantefsiri.com/kuran_tefsiri/kehf/kehf_suresi_tefsiri.aspx?ayet=65

Rind; Halkın hakkındaki söylediklerine aldırmadan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halktan biri gibi sade yaşayan hakim, bilge kişi, rıza mertebesine erdiği için her şeyin ilahi takdirine göre meydana geldiğini bilen, bunun şuur ve idrakine eren kamil insan. Zahid kevser bezminde örtülmüş mey ile rindi görürse ne şöhret ne de huri ister cehenneme doğru kaçar;

Görürse bezm-i kevşerde mey-[i] maḥcūb ile rindi
Ḳaçar tā dūzaḫa zāhid ne ḥūr ister naʿīm ister (118/4)

Sālik- ehl-i sülük; *Yolcu. Allah'a giden yolu tutana seyr halinde bulunduğu sürece müridle müntehi (vasıl, eren) arasındaki mutavassite salik denir* (Uludağ 1999, 451). Şair Haseki Mehmed Aga'nın oğlu İbrahim Edhem Bey'in doğumuna düşürdüğü tarihte aşağıdaki beyitte onun (İbrahim Edhem'in) Allah yolunun ezelden beri yolcusu olduğunu rehberinin de Muhammed Bākır olduğunu söylemektedir;

Ezelden sālik-i rāh-[ı] hüdādır
Muḥammed Bāḳır olmuş rehber aña (44/9)

Sofu; *Sûfî, velî, ermiş. Türkçede bu kelimenin iki anlamı var: a) Takvâ sahibi, samîmî, dindar, dinî konularda duyarlı kişi. b) Mutaassıp, ham ruhlu, dinin özünden habersiz, şekilci ve katı kişi, softa* (Uludağ 1999, 476). Aşağıdaki beyitte sofu dinin özünden habersiz, ikiyüzlü şekilci kişi olarak anılmıştır. Sofunun elinde riya tesbihi fır fır döner, galiba ahirette gelecek olan ihsanı hesaplayarak gezmektedir;

Ġālibā iḥsān-ı ferdāyı ḥesāb eyler gezer
Ṣofunuñ destiñde tesbīḥ-i riyā fır fır döner (125/6)

Tarīkat; *yol, Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve ayinleri bulunan yol* (Uludağ 1999, 510). Aşağıda Etyemez tekkesi post nişinlerinden Seyyid Mustafa hazretlerine söylenmiş olan tarih şiirinden alıntı olan beyitte; Bu dergahı övmekte, hem şeriatı hem tarikatı hem de hakikat ve marifetin cümlesinin gece gündüz bu dergahta icra edildiğini anlatmaktadır;

Hem şeriʿat hem ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat maʿrifet
Cümle bu dergāhta icrā olmada ṣubḥ u mesā (28/14)

Zâhid; *Divan şiirinde iki manada kullanılmıştır. a) Dünyaya rağbet etmeyen, dünyaya yüz çeviren el etek çeken. b) Ham sofu, ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz, şekilci ve zâhirci kişi. Arif ve aşık olmayan kimse* (Uludağ 1999, 581). Eskicumalı Hamîd divanında zahid ikinci manadaki şekliyle kullanılmıştır. Rindlerin gönüllerini iyi anlayanlar bir tek rindi pek çok zahide tercih ederler;

Ḥāl-[i] dil-[i] rindānı ėdenler eyü taṣḥīḥ
Yek rindi ėder nice nice zāhide tercīḥ (109/1)

(11) Hükemā ve Filozoflar

Divan edebiyatında ismi geçen birçok tarihî ve efsanevi şahsiyetin kaynağı büyük ölçüde farklı kültürlerden yapılan tercümelerdir. Özellikle felsefe ve tıp alanlarında efsaneleşmiş Yunan kökenli isimlerin Arap, İran sonra da Türk edebiyatına tercümeler sayesinde girdiğini söylemek mümkündür (Yekbaş 2010; 286).

(a) Câlinūs-Aristotales

Hamîd divanında bu filozoflardan sadece ikisini tespit ettik, bunlardan ilki Aristotales, divanda sıklıkla "Ristālīs" şeklinde zikredilmektedir. "Cālinūs" ise sadece bir beyitte geçmektedir.

Aristo, Eski Yunan filozoflarından ve büyüklerindendir. Melikü'l Hükemâ lakabını almıştı. Milattan 384 yıl önce Makedonya'nın Eskajire şehrinde doğmuştur. Eflatun'un derslerini takip ve zamanının bütün ilimlerini tahsil etmiştir. Eğriboz adasındaki Halkide şehrinde 62 yaşında vefat eylemiştir. Şark edebiyatında akıl ve

tedbiretimsal olarak zikrolunmuştur. Meşhur İskender'in ta'lim ve terbiyesine memur idi. Ulūm ve fünūnu ilk taksim ve tedvin eden, ilm-i mantıkı ortaya koyan ve Allah'ın birliğine iman eyleyen bir zattır. Yirmi sene Eflatun'un derslerine devam etmiştir. Aristo ismi bazen Aristotalis, Aristalis, Risto şekillerinde de kullanılmıştır (Onay 2009, 60).

Hekim, filozof, mantıkçı ve doğa bilgini olan Câlinus, İslam dünyasında özellikle hekimliğiyle tanınır. Câlinus aynı zamanda felsefe başta olmak üzere mantık, ahlak ve doğa ilimleri ile uğraşmıştır (Yekbaş 2010; 287).

Kitāb-ı Ḥikmeti bize oḳuttu Ḥocā-i gerdūn
Ānıñ öğrenmedi ḥarfini Risṭalīs ü Cālinus[36] (131/9)

Vidin sancaġına irsāl ėdüp bir āṣaf şānı
Ne āṣaf sīm Sikenderdir Felāṭun-ı rey Ristosa (22/11)

(b) Eflatun/ Felatun/ Platon

Miladdan 430 sene önce Ekine adasında doğdu. Asıl ismi Aristoklis'tir. Geniş omuzlu manasına Platon denildi. Sokrat'ın birinci şākirdidir. Bir hayli müddet seyahat, ta'lim ve te'lif ile meşgul olarak miladdan 347 sene evvel öldü. Eski filozofların en büyüğüdür. Atina'da Akademiya'yı tesis etmiştir. Nazımda Felātun şeklinde de kullanılır. Edebiyatımızda akıl ve zekâ timsali olarak geçmiştir (Onay 2009, 163).

Aşağıdaki beyit Hüsrev Paşa'ya yazılmış olan bir kasideden alıntıdır, Hüsrev Paşa Felātun'a benzetilmiştir:

Ḥıẕrı tevfīḳ idi rehber o şeh-i Cem ḥaşemiñ
Lāle-i ḥāṣ-ı Felāṭun-ı müşīrān geldi (14/28)

[36] İlk çağlarda İpokrat ile beraber en büyük Grek Hekimi, Galen (131-210). Farmakoloji alanında da önemli çalışmaları vardır.

(c) Lokman Hekim

Hikmetle meşhur bir zat olup Kur'ān-ı Kerīm'de mezkûr olmakla nübüvvetine kail olanlar varsa da hakīm-i rabbani ve muvahhid bir zat olması ihtimali daha kavidir. Hazret-i Davud'la muasır olduğu mervī olup, Arap olması ihtimali vardır. Hicretten bin yıl önce Arabistan yarım adasının Ummān cihetinde bu isimle bir hakīm gelip ahlaka müteallik hikmet-āmīz bir takım hayvanat hikayeleri dahi yazmış olduğu malumdur. Kur'ād'da bildirilen Lokmān'ın bu olması ihtimalden uzak değildir (Onay 2009, 311).

Lokmān hekim her derdin devasını bilen bir doktordur şair Eskicumalı Hamîd'in derdinin devasının da bade olduğunu bulmuştur;

Buldu bu zaḫm-ı hicrāna ʿilāc-ı Lokman daḫi
Bādeden ġayrı Ḥamīdā yoḳ devāsı ġurbetiñ (154/8)

(12) Kadim İran Geleneği ve Farsî Şahsiyetler

İslam dini ve medrese yanında kadim İran, Hind ve Eski Yunan kültür gelenekleri, İslam uygarlığında güçlü bir süreklilik göstermiştir. Bu gelenek, yüksek kültür çevrelerinde, özellikle saray etrafındakiler arasında, ayrı yüksek bir kültür geleneği alarak benimsenmekte idi. Bu lâ-dînî (profane) kültür geleneği, ādāb (edeb) terimiyle ifade edilmekte idi. Bu ideal yaşam tarzı, özellikle Şehnāme kahramanlarında ve Keykâvus'un Kâbûsnāme'sinde parlak ifadesini bulmuştur. Şehnāme'de asil ve ölçülü davranış, alicenaplık ve cömertlik; zerāfetin, civanmerdliğin temel göstergesidir (İnalcık 2015,11).

Şair Eskicumalı Eskicumalı Hamîd de bu divan şiiri geleneğinin temsilcisi olarak kadim İran geleneğinden ziyadesiyle etkilenmiş, şiirlerinde İran şiir kahramanlarının asil ve ölçülü davranışlarını, alicenaplık ve cömertliklerini ele alarak, devlet büyüklerine övgü maksatlı kullanmıştır.

(a) Dârâ

Keyāniyān'dan dokuzuncu ve sonuncu hükümdardır. Ekber, Keykūbād da derler. İskender'le yaptığı harpte mağlup olmuş, vefatıyla sülalesi sona ermiştir (Onay 2009, 28).

Ḫan Maḥmud şehinşāh-ı ʿālem-i peymā
Dāver-i kişver heft ü çü Sikender-i Dārā (16/1)

(b) Ferîdûn

Pişdādiyān sülalesinden altıncı hükümdar olan İran'lı meşhur padişah. Cemşid'in sülalesinden olup Dahhāk'ın öldürülmesinden sonra tahta geçmiştir. Edebiyatta Feridun bir adalet timsali olarak anılır. (Pala 2004,153) Aşağıdaki beyit Hotenli Muhammed Paşa'nın vezaretine söylenmiş olan tarih kasidesinin ilk beyitidir ve şair şiirine Sultan Mahmud'a övgü beyitiyle başlamış, onu güçlü hükümdarlarla birlikte anmıştır:

Şāh-ı cihan-[ı] Cem-ḥaşem Mehdi-i Efrīdūn-ı ʿalem
Sulṭan Maḥmudü'ş-şiyem İskender ü Dārā ġulām (19/1)

(c) Hâtem-i Tâyyî

Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'ın lakabıdır. Tay kabilesinden olduğu için "Tay, Tayyī, Tāī" nisbet olunan Hātem,

peygamberimiz zamanında yaşamışsa da peygamberliğine erişememiştir. Çok zenginmiş. Kabīlesinin reisi ve şair olduğu hakkında rivayetler vardır. Ancak onun meşhur oluşuna neden. Cömertliği olup bu durum, darbımesel haline dönüşmüştür. Bir gazvede Müslümanların eline esir düşen kızı babasının cömertliğinden dolayı azad edilmiş ve Müslüman olmuştur. Edebiyatta cömertlik ile daima birlikte bulunan Hātem, özellikle kasidelerde yer edinmiştir. "Tay" kelimesinin "silmek" ve "kazımak" anlamları ile de kelime oyunları yapılmıştır (Pala 2004, 198).

Aşağıda Bahadır Giray Sultan'ın Vibritçe'deki sarayı için kaleme aldığı şiirinde Bahadır Giray'dan zamanın Hātem-i Tāy'ı olarak bahsetmektedir:

Rusçuḳ āʿyānı vü mīr-āḫūr-ı evvel pāyesi
Dehr içinde şimdi ḥālā şānī-i Ḥatem kĭ Ṭāy (37/5)

(d) Hürmüz

Behmen'in oğlu, Nūşirevān'ın torunu. Zulmünden dolayı tahttan indirilmiş, gözüne mil çekilmiştir (Onay 2009, 29)

Görselėrdi devletle salṭanat içre eger
Pāyına eylėrdi Ḳayṣer Ḥüsrev ü Hürmüz ilticāy (37/6)

(e) İskender

İki İskender vardır. Biri, Makedonya Kralı Filip'in miladdan önce doğan oğlunun adıdır. Çok zeki, akıllı, kudret ve kuvvet sahibi idi. Aristo kendisini yetiştirdi. Yirmi yaşında hükümdar oldu. Yunanistan'ı zapt ettikten sonra İran'a hücumla Anadolu, Suriye, Mısır, İran ve Hindistan'ı zapt etti. Hindistan'dan Çin'e geçti, güya burada āb-ı hayātı aradı. Bulamadı. Avdetinde Bābil'de işret ve sefahatin neticesi 33

yaşında öldü. Burhân-ı Kâtı'a göre İskender Filikos'un torunu ve Dārā İbn-i Behmen'in oğludur. Anası Nāhīd'dir.

İkinci İskender, vaktiyle Yemen'de hükūmet süren Arap hükümdarlarından Hārisü'r-rāyiş'in oğlu Zülkarneyn lakabıyla meşhur olan ve peygamberliği rivayet edilen zattır. Güyā Çin seddini yapanın, zulümatta āb-ı hayat arayanın bu zat olması muhtemeldir. Kur'an'da ismi geçen budur.

Edebiyatımızda bu iki isim karıştırılmış, bütün menkabeler Makedonyalı'ya isnad edimiştir. Feridun Şāha da İskender derler (Onay 2009, 253).

Eskicumalı Hamîd divanında da İskender yine 14 numaralı kasidede Hüsrev Paşa'ya övgüde bulunmak amacıyla konu edilmiştir:

Oturup sedd-i Sikenderleyin evreng üzre
Nice Dārā dirīne olmaġa derbān geldi (14/16)

(f) Mânî-i Nakkâş ve Eseri Erjeng

Mevhum bir Çinli nakkaştır. Zerdüşt diniyle Hristiyanlığı birleştirerek yeni bir meydana koymuş, resimlerini mucize diye gösterip peygamberlik davasında bulunmuş, Sâsâniyân'dan Behram Şâpûr zamanında İran'da derisi yüzülerek milādī 274 yılında öldürülmüş imiş. Resim mecmuasına Erteng, Erjeng, Engelyūn ve Nigar da denir. Bir rivayette Mânî'nin resim atelyesinin ismi Erjeng'tir. Manihizm mezhebini icad eden Mânî'nin başkası olduğunu söyleyenler var. Fakat Köprülü'nün yazdığı nota göre, "Maniheizm eski İslam kaynaklarında Manuya dininin müessisi olup tamamiyle tarihî bir şahıstır. Maniheistlerin dini eserleri çok güzel bir yazı ve minyatürlerle süslü olarak yazıldığından dolayı Mânî'ye nakkaşlık isnad edilmiştir. (Onay 2009,318).

Eski Cumalı Hamîd divanında da hem Mânî hem de ünlü eseri Erjeng konu edilmiştir:

Ol biñ meh peykeriñ naḳş etti Erjeng ü dile
Nola Mānī-i ḥayāl eylerse Behzād ile baḥş (104/2)

(g) Nerîmân

Pehlivan demektir. Rüstem'in dedesi, Sâm'ın babasıdır. Nerîmân pehlivan idi Sâm da cihan pehlivanı olmuştur (Onay 2009, 30). *İran mitolojisinde adı oğlu Sâm'ın yiğitliği ile anılır. Özellikle kasidelerde övülen kişi Nerîmân'a benzetilir* (Pala 2004, 356).

Aşağıdaki beyit de Sırrı Selim Paşa'nın mühr-i iyâletine medhiyyesinden bir bölümdür:

Rüstem ü Ẕāl ü Nerīmān olsalar lāyıḳ ʿabīd
Başla dʿavāta hemān terk eyle iṭnābı Ḥamīd (13/27)

(h) Nûşirevân

İran'ın Sasâniyân sülalesinden adaletiyle ün salmış bir hükümdardır. Milattan sonra 531 ile 579 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Peygamberimiz bu hükümdarın son yıllarında dünyaya gelmiştir. Lakabı "Âdil" olup adı çok sık kullanılır. Akıllı, tedbirli, dirayetli, kudretli, hayırsever, sanat ve kültüre hizmet eden bir padişah imiş. Adı Hüsrev'dir. Nūşirevān kelimesi "Anûşek-Revân" (ölmez ruhlu) tamlamasında bozulma olup halk tarafından ona verilen bir sıfattır. Kisrâ lakabı da ilk defa ona verilmiştir. Bağdat yakınlarındaki Medâyin'de yaptırmış olduğu geniş ve muhteşem sarayının büyük bölümü olan Tâk-ı Kisrâ veya Eyvân-ı Kisrâ, halkını ve yabancıları kabul edip dinlediği, adaletsizliğe uğrayanlara yardım ettiği yerdir. Genişliği, yüksekliği ve uzunluğu ile ünlü olan bu tâk da edebiyatta anılır. Rivayete göre bu tâk'a bir çan astırıp ucuna da zincir bağlamış. Onun adaletine müracaat edenler bu zinciri çekerek çanı çalar ve onu haberdar ederlermiş (Pala 2004, 362).

Aşağıda Eskicumalı Hamîd Vibritçe kasabasında Bahâdır Giray Sultan'ın sarayına yazdığı şiirinden bir beyitte Bahâdır Giray Nûşirevân'a benzetilmiştir:

Bir kerīmü'ṭ-ṭabʿ kim Nūşirevān'ı şerm ėder
Ḥātem-āsā hem-şiyem ḫulḳ eylemiş anda Ḫudāy (37/9)

(ı) Rüstem

Nerîmân'ın torunu Zâl'in oğludur. Keykûbâd'ın asrından Keyhüsrev'in saltanatı sonuna kadar cihan pehlivanı, emîrü'l-ümerâ. Zâbilistān, Seyistân onun tasarrufunda idi. Sekiz yüz sene ömür sürdüğü menkūldür [Burhân-ı Kâtı Tercümesi]. Rüstem Şehnâme'de en çok geçen efsanevi kahramandır. Bîjen'i kuyudan kurtarmıştı. Bir lakabı da Tehemten, yani iri vücutlu pehlivan idi (Onay 2009, 30).

Hüsrev Paşa'nın Mora tarafına kaptanlık ile görevlendirilmesinden dolayı kaleme alınmış övgü şiirinden olan bu beyitte, gemideki her bir asker cengde Rüstem'e eşdeğer güçte olması ile övülmüştür.

Cünd-i manşūrına nuṣret vire dā'im Mevlā
Cengde her biri bir Rüstem'e aḳrān geldi (14/26)

(i) Sinimmâr

Numân İbn Münzîr tarafından yaptırılan eşsiz güzellikteki Havernâk sarayını yapan mimarın adı. Bir eşini daha yapmasın diye yaptığı sarayın damından atılarak öldürülmüştür. Böylece mükafât yerine ceza görmüştür. Bu nedenle mükafât yerine verilen cezaya "ceza-yı Sinimmār" denilir (Pala 2004,406). Şairin Edirne'nin güzelliklerini anlattığı kasidesinde, bu güzel resmi Sinimmār görseydi eğer tiksinip kasr-ı nuʿmānı yıkardı şeklinde tasvir ediyor:

Eger nev ṭarz ile bu resm-i ḫūbı şimdi görseydi
Sinimmār eyleyüp ikrāh yıḳardı ḳaṣr-ı nuʿmānı (34/5)

(j) Zâl

Rüstem'in babasının adıdır. Kelime "ihtiyar ve aksakallı" anlamlarına gelir. Zāl doğduğu zaman saçı, kaşı, kirpikleri bembeyaz olduğu için bu adla anılır. Babası Sām onun bu şekilde doğuşunu uğursuz sayarak götürüp Elburz dağına atmış. Zâl orada Sîmurg-ı Ankâ tarafından beslenmiş. "Destân" veya "Zer" lakaplarıyla anılır (Pala 2004, 488).

Aşağıdaki beyitte yine Hüsrev Paşa'ya övgü amaçlı olarak âleme ne Nerîmân'ın ne de Zâl'ın böyle bir heybetle gelmediğini anlatmaktadır:

Bārekallah ẕihī kevkebe-i istiḳlāl
Ki bu heybetle ne Ẕāl ü ne Nerīmān geldi (14/33)

c. His Unsurları

Divan şiirimizde his unsuru aşk duygusudur. İnsanın hayat ve tabiat karşısındaki türlü duygu ve heyecanları bu şiir atmosferinin hemen daima dışında kalmıştır. Tabiat güzelliği karşısında duyulan bedîî güzel duyguların, insanın aşktan, sevgiden gayrı olan neş'e ve üzüntülerinin, topluma ait yaraların veya sevinçlerin eski şiirimizde çok az görülen akisleri bu edebiyatın sanat anlayışı yüzünden çoğu zaman beklenilen görevini kaybetmiştir (Mazıoğlu 2012, 54).

Eskicumalı Hamîd divanında ise Balkan şairlerinin çevreyi ve tabiatı anlatma özelliği de görülmektedir. Bu nedenle Eskicumalı Hamîd divanındaki his unsurlarını yaşadığı çevre ile birlikte ele almak gerekir. Şairin Rumeli coğrafyasında doğmuş ve Nedim'in yaşadığı yüzyılın sonuna yetişmiş olması nedeniyle gazellerinde aşk unsuru,

"Nedimâne" bir söyleyişle ele alınmıştır. Şiirlerinden Bektâşî bir şair olduğu sonucuna vardığımız Eskicumalı Hamîd'in bazı şiirlerinde tasavvufi söyleyişler de yer bulmuştur. Eskicumalı Hamîd divanındaki his unsurlarını iki kısımda toplayabiliriz:

1. Aşk duyguları,
2.Çevre ve tabiata ait duygular.

(1) Aşk Duyguları

Aşk temi klasik edebiyatın neredeyse biricik konusudur. Klasik şiirimiz esas itibarıyla aşk-âşık ve sevgili ekseninde döner. Bu şiirde mecaz yahut istiare yoluyla sevgili kelimesini karşılayan 100'den fazla kelime, ifade ve terkip vardır. Bunlara aşk, âşık ve ağyara ilişkin kelimeler de eklenince sayı daha da artar (Okuyucu 2006: 195).

Eskicumalı Hamîd divanında aşk duygularını en iyi anlatan nazım şekli gazellerdir. Bu sebeple his unsurlarını gazelleri üzerinden incelemeye çalışacağız. Aşk duygusunun iki temel öznesi seven ve sevilendir. Bu iki unsur ise divan şiirinde genel anlamda şu şekildedir:

Divan şiirindeki aşk kurgusunda aşığın kavuşmaktan ziyade acı çekmek suretiyle olgunlaşmasına rastlarız. Âşık kaçınılmaz olarak bu sistem içinde olgunlaşmak ve kemale ermek durumundadır. Onda görülen tam sadakat ve teslimiyettir. Kayıtsız şartsız bir bağlılıkla sevgilinin kapısında/kûyunda bekler durur (Gönel 2010: 210). Eskicumalı Hamîd divanında âşık genellikle sadık ve olgundur fakat bazen sevgiliye kızar, sitem eder hatta bazen umursamazdır.

Sevgili ise, genel olarak yüceltici sıfatlarla (şah, sultan) anıldığı halde her uzvu başlı başına bir kişilik taşır. Buradaki maksat sözü uzatmak (yani hep sevileni anlatmak) olabileceği gibi her bir uzvunu kişileştirmekle de sevgilinin büyüklüğünü, kudretini anlama ve anlatmaya yönelik imajlar vermektir (Karaköse 2010: 177). Eskicumalı Hamîd divanında sevgilinin uzuvları ön plandadır hatta bazı şiirlerin

redifleri sevgilinin uzuvlarıdır. Örneğin 167 numaralı şiirin redifi sevgilinin "kaddi"dir.

Âşık, pervane gibi aşk yoluna canını siper etmelidir:

Rāh-ı ʿaşḳa cānını eyle siper pervāne veş
Zerre cismiñ şemʿ-i dildārında bīmār et göñül (159/3)

Bu aşk yer yer beşeri aşktan ebedî olan Allah aşkına yönelir. Âşık malı mülkü, dünya hayatına meyli bırakıp gerçek sevgiliyi bulma yoluna adanmalıdır:

Māl ü mülkü dehri pula almayan bir cānı bul
Terk-i tecrīd cevheriñ ol kesle bāzār ėt göñül (159/5)

Būm-veş vīrāne dünyāya meyli terk ėdüp
Bülbül-āsā dāimā kārını gülzār ėt göñül (159/6)

Māverāyı şāh-ı ʿaşḳa minnet idüp egme ser
Bāşını tāc ü cemʿe lāyıḳ sezā-vār ėt göñül (159/7)

Eskicumalı Hamîd'in gazellerinde sevgili vefasızdır, sadakatsizdir, ağyar ile eğlenir ama aynı zamanda gönül alıcıdır, naziktir, nazenindir, hemen inciniverir. Eskicumalı Hamîd'in gazellerinde sevgiliyi anlatış tarzı, bazı beyitlerde kullandığı üslup ve mazmunlar bize şair Nedim'in etkilerini hissettirmektedir. Mazıoğlu'na göre Nedim şiirimizde çığır açmış, şahsī üslup sahibi şairlerimizdendir. Divan edebiyatımızda "Nedimâne tarz" dediğimiz bir ekol meydana getirmiştir (Mazıoğlu 1988: IX). Dolayısıyla 18. yy'ın sonuna yetişmiş bir şair olan Eskicumalı Hamîd'in şiirlerinde şair Nedim'in etkisinin görülmesi de yadırganamaz. Bunun yanısıra gazellerinde şair Nâbî'nin etkisi ve hikemî üslup da görülmektedir.

Sevgili nazenindir, o yüzden çok nazik naz eder, istiğnada pek mahirdir naz etmede üstüne yoktur:

Nāzenīnim nāz ederken nāzikāne nāz ėder
Resm-i istiġnāda māhirdür yegāne nāz ėder (117/1)

Gülüp oynayan sevgilinin kâkülleri sümbül, dişi inci, benleri ise karabiber gibidir:

Kākülleri sünbül dişi dürr benleri fülfül
Gül ḫahdesi ḳamerī ḳaddi ʿarʿar güler oynar (127/4)

Sesi bülbül gibidir, ağzı hokkaya dudağı ise kırmızı güle benzer:

Bülbül gibi mestāne nice naġmeler eyler
Femi ḥoḳḳa lebi ġonce-i aḫmer güler oynar (127/5)

Sevgili yaprak kokusuyla bin gönlü divane eder, âşık ise sevgilinin işveli sözlerine ve nazına mecbur olmuştur:

Berg şemmiyle eder biñ dili dīvāne meded
Nāz ile şīve-i güftārına mecbūr oldum (163/4)

Şair aşağıdaki beyitte sevgilinin uzun boyunu en güzel uzuv olarak tasvir etmektedir. Gül yüzüne, dudaklarına, belinin (inceliğine), saçlarına söz yok, cümle uzvun kusursuzdur fakat ille de kaddin:

Gül ruḥuñ leblerin söz yoḳ miyānıñ mūyuna
Cümle ʿuẕvuñ bī-ḳuṣūr illā ḳadiñ illā ḳadiñ (167/2)

Sevgilinin boyunun cevri ile Hamîd'in boyu posu sevgilinin kaşı gibi eğilmiştir, Müslümana eziyet etmek haramdır fakat sevgilinin kaddi kafirdir :

Ḳāmetiñ cevr ile ebrūña dönüp ḳaddi Ḥamīd
Müslime ezyet ḥarām kāfir eder ammā ḳadiñ(167/8)

Şair aşağıdaki beyitte nazik bir söyleyişte bulunmuştur. Şairin gözünde sevgilinin nazik hayali incinir diye, şair kirpiklerini yummaktan korkar:

Müjganlarımı yummaġa ḫavf eylerim ey meh
İncine diyü dīde kim nāzik ḥayāliñ (148/6)

Şair sevgilinin yanağında baharistanı görmektedir:

Rūz-ı nevrūz dem ü fīrūz gelmiş anladum
Rūy-ı ḫūbunda bahāristanı gördüm bu ṣabaḥ (107/3)

Sevgili âşıklara gamzesini attığında kirpik okları âşıkların kalbine saplanır, sevgili bakışını çektiğinde ise âşığın gönlünde göz göz yaralar açılır. Aşağıdaki beyitte de sevgili kirpik oklarını âşıklara fırlatmıştır ve o kirpiklerde pek çok âşığın canı vardır:

Nim nigāhı fitne ṣaldı dehre doldu şūr-ı şerr
Çeşm-i mesti sāḥir ü fettānı gördüm bu ṣabaḥ (107/6)

Ḳatl-i ʿuşşāḳ ve ḳurup ebr-i kemānıñ ḥışmile
Tīr-i müjgānında nice cānı gördüm bu ṣabaḥ (107/7)

Sevgili, rakibi bahçenin bahçıvanı eyler de, uşşaka niçin ziyaret daveti yoktur?

Raḳīb ü nā-sezāyı baġbān ü bāġ-ı ḥüsn eyler
Ṣadāḳat üzere ʿuşşāḳa niçin ezan ü ziyāret yoḳ (146/3)

Sevgilinin zülfünün sevdası şairin saçlarını beyaza döndürmüştür:

Ruzgārım ne perīşān nesin baḥtım kim
Żülf-i sevdāsı o yārıñ ṣaçımı etti sefīd (111/3)

Eskicumalı Hamîd sabaha kadar ah edip ağlasa da tesir etmez, sevgilide sadakat yoktur, aşıkda ise istikamet yoktur:

Beher şeb-tā-seḥer zārın Ḥamīdā etmedi te'şir
Ne ʿaşkında ṣadāḳat yoḳ ne sende istiḳāmet yoḳ (146/6)

(2) Çevreye Ve Tabiata Dair Duygular

Eskicumalı Hamîd Efendi'nin divanında ilkbahar mevsimi ön plana çıkmaktadır. Bu mevsim için yazılmış şiirlerdeki canlı bahar tasvirleri dikkat çekicidir. Bahar kavramı onun şiirlerinde hem başlı başına bahariye şiirleriyle hem de gazellerinde görülmektedir. Çevreye ve tabiata karşı duygularını genellikle bahar tasvirleriyle dile getirmektedir. Şaire göre Rumeli'de bahar güllerin açtığı, bülbüllerin söyleştiği, tabiatın tüm canlılarının yenilendiği ve güzelleştiği mevsimdir ve bu mevsime aşk çok yakışmaktadır.

Eyyām-ı bahār ėrse gül eyyāmıñı görsek
Bülbüllerin ol demdeki hengāmını görsek (147/1)

Gülzār-ı çemen pisterini döşese Mevlā
ʿUşşāḳa bu dehrin daḫi biz rāmını görsek (147/2)

Aşağıdaki beytin ikinci mısrasında tevriye yapılmıştır, mısrada hem taze ağaç fidanının ilkbaharda yapraklanması hem de taze bir güzelin başını bağlaması anlamı vardır:

Eyyām-ı bahār erdi güşād-ı gül eliñ
Destār şarıldı serine tāze nihāliñ (148/1)

Servi gülşende goncaya benzeyen sevgilinin ayağını öpmek için baş eğer;

Baş kim eğdi gülşende müdām serv-i şanevber
Būs itmek için pāyını sen ġonce miṣāliñ (148/2)

Aşağıdaki beyitte şair, gül kelimesi ile cinas-ı tam sanatını göstermiştir. Bahar vakti geldi gül açıldı, ey bülbül ağlamayı terk et sen de gül:

Geldi eyyām-ı bahār açıldı gül
ʿAndelībā zārı terk et sen de gül (156/1)

Aşağıdaki parça bahariye-i muhammes adlı şiirden alınmıştır. Şair kendisine bahar vaktinin güzellikleri karşısında boşa vakit geçirmemeyi tembihlemektedir:

Gülsitān seyrine ʿazm et ḫūb temāşādur bugün
Bāġ ile bāġçe miṣāli dār-ı me'vādur bugün
Hem bisāṭ ü ʿişret ehline müheyyādur bugün
Gül dolu cāmın ṭutup destinde gūyādur bugün
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār (60/2)

Aşağıdaki beyitte şair isteklerini sıralamaktadır. Ölmeden bahar vakti yine gelmeli, dünyada cennet bağına girilmeli, bu felekten murad, lezzet alınıp bayram edilmeli ve gül bahçesinde yeni açılmış goncanın gülümsediği yine görülmelidir:

Ölmeden bezm ü bahāra sāḳiyā ėrsüñ yine
Dünyāda bāġ-ı cināne cān alıp girsüñ yine
Bu felekden kām alıp bir ʿıyş-ı dem sürsüñ yine
Bād-ı nevrūzı nevāziş eylese görseñ yine
Ġonce-i nevresteniñ gülşende ḫandān olduġun (72/3)

Tüm bu çevre tasvirlerinin yanı sıra şairin divanında yaşadığı yerleri anlatma da görülmektedir. Şumnu, Tırnova, Eskicuma, Edirne gibi şehirler şiirlerinde söz konusu edilmekte hatta sırf Şumnu, Edirne ve Tırnova'yı anlattığı şiirleri bulunmaktadır. Bu şiirler döneminde önemli kültür merkezleri olan Rumeli şehirlerinin durumunu anlatması yönünden önem arz eder.

SONUÇ

Çalışmamızın konusu olan şair Eskicumalı Hamîd ve divanı mevcut tezkirelere konu olmamış, diğer yazılı kaynaklarda da hakkında yeterince bilgi bulunmayan bir şairdir. Bundan dolayı, çalışmamıza divanın metnini günümüz harflerine aktarmakla başladık ve buradan edindiğimiz bilgilerle şairin hayatı, divanı ve edebi kişiliği hakkında bazı tespitler ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamız boyunca edindiğimiz bilgilerden çıkardığımız sonuçlar şu şekildedir:

Şair Eskicumalı Hamîd'in, Bulgaristan'ın Eskicuma kasabasında 19. Asrın ilk yarısında doğmuş, bir müddet Şumnu'da eğitim görmüş, devlet ricalinden bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Şair divanı dışında bir de Muhammediyye şerhinin bulunduğunu bir mesnevisinde anlatmaktadır. Fakat bu Muhammediyye şerhine ulaşabilmiş değiliz. Şairin divanının genel görünümünden, oğullarına verdiği isimlere dair düşürdüğü tarihlerinden ve belli başlı bazı şiirlerinden şairin Ehl-i Beyte bağlılığını, seyyid ve Bektâşî meşreb bir şair olduğu sonucunu çıkarmaktayız.

Şair yaşamı boyunca önemli gördüğü olaylara tarih düşürmüştür. Bu tarihlerden onun Sultan III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Tarih şiirlerinden müstensih Esad Bey dışında Ali ve Hüseyin adlarında iki oğlunun daha olduğunu ve doğum tarihlerini elde etmekteyiz. Bunun dışında Sultan Selim'in şehit edilmesi, Sultan Mahmud'un tahta çıkması, bazı önemli devlet adamlarının vezirlik makamına yükselmeleri ve Sened-i ittifak sonrası ayanlarla ilgili sorunlar üzerine düşürdüğü tarihler, dönemin tarihi kayıtları niteliğindedir.

Şairin yaşamının bir döneminde sürgüne gönderilmiş olduğunu ve kutsal toprakları ziyaret etmiş olabileceğini yine şiirlerinden anlamaktayız.

Doğum tarihini tam olarak belirleyemediğimiz şair H. 1259 / M. 1843-1844 yılında vefat etmiştir.

Üzerinde çalıştığımız Eskicumalı Hamîd divanının iki nüshası olduğunu tespit ettik. Birincisi bizim çalışmamıza esas aldığımız Ankara Milli Kütüphane nüshasıdır. İkincisi ise Keskioğlu'nun bir makalesinde belirttiği Kahire Kütüphanesi nüshasıdır. Eserin ikinci nüshasına tüm çabalarımıza rağmen ulaşamadığımızdan dolayı, elde ettiğimiz sonuçlar birinci nüshaya aittir.

Eskicumalı Hamîd divanı hakkında tezkirelerde bilgi bulunmadığına bakarak, onun döneminde çok şöhretli bir şair olmadığını söyleyebiliriz. Şairin divanında sayıca gazeller ağırlıklıdır, bunun yanı sıra kaside ve gazel nazım şekilleriyle yazılmış tarih şiirleri de önemli bir yere sahiptir. Hem sayıca çokluğu açısından, hem de konu yelpazesi bakımından tarihlerini önemli bir yere koyabiliriz.

Divanın geneline bakıldığında tahmis ve gazellerinde şairin dilinin daha sade olduğu görülmektedir. Şiirlerinde deyim ve atasözlerine yer vermiş, sosyal hayat unsurlarını kullanmış, yaşanmış olayları da anlatmıştır.

Eskicumalı Hamîd divanında din ve tasavvuf temel konu olmamakla birlikte şiirlerinde dini- tasavvufi kavram ve terimlerden de yararlanılmıştır.

Eskicumalı Hamîd divan şiiri geleneğine bağlı kalmakla beraber yenilik taraftarı bir şairdir. Şiirlerindeki taze gazel, bikr-i mazmun gibi ifadeler bunun bir göstergesidir. Şair, pek sık kullanılmayan nazım şekilleri ve vezinler kullanmıştır. Şairin bir de şairlik hünerini göstermek için yazdığı görsel şiiri vardır.

Şairin divanlarda az şiir yazıldığını bildiğimiz ş ﺚ ve z̲ ﺫ harfleri ile kaleme alınmış şiirlerinin bulunması, onun mürettep bir divan oluşturma çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Buna rağmen esas aldığımız nüshada ﻭ harfi ile bir beyit bulunması ve ﻍ harfi ile hiç şiir bulunmaması nüshanın eksik bir nüsha olduğunu düşündürmektedir.

Çağdaşı ve kendinden önceki şairlerden etkilenmiş ve nazireler yazmıştır. Şiirlerinde yer yer divan şiirinin kudretli şairlerinin şiirlerinden esintiler de mevcuttur.

Şair Eskicumalı Hamîd'in kendi memleketinin ileri gelenlerinden olduğunu, ayanlardan iltifat gördüğünü ve bu kişilere pek çok şiir yazdığını divanın içeriğinden ve müstensih Esad Bey'in şiirinden tespit ediyoruz. Eskicuma kasabası girişinde günümüzde hala ayakta duran Saat Camii kitabesinde, şairin tarih şiirinin bulunması da bizce kasabasında saygı gördüğüne işaret etmektedir. Eskicumalı Hamîd döneminde çok şöhret kazanamamış olmasına rağmen, divanının içeriği, dönemine ışık tutan tarih manzumeleri ile dikkate değer bir şairdir.

II. İKİNCİ BÖLÜM

B. METİN

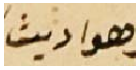
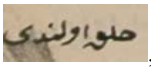
Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metot Ve Eserin İmlasına Dair Bilgiler

Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin) adlı çalışma aşağıdaki bazı özel işaretlere ve yazım kurallarına dayanarak hazırlanmıştır:

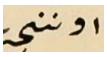
Metin kurulurken sadece Ankara Milli Kütüphane elyazmaları bölümü Fahri Belge kütüphanesine ait yazmalar bölümünde bulunan ve FB 272 - 497/1976 numarada kayıtlı olan nüsha dikkate alınmıştır. Çalışmış olduğumuz nüsha pek çok imla kusuru barındırması sebebiyle zorlu bir nüshadır. Bu kusurlar elimizden geldiğince düzeltilmeye çalışılmıştır. Yapmış olduğumuz düzeltmelerin bir kısmı açık bir şekilde bazı özel işaretlerle ortaya konmuştur. Düzeltmelerimizin bir kısmı ise - imla kusurlarının çokluğu ile tekrarı sebebiyle ve temiz bir metin oluşturmak adına- açıkça gösterilmemiş, araştırmacıların nazar-ı dikkatine bırakılmıştır.

1. Tez boyunca ana metinde bulunmayıp bizim sonradan eklediğimiz her şey "köşeli parantez [ ]" işaretiyle gösterilmiştir. Buna bizim eklemiş olduğumuz vezin bilgileri, şiirlerin numaralandırılması başta olmak üzere, müstensih tarafından yazılması unutulan harf, kelime ve mısralar da dâhildir.

2. Metinde hatalı yazıldığından emin olduğumuz - örneğin h ile yazılmış fakat doğru yazımı ḥ şeklinde olan – kelimeler elden geldiğince doğru şekilleri ile çeviri yazıya aktarılmış ve sayıca fazla olmalarından dolayı açıklayıcı bir not düşülmemiştir. Fakat bazı yazımı yanlış veya anlaşılması zor olan kelimelerin nüshadaki şekilleri dipnotlarda fotoğraflamak suretiyle gösterilmiştir.

 ḥavādiş; , ḫalḳ olundı örneklerinde olduğu gibi.

3. Metnin orijinalinde çoğunlukla ***teklik ikinci şahıs ve çokluk ikinci şahıs ekleri*** yazımında (ن) kullanılmıştır, istisnai olarak ñ (ڭ) şeklinde yazımı da mevcuttur bu nedenle bu şahıs ekleri ñ (ڭ) şekli ile çeviri yazıya aktarılmış ve özel bir işaretlendirme yapılmamıştır.

4. Türkçe kelimelerde ñ (ڭ) ile yazılması beklenen bazı kelimeler metinde (ن) ile yazılmıştır. Bu kelimelerde de yine ñ şekli tercih edilmiş ve özel bir işaretlendirme yapılmamıştır. Örn; öñince kelimesi gibi.

5. Arapça ve Farsça'daki uzun ünlülerin okunuşunda harflerin üzerinde (-) işareti kullanılmıştır. Örnek:

Dü ʿ**ā**lemde meserret ver mel**ī**l etme ḳuluñ yā Rab
Esīr ü nefs-i şeyṭāna zel**ī**l etme ḳuluñ yā Rab (1/1)

6. Farsça "vāv-ı ma'dūle", -v- biçiminde gösterilmiştir. Örnek: ḫ ̌āb.

7. Farsça edat ve ön ekleri ile yapım eki fonksiyonundaki Farsça ekler, kısa çizgi (-) ile ayrı yazılmıştır. Örnek:

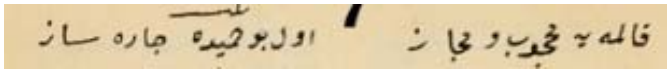
Nergis ü sünbül menefşe zeyn olup baġ-ı cemāl
Bülbül-āsā ġonce-i ḫandānı gördüm bu ṣabaḥ (107/4)

8. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında araya kısa çizgi (-) konulmuştur. Örnek:

Ey perī peyker cemāliñ bir muṣavver āfitāb
Nūr-ı ẓulmet perçemiñ şebbū mudur yā ***müşk-nāb*** (75/1)

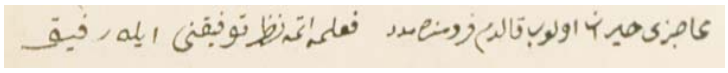
9. Farsça "ki, çi, gerçi, egerçi" gibi edatlar metinde de (ﻛ) şeklinde yazıldığı için "kĭ, çĭ" olarak aktarılmıştır.

10. Farsça izafet kesreleri metin boyunca düzenli şekilde hatalı yazılmış ve genellikle Arapça (و) edatı ile karıştırılmıştır. Arapça (و) edatı da bazen Farsça izafet kesreleri ile karıştırılmış bazen de yazılması gerektiği halde yazılmamıştır. Bu durumlarda hatalar istikrarlı şekilde, izafet kesresi konulması gerektiği yerlerde [-ı] ve Arapça (و) edatı konulması gerektiği yerlerde de [ü] şeklinde düzeltilmiştir. Örnek:

a.

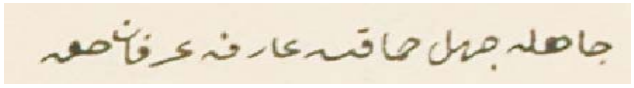
Ḳalmaya ***maḥcub-[ı] mecāz***

Ol bu Ḥamīd'e çāresāz (6/17)

b.

ʿĀciz [ü] ḥayrān olup ḳaldum fürū-mende meded

Fiʿlime ėtme naẓar tevfīḳiñi eyle refīḳ (5/1)

c.

Cāhile ***cehl [ü] ḥamāḳat*** ʿārife ʿirfān-ı Ḥaḳ

Ẕī mürüvvet ẕī kerem ẕī merḥamet īn ẕī ʿaṭā (3/11)

11. Çeviri yazı sırasında, "'aşḳ, ʿışḳ" gibi, her iki biçimde de okunması mümkün olan kelimelerin okunuşunda kesin bir tavır gösterilerek, bütün metinde tek bir şekilde yazılmıştır.

12. Metin 19. Yy metni olması sebebiyle şiirlerde geçen Türkçe idüp, didi, diyü, gice gibi kelimelerin yazımında kesin bir tavır gösterilerek bu kelimelerin yazılışında ė harfi tercih edilmiştir. Örnek; ėdüp, dėdi, dėyü, gėce gibi.

13. Elif-i maksūre á harfi ile gösterilmiştir. Örnek; maʿná.

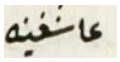
14. Lüzumlu hallerde inceltme için â kullanılmıştır. Örnek; Biḥamdillâh

15. Sadece iki yerde vezin gereği *seyli* kelimesi *sėli* şeklinde yazılmıştır.

16. Vezne uymayan mısralar dipnotta gösterilmiştir.

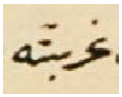
17. Okunuşundan emin olunamayan kelimelerde önce kelime verilmiş ardından fotoğraf eklenmiştir, bunun dışında özel bir işaretlendirme yapılmamıştır. Bir kelimeyi aşan tasarruflarımızda mısra veya beytin fotoğrafı dipnotlarda verilmiştir. Okunamayan kelimelerin yerine ise kelimenin fotoğrafı eklenmiş ve yanına [?] işareti konumuştur. Yine mısra veya beytin tümünün çözülemediği durumlarda ise metnin fotoğrafı mısra veya beytin yerine eklenmiştir.

18. Yazılışı hatalı olan, yine anlam ve vezin gereği farklı bir kelime olduğunu düşündüğümüz kelimeler metinde doğru şekilde yazılmış ve dipnotlara fotoğraf eklemek suretiyle verilmiştir. Örneğin 33. Şiirin 1. beytinde kelimesi anlama uygun düşmediğinden tarafımızca kelime mesken şeklinde okunmuş ve dipnotta kelimenin fotoğrafı verilmiştir.

19. Metinde bazı kelimelerde sert sessizlerle yazılması gereken eklerde yumuşatmalar yapılmıştır. Örneğin 37 numaralı şiirin 4. beytinde āşıḳına kelimesi nüshada şeklindedir. Bu kelimeler tarafımızca yazı dilindeki kullanıma göre düzeltilmiştir.

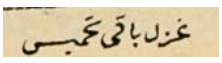
20. Metinde bazı kelimelerde ise telaffuza bağlı olarak sert sessizler kullanılmıştır. Bunlar da tarafımızca düzeltilmiştir.

Bāġ-ı dehre nev-şükūfte ġonce açılmış diyü
Bāġçede güş eyledim gül bülbül eylerdi kelām (42/4)

Burada bāġçe kelimesi divanda şu şekilde yazılmıştır; . Yine divanda yer yer telaffuza göre yazımlardan örnekler görmekteyiz bunlardan biri de 62. şiirin 1. bendinde yer alan ġurbetde kelimesidir metinde şu şekilde yazılmıştır:

Meskeni terk ėtdi dil ġurbetde mesken bağladı (62/1)

21. Metinde tahmisler bölümünde şiir başlıkları iki şekilde yazılabilirdi. Biz şu şekli kabul ettik:

ĠAZEL-İ BĀḲĪ[Yİ] TAḤMİS

22. Metinde 131 numaralı şiirin 1. beytinde geçen kelimesi harekelendirilmiştir. Sözlüklerde kelimenin ***fenūs*** şekli bulunmasına rağmen, zaruri bir hal olmadığından kelimeyi çalışmamızda ***fānūs*** şeklinde aldık.

23. Okuduğumuz fakat anlamını tam olarak tespit edemediğimiz veya anlam olarak doğru ifade olunmamış olan beyitlerin sonuna [?] işareti konmuştur.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء: ʾ	ب : B b	پ : P p
ت : T t	ث: S̩	ج: C c
چ: Ç ç	ح: Ḥ ḥ	خ: Ḫ ḫ
د: D d	ذ: Ẓ ẓ	ر: R r
ز: Z z	ژ: J j	س: S s
ش: Ş ş	ص: Ṣ ṣ	ض: Ḍ ḍ / Ż ż
ط: Ṭ ṭ	ظ: Ẓ ẓ	ع: ʿ
غ : Ġ ġ	ف: F f	ق: Ḳ ḳ
ك: K k	گ: G g, Ğ ğ	ڭ: Ñ ñ
ل: L l	م: M m	ن: N n
و: V v	ھ: H h	ى: Y y

ESKİCUMALI HAMÎD DİVANI

DĪVĀN-I ḤAMĪD-İ CUMʿA-İ ʿATĪḴĪ

[-1b-]

Lİ-NAẒIMİHİ EZ MÜNĀCĀT

[Mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün/ mefāīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-1-]

1. Dü ʿālemde meserret vėr melīl ėtme ḳuluñ yā Rab
Esīr ü nefs-i şeyṭāna zelīl ėtme ḳuluñ yā Rab

2. Gider ḥubb-i sivāyı lübb-i dilden pür ḳıl esrārın
Meded rāz-ı maʿārifden ġāfīl ėtme ḳuluñ yā Rab

3. Reh-i rāsta hidāyet rūz ḳıl nīkū-ḫıṣāl eyle
Atup rāh-ı ḏalāle bed-faʿīl ėtme ḳuluñ yā Rab

4. Yem-i ʿaşḳa ėdüp ġavvāṣ müyesser ḳıl ledün dürrüñ
Aman iġrāḳ-ı baḥrde ḳāl [ü] ḳīl ėtme ḳuluñ yā Rab

5. Gözümde pertev ü envār-ı nām-ı nūruñ ėt şābit
Göñülden refʿ ėdüp ḥubbuñ ʿalīl ėtme ḳuluñ yā Ra

6. Bi-ḥaḳḳillâh nışfü'l-leyl zār-ı şubḥ ehl-i ḥāl
Serāser nā'im-i leyl-i ṭavīl ėtme ḳuluñ yā Rab

7. Dem-i āḫirde īmān ile Ḳur'ānı ḳılup hemdem
Olardan ġayra muḥtāc-ı delīl ėtme ḳuluñ yā Rab

8. Şefāʿat-ḫˇāh olup izn-i şerīfiñle o maḥşerde

Ḥabībiñ Muṣṭafá ḥaḳḳı reẕil ėtme ḳuluñ yā Rab

9. Var iken melce'-i ümmet Şefiʿü'l Müẕnibīn anda
Teraḥḥum ḳıl şehā ġayra daḫīl ėtme ḳuluñ yā Rab

10. Siyeh-kārım yerim dūzaḫ velī nār-ı ʿitābıñla
Yaḳup peyġamberān içre ḫacīl ėtme ḳuluñ yā Rab

11. Mey-i ʿaşḳile ḳılmış dest-i ḳudret ṭıynetim taḫmīr
Yine maḥrūm-ı ḫamr u selsebīl ėtme ḳuluñ yā Rab

12. Ezel bezminde rūḥ-ı Aḥmed'e çün āşinā ḳıldıñ
Anıñla ḥaşr ėt iblīse ʿadīl ėtme ḳuluñ yā Rab

13. Bu dem cām-ı viṣāliñ neş'esiyle mest ü serḫoşuz
O demde ḥāsir-i rūy-i cemīl ėtme ḳuluñ yā Rab

14. Ḥamīd-i rū-siyāhıñ cürm-i bisyārıñ ḳılup maġfūr
Be-sırr-ı nām-ı Ġaffārıñ sefīl ėtme ḳuluñ yā Rab

DĪGER MÜNĀCĀT

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ feʿūlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _]

[-2-]

1. Ḫudāyā pādişāhā lā-yezālā
Bekun mārā çu tevfīḳet ʿaṭāyā

2. Kĭ taḳṣīrāt-ı men bisyār bāşed
Zi-aḥvāl-i heme ʿālem tu dānā

3 .Tu hestī Ādem ü ʿālem çu nābūd
Tu dānī der dil-i kes şud çĭ peydā

4. Kerīmest u Raḥīmest nām-ı pākeş[37]
Ġafūrest mağfiret kāret Ḫudāyā

5. Kĭ der bāb-ı tu men nāçīz ʿabdem
ʿAtā kun curm-i mesbūḳem Kerīmā

6. Ḥabībet[38] Muṣṭafá-rā Murṭażá-rā
Ḥasan şāh u Ḥüseyn-[i] Kerbelā-rā

7. İmām Ẕeyn'elʿ-abā Ṣādīḳ [vü] Kāẓım
Ḫırāmān şāh ān Mūsá Rıżā-rā

8. Taḳiyy u bā-Nakiyy u ʿAskerī-rā
Kĭ Mehdī-i düvazdeh mehliḳā-rā

9. Heme Aṣhāb-ı Peyġamber vü āleş
Cemīʿ[-i] enbiyā-rā evliyā-rā

10. Guşā kun çeşm-i nābinā-yı men kĭ
Tuyī bīnā şudem bāşīz باشیز teʿālā

11. Kucā cāyī kĭ nādīde nedānem
Vu ger ne tu şudī çun der dil[-i] mā

---

37 پاکی

38 حبیبت

12. Ḥamīd-rā bende-i Āl-i ʿAbā kun
Mebād[39] der-çeşm-i ān īn mulk-i dünyā

DĪGER MÜNĀCĀT

Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-3-]

1. Lā miṣāl ü Lā yezāl ü Ḥażret-i Ẕāt-i Ḫudā
İntihāsız ibtidāsız ibtidā vü intihā

2. Ẕātıña mir'āt-ı muṭlaḳ ḳılup ėtmekçün naẓar
Ḫalḳ olundı nūr-ı pāk-i Şāh-ı Kevneyn Muṣṭafá

3. ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı nūr-ı Aḥmed olduġun sebeb
Fıṭrāt-ı eşyā vü mevcūdāta senden mā-ʿadā

4. Ādeme taʿlīm-i esmādan bu ʿaşḳ idi ġaraż
Ḥażret-i Mūsā[yı] kūh-ı Ṭūr'da ḳıldıñ āşinā

5. Ẕāt-ı ʿİsá'yı ḳul ėdüp ʿaşḳa nālān eylediñ
Yaʿnī Rūḥullāh olup ḳıldı ʿurūc fevḳ'al-ʿalā

6. Cām-ı ʿaşḳın cürʿasın Ḫıżr'a vėrüp mest eylediñ
ʿĀlim-i ʿilm-i ledünnī oldı ol ẕāt-ı ʿulā

[-2b-]

---

39 مباشی

7. Gülsitān-ı ʿaşḳ içinde mest-i şeydā ʿandelīb
Tā-ḳıyāmet imdi hüşyārlıḳ muḥāl oldı aña

8. Her biri bir ḳaṭre nūş ėtdi o meyden ehl-i ḥāl
Cümle sermest geldi dehre şāh-ı ʿaşḳa muḳtedā

9. Egnine giydi melāmet ḫırḳasıñ erbāb-ı ʿaşḳ
Devlet-i dünyā vü ʿuḳbā terkin urdı bī-riyā

10. Kendini terk ėtdirüp ʿuşşāḳ bildiler seni
Dillerinde zāhir olduñ cümle olduñ Kibriyā

11. Cāhile cehl [ü] ḥamāḳat ʿārife ʿirfān-ı Ḥaḳ
Ẕī mürüvvet ẕī kerem ẕī merḥamet īn ẕī ʿaṭā

12. Bu Ḥamīd ʿāciz ḳuluñ sulṭān-ı ʿaşḳa bende ḳıl
Destimi muḥkem ṭutup ol göstere rāh-ı hüdā

DĪGER MÜNĀCĀT

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[- 4-]

1. İlāhī Ẕü'l-celālā ey ʿaṭā'-baḫşā Ḫudāvendā
Kerem-kānı niyāz u müstemendānı ėden iʿṭā'

2. İcābet eyleyüp daʿvāṭını mücrimlere cümle
ʿİḳāba lāyıḳ iken maġfiret iḥsān ėden Mevlā

3. Ḥabībiñ Şāh-ı Kevneyn ḥürmetiyçün el-meded yā Rab
Civār-ı raḥmetiñde ḳıl bu ʿāṣīye müyesser cā

4. ʿAẕāba müsteḥaḳḳ iken geçüp maḥv ola āḫir-dem
Baḳīʿa menzil olsun bu günehkār ʿabde mevlānā

5. Dem-i biʿşetde ol şāhın livāü'l-ḥamdün altında
Yüzüm üzre olam tā ḫiẕmet-i maḥşerde āmennā

6. Çehār-i yār ile ol iki şehzāde olup şāfiʿ
Ḳamu aṣḥāb u ezvāc-ı Nebī içre ola me'vā

7. Gürūh-ı enbiyā vü evliyā ḥaḳḳı bu pür-ʿiṣyān
Ḥamīd'in müstecāb eyle niyāzın Rabbenā Ḥaḳḳā

DĪGER MÜNĀCĀT-I MURABBAʿ

[Fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün]

[_ ·_ _/ _ ·_ _/ _ ·_ _/ _ · _]

[- 5-]

1. Keşti-i ʿömrüm Ḫudāyā baḥr-i ʿiṣyāna ġarīḳ
Yoḳ sezākārum saña hep nār-ı ism ėtdi ḥarīk
ʿĀciz [ü] ḥayrān olup ḳaldum fürū-mende meded
Fiʿlime ėtme naẓar tevfīḳiñi eyle refīḳ

[-3a-]

2. Çār ʿanāṣır çār-ı eṭrāfum alup bend eyledi
Nefs-i şūmum bir ṭarafdan aldayup fend eyledi
Nice zehri līk luṭfuñ döndürüp ḳand eyledi
Raḥmetiñ bī-ḥadd [ü] bī-pāyān deryā-yı ʿamīḳ

3. Ol ḥabīb-i mefḫār ins ü cin peyāmber ḥürmeti
Hem Ebu Bekir ü ʿÖmer Oşman Ḥaydar ḥürmeti
Ol iki şehzādegān mīzān-ı maḥşer ḥürmeti
Zümre-i ʿirfāna yā Rab bendeni ḳılma farīḳ

4. Müẕnibin içün dėdiñ *lā taḳneṭū min raḥmeti* [40]
Cānıma vėrür ṣafā ol *Yaġfirullâh* āyeti[41]
Nuṭḳ-ı pākin ḥażret-i Ḳur'ān-ı ẕīşān ḥürmeti
Yevm-i teblīde bu ʿīdın kānın ėtme cāy-ı żīḳ

5. Nola ġafletden Ḥamīd bī-çāreyi īḳāẕ ėdüp
Bir ṭarīḳile aña rāh-ı sedād iġmāż ėdüp
Mürşid-i kāmil olandan rāzına hemrāz ėdüp
ʿĀrif ėt ʿilm-i ledünne ol kĭ esrār-ı daḳīḳ

Lİ-Nāẓımihi Niyāz-ı ʿAşḳ

[Müstefʿilün/ müstefʿilün]

[(müstefʿilātün / fāʿilün)]

[_ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[- 6-]

1. ḳuruldı çün eyvān-ı ʿaşḳ
Gösterdi yüz cānān-ı ʿaşḳ
Cemʿ oldı hep giryān-ı ʿaşḳ
Naġra urur mestān-ı ʿaşḳ

[40] Yazır (2006), "De ki : "Ey kendileri aleyhine aşırı gitmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Kuşku yok ki, o öyle bağışlayıcı, öyle çok merhamet edici..." s.482. Zümer suresi 53. ayet.
[41] Yazır (2006), "Yûsuf, "Bugün size karşı azarlama yok, Allah sizi mağfiretiyle bağışlar ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir." s.275, Yusuf suresi 92. ayet.

Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

2. Ey şāh-ı mülk-i kün fe-kān
Ḳılma bizi hicre ḳırān
Senden saña ḳılup figān
ʿUşşāḳ ėderler el amān
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

3. Şāhenşeh-i devrānsuñ
Yaʿnī şeh-i ẕīşānsuñ
Sāliklere mihmānsuñ
ʿUşşāḳa pür-iḥsānsuñ
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

4. Dāmānını ṭutan kişi
Ḳalmaz cihānda teşvīşi

[-3b-]

Farḳ eylemez yaz u ḳışı
ʿĀlem ile olmaz işi
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

5. Açduñ yine meyḫāneyi
Cem’ eylediñ mestāneyi
Ṣundu eliñ peymāneyi
ʿĀḳıl ėdüp dīvāneyi
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

6. Ṣalduñ bir āteş ʿāleme
Ṭoldı ḳulūb-ı Ādem’e
Yaḳdı ʿadū mülkün heme
Düşdi ḳamusı māteme

Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

7. ʿĀḳılları mecnûn ėden
Hem-dilleri pür-ḫûn ėden
Ehl-i mecāzı dūn ėden
Nicesini maġbūn ėden
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

8. Herkes birer aḥvāl ile
Aldandı kimi māl ile
Kimisi ḳīl ü ḳāl ile
Çaġırur kimi ḫoş ḥāl ile
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

9. Senden biliñür ol eḥad
Senden göriñür çün ṣamed
Sensin ezel sensin ebed
Senden meded āh el meded
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

10. Sensin vesīle ʿuṣṣāḳa
Tā rehber olur ṣādıḳa
Ol bezm-i ḫaṣṣa lāyıḳa
Kāşāne-i vaṣla çıḳa
[Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ]

[-4a-]

11. Sensin ḳamuya rehnümā
Yār oldı saña enbiyā
Hem evliyā vü aṣfiyā
Ḳılma bizi senden cüdā
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

12. Biz bende-i dīrīneyüz
Hem sīnesi bī-kīneyüz
Yaʿnī mücellā sīneyüz
Cümle saña āyīneyüz
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

13. Bezme bizi maḥrem buyur
Aġyārımız mülzem buyur
Cümlemizi hemdem buyur
Taḫt-ı dile her dem buyur
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

14. Ey dil aña var çāker ol
Ser vėr yolunda server ol
Sen saña yüri rehber ol
Bunı oku her dem er ol
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

15. Döndürme bizden rūyıñı
İrgür meşāma būyıñı
ʿĀşıḳ dolansıñ kūyıñı
Bir dem ḳoma dil sūyıñı
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

16. Bu bī-ser ü pā-yı meded
Ėtme ḳapuñdan menʿ [ü] red
ḳılma sevābı baña sed
İḥsān-ı luṭf ėt bī ʿaded
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

17. Her dem ėder senden niyāz
Cān u dile aç sözlü rāz

[-4b-]

Ḳalmaya maḥcub[-ı] mecāz
Ol bu Ḥamīd'e çāresāz
Yā Ḥażret-i sulṭān-ı ʿaşḳ

NAʿT-I ŞERĪF-İ MÜSEDDES

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[- 7-]

1. Ey Ḥabīb[-i] şāh-ı güzīn enbiyālar ḫātemi
Ḥürmetine Ḥaḳ yaratdı on sekiz biñ ʿālemi
Enbiyā rütbet degil mi ümmetiniñ bir kimi
Bī-tekellüf leyl-i esrār Ḥaḳḳın olduñ hem-demi
Bu ʿaṭā yā kime baḫş oldı Cenābıñ aḳdemi
Tā ezelden rūḫuñuz ʿilm-i ledünnün maḥremi

2. ʿĀlem-i güzīni pür ėtmiş cemāliñ enveri
Nūr-ı rūyuñ şerḥ ėdüptür māh-ı miḥr-i ḫāveri
Enbiyā vü evliyānıñ ez ezelsiñ rehberi
Ḫāk-i pāyıñ tūtiyā-yı dīde bilmiş her biri
Ādem āb u gil iken sendin dü ʿālem serveri
Āb-ı rūyuñla Muḥammed ḳıldı ḫāk-i Ādemi

3. Gülsitān-ı vech-i Ḥaḳḳıñ bülbül-i nālānısıñ
Ḫıżr [u] Mūsā ḳatresinin sen ʿaẕīm ʿummānısıñ
Ḥażret-i rabbe'l ʿibādīn cān[ı] hem cānānısıñ
Yā ne mümkün luṭfuñu taḥrīr-i mürüvvet-kānısıñ
İns ü cin ü hem melāik ẕerresiniñ cānısıñ

Ẕerrece lüṭfuñ kime ėrişse defʿeyler ġamı

4. Ey gül-i bāġ-ı Eḥad būyuñ pür olmuş ʿāleme
Şemme-i būyuñ doḳunsa ümmetinden bir kime
Ḳul iken baş egmesi ṭaʿn mı ser[-i] tāc-ı ceme
Kenz-i lā-yefnā[42] bulup ėriştiren ʿālī deme
Men ʿaref sırrında şod ḥayrān [u] sergerdānıma
Vāḳıf-ı esrār olur her kim kĭ eylerse şemi

5. *Mā ʿarefnāke* buyurduñ bizleri irşād içün
Remzile ẕātınuñ ʿālī olduġunı yād içün
ʿĀbidīn-i ümmetini ġuṣṣadan azād içün
Hem ġurūriyetle vīrān dilleri ābād içün
Zümre-i zühhād-ı tīg u noḳṭa-i berbād içün
Mā ʿarefnāke diyü ėtdiñ güşāde gül-femi

6. Ḥażret-i Mevlā buyurdı *raḥmet*[en] *li'l-ʿālemīn*[43]
Raḥmetiñ maḥrūmı ėtme ümmetiniñ bir kemīn

[-5a-]

Nā-sezā şān-ı şerīfine eyā şāh-ı güzīn
Müsteḥaḳ benden olanlar ola dehşetden emīn
Şāfīʿ-i rūz-ı cezāsın çün Ḥamīd bu kemterīn
Ḳıl şefāʿat ėtme red ez bāb-ı to maḥşer demi

DĪGER NAʿT-I ŞERĪF

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[42] Devellioglu (2005) : Kenz-i lā-yefnā: Kanaat [tükenmez hazinedir] s.508.
[43] Yazır (2006), "Ve seni, ancak ālemlere rahmet olarak göndermişizdir." s. 356, Enbiyā Suresi 107. ayet.

[. _ _ _/ . _ _ _/. _ _ _/. _ _ _]

[- 8-]

1. Kerem kerden du ʿālem-rā ḫişālet yā Resūlallâh
Heme maḫlūḳ şud sīr ez-nevālet yā Resūlallâh

2. Sitāre mihr [u] meh pervāne-āsā rūz [u] şeb gerdān
Ber-ān şemʿ-i cemāl-i bī-miŞālet yā Resūlallâh

3. Semā arż āferīneş Ādem u cinn u melek nābūd
Tu būdī şāh-ı evreng-i risālet yā Resūlallâh

4. Der-īn bāġ-ı risālet āmedend[44] aṣhāb hezārānest
Guşā şud çun gül-i ruḥsār-ı ālet yā Resūlallâh

5. Cemiʿ-i enbiyā vu evliyā muḥtāc der-maḥşer
Giriftārān-ı dāmān u cemālet yā Resūlallâh

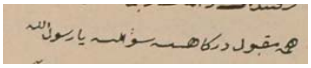
6. Tuyī şāh-ı rusul kun dest-gīr[i] īn futāde[t-rā]
Heme maḳbūl-i dergāh-i su'ālet yā Resūlallâh[45]

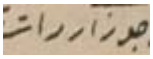
7. Çunīn müstaġraḳ-ı rūd-ı gunāhem der-ḥużūr-i tu
Şevem ġarḳ-ı yem-[i] ḫūy-i ḥacālet yā Resūlallâh

8. ʿUşāt-ı ḥaşr-ı Şimriyye kunend īn pür-maʿāşī-rā
Bekun şāfīʿ be-luṭfī der-reẕālet yā Resūlallâh

44

45

9. Ḥamīd tā-be maḥşer nevk -i dāmen tu
Urā me'men bekun zīr[-i] ẓılālet yā Resūlallâh

DĪGER NAʿT-I ŞERĪF FİʿR-RÜ'YĀ

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/. _ _ _/. _ _ _]

[- 9-]

1. Biḥamdillâh naṣīb oldı cemāliñ yā Resūlallâh
Güzel seyr ėtdi çeşm-i cān kemāliñ yā Resūlallâh

2. Geçürdi rūze-i hicriñle ʿömrüñ nice māh u sāl
Şükür ėrdi bu dem ʿīd-ı viṣāliñ yā Resūlallâh

3. Meh-i ṣavm içre gördi rūze-dār-ı firḳatiñ rūşen
Çü māh-ı ʿīd ebrū-yı hilāliñ yā Resūlallâh

4. Buyurduñ teşne cānı kevşer-i nuṭḳuñ ile sīr-āb
Ėdüp işrāb-ı laʿliñden zülāliñ yā Resūlallâh

5. Riyāż-ı ʿadn içre serv ü ṭūbā-yı ṣanevber der
Sūret ü reftārda ḳadd-i nihāliñ yā Resūlallâh

[**-5b-]**

6. Oḳurlar ṣafḥa-i nūr üzre hep āyāt-ı Ḳur'ānı
Göreñ ruḫsārıñ üzre ḫaṭ u ḫāliñ yā Resūlallâh

7. Şeb-i tārīk küfri sürdi nāmıñ doldı her maḥfīl
Cihānı ṣubh ėdüp şevḳ-i bilāliñ yā Resūlallâh

8. Ne mümkün dem ura mihr-i şerīfiñden bu ʿaṣī seg
Ḥabībiyken Cenāb-ı Zü'l-celāliñ yā Resūlallâh

9. Seni bu on sekiz biñ ʿāleme raḥmet yaratdı Ḥaḳ
Ḳamu ḫalḳa kerem ḳılmaḳ ḫışāliñ yā Resūlallâh

10. Gören biñ görmeyen biñ bir kez saña ʿāşıḳdur ānıñçün
Gözümden yek-nefes gitmez ḫayāliñ yā Resūlallâh

11. Ḥamīd bir mestmendiñ bīm-i nār[-ı] hicrile aġlar
Şefāʿatle gider anıñ melāliñ yā Resūlallâh

DĪGER NAʿT

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[˙ _ _ _ / ˙ _ _ _ / ˙ _ _ _/ ˙ _ _ _]

[- 10-]

1. Gezer ḫūblarla gördüm ol gözi āhū gülistānı
Ġazālāt ü behişte ʿayn[ı] beñzetdüm bu seyrānı

2. Ṣabādan būy-ı zülf ü ḫāliñ alsa āhuvān-ı Çīn
Ḫaṭāsın fehm ėdüp nāfın atardı gör o ḥayvānı

3. Düm-i tīġ-i siyeh-tāb-ı nigāhı cāna zaḫm urdı
Nemek-rīz oldı raḥma ol mukaḥḥal çeşm-i fettānı

4. Secencelde bu ḥüsnü görse Yūsuf olur üftāde
Ḳoyup ol ʿizzet-i Mışrı ferāmūş ėde Kenʿānı

5. Şeker-ḳand-ı tebessümden ʿināyet eyleyüp nuḳlü
Mey-i nuṭḳı ṣunup mest eyledi laʿl ü dil ü cānı

6. Olup her mū-yı ten fem her femimde biñ zebān olsa
Edā-yı şükri olmaz biñde bir çoḳ ḫˇān-ı iḥsānı

7. Diler Cemşīd ü Dārā vü Ḥüsrev ü Ḫāḳān ola bende
Nigāh ėtmez derine eylemez derbān-ı şāhānı

8. O şāhenşāh-ı evreng[-i] melāḥat alsa lāyıḳdur
Nigīn-i ḥükmi altına Sikenderle Süleymānı

9. Hezārān fikr ėdüp alsa o yār içün ḳalem deste
Miyānın mūyını naḳş ėdemez Erteng ile Mānī

10. Dehāna derc-i dürr-i nāz revān-ı dil o dildārın
Ḥamīd'e luṭf ėdüp keşf eyledi ol sırr-ı pinhānı

[-6a-]

DĪGER NAʿT-I ŞERĪF-İ MEDḤİYYE

[Müstefʿilün/ müstefʿilün/müstefʿilün/müstefʿilün]

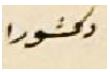
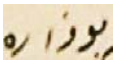
[_ _ · _/ _ _ · _/_ _ · _/_ _ · _/]

[- 11-]

1. Çün bāġ-ı kūyundan beni ḳıldı cüdā ol ġonce fem
Lāyıḳ baña bülbül gibi ṣubḥ u mesā zār eylesem
Cism[-i] naḥīfim ḳapladı esḳāmile derd ü elem
Pür-dāġ olup sīnem firāḳ u hecrden ez-çeşm-i nem
Ḫūnile ālūde sirişk[-i] ḥasret aḳar dem-be-dem
Şerḥ eyler ʿaşḳım sürḫ ile ruḫsārım üzre şol raḳam

Aḥzān-ı ḳalb[-i] ġamkeşim yazmaḳdan ʿācizdür ḳalem
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem[46]

2. Şemʿ-i şebistān-ı risāletdür o şāh[-ı] pür-kerem
Pervānedür aña ḳamu şāhān-ı ʿArab [u] ʿAcem
Oldur imām-ı enbiyā vü evliyā bī-şübhe hem
Tāc o ādemī giydi re's-i pākine ol zü'l himem
Vėrdi şeref ʿarş[-ı] ʿaẓīme başdıġı demde ḳadem
Deste livā'ü'l-ḥamd alup şāhenşeh-i ʿāli himem
Ḥamd ola Aḥmed ümmetine ġıbṭa-keş-i cümle ümem
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem

3. Būy-ı laṭīf[-i] sünbülī ḫayrān u mest ėtdi beni
Bilmem ferāmūş eyledim ʿaḳl ü dil [ü] cān u teni
Gülzār-ı ḥüsnüniñ naṣīb olsa yine pīrāmeni
 ėdem kemter ġubārına nice biñ gülşeni
Olsun iki ʿālem fedā-yı ḫāk-i pāk-i meskeni
Maḥrem ėdindüm ey nesīm bu zāra her şeb ben seni
Luṭf eyle ḫāṭırdan ferāmūş eyleme bu bendeni
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem

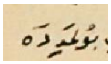
4. Bir şeb żiyāfet ḫāne-i ḳurba ḳılup daʿvet Ḫudā
Cibrīl ile irsāl ėdüp bir ḥulle-i ʿālem-i bahā
ʿAzrāil ü Mikāil İsrāfil idi hempā aña

[46] Pala (2012) "*Kırk Güzeller Çeşmesi*", "İn nilte yā rā rīha'-saba yevmen ilā arzi'l Harem/ Belliġ selāmī ravzaten fīhe'n-Nebiyyi'l-muhterem" Sabā yeli! Bir gün yolun, Efendim'in bulundugu Harem topragına düşerse eger; o kutlu Nebī'nin bahçesine benim de selāmımı ulaştır, ne olur! s.5.

İclālile ʿazīm olup çün şāh-ı ceyş[-i] enbiyā
Ol dem begendi şevket[-i] şāh[-ı] Muḥammed Muṣṭafá [?]
Ol şeb kebā'ir ehlini ėtmişdi Mevlādan recā

[-6b-]

Yoḳ ümmetān içre ḥaḳīr-āsā günehkār ü beġā
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem

5. Ādābla var ḳıl niyāz de kim aña ey Pādişeh
Şol ḫāk-i pāke yüz sürüb bir ʿāṣi mücrim pür-güneh
Ümmetlerinüñ kemteri Aḥmed Ḥamīd pek rū-siyeh
Ḥayretle vādi-i ḍalāletde gidüp
Hem ol faḳīrin ḳulluġı Mevlāya yoḳdur çün giyeh
Dāreynde ėtmez iseñ çeşm[-i] mürüvvetle nigeh
Pīşiñ aña duzaḫ[ı] maḳarr ḳıl merḥamet ey ʿĀlī şeh
İn nilte yā rīḥa'-ṣabā yevm[en] ilá arżi'l Ḥarem
Belliġ selāmī ravżat[en] fīhe'n-Nebiyyi'l-muḥterem

ḤÜKŪMET-İ CUMʿA DER SİTĀYİŞ-İ ŞERĪʿAT-I MUṬAḤḤARA

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-12-]

1. Tā ezelden kim kĭ ėtdi biʿat-ı şerʿ-i şerīf
İstiḳāmetle bulur ol vuṣlat-ı şerʿ-i şerīf

2. Rūy-ı enver ṭāliʿ-i kevneynde olur güşād
Ānı dil seyr ėde her dem niʿmet-i şerʿ-i şerīf

3. Oldı āsūde faḳīr ü aġniyā dāreynde
Sāye-i ṭūbā-yı serīr[-i] rifʿat-i şerʿ-i şerīf

4. Kim diler ise ṭarīḳatle ḥaḳīḳat maʿrifet
Evvelā ėtmek gerek tebaʿiyyet-i şerʿ-i şerīf

5. Yār olan başıña ʿaḳlı gūş ėder ez cān [u] dil
Ḳanġı meclisde oḳunsa āyet-i şerʿ-i şerīf

6. Her bir aḥkāmı anıñla mū-be-mū icrā ėder
Ehl-i tevḥīde revādur vaḥdet-i şerʿ-i şerīf

7. Gebr ü Tersā vü Naṣārā yaʿnī her bir milleti
Şübhesiz lerzende eyler heybet-i şerʿ-i şerīf

8. Ṭavʿan u kerhen heme ehl-i şerāyiʿ oldı ceyş
Çekdi çün ol şāh-ı kevneyn rüʿyet-i şerʿ-i şerīf

9. Pādşāhlar baş ėgüb emriñe olmuşlar muṭīʿ
Gör muḳavvīdür ne rütbe ḳuvvet-i şerʿ-i şerīf

10. Cāhil ü nāpāk u bī-hūşa gelür ġāyet girān
Cümleden aʿlā aḫafken sīret-i şerʿ-i şerīf

11. Emriñi her kim ṭutup nehyinde ėtse ictināb
Anı ḥıfẓ ėde belādan himmet-i şerʿ-i şerīf

[-7a-]

12. Var idi ʿaṣr-ı İmam[-ı] Aʿżamīde bir ḳasāb
Her umūrunda ḳılurdı ricʿat-ı şerʿ-i şerīf

13. Nāgehān bir seg çıḳup evden femi ālūde māst

Ṣordı Aʿżamdan bu nola ruḫṣat-ı şerʿ-i şerīf

14. Ekl olunmuş bu yoġurd şimdi kenār-ı kāseden
Yaʿnī ṭāhir mi nedür der şöhret-i şerʿ-i şerif

15. Dėdi Aʿżam gözle gördün mi dėdi ol görmedüm
Dėdi māstı ḳıldı pāk ol hey'et-i şerʿi şerīf

16. Besmeleyle şübhesiz māst ol pāk iʿtiḳād
Çünkĭ bu yüzden buyurdı Ḥażret-i şerʿ-i şerīf

17. Baʿdehū bir gün yedinde kārdı ḫūn ālūd idi
Zubḫ-ı ḥayvān eylemiş bir ʿadet-i şerʿ-i şerīf

18. Bir de ādem ḳatl olunmuş ḳātili maʿlūm degül
ḳıldılar ḳaṣṣab-ı nāgāh daʿvet-i şerʿ-i şerīf

19. Ṭutdılar muḥkem kĭ budur ḳātili bu mürdenüñ
Kārdı şāhiddür velī bī-rü'yet-i şerʿ-i şerīf

20. Var mı görmiş şāhidi ṣordı imām yoḳ dėdiler
Dėdi bu kes lācerem bā ḥüccet-i şerʿ-i şerīf

21. Ṣād olup ḳaṣṣāb taḫlīṣ oldı biñ kez ḥamd ėdüp
Eyledi tekrār ẓāhir midḥat-ı şerʿ-i şerīf

22. Dėrdi māst-ı nā-pāk olaydı şimdi gitmiş idi ser
Ādeme nev cān baġışlar cevdet-i şerʿ-i şerīf

23. Ḳılsa ṣad ām u şerīʿat Ḥaḳ her ʿabd-i ʿācizi
Vėrür icrāsına anıñ ḳudret-i şerʿ-i şerīf

24. Bir ẕelīl ʿabdiñ ʿazīz ėtmek murād eyler ise
Baḫş ėder āña hemān dem ʿizzet-i şerʿ-i şerīf

25. Ger muḳīm[-i] nā-ehl olsa daḫi bizler miṣāl
Ḫor olursuñ baḳma ḫor bil ḥürmet-i şerʿ-i şerīf

26. Her ne deñlü cāhil ü nādān ise ʿālem gözėt
Eylemiş cānā o çāre ḳurbet-i şerʿ-i şerīf

27. Yaʿnī yek ḥarfiñe dünyā vėrseler olmaz bahā
Ṭut mücevherden dü bālā ḳıymet-i şerʿ-i şerīf

28. Cumʿa nāibligine nā-müsteḥāḳ meʾmūr isen
Atmasun nā-reh seni şol furṣat-ı şerʿ-i şerīf

29. Mū-be-mū icrāya cehd ėt münḥarīf gitme ṣaḳın
Her cihetde rūz u şeb ḳıl ġayret-i şerʿ-i şerīf

30. Gitme rāh-ı nā ṣavāba uyma nefs-i şūmuña
Rāst-rev ol çekme ẕerre zaḥmet-i şerʿ-i şerīf

[-7b-]

31. Eyle tevfīḳiñ refīḳ yā Rab buʿabd-i ʿācize
Dü cihānda āña baḫş ėt devlet-i şerʿ-i şerīf

32. Çünkĭ meʾmūr eyledi Mevlā seni bu mesnede
Ṣıdḳile eyle Ḥamīdā Ḫiẕmet-i şerʿ-i şerīf

DER ḲASĪDE-İ SELĀNİKLİ SIRRI SELİM PAŞA'NUÑ MÜHR-İ İYĀLETİNE TANẔĪM OLUNMUŞDUR

MEDḤİYYE

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-13-]

1. Rāz-ı taḫt-ı Bismillâh-ir-Raḥmān-ir-Raḥīm
Nükte-i mektūm naẓm[-ı] celīl Ḳur'ānü'l ʿAẓīm
Naṣṣ-ı pāk yevme lā yenfeūʿ illā ḳalb[-i] selīm[47]
Añlaşılmaz ḳāl ile taʿlīm olunmaz ey zaʿīm
Ehl-i ḥāl eyler anı ḥāl ile tefhīm ü fehīm
Şems-i Ḥaḳ Molla Celāleddīn bu rāza ʿalīm
Meşnevīde remz ü işʿār eyleyüpdür ol ḥalīm
Çün żiyāüʿl Ḥaḳ Ḥüsāmeddin o bezm içre nedīm
Ḥażret-i Sulṭan Veled çünkĭ o meclisde besīm
Sāḳī-i cām-ı saḳā himemdür o mest[-i] müstedīm
Nūş ėden ol cürʿadan ḳatre ebed olmaz saḳīm
Māl ü mülk ü cism ü cān u dü cihān olur ʿadīm
Esdi cān gülzārına çün bād[-ı] ḥiddetden nesīm
Ġonce-i ḳalb[-i] güşād ėtdi olup ʿanber şemīm
Nāle-i nāyı işid söyler saña sırr-ı ḳadīm
Gir semaʿa şevḳile haẕā ṣırāṭü'n müsṭaḳīm[48]
Muṭribā çal rāst kim yoḳdur saña hiç ḫavf [u] bīm
Maḥfel-i ʿaşḳ üzre eyle ḥalḳa-i dārü'n-naʿīm
Ṣıdḳ[-ı] ḳalbile olup bāb-ı tevekkülde muḳīm
Sırrı Mevlānā'dan istimdād ėder Sırrı Selīm

2. Esdi çün bād u nesīm[-i] vuṣlat-ı cānān göñül
Ol ḥaḳāyıḳ gülşeniñde bülbül[-i] nālān göñül

[47] Yazır (2006), " O gün ki, ne mal fayda verir, ne oğullar... Ancak Allah'a, arınmış bir kalp ile varan başka..." s.394, Şuarā suresi 88. Ve 89. ayet.
[48] Yazır (2006), "Şüphe yok ki Allah benim de rabbim, sizin de rabbinizdir. Dolayısıyla hep O'na kulluk edin. İşte bu doğru yoldur." s.95, Āl-i İmran suresi 51. ayet.

Çün açıldı lāle vü gül sünbül ü reyḥān göñül
Ger güşād oldıysa sende dīde-i imʿān göñül

[-8a-]

ʿİbretle bir naẓar ḳıl oluban ḥayrān göñül
Dėme kim vaḳt-i zemistān eyleyüp iẕʿān göñül
Yaz ḳış ṣolmaz bu bāġ içre gül[-i] ḫandān göñül
Hep muṭṭariddür o būyile meşām[-ı] cān göñül
Bülbül aġlar gül güler bu bir ʿacīb seyrān göñül
Gezme sāḥilde vār iken keştī-i ʿirfān göñül
Baḥr-i ʿaşḳa dāl çıḳar lü'lü' ile mercān göñül
Laʿl [ü] elmas u zümürrüd andadur her ān göñül
Oḳunur ders[-i] ʿaref bul bir debīristān göñül
Unudup bildiklerin ol ṭıfl-ı ebced-ḫˇān göñül
Ḳıl ḫulūṣile duḫūle meclīs[-i] ʿirfān göñül
ʿĀrifiñ cāmıñ içüp sāḳī elinden ḳān göñül
Olasın sermest maḥşer içre sergerdān göñül
İş bu beyt-i dilkeşi der-ḫātır ėt her ān göñül
Ṣıdḳ-ı ḳalbile olup bāb[-ı] tevekkülde muḳīm
Sırrı Mevlā[nā]'dan istimdād ėder Sırrı Selīm

3. Haẓret-i Sırrı Selīm Pāşā kĭ ol ẕāt-ı saʿīd
Dergehidür melce-i aṣḥāb-ı nāçār ümīd
Luṭf u iḥsānıyla oldur şimdi ʿaṣr içre ferīd
Yād olunmaz kĭ olundı defteri ḥükm-i ebīd
Cevdet-i ikrāmı yüz biñ Bermekīlerden mezīd
ʿilm ü ʿirfānıyla memlū eylemiş ḳalbiñ mecīd
Pīr-i ʿaşḳa tā ezel bezminde olmuşdur medīd
Yazamaz evṣāfını midād ola baḥr-i sefīd
Nesl-i Ġāzī Evrenos Beg buldı bes şān-ı cedīd
Ol ḥasīb ü hem nesīb ol mürde olmuşdur ḥafīd
Nerm-i dil aḫbāba lâkin rūy-ı aʿdāya şedīd

Ḳahramāna ḳahr ile baḳsa olur bī-şekk ḳadīd
Rüstem ü Zāl ü Nerīmān olsalar lāyıḳ ʿabīd
Başla daʿvāta hemān terk eyle iṭnābı Ḥamīd
Naẓmda maḳbūl olan hem muḥtaṣardur hem müfīd
Haḳ erenler eylesün añı belālardan bʿaīd
Her şebiñ ḳadr eylesün her rūzıñı ḳılsun çüʿīd
Naḳş olup mühr[-i] iyāletiñdeki bu beyt-i sedīd
Ṣıdḳ-ı ḳalbile olup bāb-ı tevekkülde muḳīm
Sırrı Mevlānā'dan istimdād ėder Sırrı Selīm

[-8b-]

DER KAŞĪDE-İ ḤÜSREV PAŞA MORA ṬARAFINA ḲAPUDANLIḲ İLE GİTDİKDE TANẒĪM OLUNMUŞDUR BER-VECH-İ ZĪR TAḤRĪR Ü TERḲĪM OLUNDI VE DONANMA İLE GİTDİGİNE ŞĀDİYEDÜR

Lİ-NĀẒIMİHİ

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-14-]

1. Ṣubḥ-dem bād-ı seḥer şād-ı şitābān geldi
Ḥamd ola baḥr-i dile vaḳt-i ḫurūşān geldi

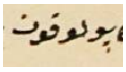
2. Vėrdi dil-mürde-i endūha ḥayāt[-ı] cāvīd
Müjdeler āb-ı ḥayāt aḳaraḳ ey cān geldi

3. Ḳıldı ḫurrem dil-i ġam-nāk[ı] nesim[-i] şādī
Nice ābād idüben ülkeye cānān geldi

4. Nice demlerdi düşüp fülk-i emel girdāba
Şükr ola bād-ı ʿināyet dem-i Yezdān geldi

5. Nil-i eşk üzre idüm zevrāḳ-ı hicrāna süvār
Pīr-i maḥzūna hele Yūsuf-ı Kenʿān geldi

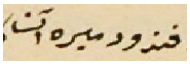
6. Keştimiz engine düşdi şaşırup pusulasın
Luṭf-i Ḥaḳ ile rehāyāba çün imkān geldi

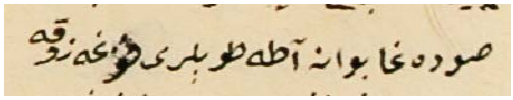
7. Ġabya[49] isḳancada hep pārelenüp
Ġarka-i mevce-i baña dermān geldi

8. Sāḥil[-i] yemm ėrişüp geçdi şeb[-i] tarīkim
Neyyir[-i] ṣubḥ-ı saʿādetde nümāyān geldi

9. Atdıḳ isḳandil[50]i ġayrı lava[51] liġa[52] ey dil
Varda bandıra-i şevḳ ol hevā çesbān geldi

10. Dümen almazdı ne dem firḳata-i firḳatimiz
Lenger-endāz-ı sürūr olmaġa limān geldi

11. Yayṣa sancāġu altına fürū vārda başu
Şimdi bismillâh geldi

12.
Sāḥil-i baḥre müferriḥ çemenistān geldi

---

[49] Ana direk ile babafingo çubugu arasındaki çubuk veya yelken. http://denizcilik.terimleri.com / Erişim tarihi: 03.11.2015.
[50] Derin deniz. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.
[51] Boşa almak. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.
[52] Yelkeni küçültmek. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

13. Şāh-ı şāhān-ı cihān Maḥmūd-ı Ġāzī Ḫānıñ
Bende-i ṣādıḳ-ı dergāhı ḳapudān geldi

14. Evvelā vaṣf-ı şehenşeh dile āsān geldi
Dehre bir böyle ne ḫāḳān ü ne sulṭān geldi

15. Mülki teşrīfde ol ʿādil ü ġāzī ḫünkār
Bir eli tīġına biri güher-efşān geldi

16. Oturup sedd-i Sikenderleyin evreng üzre
Nice Dārā dirīne olmaġa derbān geldi

[-9a-]

17. Göricek saṭvet-i iclāliñi diyü aʿdā
Dėdiler bir daḫi devrāna Süleymān geldi

18. şār-ı ecdādına aḫẕ eyledi düşmānından
Dād-res olmaġa rūḥ[-ı] heme pīrān geldi

19. Cemʿ olup ʿahdi ṣayup ḫāin[-i] dīn ü devlet
Ṣandılar cümle cihān üstüne ṭuġyān geldi

20. Der-ʿakab eyledi bi'l-cümle ġuzātı irsāl
O dem imdi vü melāīke fīrāvān geldi

21. Āb-ı tīġ āteş-i savt-ı ṭūbā ẓann ėtdi nebāt
Raʿd u berḳ ile ocaḳ üstine bārān geldi

22. Atdı her gülleye gülle ṣanasun ṣāʿiḳadur
Sögünüp ocaḳ ḫāk ile yeksān geldi

23. Aferīn ėtdi feleklerde melekler yekser
Cennetde müjdeye ecdādına ḥūrān geldi

24. Heme şād eyledi ervāḥ-ı şehānı bu ġazā
Cism-i fersūdelerine yeñiden cān geldi

25. Sāyesi urdı yėre ʿarşa aşıldı tīġı
Kehkeşān şanma semāda aña bürhān geldi

26. Cünd-i manṣūrıña nuṣret vėre dā'im Mevlā
Cengde her biri bir Rüstem'e aḳrān geldi

27. Der-ʿākāb bir nice biñ ʿaskeri ḳıldı tanẓīm
Bu ʿaceb ḥāric-i ʿaḳl bī-ser ü cān geldi

28. Ḥıẕrı tevfīḳ idi rehber o şeh-i Cem ḥaşemiñ
Lāle-i ḥāṣ-ı Felāṭun-ı müşīrān geldi

29. Yaʿnī ser levḥa-i dībāce-i Şeyḫü'l vükelā
Şāh-beyt[-i] ġazel-i cümle vezīrān geldi

30. Bü'l meġāzi-i biḥār ü berr-i Ḫüsrev Pāşā
Yaʿnī hem-nām-ı Muḥammed o pür-iḥsān geldi

31. Şeref ü sāʿat-i şemsi gözedüp ṭālīʿ-veş
Rūz-i fīrūzda Ḫurşīd-i dıraḫşān geldi

32. Oldı me'mūr Mora küffārına donanma ile
Nuḥ idi fülke binüp düşmene ṭūfān geldi

33. Bārekallâh ẕihī kevkebe-i istiḳlāl
Ki bu heybetle ne Zāl ü ne Nerīmān geldi

34. Ṣulayup gülşeni feṯḥ ü ẓafer-i şemşīri
Ḫūn-ı düşmenle ėdüp baḥri gülistān geldi

35. Feṯḥ ėdüp nice Cezāīr nice ḳalʿa bu sefer
Ḫalḳ-ı dünyāyı ḳamu eyledi şādān geldi

[-9b-]

36. Ḳızıl ırmaġa dönüp ḫūn-i ʿadūdan her sū
Rūy-ı deryāya heme laʿl ile mercān geldi

37. ʿAzm ėdüp bunca ġazā eyledi luṭf-ı Ḥaḳ ile
Döndi manṣūr u muẓaffer o pür-ʿunvān geldi

38. Ḳatl ėdüp her biri biñ rūbeh-i aʿdāyı ġuzāt
Sū-yı deryāda urup demleri şīrān geldi

39. Püşt-i ʿAnḳā'ya süvār ʿazīm-i Ḳāf oldı meger
Ḳahramān idi ḳırup divleri el-ān geldi

40. Ḥüsrev ü Şīr idi Beḥram idi Ḳāhir idi yā
Belki Behzād ile Bü'l Müslīm-i devrān geldi

41. Ṣarṣār-ı ḳahrı esince nice keştīler ile
Ḳaʿr-ı yemm ḳaçmaġa düşmāna ne ḫoş kān geldi

42. Niʿāmı seyr ėdicek ḫalḳı biḥār ü berrde
Bulunan gürsine emʿān o ḫūb iḥsān geldi

43. Dökdürüp bir nice biñ lāşe-i küffārı daḫi
Seyr ėdüp anları da eyledi seyrān geldi

44. Zīr ü bālā çevirüp ḫavleye küfr ehlini çün
Ḳum ḳadar ġāzi gidüp ėtdi perīşān geldi

45. Yaʿnī ḳalmışdı tehī dil ṣadef[-i] tersāya
Dürr-i şehvār-ı yetīm ḳatre-i nīsān geldi

46. Nevbāhār oldı ḳudūmuyle bu-vaḳt-i ḫarīf
Ṣanki burc[-i] ḥamele neyyīr[-i] raḥşān geldi

47. Genc-i Bād-āveri gördük hele biz re'[y]ü'l-ʿayn
Şimdi donanma ile Āṣaf-ı ẕīşān geldi

48. Fülk-i tersāne idi orṣa[53] puça ol gideli
Viya[54] apazlama[55]dur şimdi gider yan geldi

49. Böyle bir şīr-dil ü ṣādıḳ u ṣaf der rezme
Oldı mālik egerçĭ nice şāhān geldi

50. Ne gelür şāh-ı cihān gibi bu dehre bir cān
Ne bu Āṣaf gibi bir dāver-i ʿummān geldi

51. Vaṣf-ı ḫūbānda bir nev-ġazel inşād eyle
Ey dil ʿarẓa hüner ėt mīr-i süḫen-dān geldi

ĠAZEL

[-14x-]

---

[53] Orsa: Yelkenleri elden geldigince rüzgarın estigi tarafa yaklaştırarak seyretmek. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.
[54] Viya:Gemiyi veya tekneyi istenilen rotaya döndükten sonra, istenilen yöne seyredilmesi için verilen komut. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.
[55] Apazlama: Kemere istikametinden gelen rüzgar. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

1. Bāġa biñ nāz ile ol serv-i ḫırāmān geldi
Gülleri güldirerek meclise ḫandān geldi

[**-10a-]**

2. Medḥ-i ḥüsnünde ḳaṣa'id oḳuyup ḥasret ile
Naġam u zār ėderek mürġ-i ḫoş elḥān geldi

3. Peyker-i insde böyle melek olmaz şāyed
Ḳaçırup Rıḍvān iremden bize ġılmān geldi

4. Çend üftādeleri ḳarşusına ṣaf ṣaf olup
Eşheb-i ʿaşḳ ile ol şeh-i ḫūbān geldi

5. Ẓulmet-i hicre şeb[-i] zülfü ḳara günde bize
Bezmimiz rūşen ėdüp şemʿ-i şebistān geldi

6. Rāst geldikde o kemān-ebrūya kec mi baḳdın
Sīnene şimdi ne ḫoş nāvek-i müjgān geldi

7. Ḫāk-i pāyına sürüp gözleriñ ʿuşşāḳ dėdi
Çeşm-i rūşen ne güzel kuḥl-i Ṣıfāhān geldi

8. Herkes olmaḳda birer fenniyle luṭfa nāil
Vaṣf-ı ḥüsninde Ḥamīdüñ de şenā-ḫˇān geldi

52. Āsafʾa çoḳdan idi ʿīd-ı ḳadīmüñ mehcūr
Ṣimdi teşrīfini gūş ėtdi şitābān geldi

53. Rūzgār-ı engīne düşürdi sefīnem giderek
Şaşırup orṣa[56] puça gitmeden uṣān geldi

54. Dem-be-dem furtuna-i baḥr-i belā oldı şedīd
Babafingo[57] ya çıḳar mevce-i ʿummān geldi

55. Mola[58] ḳonturayıla[59] pūyına ėrüp [?] iken
Māl-i [?] ġam ṭolu ḳarşumuza ḳorṣān geldi

56. Ṣad hezār ḥamd ola kim vaḳt-i rehāyāb ėrdi
Dem-i feyż [u] eşere Ḥażret-i Sübḥān geldi

57. ʿAlimallâh ḳulunuñ bir ġarezi yoḳ bunda
Ḥālini ėtmek içün dergehe iʿlān geldi

58. Yoḳ idi nuṭḳa mecāl olmuş idi ebkem dil
Ḥamd ola luṭfuñ ile ḳuvvet-i ezhān geldi

59. Ėtme taṣdīʿ-i ser ey dil bu ḳadar kāfīdür
Başla dʿavāta ḥulūṣile kĭ āvān geldi

60. Şimdi hengām-ı duʿādur kĭ semāda el açup
Cümle āmīn dėmege ceyş-i sürūşān geldi

61. Ḥıfẓ ėde cümle kederden seni Ḥaḳ vėre şeref

---

[56] Orsa: Yelkenleri elden geldigince rüzgarın estigi tarafa yaklaştırarak seyretmek. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

[57] Yelkenli bir teknede eger direk üç kısımdan ibaret ise; en üstteki parça. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

[58] Denizcilikte gevşetme anlamındadır. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

[59] Denizcilikte kontra : yelkenin rüzgarı aldıgı taraftır. http://denizcilik.terimleri.com/ Erişim tarihi: 03.11.2015.

Devlete ẕātıñ ile çün şeref [ü] şān geldi

62. ʿÖmrüñ efzūn ḳılıcıñ keskin olup düşmenler
Göricek heybetiñi ṣaña Nerīmān geldi

[-10b-]

63. Ėdicek ʿazm-i ġazā ditreye tir tir aʿdā
Diyeler üstümüze Rüstem[-i] destān geldi

64. Bu Ḥamīd üzre ola sāye-i luṭfuñ memdūd
ʿAbd-i dirīnedür ümmīd ėdüp iḥsān geldi

DER ḲASĪDE-İ NĀẒIR AḤMED PĀŞĀ YESERALLĀHU MĀ YÜRĪD VE MĀ YEŞĀ

Lİ-NĀẒIMİHİ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-15-]

1. Nevbahār faṣlında vėrdi bāġa ziynet tūġ-ı şāh
Çekdi gülşende ʿalem ʿarż ėtdi şevket tūġ-ı şāh

2. Taḫt-ı ʿālī baḫt-ı sebze şāh-ı verd ėtdi cülūs
Lāle-i pür-jāleye oldı ʿināyet tūġ-ı şāh

3. Dāl-ı ḫançer durdu divānında zenbāġ-ı kebūd
Başını ḳaldırmaġa ėtmez liyāḳat tūġ-ı şāh

4. Rūy-ı gülden būy-ı cānān almış anınçün durur
Boynı egdi ʿāşıḳ-ı maḥzun ḳıyāfet tūġ-ı şāh

5. Ṣavt-ı bülbülden ḫaber vėrmiş gibi dildārdan
Serfürū açmış devāzdeh güş-ı ḥasret tūġ-ı şāh

6. Ṭaḳınup çevre ḳanādil ʿāleme vėrmiş żiyā
Cāmīʿ-i gülşen menārīyim der ālet tūġ-ı şāh

7. Müjdeler ey mü'minīn şimden gerü şādān olun
Gün gibi rūy-ı zemīne vėrdi şöhret tūġ-ı şāh

8. Ṣadr-ı āzam bedr-i efḫam Dāver ü Dārā-himem
Ẕāt- ı Āṣāf rütbesiyle buldı rifʿat tūġ-ı şāh

9. Nāmdaş-ı Ḥażret-i Aḥmed Resūl[-i] Kibriyā
Nola ėtse ẕātına ilḥaḳ[-ı] sürʿat tūġ-ı şāh

10. Ḳahramān-saṭvet Nerīmān-heybet ü Rüstem-nijād
İftiḫār ėtsün cenābiyle vezāret tūġ-ı şāh

11. İbtidāsı devlet[-i] ʿOsmāniyāndan şimdiye
Tā gelince görmedi böyle meserret tūġ-ı şāh

12. Baʿdezīn devr eylese çarḫı felek nice zamān
Buncılayın ḥaşra dek bulmaya devlet tūġ-ı şāh

13. Ol ʿAlī-sīret çeküp sancāġ düşmān üstine
İbtidā āʿlāya ʿarż eyler ḍalālet tūġ-ı şāh

14. Görse ālāy-ı mehābetle giderken düşmene
Baḥr-i sīmābīde lerzān ėde şāyed tūġ-ı şāh

[-11a-]

15. Ḳıl teġazzül ėrdi pāyāna ḳaṣideñ Ey Ḥamīd
Ola meymūn u mübārek ṣadr-ı ʿizzet tūġ-ı şāh

ĠAZEL

[-15x-]

1. Ruḫlarıñ gül perçemiñ ay ḥūr-ḳıyāfet tuġ-ı şāh
Gülsitān içre çeker gīsūña ḥasret tūġ-ı şāh

2. Zīr-i fesde kākülüñ görmüş şehim ālāyda
Baş açıḳ üftādeñ olmuşdur ey āfet tūġ-ı şāh

3. Gerden-i kāfūrde gīsū mudur sünbül müdür
Ṭop menfeşe mi veyā der bāġın behçet tūġ-ı şāh

4. Muntaẓam endāmıña bir nesne olmadı şebih
Bir sehīlikde uyar ey serv-ḳāmet tūġ-ı şāh

5. Yʿanī pāşā-yı benām-ı Ḥażret-i Aḥmed Ḥamīd
Öp ayāġıñ eyle tebrīk[-i] ṣadāret tūġ-ı şāh

BAʿDEZĪN TĀRĪḪĀT

DER TĀRİH-İ PAŞA-İ MŪMĀ İLEYHE

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-16-]

1. Ḫān-ı Maḥmūd şehinşāhī-i ʿālem-peymā
Dāver[-i] kişver heft çü Sikender-Dārā

2. Ḳaldı biʾl-cümle meṣāliḥ kĭ muʿaṭṭal bildi

Buldı bir ṣāḥib-i tedbīr vezīri Ḥaḳḳā

3. Ne vezīr-i Āṣaf-tedbīr Felātūn-ı zamān
Ristālīse ėder re'y ü metānet inhā'

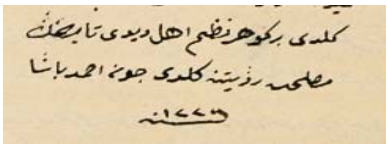
4. Böyle bir ḥātem eliñ tutmayasıñ bir demde
Pek ṭut ey mihr-i hümāyūn anıñ işini tā

5. Ser-bürehne bir ayaġ üzre dikil ḳarşusıña
Ḥaşra dek durmalı ey tuġ-ı ʿalem ḫiẕmete tā

6. Ḥaḳ teālā vėre devletle Ḥamīdā nuṣret
ʿÖmri oldıḳça ola güñi güñinden aʿlā

7. Geldi bir gevher-i naẓm ehl[i] dėdi tārīḫiñ
Maṣlaḥat rü'yetine geldi çün Aḥmed Pāşā

-1226-

[-11b-]

KETḤÜDĀ-YI SELİM PAŞA DER ḲAŞİDE-İ YEGEN AḤMED PAŞA Fİʿ L ME’MUR BÜKREŞ DER EFLAK

TĀRİḪ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-17-]

1. Ẓuhūr ėtdi yine āfāḳa pes elṭāf-ı Sübḥānı
Ḳılurlar cümle ʿālem ṣıdḳile ṣad şükr-i Yezdānı

2. Budur āşār-ı naṣṣ ʿabd-i sırrān rāġbet ėt ey dil
Yine Ḥaḳ münşerīḥ ḳıldı ṣudūrı ehl-i īmānı

3. Ki püşt[-i] müslimīne derd ü ġam olmuş idi taḥmīl
Biḥamdillâh ref’ oldı bu da Ḥaḳḳıñ bir iḥsānı

4. Ṭodor ile Aleksandır ḳılup Eflāḳı pür-fitne
Reāyāyı fesāda vėrdiler hep ėtdi ṭuġyānı

5. Tecemmüʿ eylediler Bükreş’e bir nice biñ küffār
Aṭup ṭutmaḳ dilerdi ṣanup ḫālī bu meydānı

6. Duyunca ṣādıḳān-ı dīn ü devlet vaḳʿāyı derḥāl
Bu maʿnádan ėdüp āgāh şeh-i şāhān-ı devrānı

7. Cenāb[-ı] Ḫażret-i Maḥmūd Ḫan kim ʿaṣr-ı ʿadāletde
ʿİbādı olmaḳ isterler cihānıñ cümle şāhānı

8. Ḫudā devletle nuṣretle aña ʿömr[-i] ebed vėrsün
Dura hep gerden-i aʿdāda dā'im tīġ-i bürrānı

9. Sikendėrdür kĭ Ristālis rey-i cümle vezīrānı
Nice Āsaflara mālik odur dehrün Süleymānı

10. Biri ezcümle vāli-i Silistre Selīm Pāşā
Ṭuna saḥilleri serʿaskeridür ol kerem kānı

11. Muḥammed nām ṣıddīḳ-rey ʿÖmer saṭvet ʿAli heybet
Ḫudā cemʿ eylemiş anda ḥayā vü ḥilm-i ʿOşmānı

12. O dīn ü devlete ṣādıḳ daḫi çoḳ rifʿate lāyıḳ
Vezīrān mefḫārı oldur ḳamunın şimdi ẕīşānı

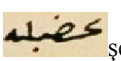
13. Veġāda Rüstemile Ḳahramān'ın ḫarbine doymaz
Ġażab[60]la baḳsa sergerdān ėder Ẕāl ü Nerīmānı

14. Saʿīd ėtsün Ḫudā ol ṭāliʿ-i ʿömriñ mezīd ėtsün
Maṣūn ėtsün ġumum-ı dehirden bi'l-cümle Ḫaḳ anı

15. Umūrı fitne-i Eflāḳ tefvīż oldı re'yyine
Bilür şāh-ı cihān oldur bu eṭrāfın nigehbānı

16. Hemāndem der-aḳab ālāt-ı ḥarbi eyledi tanẓīm
Dem-i vāḥidde cemʿ ėtdi hezārān merd-i merdānı

17. Yemm-i ḳulzüm gibi ceng-āverān mevc urdı ḫˇāhişle

[60] Nüshada şeklindedir.

Aḳıtdı Ṭuna’dan mānend-i seyl ceyş-i firāvānı

[-12a-]

18. Cenāb-ı Keṯḫüdā-yı Ḳahramān rezmin ėdüp ta’yīn
Sipehsālar ordu eyledi ol ser-i şecīʿānı

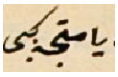
19. Felāṭūn-intiḳāl ü Risṭo-dāniş Bermekī-aḫlāḳ
Seḥāvetde şecāʿatde cihānda yoḳdur aḳrānı

20. Hemān teşrīf ėdince hāk-i Eflaḳ’a ḳudūmiyle
Ser-i küffāre teng ėtdi zemīn-i kāfiristānı

21. Cüyūş[-ı] yemm ḫurūşile ṭutunca Bükreş’e ol yüz
Hezārān kāfirin ṣaldı ḳulūbine hirāsānı

22. Ṭutuldı cümle bir bir lāşelerle ṭoldı her esvāḳ
Ki aḳdı Bükreş içre Ṭunba vü Tunca-veş ʿadū ḳanı

23. Nice küffār-ı bed-kirdār yer üzre ṭurmaġa ḳorḳup
Ḳazıḳlar başına çıḳdı ėderler anda seyrānı

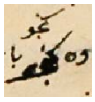
24. Firārīniñ verāsınca gidüp tā Tırġovişte’ye
Aḳıtdı yamtaca gibi anda ḫūn-ı düşmānı

25. Dağıldı dağda andan ʿadūlar ḫūk-veş yekser
Biri ḳurtulmadı merdāna teslīm eyledi cānı

26. Ḳamusı bildiler cāy-ı selāmet yoḳ bu dünyāda
Ḳaçup cān atub ėtdiler taḥaṣṣun hep ceḥīmānı

27. ʿAleksandır firār ėdüp ḳaçup Nemçe ḥudūduna

Ḫalāṣ-ı cānına anda bulub dūzaḫ gibi kānı

28. Delibaşı yamandı Ṣave [?] bāş idi yaʿnī
Ḳamusı serlerin vėrmekle buldı cān-ı imkānı

29. Bu sırr-ı sūre-i innā fetaḥnā[61] vü iẕā cā[62]dur
Yed-i insānile olmaḳ ne mümkün feyż-i Rabbānī

30. Rüūs-ı zişt-i küffārı ėdüpdür devlete taḳdīm
Bu nuṣretlerle şād ėtdi o ḫāḳān-ı ibn-i ḫāḳānı

31. Mükāfātuñ bu ʿālī hizmetüñ ėtdi şeh-i şāhān
Vėrüp tūġ-ı ẓafer-efrūġ-ı cāh-ı mīr-i mīrānı

32. İçerken zehr-i ḳahrı ġurbet-i ġamla olup giryān
Meşerret cāmını içdim ėrişdi vaḳt-i ḫandānī

33. Olur ol sāye-i şāhānede çoḳ rifʿate lāyıḳ
Ṣadāḳat hem şecāʿat ẕāt[-ı] ṭabʿında nümāyānı

34. Dālūb ġavvāṣ-ı fikrüm baḥr-i maʿnáya bu neşʿeyle
Çıḳardı naẓm ėdüp bi-ḥadd ü pāyān dürr ü mercānı

35. Feraḥdan raḳsa girdüm hem semāʿa eyledim āġāz
Gören dėrdi budur ʿālemde Ẓırtullâh-ı Kirmānī

[61] Yazır (2006), "Gerçekten biz sana, parlak bir fetih açtık". s.527, Fetih Suresi 1. ayet.
[62]Yazır (2006), "Allah'ın yardımı ve fetih geldiginde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdigini gördügünde, Rabbine hamdederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir." s.669, Nasr Suresi.

36. İlāhī saʿd ėdüp Ḥacı Yegen Aḥmed Pāşā içün
Mübārek ola bu tūġ[-ı] ʿalemle şān-ı ʿunvānı

[-12b-]

37. Bu neş'eyle güzel vaşfında bir aʿlā ġazel yazdum
Ezelden şaʿirānuñ böyledür āyīn ü erkānı

ĠAZEL

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _]

[-17x-]

1. Bugün bāġ-ı gülistānı gezer gördüm o cānānı
Ėderdi serve pinhānī kĭ taʿlīm[-i] ḫırāmānı

2. O ruḫsārile ol gīsū o zībā gonce leb gül-rū
Müzeyyendür gül ü şeb-bū cemālinüñ gülistānı

3. O şūḫ u muġbeçe ayyār nigāh[-ı] düzd ile her bār
Dil ü cānı çalar çārpār o nīm-mest çeşm-i fettānı

4. ʿUḳūli ʿālemi aldı cihānı fitneye ṣaldı
Ne zühdī ne riyā ḳaldı Ḫudā ḫıfẓ ėde imānı

5. Olunca meclise sāḳī pür-eyler ḳalb-i eşvāḳı
Bütün mest eyler ʿuşşāḳı süzünce çeşm-i mestānı

6. Vėrür aġyārı yār eyler niçün bizden firār eyler
Ṣalar ferdāya zār eyler müdām ʿuşşāḳ-ı nālānı

7. Ḥamīdiñ zār-ı ʿāşıḳdur daḫi ʿaşḳıñda ṣādıḳdur
Seniñ vaṣlıña lāyıḳdur aña çekdirme hicranı

38. Kerīmā yoḳ şetāret dilde ḳahr[-ı] dehrden yoḫsa
Ḳaṣāidde geçerdüm ḥayli Nefʿi-i süḫandānı

39. Ġumūm-ı tenġ-dest-i ġurbet ü ḥasretle dil pürdür
Añınçün ṣaçmadur güftārım ʿafv eyle kerem kānı

[-13a-]

40. O rütbe inkisār-ı ḳalb[i] var bu bende-i zārın
Liyāḳat yoḳ aġız açmaġa ḳande şiʿr-i ʿirfānı

41. Yine açdı dilim cām[-ı] meserret Ḥaḳḳa şükr olsun
Yüridi ḫāme sürʿatle umaraḳ luṭf [u] iḥsānı

42. Sen ol ḥātem-şiyemsen kĭ naẓīrin gelmedi dehre
Sezādur Bermekī gelse deriniñ olsa derbānı

43. Nola elṭāf ila mesrūr [u] şādān eyleseñ ʿabdiñ
Yed-i iḥsānile taʿmīr ėdüp bu ḳalb-i vīrānı

44. Hem iḥsānıñla şād eyle daḫi ruḫṣat ʿināyet ḳıl
Varup sayende beş on gün vaṭanda ėdem iskānı

45. Gidüp evlād ü ensābımla daʿvāta devam ėdem
Ḳabūl eyler Ḫudā red eylemez maḥzūn insānı

46. Aman devletlü sulṭānım ṭarīḳiñ pirleri Ḥaḳḳı
Ḳuluñ şād ėt severseñ daḫi on iki imāmānı

47. Ḥamīdā terk ėdüp iṭnābı daʿvāta devām eyle

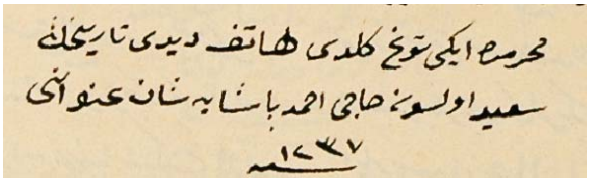
Felekde bir nice şekvālar gerekmez eyle iẕʿānı

48. Ḫudāyā ol kerīme ʿömr-i Nūḥ-veş devlet[-i] Cem vėr
Mezīd ola müdāma rifʿat ü şān ile ʿunvānı

49. Żamīrinde murādı her ne ise ḥāṣıl ėt yā Rab
Selāmet baḫş ėdüp dāreynde gösterme ḥaşir ānı

50. Muḥarremde iki tūġ geldi hātif dėdi tārīḫiñ
Saʿīd olsun Ḥacı Aḥmed Pāşā'ya şān[-ı] ʿunvānı

H.1237/ M.1821

DĪGER TĀRĪḪ

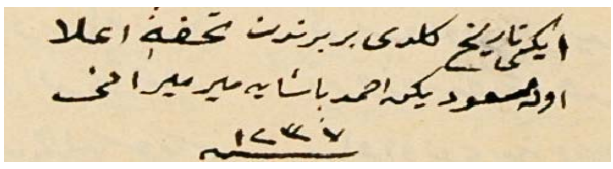
[Feʿilātün/ feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-18-]

1. İki tārīḫ geldi biribirinden tuḥfet-i aʿlā
Ola mesʿūd Yegen Aḥmed Pāşā'ya mīr-i mīrānī

H.1237/ M.1821

DER-ḲAŞİDE-İ ḤOTENLİ MUḤAMMED PAŞA ḤAŻRETLERİNÜN VEZĀRETİNE DÈÑMİŞDÜR

[Müstefʿilün / müstefʿilün/ müstefʿilün/ müstefʿilün]

[_ _ · _ / _ _ · _/_ _ · _ /_ _ · _]

[-19-]

1. Şāh-ı cihan[-ı] Cem-ḥaşem Mehdi-i Efrīdūn-ı ʿalem

[-13b-]

Sulṭan Maḥmūdü'ş-şiyem İskender ü Dārā ġulām

2. Ol şāh-ı Manṣūrü'l-livā leşker-keş ü ḳalʿa-güşā
Endīşesidür dā'imā iḳlīmine vėrmek nizām

3. Seyr ėt o şāh[-ı] ʿādili buldı yine bir ʿāḳıli
Risṭo-meniş rūşen-dili ḳıldı vezāretle bekām

4. Hem-nām-ı şāh[-ı] enbiyā Bū-Bekr ʿÖmer Oşmān-ḥayā
Mişl[-i] o ẕāt Ḥaydar-nümā ʿİsá-nefes Āṣaf-maḳām

5. Ṣıdḳile ėtdi ḫiẕmeti ḫoşnūd ḳıldı devleti
Silistire eyāleti iḥsān olundı bi-t-tamām

6. Aña saʿādet rāhber nuṣret öñince ser-nefer
Bir desti sīm ü zer ṣaçar bir desti seyfinde müdām

7. Her ḳande rūz cengī olur eşhebleri gülreng olur
Aʿdāya dünyā teng olur eylerse ez ḥāl-i ligām

8. Aña şecāʿatde miṣāl Rüstem daḫi olmaḳ muḥāl
Her Ḳahramān ü Sām-sāl görse olurlar idi rām

9. Çün eşḳıyā aldı ḫaber zīr[-i] zemīne ḳaçdılar
Defʿ oldı cümle şūr u şer şād oldı mīr ü ḥāṣ [u] ʿām

10. Cūd u seḥāvet maʿdeni luṭf u mürüvvet maʿdeni
Oldur ʿadālet maʿdeni iḥsān ėder her ṣubḥ-ı Şām

[-14a-]

11. Ẕi'l-hicce şehrinde hemān çün bu sürūr oldı ʿāyān
ʿīd üzre ʿīd oldı cihan ehl[-i] dil oldı şādkām

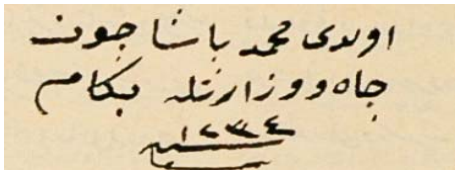
12. Olsun mübārek tuġ-ı şāh tevfīḳler vėrsün ilāh
Aʿdāları olsun tebāh alsun ḳamudan intiḳām

13. Gel eyleme taṣdī'-i ser eyler ḥikāyet bu ḳadar
ʿİrfānā bir īmā yeter daʿvātıñ eyle iltizām

14. Ḥaḳ ʿömriñi ḳılsun mezīd leyliñ ḳadir yevmini ʿīd
Hem-sāyesinde çün Ḥamīd çoḳ bī-kes ola iḥtirām

15. Pes geldi bir ehl[-i] füsūn tārīḫ oḳudı bī-sükūn
Oldı Muhammed Pāşā çün cāh[-ı] vezāretle bekām

1234/ 1818-1819

DER TĀRĪḪ-İ İBKĀ-YI VEZĀRET-İ ḤAḲḲI PAŞA ḤAŻRETLERİNE DÈÑMİŞDÜR

[Mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-20-]

1. Sipās u ṣad hezārān ḥamd-ı bī-ʿadd ola Mevlāya
Ġumūmu defʿ ėdüp yekser feraḥ-baḫş ėtdi dünyāya

2. Ki taḥvīl eyleyüp baḥr-i kerāmāt-ı şehinşāhī
Dil[-i] pür-gevher ü luṭfı nola beñzerse dünyāya

3. Bes ednā bendesiñ isterse eyler Āṣafʾa tevʾem
Ne Āṣaf belki hem-rütbe ėder Cemşīd ü Dārāʾya

4. Vezāretle bekām ėtdi daḫi vāli ḳılup iḥsān
Bu demde arż-ı Rūmı Ḥaḳḳı İsmāil Pāşāʾya

5. Feleklerde melekler secde-i şükr ėtdiler yekser
Zemīn üzre beşer ser vėr bū inʿām u ʿuzmāya

[-14b-]

6. Vezīr-i maʿdelet-perver müşīr ü Ḳahramān-peyker
Zemīn içinde tevʾem Ḥātem ü Ẕāl’e oldı hem-pāye

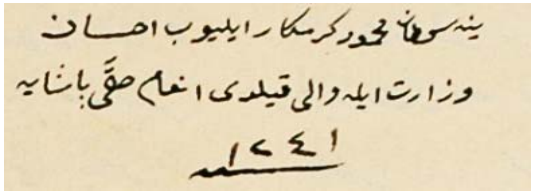
7. Ḫudā ʿömriñ mezīd ėtsün daḫi tevfīḳler vėrsün
Anı baġışlasun şāh[-ı] cihan-ı ʿadl ārāya

8. Ḥamīdā iki mışrāʿla getürdi ḫāme imlāya

Biʿayni beñzedi[63] tārīḫ-i tāmı dürr-i yektāya

9. Yine Sulṭān Maḥmūd keremkār eyleyüp iḥsān
Vezāret ile vāli ḳıldı inʿām Ḥaḳḳı Pāşā'ya

1241 / 1825-1826

DER TĀRİḪ-İ ṢADĀRET-İ REŞĪD MUḤAMMED PAŞA Bİ-AVN'İLLĀHİ TEʿĀLĀ

TEBERRÜK

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[˙ _ _ _/˙ _ _ _/ ˙ _ _ _/ ˙ _ _ _]

[-21-]

1. Cenāb[-ı] Hażret-i Maḥmūd Ġāzi Ḫān ʿadāletle
Nice biñ sāl dura dīhīm[-i] şevketde saʿādetle

2. Sikender-veş ola ferman-beri tā maşrıḳ u maġrib
Ḳıla Ḥaḳ ġālib aʿdāya nice biñ fetḥ-i nuṣretle

3. Süleymāndur kĭ buldı Āṣaf[-ı] bī-miṣlini şimdi
Çü teslīm eyledi mihr[-i] hümāyūnuñ kerāmetle

4. Çü Āsaf bir Felāṭūndur ḥakīm ü ʿāḳil ü ʿārif

[63] Nüshada şeklindedir.

Aristorey ü rüşdine ėder teslīm iṭāʿatle

5. Her engüştüñe bir mühr[-i] hümāyūn olsa şāyeste
Her endāmı sezā ẕeyn olsa bir şāhān[-ı] ḫilʿat[le]

6. Bu demde Rüstem oldur ol ülkeye kĭ bende-i zamān
Dayanmaz ḳahrına ṣad Ḳahramān kim baḳsa heybetle

7. Nüzūli leyle-i ḳadr idi ṣadra ol melek rūḫuñ
Delālet fāl-i nuṣret ḳadr-i rifʿatdür bu āyetle

8. Görüp teşrīfini ʿīd üzre ʿīd ėtdi cihān ḫalḳı
Pür oldı her ṭaraf şimdi feraḥ şād u meserretle

9. Olurdı Bermekī vü Ḥātem anıñ çaker-i pāyı
Göreydi bezl-i iḥsānıñ bu luṭf ü bu seḥāvetle

10. Muḥammed-nām ṣıddīḳ ü ṣadāḳat ʿadl-i Fārūḳ'ı
Ḥayā vü ḥilm-i ʿOṯman Ḥaydar'a beñzer şecāʿatle

11. Velīyyü'n niʿmetiñdür ez-ḳadīmi eyleme ıṭnāb
Ḥamīdā başla daʿvāta ḥulūṣ[-i] ḳalb-i fikretle

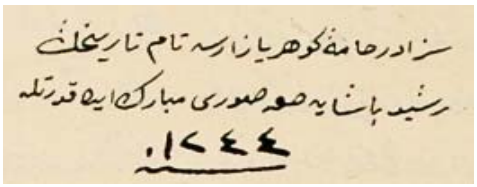
[-15a-]

12. Şebān-ı ḳadri ʿīd olsun anıñ her rūz-ı fīrūzı
Ḳarār ėtsün bu mesnedde ebed devletle ʿizzetle

13. Yemīninde gide nuṣret yesārında fütūḥātı
Delīl olsun öñinde Ḥıżr[-ı] himmet ʿavn-i Ḥażret'le

14. Sezādur ḫāme-i gevher yazarsa tām tārīḫiñ
Reşīd Pāşā'ya Ḥaḳ ṣadrı mübārek ėde ḳudretle

1244 / 1828-1829

DER ḲASĪDE-İ REŞĪD MUḤAMMED PAŞA VİDİN VĀLİSİ OLDIḲDA TANŻĪM OLUNMIŞDUR

TĀRĪḪ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-22-]

1. Biḥamdillâh yine oldı göñüllerde feraḥ peydā
ʿİbādına bu dem elṭāf-ı bī-ḥad baḫş ėdüp Mevlā

2. Ẓuhūr ėtdi yine naṣṣ-ı Kerīmüñ[64] ey dil
Emānātı Ḫudā ehline ėtdi müjdeler iʿtā

3. Nice demlėrdi şādīden eşer yoḳ idi dillerde
Şükür-kesb[-i] sürūr ėtd[i] bu dem aʿlā ile ednā

4. Bu bāġ içinde sünbüller ayaḳ altında ḳalmışdı

[64] Nüshada şeklindedir.

Bir idi Ḳadr[i] billâh ḫār ile nāzik gül[-i] zībā

5. Ne ġam şimdengerü ehl[-i] diliñ şād olduġı demdür
Kederden ḳalmadı ẕerre eşer dillerde ser-tā-pā

6. Cenāb[-ı] ḥażret-i şāhenşeh-i devrān-ı Maḥmūd Ḫān
Sürūr ile güni güninden olsun pür-feraḥ aʿlā

7. Yine ẕāt-ı münīriyle ʿibādına ḳılup şefḳat
Müdām aṣḥāb[-ı] ṣıdḳıñ rütbesiñ ėtmektedür vālā

8. Ola şemşīr-i ḳāṭıʿ şems-i iḳbāli daḫi lāmīʿ
Müdāma müjde-i nuṣretle şād olsun o ʿālī cā

9. Cihān durduḳça dīhīm[-i] saʿādetle ḳarār ėtsün
Ḫudā ʿömr[-i] ebed vėrsün ḳul olsun pāyına aʿdā

10. Süleymān[-ı] zamāndur ḳāf-ı Ḳāf'a hem geçer ḥükmi
Dėmezler emrine vaḫş ü ṭuyūr ü ins ü cin hiç lā

11. Vidin sancāġına irsāl ėdüp bir Āṣaf-ı şānı
Ne Āṣaf sīm Sikendėrdür Felāṭūn-ı re'y Risto-sā

12. Muḥammed nām-ı ṣıddīḳ rey ʿÖmer saṭvet ʿAli heybet
Ḥayā vü ḥilm-i Ẕi'n-nūreyn anda cemdür ḥālā

[-15b-]

13. Seḥāvetde şecāʿatde ʿadāletde nāẓiri yoḳ

Ḳul eyler Ḥātem ü Nūşirevān[65] Rüstem'i farażā

14. Sen inṣāf eyle ey dil çeşm-i dünyā gördügi var mı
Bu rütbe ḥüsn-i ṣūretle vezīr[-i] āḳıl ü dānā

15. Anı ehl[-i] naẓar bir görmege dünyāyı baḫş eyler
Mübārek rūyudur mir'āt-i İskender gibi meclā'

16. Cihān ḫalḳı anıñ meddāḥı olsa vaṣf[ı] nā-mümkün
Anı ögmüş yaratmış Ḥażret-i Ḥaḳ ḥüsn ile yektā

17. Eger āheng ceng ėtse ne dem ol Ḳahramān peyker
ʿAdū ḳaṣdına bir kerre ʿinānın eylese irḫā'

18. Durur Ẕāl ü Nerīmān Rüstem ü İsfendiyār
Ėderler birbiriyle cengini seyr ėtmege ġavġā

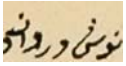
19. Vezir[-i] ṣāḥib[-i] seyf ü ḳalem ehl[-i] keremdür kim
Nice Vaṣṣāf u Veysīye o ḫod taʿlīm ėder imlā

20. Dil[-i] aḥbāb[-ı] nermiyyetle sayd ėtmekdür aḥlāḳı
Velī aʿdāya heybetle görinür şīr-i ejderhā

21. Sen iken şāirānı Rumili'niñ serveri ey dil
Saña maḥṣuṣ iken ʿālemde naẓm ü şiʿr ile inşā

22. Ḥaḳḳıñ feyżinden olup Ḥamīd'e bu ḳuvvet ü ṭāḳat

---

[65] Nüshada şeklindedir.

Doġarken bir nefesde gör nice yüz biñ ġanī maʿná

23. Benim bikr ü maẖāmīnim[66] düşinde görmedi eslāf
Melāḥatde iken Yūsuf kĭ ʿişmetde Züleyḫā-sā

24. Görür tā cāy-ı maḳṣūduñ olursa būr -ı maşrıḳda
Benim dūrbīn[-i] ḫāmemden naẓar eylerse ger aʿmā

25. Bu rütbe şāʿir-i sencīde ṭabʿsın kĭ cihān içre
Yine olʿādiliñ vaṣfıñ ne mümkün bende bir iḫṣā [?]

26. Uzatma ḳıṣṣayı taṣdīʿ-i sėrdür ḥāl[-i] ʿarż eyle
Teselsülden ṣaḳın gīsū-yı zülf[-i] dil-rübā -āsā

27. Nice demlėrdi pejmürd[e]ydi şāhım ġonce-i ṭabʿım
Ḫarāb-ı rüzigâr[-ı] zūrkār ile olup ifnā'

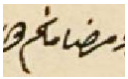
28. Biḥamdillâh esüp nāgāh-ı nesīm[-i] luṭf-ı Rabbānī
Güşād oldı derūnumda yine gülzār-veş maʿná

29. Bu ḳahr-ı dehrile ebkem olup künc[-i] mezelletde
Ki yaʿnī nuṭḳ-ı güftāra mecālim yoḳ idi aşlā

30. Nice mesrūr-ı ḫandān olmasun bu ʿabd-i ġam-dīde
Doġub ḫurşīd-i baḥtım ṭoldı nūr ile bütün dünyā

31. Nice demlėrdi ġamlarla elemlerdi ayaḳdāşım

---

[66] Nüshada şeklindedir.

Feraḥ baş ḳaldırup oldı şükür bu dem baña hem-pā

[-16a-]

32. Ẓarūrī olmuş idüm ḥüzn ü idbārile hem-meclis
Meserret baḫş ėdüp iḳbāl oları ḳoġdı bī-pervā

33. Ėrişdi burc-ı saʿda baʿdezīn bu kevkeb[-i] ṭāliʿ
Nice demler nüḥūsetde ḳarār ėtmiş idi illā

34. Ḳuluñ çoḳdur efendüm bende-i iḥsān-dīdeñdür
Bulur şemʿ-i ʿināyetle niyāzın yaḳsañ Āṣafā

35. Şeref-yāb eyle anı ḥiżmetinde merḥamet eyle
Bulunsun dāirende bir daḫi şāʿir ḳuluñ āyā

36. Duʿāya hem şenāya her cihetle iḳtidārı var
Yed-i ṭūlāsı ezcümle maʿārifde anıñ zīrā

37. Sicil-i bendegāna ḳayd ėdüp bu eski ʿabdindür
Saña ḳulluk ile faḫr eylesün ol maʿārifet-pīrā

38. Yed-i luṭfuñla defʿ eyle kĭ ol üftāde-i ḫākī
Nola aḳrān içinde aña bir esb eyleseñ iḥdā

39. Çırāḳ eyle efendüm anı kim luṭfıña lāyıḳdur
Sögünmüş şemʿ-i iḳbālin yeñiden eyleyüp iḥyā

40. Dilā terk eyle ıṭnābı kĭ daʿvāta mübāşir ol
Ḫudāmız dād ėde şānıñ müdāma rifʿatiñ bālā

41. Bugün güncişk-i bī-miḳdārdan kim pāyedür gerçĭ

Velī Ḳaf[-ı] ḳanaatde[67] sezā olsa añaʿanḳā

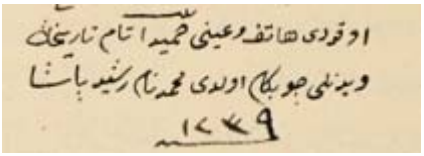
42. Devām[-ı] ʿömr[-i] devlet izdiyād-ı rifʿat ü saṭvet
Saʿādetle kī hem-dem ola Ḥaḳ u sūre-i ṭāhā[68]

43. Eger her fende ʿazm ėtse ola ʿavn[-i] Ḫudā rehber
Daḫi tevfīḳi Ḥaḳḳıñ yāver olsun añadur her cā

44. Çeke fetḥ ü ẓafer tūġuñ öñince rāyetin nuṣret
Be-ḥaḳḳ-ı sūre-i fetḥ u izʿācāe[69] heme esmā

45. Oḳudu hātif[-i] Ġaybī Ḥamīd'e tām tārīḫiñ
Vidinli çü bekām oldı Muḥammed nām Reşid Pāşā

1239/ 1824-1825

DER ḲAŞİDE-İ SIRRI SÜLEYMAN PAŞA ḤAŻRETLERİ ŞUMNI ME'MURU OLDIḲDA SÖYLENMİŞDÜR

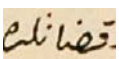
[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-23-]

1. Dilā seyr ėt yine ol bu'l meġāzī şāh-ı şāhānı

---

[67] Nüshada şeklindedir.
[68] Yazır (2006),s.340, Tāhā Sūresi.
[69]Yazır (2006), " Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde; Ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde; Rabbine hamdederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir." s.669, Nasr Suresi.

ʿAdālet-pişe ʿadl[-i] Ḫān Mahmūd[-ı] cihān bānī

[-16b-]

2. O sulṭān-ı muʿallā bārgeh kim āstānıñdur
Cihānıñ şehleri lāyıḳ deriniñ olsa derbānı

3. Şeh-i Cem menzilet sulṭan-ı Dārā-ḳadr-i pür-şevket
Sikender ġıbṭa-keş ḥayrān ėder şānı Süleymānı

4. Egerçĭ cümle ecdādı dilāverdür[70] anıñ ammā
Bu ḳurtardı ʿadūdan ḫānedān[-ı] Āl-i Oşmān'ı

5. Velīyyü'n-niʿmet[-i] ʿālem o sulṭān[-ı] muʿaẓẓām çün
Cihān hep ḥissemend-i niʿmet[-i] bī-ḥad ü pāyānı

6. Kerem-ver ehl-i dil perver şeh-i pür-cūd kim ʿālem
Nice ėtmez duʿālar buldılar bir böyle Ḫāḳānı

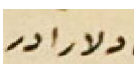
7. Cihān durduḳça olsun çāresāz u mekrümet cūyān
Ėdüp dil seyr-i luṭfu tā-be-maḥşer dād ḫˇāhānı

8. Serāpā müsteḥāḳ-ı luṭfu olan erbāb[-ı] istiʿdād
Bu ḥaṣlet-pīşeniñ ol şāh-ı cihān feyż-i Rabbānī

9. Ḫuṣuṣā bir ḳuluñ şimdi vezāretle bekām ėtdi
Ne ḳul Risṭo-meniş miṣl[-i] Felāṭūn Āṣāf-ı şānī

10. Şecāʿatkār devlet-yār-ı ẓulmet-i ḫod himmet cūy [?]
Ki oldı reşk-fermā kār-ı zār ü pūr[-ı] Destānī

---

[70] Nüshada şeklindedir.

11. Saḫāvātde Nerīmān rütbetiñ idrāk ėdüp şimdi
Sipehsālar ėdüp ḳıldı muḥāfıẓ Şumnı'ya anı

12. Seḥāb[-ı] cūd-ı ʿadliyle Süleyman Sırrı Pāşā kim
Cihānı eyledi nā-yāb u sīr-āb luṭf-ı iḥsānı

13. O zer-mencūḳ-ı devlet kim çerāġ-efrūz-ı nuṣretdür
Ṣalup pertev bu yėre bir nefesle ḳıldı nūrānī

14. O vālā mehçe kim şemʿ-i şebistān ü saʿādetdür
Fürūġundan pür oldı sū-be-sū bu şehr-i ẓulmānī

15. Ėdüp şādān feyż-i nevbahār[-ı] luṭf ile şimdi
Bilürdi dilde yer yer gül gibi āşār-ı ḥandānī

16. Cevāhir-pāş olup bārān-ı nisān ṭarab-sāzī
Sadef-veş gülleriñ pür-güher oldı kām dāmānı

17. Göründi ġarḳa-i bām[-ı] felekden şāhid-i maḳṣūd
Ḳażā ber-vefḳ-i dil-ḫᵛāh ėtdi gerdān çarḫ-ı devrānı

18. Ḳılup dünyāyı gülrīz[-i] neşāṭī zīb ü zīver-veş
Naṣīb-i cism-i zār-ı düşmen ėtdi dāġ-ı fermānı

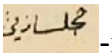
19. İnanmaz kimse bir daḫi şeb[-i] tārik ola ẓāhir
O denlü fā'iż oldı dehre nūr-ı mihr-i Rabbānī

20. Cihānda kimseler miṣliñ ne görmüş ne işitmişdür
Bu teşrīf eyleyince ėtdi zīb-efzā-yı rūmmānī

[-17a-]

21. Meh-i burc[-ı] saʿādet āftāb u maṭlaʿ-ı devlet
Şeref baḫş[-i] vezāret mesned-ārā şān-ı ʿünvānı

22. Sarāy-ı devletün zī-bende şemʿ-i ʿālem efrūzu
Sipihr[-i] rifʿatin tābende ḫurşīd-i [dı]raḫşānı

23. O deryā-yı mekārim baḥr-i zeḫḫār u ʿuṭūfet kim
Ḥacilsāzī -i dest-i cūdı ebr[-i] gevher-efşānı

24. Anıñ ebr[-i] kef-i cūdı nemek-rīz idi fiʿl-cümle
Seḥāb[-ı] girye rūyuñ āb-ı ḥayvān olsa efşānı

25. Olup ibn[-i] cevāhir-pāş-ı luṭfı ʿāleme şāmil[71]
Miṣāl-i silk-i gevher ḳıldı dehri ġarḳa iḥsānı

26. Ġubār-ı ḫāk-i pāyı dīde-i Yaʿḳūb'ı ḳahr ėtdi
Miṣāl-i būy-ı pīrāhen dü çeşm[-i] pīr-i Kenʿānı

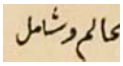
27. Sipihri pür ḳılup müşgīn şemim[-i] gülşen-i ḥulḳı
Dimāġ[-]ı çerḫ[i] ḳıldı ʿıṭr-rīz ü ṣubḥ-ı şādānī[?]

28. Ser-efrāz eyledi naḫl[-i] ümīdi reşḥa-i luṭfu
Kılup sīrāb [ü] ḫurrem gülsitān-ı fażl-ı ʿirfānı

29. Alur āġūşa anı cāh-ı vālā ḳadr-i düstūrı
Nice āġūşuna alursa hāle māh-ı tābānı

30. Sezā bezm[-i] behişt-āsāsına vildān ola ḫuddām
Sezā-vār olsa müşgīn ṭurre-i ḫavrā meger ānı[?]

---

[71]Nüshada şeklindedir.

31. O vālā cāy-gāhıñ arzū-yı neyl-i rifʿatle
Ėrüp çārub-ı ṣaḥnı şehper[72] -i murġ-ı Süleymānı

32. O düstūr[-ı] cihād-endīşe Ḥıżrı eyleyüp rehber
Ne yana ʿazm ėderse ḥażret-i Ḥaḳ'dur nigehbānı

33. Muṣāffaʿa tabʿ-ı işrāḳı nihād-ı dād-güster kim
Olur re'yine ḥayrān ḥikmet Eflāṭūn-ı Yūnānī

34. Ḳılup miʿmār-ı ʿādli ser-be-ser maʿmūr dünyāyı
Dil[-i] düşmende ẓāhir olsa da şāyeste virānī

35. Heme ėtmezdi gerd-i rāhına dil-rīşile böyle
Eger olmasa cüzzi' aʿẓam-ı dārū-yı dermanı

36. Rehā-yāb oldı ʿālem ḫārḫār u derd ü miḥnetden
Ki berḳ-i tīġı sūzān ėtdi ḫāristān-ı ḫarmānī

37. O çāpük-sāz-ı mıẕmān-rev cihan-dārī kĭ şāyāndur
Olırsa aṭlās-ı eflāki pāy-endāz-ı yekrānı

38. Muṣādif olmadı böyle muṣāf-ārā-yı berr üzre
Ne Sām u Ḳahramānı dehr-i dūnun ne Nerīmānı

39. Ḳaża ḳıldı ḫavāle düşmen[-i] bed-hˇāhına anıñ
Hezārān derd-i dermāna devānıñ yoḳdur imkānı

[-17b-]

40. O nice pūr-ı Ẕāl olsun aña Ḳavvās nām alsun

[72] Nüshada şeklindedir.

Oḳuñ atdı yāyın aṣdı o ḫālī buldı meydānı

41. Veġāda zūr-ı himmetle ḳılup tebdīl-i māhiyet
Alur elmās iken bīgāne tīġı laʿl-i rummānı

42. Atup ḳurşūnu düşmen cānını ġarḳāb-ı merg eyler
Olurmuş muḫtefī ber ḳışşa-i ṣad şūr-ı ṭūfānī

43. Ne mümkündür anıñla rū-be-rū olmak ṣaf[-ı] düşmen
Ki āna pişrevdür ḥayl-i te'yīdāt-ı Yezdānī

44. Ḳalup düşmen bela-yı derd [ü] endūhiyle cān vėrdi
Semend[-i] pür-şitāb[-ı] ḫoş ḥırāmı aldı meydanı

45. Ḳıyāmetler ḳopar ol kūh peyker esb sürdükçe
Ṣanırsun berhevādur ʿarṣa-i heycāda cevlānı

46. Zebān vaṣfında ʿacizdür ḳalem medḥinde ḳāṣırdur
Ānıñ evṣāfını kim Ḥaḳ Teālā ḳıldı erzānī

47. O gülzār[-ı] kerem açdıḳça dest[-i] verd-i iḥsānı
Getürdi şevḳe bülbül gibi ṭabʿ-ı nükte-sencānı

48. Bu neş'eyle güzel vaṣfında bir ʿalā ġazel yazdum
Feraḥdan bilmezem ne söyleyem ʿafv ėt kerem kānı

Ġazel

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-23x-]

1. ʿİzārında dağıtdıḳça ṣabā zülf[-i] perīşānı
Gül [ü] sünbül görüp terk ėtse lāyıḳdur gülistānı

2. Meger ruḫsāra inmiş ṭarf-ı feṣden ol siyeh püskül
Seḥāb[-ı] tīre rū-pūş ėtdi ṣandum mihr-i rahşānı

3. Bahār[-ı] nāz-ı ʿizzetdür o ġonce bāri açılsun
Ṭarāvet-yāb-ı ḥüsn olmaḳdadur gülberg-i ḫandānı

4. Yoluñda ḫāk-rāh olsa yine üftāde-i ʿaşḳa
Degirmez rüzgâr-ı kīne-cū ol ṭarf-ı dāmānı

5. Seni āzürde-i ḫār u cefā ėtmezdi tā böyle
Gül işitseydi ey bülbül bu rütbe āh-ı efġānı

6. Ṣorarsañ bu Ḥamīd'in bāġ-ı ʿaşḳında eyā ġonce
Bu gülzārın neva-keş ʿandelīb-āsā şenā-ḫˇānı

49. Cihān-dāver[73] ḫıdiv-i Ḳahramān-savlet ḫudāvendā
Eyā pehnā faża-yı kār-zārın merd-i merdānı

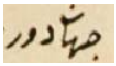
50. Eyā Ṣıddīḳ-re'y [ü] muḥyi-i āṣār-ı Fārūḳī
Hemān-dem muntaẓam-sāz[-ı] umūr[-ı] mülk-i Oşmānī

[-18a-]

51. Sen ol Ḥātem-şiyemsiñ añdırırsuñ düşmen ü dosta[74]
Seḫāvatde şecāʿatde veġāda Şīr-i Yezdānı

52. Daḳāyıḳ ehl[i] sensiñ ol debistānıñ-kĭ olmuşdur

---

[73] Nüshada şeklindedir.

[74] Nüshada şeklindedir.

Felāṭūn-ı ḫıred nā-müstaʿīd ṭıfl[-ı] sebaḳ-ḫˇānı

53. ʿAceb deryā-yı bī-pāyān imiş baḥr[-i] kef-i cūduñ
Ki ġarḳāb ėtse dünyāyı belürmez yine noḳṣānı

54. Derūn-ı feyż-perverdiñdür ol bezm[-i] münevver kim
O bezmiñ mihr-i ʿālem-tābıdur şemʿ-i şebistānı

55. Eliñdür menbāʿ-ı seylāb-ı feyż-i cūd-ı girdārı
Diliñdür mehbiṭ-i envār-ı te'yīdāt-ı Rabbānī

56. Ėrüp gülgūne-i meclis sirāyet ebr-i luṭfuñdan
Nola olsa güher kām-ı ṣadefde laʿl-i rummānī

57. Neşāṭ-ı makdemīñle ḳullarıñ seyr eyleyüp şevḳiñ
Feraḥ-baḫş oldı yaʿnī buldı cümle vaṣl-ı cānānı

58. Ümīd içün bu iḥsānıñla geldi kilke şevḳ[-i] nev
Ezelden ʿādetiñ şād eylemekdür ehl-i ʿirfānı

59. Ḳuluñ bir rütbe āzürde-dilim çerḫi sitem-gerden
Saña bārī ḥikāyet eyleyim ol ḥāl-ı nālānı

60. Ara yėrde ḥacālet olmasaydı ger benim şāhım
Öñinde tā bed-āman çāk ėder idüm kerīmānı

61. Ḥacille merḥamet sāyeste-i luṭf u mürüvvetdür
Ġarībiñdür unutma bu ḥaḳīr-i nā-besāmānı

62. Sezā-vār[-ı] teraḥḥum oldugundan şübhe ḳalmazdı
Ḥicāb ü ḥaclet olmasa idim ḥāl[-i] perīşānı

63. Cüdā ḳıldı beni emlāk ü māl ü ḫānümanımdan[75]
Beni yaḳdı efendim şimdi faḳrıñ nār-ı sūzānı

64. Yeter ey ḫāme taṣdīʿ-i ser ėtme başla daʿvāta
Seni mesrūr ėder ol Bermekī meşreb kerem kānı

65. Ḫudā ʿömr[-i] ebedle her güniñ ʿīd ü saʿīd ėtsün
Şebānıñ leyle-i ḳadr eyleyüp efzūn ola şānı

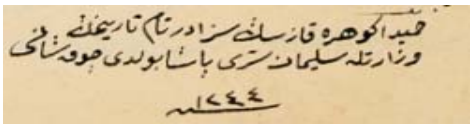
66. Derūn-ı rīş-i ġam-ḫˇārān[a] merhem-sāz olup luṭfı
Dil-i pür-kīne-i aʿdāyı yaḳsun dāġ-ı ḫirmānı

67. Mehābetle muḳābil olduġunda ṣaff[-ı] ḥaşmetle
Ḳudūmüñ gūş ėdince ḳarşu çıḳsun düşmeniñ cānı

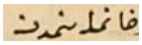
68. Başından geçmeyince düşmenāna kīn-i enduzān [?]
Rehā-yāb olmaya hiç dest-i ḳahrıñdan kerīmānı

69. Ḥamīdā gevhere ḳazsun sezādur tām tārīḫiñ
Vezāretle Süleymān Sırrı Pāşā buldı çoḳ şānı

-1244-

[-18b-]

[75] Nüshada şeklindedir.

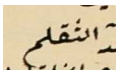
DER TĀRĪḪ-İ ESʿAD PAŞA EDRİNE'DE BÜNYĀD ḖTDİGİ ÇEŞMEYE DḖNMİŞDÜR

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[‥ _ _/ ‥ _ _ /‥ _]

[-24-]

1. Āb-rū-yı vüzera vü vükelā
Baḥr-i cūd u kerem ü luṭf u ʿaṭā

2. Yaʿni hem-nām[-ı] Muḥammed [?]
Ḥażret-i Muḫliṣ[i] Esʿad Pāşā

3. Çirmen ü Edrine ṣancaḳlarına
Sāye-endāz iken o nebʿ-i saḫā'

4. O ḳadar buldı ṣuyun vaḳtinde
Olur enhār-ı şerīʿat icrā

5. Ḳulzüm-i luṭfu olup mevc-āver
Saʿy-i ḫayr u ḥasenāta her cā

6. Cümleden işbu sebīl olmuş idi
Ḳalb-i ʿāşıḳ gibi iḥrāḳ-ı fenā

7. Ebr-i iḥsānı teḳāṭur ḗderek
Ṣaçdı sīm ü zer[i] baba-āsā

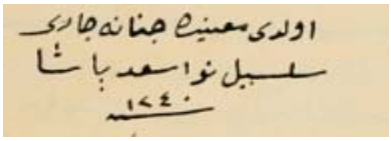
8. Aḳıdup āb-ı ḥayātı yeñiden
Dil-i leb-teşneler oldı iḥyā

9. Ėde maḳbūl mükāfātına Ḥaḳ
Ḳıla firdevste kevşer iʿṭā

10. Tam tārīḫini dü mısraʿla oḳur
ʿAbd-i dergāhı Ḥamīdā dānā

11. Oldı maʿnáda cināna cārī
Selsebīl-i nev-i Esʿad Pāşā

-1240-

DER TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-İ SERʿASKER HÜSEYİN PAŞA

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-25-]

1. Cenāb-ı bu'l-meġāzī şāh-ı Maḥmūd Ḫan-ı z̲ü'l ecdād
Ṣuyun buldurdı ʿadlile cihānı eyledi ābād

2. Sipehsālar ordu-yı hümāyūnu anıñ Ḥaḳḳā
Vezīrān āb-ı rūy-ı menbāʿ-ı cūd [u] kerem-mūʿtād

3. Odur hem-nām-ı Şāh-ı Kerbelāya Sāḳi-i Kevşer
Ḥüseyn Pāşā-yı Ġazi kim ėdüp bu çeşmeyi bünyād

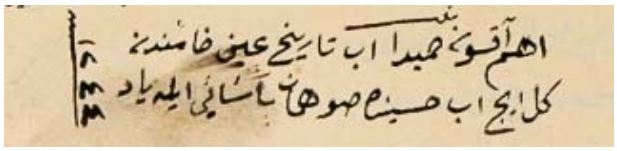
4. Rıżā-yı Ḥaḳ içün dökdi nice sīm ü zer āb-āsā
Aḳıtdı mā-i ḥayvānı dil[-i] ʿaṭşān[ı] ḳıldı şād

[-19a-]

5. Cihānda bu zülāl-i teşnegānı çoḳ sebīl ėtdi
Ola her ḳaṭreye bir ḳaṣr-ı cennet selsebīl īcād

6. Ehem aḳsun Ḥamīdā āb-ı tārīḫ ʿayn-ı ḫāmından
Gel iç āb-ı Ḥüseynde ṣu hemān Pāşā'yı eyle yād

-1244-

DER TĀRĪḪ-İ ENBĀR-I CUMʿA-İ ʿATĪḲ AʿYĀNI DERGĀH-I ʿĀLĪ ḲAPUCI BAŞILARINDAN ELḤAC ʿALİ AĠA ME'MUR OLUNDUḲDA SÖYLENMİŞDÜR F'EFHEM CİDDEN

ENBĀR-I CEDĪD DER ŞUMNI

[Müstefʿilün/müstefʿilün/ müstefʿilün/ müstefʿilün]

[_ _ ⋅ _ / _ _ ⋅ _ /_ _ ⋅ _/_ _ ⋅ _]

[-26-]

1. Zīb reh-i dünyā vü dīn aʿnī emīrü'l mü'minīn
Sulṭān Maḥmūd-ı güzīn şāhenşeh-i rūy-ı zemīn

2. Ol şāh-ı Maḥmūdü'ş-şiyem ol Cem-ḥaşem ḥātem himem
Olsun cihān durduḳça hem dīhim-i devletde nişīn

3. Ḥaḳ ʿömrini ḳılsun mezīd leylüñ ḳadir rūzını ʿīd
Şehler āña kemter ʿabīd aʿdāları olsun ḫazīn

4. Ol şāh çün aldı ḥaber pes olsun hengām-ı sefer
Cemʿ-i zehāir çün çeker zaḥmet cünūdü'l müslimīn

5. Fikrine düşdi [illegible] [?] ḫalel vaż‘ına elzem pür-maḥal
Pes Rüşdī Pāşā’ya ‘amel emr ėtdi enbārı hemīn

6. Ol bezl-i himmet eyleyüp ya‘nī ṣadāḳat eyleyüp
Iẓhār-ı ġayret eyleyüp oldı bu enbār[-ı] metīn

7. Ṣıdḳı emānetle ‘ayān a‘yān-ı Cum‘a rāyegān

[-19b-]

Ḥacı ‘Ali Aġa hemān oldı bināsına emīn

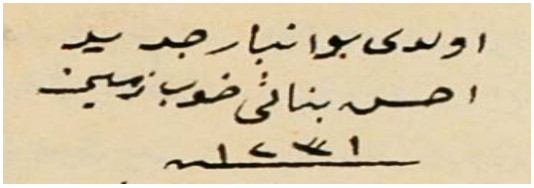
8. Oldur ser-i bevvābiyān pīr ise de ṭab‘ı civān
Ḫizmet ėdüp rūz-ı şebān bā ‘avn [u] tevfīḳi Mu‘īn

9. Ya‘nī bir āġā-yı kerim ol ḫānedāndur ez-ḳadīm
Ṣaçdı nice zer ile sīm ol ṣādıḳ[-ı] dīn[-i] mübīn

10. Pek muḥkem u sengin şehā şöyle metīn oldı bina
Kim saḳfı tā fevḳa’s-semā çün ḳal‘a-i gevher nigīn

11. Ḫizmet ėdüp anda Ḥamīd tārīḫ-i tām oḳur sedīd
Oldı bu enbār-ı cedīd aḥsen binā-yı ḫūb zemīn

-1231-

DER TĀRĪḪ-İ VĀṢIF PAŞA ḤAŻRETLERİNE MÜŞĪRLİK TEBERRÜKÜ SÖYLENMİŞDÜR

[Müstefʿilün/ müstefʿilün/ müstefʿilün/ müstefʿilün]

[_ _ . _ / _ _ . _ /_ _ . _/_ _ . _]

[-27-]

1. Şāhenşeh-i rūy-ı zemīn yaʿnī imāmü'l-müslimīn
ʿAbdülmecīd Ḫān[-ı] güzīn ol Cem-ḥaşem Āṣaf-ḳarīn

2. Bir bende-i āgāhını burc[-ı] şerefden māhını
Yaʿnī Felāṭūn cāhını ėtdi müşīr ṣad āferīn

3. Aḥkāmına ḳıldı re'īs astānına [?] olmaz maḳīs
Her kārı eṭvārı nefīs rāyı Arisṭo'[y]la metīn

[-20a-]

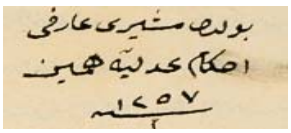
4. Ol bülbül[-i] bāġ-ı kemāl ferrūḥ dem ü ferḫunde ḳāl
Şūraya ʿarż ėtdi cemāl gülzāre döndi gül zemīn

5. Ser levḥa-i ʿirfāndur evsāfı bī-pāyāndur
Her mesnede şāyāndur tevfīḳ[ine] olsun muʿīn

6. Iṭnābı ḳo eyle duʿā ey dil ḳabūl ėde Ḫudā
Dāḫī nice cāh[-ı] ʿalā ḳatʿ eyle olsun kām-bīn

7. Güş ėt Ḥamīdā hātifi tārīḫ-i tāmıñ vāṣıfı
Buldı müşīr-i ʿārifi aḥkām-ı ʿadliyye hemīn

-1257-

DER TĀRĪḪ-İ ĀSTĀNE-İ ʿALİYYE-İ TEKYE-İ ET YÈMEZ POST-NİŞĪN-İ ŞEYḪÜ'L-ʿĀRİFĪN EL-ḤAC ES-SEYYĪD MUṢTAFÁ ʿĀRİFĀNELERİNE SÖYLENMİŞDÜR

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _ /_ · _ _ / _ · _ _ /_ · _]

[-28-]

1. ʿĀrifā gel ḳıl ziyāret ḫāneḳāh[-ı] pür-ṣafā
ʿĀlem içre miṣli yoḳdur işbu cāy-ı dilgüşā

2. Ṣoyunub şevb-i sivāyı bağlanur iḥrām-ı ʿaşk
Kaʿbetü'l ʿuşşāḳ dènse şānına ġāyet sezā

3. Būy-ı cānān irgörür her dem meşām[-ı] cānına
Çār eṭrāfdan gelür leyl ü nehār bād-ı hevā

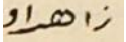
4. Ẕāhid[ā] esrār-ı ʿaşka āgeh ol devr ètme gel
Ẓāhir [76]oldur bunda cümle muʿcizāt-ı Muṣṭafá

5. Et yèmez Mirzā Dede bir tekyecik bünyād èdüp
Ètdi Saʿdüddīn Cibāvī sırrın icrā evvelā

6. Nice bürhān gösterüp nice mürīd irşād èdüp
Anıñ ile feyż-i Ḥaḳ vèrür maḳām[-ı] evliyā

7. Seyyid el Ḥāc Muṣṭafá Vehbī efendi şeyḫ olup
ʿĀrif[-i] esrār-ı Mevlā mürşīd[-i] rāh-ı hüdā

[-20b-]

[76]Nüshada şeklindedir.

8. Ḥāl-i ḥilm ü ʿilm ile iḥyā ėdüp vėrdi şeref
Biñ iki yüz elli sāli post-nişīn oldı aña

9. Bu ṭarīḳ[-i] vaḥdet-i Saʿdiyye şöhre vėrdi ol
Çoḳ kişiler bendesidür ḫizmetinde muṭlaḳā

10. Bir maḳām[-ı] teng idi yek ḥücre hiç meydānı yoḳ
Ḳalb-i ʿāşıḳ gibi ol daḫi ḫarābe cā-be-cā

11. Nice bīmār u saḳīm ü ehl-i ʿilletler gelüp
ʿAvn-i Ḥaḳ'la himmet[-i] pīr ile bulmaḳda şifā

12. Cām-ı cezbe nūş ėdüp meydānda ḥāl[-i] zevḳ ile
Bunca ʿaşḳ-ı mestile lā-yaʿḳıl düşerler bī-riyā

13. Cemʿ olup tevḥīdine bunca şıġār ile kibār
Yaʿnī keşret[77] bulmada her gün muhibbān[-ı] ṣafā

14. Hem şeriʿat hem ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat maʿrifet
Cümle bu dergāhda icrā olmada ṣubḥ u mesā

15. Fehm ėdüp bu ḥāl[i] Ġazi Ḥażret-i Maḥmūd Ḫan
Der-ʿaḳab fermān buyurdı ol şeh-i ʿadl intiḥā

16. Eyledi tecdīd anı ḳıldı bir aʿlā ḫāneḳāh
Böyle dergāhın ḫarābe olduġun görmez revā

17. Ẕāt olmuşdur mücedded devlet bī-reyb [ü] şekk
ʿĀlem içre kimse miṣlin görmedi dersin sezā

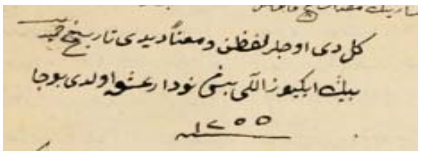
[77]Nüshada şeklindedir.

18. Bunca tekye ḫāneḳāhlar bunca cāmīʿ medrese
Yapdı ol Ḥaḳān-ı ʿādil maḳṣadı celb[-i] duʿā

19. Ḫayrınıñ āsārınıñ miḳzāt[ı] hiç ḳābil degil
İşte ez-cümle biri bu ḫāneḳāh[-ı] cān-fezā

20. Geldi üçler lafẓen[78] ü maʿnen dėdi tārīḫ Ḥamīd
Biñ ikiyüz elli beş nev dār-ı ʿaşḳ oldı bu cā

-1255-

DER TĀRĪḪ-İ SERVİ'DE ĠULĀM ʿALİ AĠA'NUÑ BİNĀ VÜ İḤYĀ EYLEDİGİ CĀMİʿ-İ ŞERĪF İÇİN TANẒĪM OLUNMUŞDUR

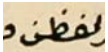
[Feʿilātün/ feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-29-]

1. Belde-i Servi vücūhundanʿAli Āġā şehā
Ol hadiş[-i] *min benā*ya[79] ėtdi ez-dil iḳtidā

[-21a-]

[78]Nüshada şeklindedir.
[79] Ve men benâ mesciden yüzkeru fîhi'smullâh, bene'llâhu lehû beyten fi'l-cenneti. "Kim ki içinde Allah'ın zikri yapılan bir mescit bina ederse, Allah da ona cennette bir ev, bir köşk bina eder. http://mecmerkezi.org/WebTV/85/Sohbetler.aspx#startTime=524 Erişim Tarihi : 24.01.2016

2. Ḳaṣd ėdüp ecr-i cüzīli[80] ṣarf-ı sīm ü zer ḳılup
Nev zemīn bu cāmiʿi ėtdi maḥallinde binā

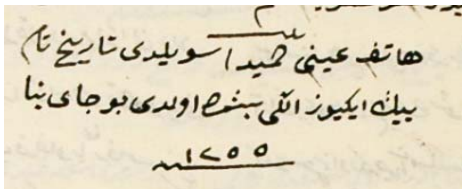
3. Pek müferriḥ çār eṭrāfı güşāde pür-sürūr
Ḳaṣr-ı cennet gibi oldı her cihetden rūşenā

4. Ėde bu ḫayrātını dergâh-ı ʿizzetde ḳabūl
Nice ʿālī mertebe baḫş ėde cennetde Ḫudā

5. Dergeh-i Ḥaḳdan ümid-i ʿafv u ġufrānile hem
Ol Livecillâh saʿy ėtdi bu ḫayrāta bī-riyā[81]

6. Hātif-i ʿġaybī Ḥamīdā söyledü tārīḫ-i tām
Biñ iki yüz elli beşte oldı bu cāy binā[82]

-1255-

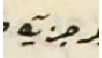
DER-TĀRĪḪ-İ CUMʿA-İ ʿATĪḲ AʿYĀNI DER[GĀH]-I ĀLĪ ḲAPICU BAŞILARUNDAN EL-ḤAC ʿALİ AĠA'NUÑ BİNĀ VÜ İḤYĀ EYLEDİGİ CĀMİʿ-İ ŞERĪFİN ḪİTĀMINA SÖYLENMİŞDÜR

DER-CUMʿA-İ ʿATİḲ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

---

[80] Nüshada şeklindedir.
[81] Vezin bozuk.
[82] Vezin bozuk.

[-30-]

1. Ḥabbeẕā aʿyān-ı belde eyleyüp himmet hemīn
Oldı tekmīl bu ʿibādet-ḫāne-i dārü'l-muʿīn

2. İş bu dünyā-veş ḫarāb-ender-ḫarāb olmuş idi
Çün ʿatīḳ-i cāmiʿ nev oldı müjdeler yā mü'minīn

3. Hem münaḳḳāş ṭāḳını seyr ėtdi dėdi ʿārifīn
Hāżihi cennāti ʿadnin fedḫuluhā ḫālidīn[83]

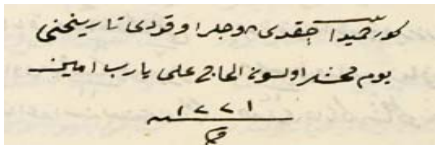
4. Giydi sīm tācıñ mināre ʿarşa çıḳdı tā seri
Bir müzeyyen serv-ḳāmet şūḫ gūyā ber-zemīn

5. Her seḥer eyler mü'ezzinler ṣalāt ile selām
Hem çünīn ü ʿandelīb ü bāġ-ı fırdevs-i güzīn[?]

6. Ḥācı Monlāzāde ser-ṭurna-yı dergâh-ı ʿalā
Ṣaçdı nice sīm ü zer der-rāh-ı ḫayrü'r-Rāḫimīn

7. Gör Ḥamīdā çıḳdı üçler oḳudı tārīḫini
Yevm-i maḥşer olsun el-Ḥācī ʿAlī yā Rabb emīn

-1221-

[83] Yazır (2006),"Adn Cennetleri... Altından nehirler akar, onlarda sonsuz olarak kalacaklar. Ve işte, temizlenen kimsenin mükāfatı..." s.340, Tāhā Suresi 76. ayet.

DEVLETLÜ SAʿĪD PAŞA CUMʿA-İ ATĪḴ'DE TAʿMĪR ETDİRDİGİ CAMİʿ-İ ŞERĪFİN TĀRĪḪİDÜR[84]

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-31-]

1. Eyālet vālīsi ḥālā müşīr-i şīr-dil Ḥaḳḳā
Ḳılup ḫayrāt-ı ʿadlile bu sancāġı heme iḥyā

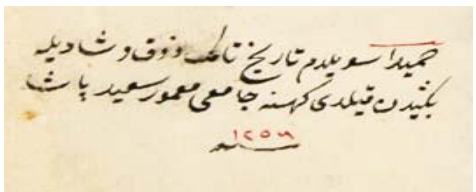
2. Biri ez cümle bu maʿbed ḫarāba müşrīf olmuşdı
İki defʿa ʿadū-yı dīnden görmüşdi istilā

3. Yıḳılmış ḳubbesi revzenlerin açmış gèce gündüz
Ḫudâ'dan ḥüsn-i termīmīni eyler idi istīdʿā

4. Nüzūl-i pençe[-yi] bārān ü berf ü bād-ı ṣarṣardan
Derūnuna cemāʿat girmeye ḳorḳar idi ḥālā

5. Ḥamīdā söyledüm tārīḫ-i tāmın ẕevḳ ü şād ile
Yeñiden ḳıldı köhne cāmīʿyi maʿmūr Saʿid Pāşā

-1256-

[-21b-]

[84] Bu tarih manzumesi derkenardadır.

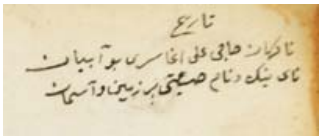
TĀRĪḪ[85]

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-32-]

1. Nāgehān Ḥācī ʿAlī Āġā ser-i bevvābiyān
Nāy-ı nīk ü nām-ı şıytı ber-zemīn ü āsumān

DĪGER TĀRĪḪ EL-HĀC ʿALİ AĠĀ MEVĀLİYE ḲONAĠINA TANẒĪM OLUNMUŞDUR

DER CUMʿA-İ ʿATĪK

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/ fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-33-]

1. Mecmāʿ-ı ʿirfāna āyā mesken[86]-i zibā durur
ʿĀrifāne bezmle ṣoḥbet ḳılacaḳ cā durur

2. Bir muṣannaʿ-ı dilgüşā ėtmiş anı üstād kim
Çār eṭrāfı güşāde ġāyetā eclā durur

3. Mülk-i dehr içre naẓar ḳıl var mı aḳrānı dilā
Bī-menend hem miṣli yoḳdur ḫūb-ı müsteşnā durur

---

[85] Bu tarih beyiti derkenardadır.

[86] Nüshada şeklindedir.

4. Ḳaṣr-ı cennetden muṣavver aḫẕ ėdüp taṣvīrini
Anıñ içün ʿālem içre şöyle bī-hemtā durur

5. *Hāżihī cennāti ʿadnin fedḫulu yā ʿārifīn*[87]
Görmesün ol kĭ cihān-ı mülkde nā-binā durur

6. Gelmesün nādān u cāhil gelmesün şol münkirān
Gelsün ol kes kĭ rumūz-ı ʿārif-i dānā durur

7. Tekye-i ʿirfān budur olduḳ mürīd[-i] pīr-i ʿaşḳ
Anıñ içün dilimiz çün bülbül[-i] şeydā durur

8. Bāġ-ı tevḥīdi ānıñla her seḥer geşt ėderiz
Ol gülistānda gezenler ʿandelīb-güyā durur

9. *Men ʿaref* bezmine olduḳ çün nişīn iḫlāṣ ile
Maḥv ėdüp nefsi[88] göñülden virdimiz illā durur

10. Şemʿ-i rūy-i yāre pervāne ṣıfat perler yaḳup
Dolanup kūyını dāġ-ı ʿaşḳile cānā durur

11. İkilikde arayan kāmın ola benden ırāġ
Birdür iki fehm ėdenler dīdesi āʿmā durur

12. Rāh-ı Ḥaḳ dėrler düvāzdeh biz anı yek bilmişüz
Cümlesiniñ sırları ol ṣāḥib-i isrā durur

13. Çün buyurdı faḫr-i ʿālem *lā fetā illā ʿAli*

---

[87]Yazır (2006) "Adn cennetleri... Altından nehirler akar, onlarda sonsuz olarak kalacaklar. Ve o işte, temizlenen kimsenin mükâfâtı..." s.343, Tāhā suresi 76. Ayet.

[88] Nüshada şeklindedir.

Müddeʿīniñ ėtdigi cāna ḳuru ġavġa durur

14. Ol Ḥasan ḥulḳı Rızā ile Ḥüseyn-i Kerbelā
Ḫūblar bir ser getürmege nüsḥatüʿl-kübrā durur

15. Hem İmām Zeyne'l-ʿibād Bāḳır u Ṣādıḳ Ḳāzımı
Çün ḳażā-yi Bārīye vėren Rıżā Mūsā durur

16. Hem Taḳīyy ü bā Naḳīyy ol şāh-ı ʿAsker ḳuluyuz
Mehdī-i ṣāḥib zamānı sevmeyen ʿazrā durur

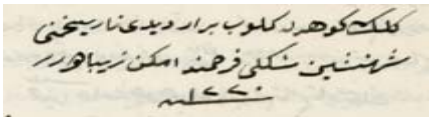
17. Cemʿ olup bunların aʿdāsına lāʿnet ėdelüm
Ḥadleri cānā kĭ şāh-ı kevn ile ʿuḳbā durur

[-22a-]

18. Gel Ḥamīdā şol erenler rāhına ṭut dest-post [?]
Kim kĭ ėrdi mürşide ol ʿārif-i Mevlā durur

19. Kilk-i gevherle gelüp bir er dėdi tārīḫin
Şeh-nişīn şekli ferḥunde mesken-i zībā durur

1220

DER TĀRĪḪ-İ SER-BOSTĀNİYĀN DĀĠ-I DEVRĀN-ZĀDE MUḤAMMED AĠĀ DERGĀH-I ʿALĀ

DER EDRİNE

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-34-]

1. Ser-i bostāniyān-ı Edrine ol maʿdelet kānı
Bu şehri seyr ḳıldı bī-nihāye luṭf-ı iḥsānı

2. Ser-i serdār-ı bevvābīn-i dergāh[-ı] muallādan
ʿAdāletde cihānı eyledi pür-şöhret ü şānı

3. Ki dīn ü devlete ṣādıḳ daḫi aḳrānına fāiḳ
Mürüvvetle keremle dense lāyıḳ Ḥātem-i ṣānı

4. Behişt-āsā bu zībā ḳaṣr-ı raʿnāyı ḳılup bünyād
Ki ikrām eyleye anda gelen dervīş ü mihmānı

5. Eger nev ṭarz ile bu resm-i ḫūbı şimdi görseydi
Sinimmār eyleyüp ikrāh yıḳardı ḳaṣr-ı nuʿmānı

6. Bir ʿālī tekye yaptı maʿnáda ol fī-sebīl-illâh
Gelen ibnü'ş-sebīle dā'imā mebẕūldür ḫˇānı

7. Münaḳḳāş tāḳına Naḳḳāş urmuş ḳudret-i desti
Ḥıṭā vü Çīn'[i] düşde görmedi Behzād ile Mānī

8. Muḥammed Aġā kim hem-nām-ı fahrü'l mürselīndür ol
Ṭolupdur nām[ı] dünyāya ṭutupdur ḫayrı devrānı

9. Şükūfātı nev ā nev naḳş olunmuş bir müzeyyendür
Ferāmūş eyler elbet seyr ėden ādem gülistānı

10. Meşāma būy-ı zülf-i yār getirür naḳş-ı sünbüller
Vėrür her resm-i verdi [illegible] neş'e-i ruḫsār-ı cānānı

11. Anıñ saḳf[-ı] zer-endūdu hemān ʿarşa berāberdür
Emel ṣaḥnından evsāʿ yāʿnī dīvān-ḫāne meydānı

12. Miyānında yapup bir çeşme yāʿnī selsebīl-āsā
Getürmiş anda sanʿatla aḳıtmış āb-ı ḥayvānı

13. Olup dil-teşnelikden mürdeler iḥyā ne devletdür
Feraḥ baḫş eyleyüp nūş ėdene vėrür yeñi cānı

[-22b-]

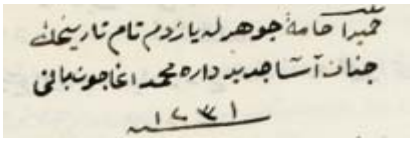
14. Miṣālin görmedi çeşm[-i] felek devr eyleyelden tā
Gelür şems ü ḳamer zā'ir olur her rūz [u] şeb ānı

15. Cihān durduḳça bānīsi dura devletle ʿizzetle
Ki zerre görmeye ālām [u] ḳahr[-ı] dehr-i fettānı

16. Muvaffaḳ ḳıldı Mevlā çün bu dil-keş cāya ol ẕātı
Ḫaṭālardan emīn ėtsün müdām olsun nigeh-bānı

17. Ḥamīdā ḫāme-i cevherle yazdum tām tārīḫin
Cinān-āsā cedīd dāre Muḥammed Aġā çün bānī

-1231-

DER TĀRĪḪ-İ ŞUMNI ḲAŻASINA TÂBİʿ ÇATALLAR ḲARYESİNDE ŞUMNI AʿYĀNI ÇAVUŞ OĞLI ḤASAN BEG ÇİFTLİK BÜNYĀD EYLEDİKDE SÖYLENMİŞDÜR

[Müstefʿilün/müstefʿilün/ müstefʿilün / müstefʿilün]

[_ _ · _ / _ _ · _ / _ _ · _/ _ _ · _]

[-35-]

1. Şumnı'nın aʿyānı Çavūş-zāde Ḥasan Beg ḥabbeẕā
Yāʿnī ser-i serdār-ı bevābīn ü dergāh-ı ʿalā

2. Ol maẓhar-ı ḫulḳ-ı ḥasen mīr-i Refīʿü'ş-şāndur
Hem ḫānedāndur ced be ced yaʿnī aġā ibni aġā

3. Ḥilm ü kerem ecdād-ı pākinden aña mīraşdur
Ol hem ḥabīb ü hem nesīb ü maʿden-i luṭf [u] ʿaṭā

4. Günden güne rifʿat bulup şānı mezīd olmaḳtadur
Aḳrānına her vechle fāiḳ o ẕāt-ı pür-ʿaṭā

5. Ṣādıḳ o dīn ü devlete lāyıḳ daḫi çoḳ rifʿate
İrgüre niçe ʿizzete ol ẕāt-ı ẕīşānı Ḫudā

6. İş bu Çatallar Çiftligi'nde himmet ėdüp ol kerīm
Bir nev zemīn ü pür-feraḥdār eyledi kim pür-ṣafā

7. İkrām içün mihmāna bünyād oldı kim bir tekyedür
Mebẕuldür niʿmetleri żayf-ı kirāma dā'imā

8. Ḥaḳḳā kĭ hem görmüş degil mānendini kimse anın
Ḳaṣr-ı iremden aḫẕ olunmuş resm[-i] ḥüsnü ġālibā

9. Eṭrāfını āb-ı revān ėtmiş iḥāṭā şöyle kim
Enhār-ı cennetdür bu kim hiç şübhe yoḳdur ʿārifā

10. Gülzārdur neẕẕāresi evvel bahār olsun da gör
Bülbüller eyler her seḥer feryād u efġān u nevā

11. Bunda gelen ādeme hiç ḳalmaz küdūretden eşer
Esmekde çār eṭrafdan bād-ı laṭif ü dil-güşā

[-23a-]

12. ʿUşşāḳ-ı ḥasret-keşlere tebşīr ėder vaṣl-ı nigār
Mürde-dilān-ı ḥüznü iḥyā ėtmede bād[-ı] ṣābā

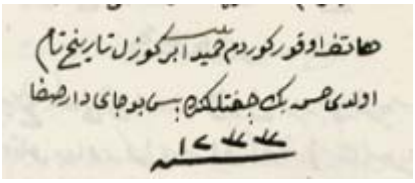
13. Bānīsini ekdārdan ḥıfẓ eyleye perverdigār
Durduḳça devrān-ı ḫazen ġam göstermesün Mevlā aña

14. Nice nice ḫayrü'l ḫalef evlād ile şādān ėdüp
Şol ḫānedānı gün gibi ʿālemde olsun pür-żiyā

15. Sürsün nice ẕevḳ ü ṣafā vü ʿıyş-ı dem dārında ol
Günden güni aʿlā olup mesrūr ḳıl yā Rabbenā

16. Hātif oḳur gördüm Ḥamīdā bir güzel tārīḫ-i tām
Oldı Ḥasan Beg çiftliginde pes bu cāy dār-ı ṣafā

-1233-

DER TĀRĪḪ-İ MAḤKEME BE ḲAṢABA-İ CUMʿA-İ ʿATĪḲ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-36-]

1. Ḳamu ḫalḳ[-ı] cihānun reh-nümāsı şerʿ-i enverdür

Bu ḳaṣr-ı dīn [ü] īmānun esāsı şerʿi enverdür

2. İṭāʿat ėtmeyen şerʿe ḥamāḳat bī-saʿādetdür
Muḳīm ü muḳtedāsına dü ʿālemde ne devletdür

3. Muḳīm ü mesned-i şerʿi şerīf olur ise ger mūr
Ėder ḥükmi Süleymān olur her emrine me'mūr

4. Efendi nā'il oldıñ çün bu ʿālī mesnede şükr ėt
Bud[ur] seccāde-i peyġamber-i ẕīşān ėyü fikr ėt

5. Emānetdür saña Ḥaḳ'dan gözėt evḳāf-ı eytāmı
Faḳīr ü aġniyāyı farḳ ėderek ḫāṣ ile ʿāmı

6. Ṣaḳın maġrūr olup ayrılma ġafletle ʿadāletden
Bu ʿadlin saʿati efḍāl kĭ yetmiş sāl ʿibādetden

7. Münevver olduġı şerʿ-i münīfiñ günden aẓherdür
Binā oldı cedīd bu maḥkeme bir cāy-ı enverdür

8. Müşābih ḳaṣr-ı firdevse yürür üstünde rūşen-dār
Anıñ şānında münzel[89] gūyiyā min taḥtihe'l- enhār[90]

9. Ne zībā pīş-gāhı cāmiʿ-i esvāḳ-ı sebz-eşcār
Zemīni ḫūb [u] raʿnā mevḳiʿinde dār-ı pür-envār

10. Olup bānīsi aʿyān ibni aʿyān Mīr ʿAli ẕīşān
ʿAdālet pīşe şerʿe inḳıyād üzre o pür-iẕʿān

---

[89] Nüshada şeklindedir.
[90] Zumer suresi 39/20 ve Muhammed suresi 47/12. ayetlere iktibas vardır.

11. Bu belde ḫānedānı ced be ced ol maʿdelet kānı
Şen ėtsün ḫānesin Bārī kederden ḫıfẓ ėde ānı

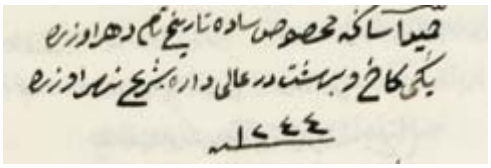
[-23b-]

12. Yolumuz gibi mesned şerʿi maẓharda bu dem bir dāt
Ki yāʿnī nāmdaş[-ı] Murṭażá pür-faẓl ez ṣādāt

13. Ėde cümle umūrunda Ḫudā tevfīḳler iḥsān
Muvaffāḳ eylesün şerʿ-i şerīfe her işiñ Yezdān

14. Ḥamīdā saña maḫṣūṣ sāde tārīḫ-i tām dehr üzre
Yeñi kāḫ-ı behiştdür ʿĀli dārā şerʿ-i nehr üzre

-1233-

DER TĀRĪḪ-İ ŞUMNI ḲAŻASINA MUŻĀF VİRBİTCE[91] ḲARYESİNDE ŞEHĀMETLÜ BAHĀDIR GİRAY SULṬĀNIÑ SARAYINA SÖYLENMİŞDÜR

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-37-]

1. Ḥabbeẕā ġāyet müferriḥ dil-güşā olmuş bu cāy
Mişli sebḳat ėtmemiş dėrlerse dehre īn sarāy

2. Bir zemīn[-i] ḫūba vażʿ ėtmiş anı üstād kim

[91] Bulgaristan'ın Şumnu iline bağlı bir ilçesidir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Varbitsa Şimdiki adı Virbitsa. Erişim Tarihi: 15.10. 2016.

Çār eṭrāfından olur yaʿnī rīḥ[-i] dil-güşāy

3. ʿĀrifīne bu ṣafā kāfī ne ḥācet ġayrıya
Selsebīl-āsā aḳar pīş-i derinde ʿālī çāy

4. ʿÂşıḳına[92] baḫş eder oldıḳça dāḫil nev ḥayat
Cennet[-i] aʿlāya teşbih eylesem yaʿnī revāy

5. Rusçuḳ aʿyānı vü mīr-āḫūrı evvel pāyesi
Dehr içinde şimdi ḥālā şānī-i Ḥātem kĭ Ṭāy

6. Görselerdi devletle salṭanat içre eger
Pāyına eylerdi Ḳayşer Ḥüsrev ü Hürmüz ilticāy

7. Bunca sīm ü zer-feşān ėdüp nev iḥyā eyledi
Himmet[-i] ʿālisi ile oldı tekmīl bu bināy

8. Ṣāḥib-i [illegible] [?] nesl-i Cengiz Ḥān-ı ʿālişān kim
Nām-ı şānı şöhreti ʿālemde Bahādır Girāy

9. Bir kerīmü'ṭ-ṭabʿ kim Nūşirevān'ı şerm ėder
Ḥātem-āsā hem-şiyem ḫulḳ eylemiş anda Ḫudāy

10. Dergüşā mihmāna eyler merḥabā bir sīnedest
Hem tevāżūʿ[93] ėtmede olsa eger bāy u gedāy

11. Cedd-i pākini müdāmā ʿāleme yād ėtdirür
Belki ecdādında yoḳ bu ʿaḳl bu tedbīr [ü] rāy

---

[92] Nüshada [illegible] şeklindedir. Kelimenin yazımında yumuşatma yapılmıştır.

[93] Nüshada [illegible] şeklindedir.

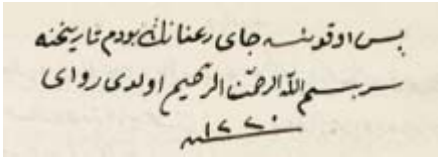
12. Gel dilā ol şāh efendiñdür duʿā ḳılmaḳ ehem
ʿÖmr-i efzūn ile meh-veş ḳadr[i] olsun rūşenāy

[-24a-]

13. Deste aldum levḥ [ü] ḫāme yek dü beyt inşāsına
Çıḳdı üçler dėdi güft ėtme Ḥamīdā jāj-ḫāy

14. Pes oḳunsa cāy-ı raʿnānıñ bu dem tārīḫine
Sırr-ı bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm oldı revāy

-1220-

DER TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-İ ḲAŞR-I MEZKŪRUÑ ḲARŞUSINDA

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

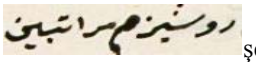
[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-38-]

1. Bārekallâh ḳıldı iḥyā bunu bir ḳadr[i] cezīl
Teşneye āb-ı şehīdān rūḥiçün olsun sebīl

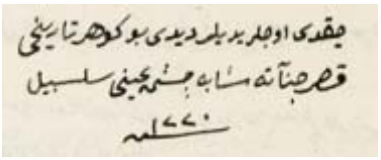
2. Ṣāḥibü'l-ḫayr nesl-i Cengiz nāmı Bahādır Girāy
Eyleye dāreynde rūşen-bezm merātibīn[94] Celīl

3. Çün Ḥamīdā kimle nūş ėde ḳıla böyle duʿā
Āb-ı feyż-i luṭfuñu pür eyleye ḳalbiñe īl

[94] Nüshada şeklindedir.

4. Çıḳdı üçler yediler dėdi bu gevher tārīḫi
Ḳaṣr-ı cennāta müşābih çeşme ʿayn-ı selsebīl

-1220-

DER TĀRĪḪ-İ ŞUMNILI EL-ḤAC BEKİR AĠA'YA SİLAḤŞORLUḲ[95] GELDİKDE SÖYLENMİŞDÜR
DER ŞUMNI

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-39-]

1. Yine bir ḫoş peyām ėtdi güşāde ḳalb-i mehcūrı
Ne demdi münkesīr idi şükr ėrişdi maʿmūrı

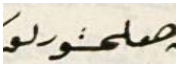
2. Efendime bu āvānda işitdüm çarḫın iḳdāmın
Heman bed' eyledim ḳılmaġa inşā şiʿr-i masṭūrı

3. Ezelden ol silāḥ u ispeh[e] ḳādir idi billâh
Meyānında müdām eksik degildi tīġ-ı Lāḫūrı

4. Eger destine alsa nīzesin ṣaḫn-ı aʿdāda
Yıḳardı ḍarb-ı yekde bir nice aʿdā-yı pürżūrı

5. Ḥüdāvend bile fehm ėtmiş bu rütbe merdligi şimdi

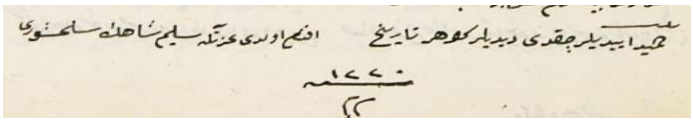
---

[95] Nüshada şeklindedir.

Silaḥşōrluḳ ile irsāl ėdüp bir kürk-i semmūrı

6. Ḥamīdā yediler çıḳdı dėdiler gevher-i tārīḫ
Efendim oldı ʿizzetle Selīm şāhıñ silaḥşōrı

-1220-

[-24b-]

DER TĀRĪḪ-İ EDİRNELİ ḤACI YAʿḲŪB EFENDİ'NÜÑ FERZENDİ MEVLİDİNE SÖYLENMİŞDÜR

DER EDRİNE

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-40-]

1. Ḥacı Yaʿḳūb Efendi'niñ nihāl[-i] bāġ[ı] ber vėrdi
Gül-i gülzār-ı Kenʿān-rū aña Ḥaḳ bir puser vėrdi

2. ʿĀded eṣdāf böyle dürr-i nāyāba taḥassürdür
Yed-i ḳudret alup baḥr[-i] ʿademden bir güher vėrdi

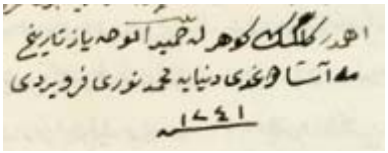
3. Ola ḫayrü'l ḫalef gün gibi necm[-i] ṭālīʿ rūşen
Bu şevḳi ʿāleme zīrā ne şems ü ne ḳamer vėrdi

4. Ola baḫt[ı] güşāde ʿömri efzūn şād [u] ʿālīşān
Ḳulūb-ı vālideyne çün sürūr u ẕevḳler vėrdi

5. Āhımdur kilk-i gevherle Ḥamīdā levḥe yaz tārīḫ

Meh-āsā doġdı dünyāya Muhammed nūrı fer vėrdi

-1241-

EDRİNELİ EL-ḤĀC ʿABDULLAH EFENDİNÜÑ FERZENDİ MEVLİDİNE SÖYLENMİŞDÜR

DER TĀRĪḪ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-41-]

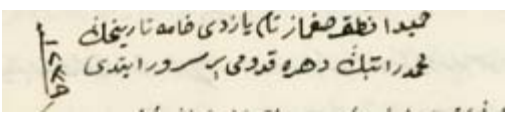
1. Yine şems-i meserret evc-i [ş]ādīden ẓuhūr ėtdi
Biḥamdillâh ẓulām ü ḥüzn ü ġam dilden mürūr ėtdi

2. Doġup meh gibi oġlı Ḥacı ʿAbdullah Efendi'niñ
Cemāl[-i] bā-kemāli ṭopdolu āfāḳı nūr ėtdi

3. ʿArūs-ı baḫtı ḫandān ʿömri çoḳ ḫayrü'l-ḫalef olsun
Ki zīrā vālideyni maḳdemiyle ẕevḳ-i sūr ėtdi

4. Ḥamīdā nuṭḳa ṣıġmaz tām yazdı ḫāme tārīḫin
Muḥammed rātibin dehre ḳudümü pür-sürūr ėtdi

-1239-

CUMʿA-İ ʿATĪḴ AʿYĀNI DERGĀH-I ʿALĀ ḤACI ʿALİ AĠĀ'NUÑ FERZENDİ MURAD BEG'E SÖYLENMİŞDÜR

DER TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-42-]

1. Ḥamdülillâh ḳādir [ü] ḳayyūm olan Rabbü'l-enām
Ḳıldı dillerden ġamı defʿ rūşen oldı ḫāṣṣ u ʿām

2. Doġdı bu ḫurşīd-i nev kim ʿāleme vėrdi żiyā
Maḳdemin ḳılsun mübārek Ḥażret-i Ḫāliḳ benām

3. Gelmesiyle şöyle mesrūr eyledi ecdādını
Ṣān feraḥ şādī mülünden cümlesi nūş ėtdi cām

[-25a-]

4. Bāġ-ı dehre nev-şükūfte ġonce açılmuş diyü
Bāġçede gūş eyledim gül bülbül eylerdi kelām

5. Māh-ı şaʿbānın yigirmi dördü leyl-i şebt idi
Saʿat-i heft kāh gördüm defʿ olup gitdi ẓulām

6. Cumʿa aʿyānı Ḥacı ʿAli Aġā maḥdūmudur
Nām-ı pākīdür Murad Beg nesl-i sādāt-ı kirām

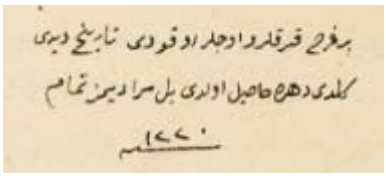
7. Esb-i ṭabʿım ėtmedi bu şād ile bir dem feraḥ
Maʿrifet ṣaḥnına sürdüm maʿnádan urdu licām

8. Gel Ḥamīdā saña vācibdür duʿā-ḫˇān ol bu dem

ʿÖmri Nuḥ ʿömrince olsun ḳadri olsun iḥtirām

9. Pür-feraḥ ḳırklar ü üçler oḳudı tārīḫ dėdi
Geldi dehre ḥāṣıl oldı bil murādımız tamām

-1220-

OṣMAN PAZARI AʿYĀNI ʿĀRİF AĠĀ'NUÑ MAḤDUMI RECEP BEG'İÑ MEVLİDİNE SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-43-]

1. Ḥamd ola ġam defʿ olup nūṣ eyledim cām-ı sürūr
Geldi bi'l cümle neṣāṭ u ṣādī ṣevḳ ile ṣabūr

2. ʿĀrif Aġā yaʿnī voynuġān çeribaşısıdur
Hem ḥasīb ü hem nesīb ü hem ḥalīm ü hem ġayūr

3. Ehl-i ḥikmetdür kĭ Eflāṭūn'a ṣan olmuṣ mürīd
Dāniṣ[-i] fehm ıssıdur āsān aña müṣkil umūr

4. Ḫānedāndur ced-be-ced gelse bir ednā dil-ṣikest
Ḳaṣr-ı ḳalb-i żaʿfı taʿmīr eyler elbet bī-ḳuṣūr

5. Ṣöyle rūṣen-dil kĭ cānıñ bezl ėder aḥbāb içün

Celb ėder elbet ḳulūb-i ehl-i ḥāli biʾż-żarūr

6. Gün-be-gün iḳbāl [ü] şānın Ḥaḳ anıñ ḳılsun mezīd
Rifʿat-i [illegible][?] heme āvān ėtdikçe mürūr

7. Leyle-i endūhda diller yaturken meh gibi
Ḳıldı bir maḫdūm-ı pāki burc-ı esʿaddan ẓuhūr

8. Bedr-i tābān-veş şeb[-i] ẓulmetde rūyı berḳ urur
Ṣubh-dem ḳıldı mużayyā ṣanasun āfāḳı nūr

9. Vālideyniñ eyledi mesrūr ola ḫayrü'l-ḫalef
ʿÖmr-i sermed ʿilm ü ʿirfān baḫş ėde aña Ġafūr

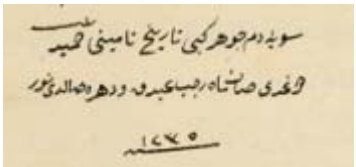
[-25b-]

10. Ḥaḳ erenlerle ṣabāvetden muḳārin eyleyüp
Cāhil ü sū-i ḳarīn emrāẓ u esḳām ola dūr

11. Aḫter[i] saʿd ola iḳbāli kavī baḫt[ı] güşād
Bula devr ėtdikçe rifʿat dem-be-dem şems ü duhūr

12. Söyledüm cevher gibi tārīḫ-i tāmını Ḥamīd
Doġdı şān māh-ı receb [illegible][?]dehre ṣaldı nūr

-1230-

DEF'A[TEN] OşMAN PAZARI AʿYĀNI DERGĀH-I ʿĀLİ ḴAPUCI BAŞILARINDAN ḤASEKİ MEHMED AĠA'NIÑ FERZENDİ İBRAHİM EDHEM BEG'İÑ MEVLİDİNE SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/feʿūlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _]

[-44-]

1. Yine ṣad ḥamd olsun Ḥaḳ teʿālā
Meserret vėrdi güldü rūy-ı dünyā

2. Şeb-i ẓulmetde yaṭurken göñüller
Doġup bir māh-ı nev günden müżayyā

3. Feraḥlar baḫş ėdüp nūru cihāna
Secencel-veş yüzi sāf u mücellā

4. Meh-i evc-i saʿādet nesl-i ṭāhir
Muhammed Muṣṭafá'dur cedd-i aʿlā

5. Saʿādetle dü ʿālemde bula şān
Bula rifʿat anıñla āl-i zehrā

6. ʿAliyyü'l Murṭażá bāġında ol gül
Açıldı gülşen[-i] dehre çĭ-zībā

7. Ḥasan ḥulḳu Rıẓā'nıñ çākeridür
Ḥüseyn-i Kerbelā ferzend Ḥaḳḳā

8. Ola Zeyne'l-ʿibād evlādı içre

Ki ḳadr[-i] ẓāhir ü bāṭında vālā

9. Ezelden sālik-i rāh[-ı] hüdādur
Muḥammed Bāḳır olmuş rehber aña

10. İmām[-ı] Cāʿfer[-i] Ṣādıḳ yolunda
Yeñi bir Cāʿferī oldı hüveydā

11. Ki Ṣādıḳ Kāẓım u Mūsā Rıżā'nıñ
Ola esrārına vāḳıf ser-ā-pā

[-26a-]

12. Taḳiyy ile Naḳiyy ḥaṣ bāġçesinden
Yine bir ġonce ėtdi kevne ihdā

13. İmam[-ı] ʿAskerī'niñ ʿaskerinde
Ziyād oldı [illegible] [?] ber aʿdā

14. Ḳuludır Mehdī-i ṣāḥib zamānıñ
Erenler himmetiñ eyler temennā

15. Muḥib-i ḫānedān u āl-i Ḥaydar
Aña bir ẕāt[-ı] vālid ėtdi Mevlā

16. Ḥasīb ü hem nesīb ü hem civān-merd
Ki ced-ber-ced ol aġā ibni aġā

17. Odur aʿyān-ı ʿOşman Pazarı kim
Ḳapucıbaşı-ı dergāh-ı ʿulyā

18. Muḥammed nāmı Nūri maḥlāṣıdur

Muḥammed nūruna maẓhar o ednā

19. Ḥaḳḳā bu baḥrinüñ ġavvāṣıdur hem
Velī bī-ḥad-i sāḥil ʿumḳ-ı deryā

20. Felāṭūna miṣāldür Risto dāniş
Biḥār[-ı] ḥikmet içre dürr-i yektā

21. Seḫāda Ḥātem[i] ḳul ėtse lāyıḳ
Veġāda Ẕāl-i dehri ṣaymaz aṣlā

22. Urursa ḳuvvet-i dest ile bir kez
Yıḳılur başı üzre ol tüvānā

23. Dayanmaz nīzesine Ḳahramānlar
Keser tīġi ʿadū gün gün dirīġā

24. Hemān maḳṣad beyāndur ẕāt-ı pākiñ
Ne mümkün biñde bir vaṣfını iḫṣā

25. Nice ḫayrü'l-ḫalef evlād-ı ẕīşān
Aña baḫş eyle luṭfundan Ḫudāyā

26. Ola Nuhʿömri miḳdārınca ʿömri
Hem ola Aṣaf'a rifʿatde[96] hemtā

27. Ola gün gibi rūşen ḫānedānı
Güni güninden aʿlā ola şāhā

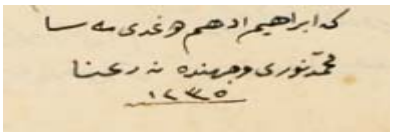
28. Dü mışrāʿla dėdüm tārīḫ-i tāmıñ

[96] Nüshada رفعتّه şeklindedir.

Güher naẓm eyledim yaʿnī Ḥamīdā

29. Ki İbrahim-i Edhem doġdu meh sā
Muḥammed nūru vechinde ne raʿnā

-1235-

[-26b-]

DERGĀH-I ʿĀLĪ ḲAPUCI BAŞILARINDAN İBRAHİM BEG'İÑ MAḤDUMU MEḤMED EMĪN MEVLİDİNE

TĀRĪḪ

[mefʿūlü/ fāʿilātün/fāʿilātün/ fāʿilün]

[_ _ • / _ • _ _ / _ • _ _/ _ • _]

[-45-]

1. Ḳapucıbaşı İbrahim Beg ol pāk-i dīn
Yaʿnī odur ṣādıḳ-ı devlet ü dīn[-i] mübīn

2. Ḥaḳ bu kĭ her vechden fāiḳ-i aḳrāndur
Şübhesiz ol oldı tevfīḳ-i Ḫudā'ya ḳarīn

3. Pertev-i ḫurşīd-i iḳbāli ṭutup ʿālemi
Şöhret ü şānı ile doldı semā vü zemīn

4. Ḥaḳ aña baḫş ėtdi bir gül gibi ferzend-i ḫūb
Ṭalʿat-ı ḫurşīd-i Eflāk daḫi meh-cebīn

5. Ġonce-i bāġı güşād eyledi pertev vech [?]

Gülşen-i dehrüñ güli olmadı ter hemçünīn

6. Gelmede ez şeş cihet nuḳre-i şevḳ ü ṭarāb
Şād [ü] feraḥla hemān doldı yesār u yemīn

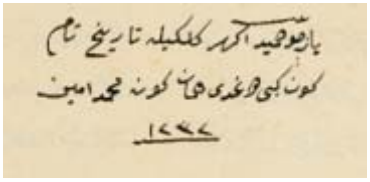
7. Ḥaḳ vėre ʿömr[-i] ebed rifʿat [ü] şān menzīlet
Dā'im ola pür-feraḥ olmaya bir dem ḫazīn

8. Ol ola ḫayrü'l-ḫalef bir nice emşāl ile
Daḫi anıñ vālideyni olalar kām-bīn

9. Ṭāliʿini sāʿd ėdüp baḫtını eyle güşād
Maḳdem-i pāk ü mübārek ḳıl anıñ yā Muʿīn

10. Yaz çü Ḥamīdā güher-i kilkile tārīḫ-i tām
Gün gibi doġdı hemān kevne Mehmed Emīn

-1232-

ḪʿĀCEGĀN-I DĪVĀN-I HÜMĀYŪNDAN ES-SEYYİD EL-ḤĀC AḤMED ḤAMĪD EFENDİ YAʿNĪ MEZKŪR ṢĀḤİB-İ DĪVĀN KENDİ EVVEL FERZENDİNE SÖYLEMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-46-]

1. Ṣad şükür kūy-ı feraḥdan esüben bād-ı ṣabā
Sildi mir’āt-i diliñ jengin[i] pür oldı cilā

2. Yaʿni ẓulmet-kede-i ġamda idük biz nice dem
Doġdı çün māh-ı münevver felege vėrdi żiyā

3. Gülşen ü bāġ-ı ʿademden yine bir ġonce-i ter
Dest-i ḳudret ḳoparup cündile ḳıldı ihdā

[-27a-]

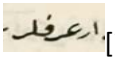
4. Rūz-ı ḳāsım kĭ güzār ėtdi şemānīn hefte
Erbaʿīn irmiş idi sebʿa şelāşe çü dilā

5. Şehr-i zilḳāʿde-i ḫayr olmuş idi tisʿa ʿaşer
Pençşenbih gėcesi sāʿat iki dehre

6. Dürr-i yektā idi kim çıḳdı ṣadef ḳaʿrından
Ki aña olmadı gevherler içinde hemtā

7. Nūr-ı ʿaynim püserim geldi vėrüp dehre şeref
Ḥaḳḳ’a ṣad şükr ü sipās ü dü hezār ḥamd ü şenā

8. Vech-i pākinde ne ḫūb nūr-ı nebī sırr-ı ʿAlī
Bu ʿayān oldı kĭ ecdād imiş Āl-i ʿAbā

9. Cemʿ olup bülbül-i gülzār ʿarefler [?] bezme
Dėdiler bir beçemiz geldi cihāna gūyā

10. Zümre-i ʿārif-i ekmel heme tebşīre gelüp
Dėdi bi’l-cümle kĭ lā-şübhe bu ez nūr-ı Ḫudā

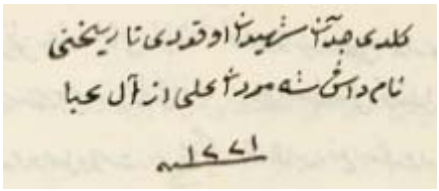
11. Bu şebābet ʿamelī olma degil māderẕād
Ola maḳbūl erenler şehi şāh-ı şühedā

12. Ān kĭ şāhān-ı düvāzdeh seni bāb ėtsünler
Pes ebī-veş ola ol sālik-i rāh-ı nücebā

13. Bu duʿā kāfī Ḥamīdā ola ʿömri efzūn
Ṭıfl kĭ ʿind-i erenlerde bula cāh-ı ʿalā

14. Geldi ceddān u şehīdān oḳudı tārīḫini
Nāmdaş-ı şeh-i merdān ʿAli ez-Āl-i ʿAbā

-1221-

İkinci oġlı Ḥüseyin için söyledigi

TĀRĪḪ

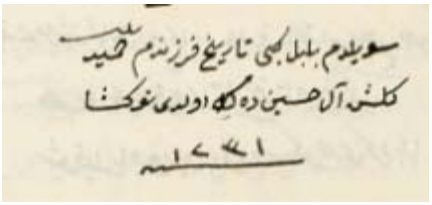
[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-47-]

1. Söyledüm bülbül gibi tārīḫ-i ferzendim Ḥamīd
Gülşen-i āl-i Ḥüseynde bir gül oldı nev-güşā

-1231-

[-27b-]

RÜŞDĪ PAŞA DAİRESİNDEN KÜRD BABA VEFĀTINA SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-48-]

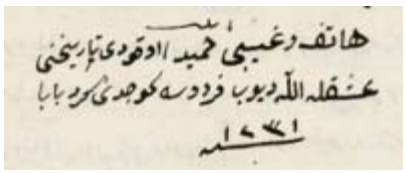
1. Bir Süleymān var idi mülk-i ḥakīkatde şehā
Dīv-i [?] ü nefsi ile ėtdi ʿālemde ġazā

2. Kişver-i faḳr ü fenāda şāh-ı ʿālişān idi
Ḳutb-ı Aʿẓām ġavş-i Ekrem ʿārif-i sırr-ı Ḫudā

3. İrciʿ-i emri ėrüp şem ėtdi būy-ı vuṣlatı
Rūḥ-i pāki dāḫil oldı ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a bī-riyā

4. Hātif-i ġaybī Ḥamīdā oḳudı tārīḫini
ʿAşḳla Allah diyüp firdevse göçdi Kürd Babā

-1231-

DEFN-İ VEFAT-I KÜRD BABA DER-SENG-İ MERḲADEŞ NİVİŞTE

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-49-]

1. Milket-i ve'l faḳri faḫrīniñ Süleymānı
Dehr-i fānīden geçüp buldı ḥayātında bekā

2. Tā ezel ḫumḫānesinden cām-ı ʿaşḳ içmiş idi
İrciʿ-i cāmıñ daḫi şevḳile içti bī-riyā

3. Naḳş olmadı vaṣl-ı dostaʿ [illegible] [?] müdām
Ten ḥicābın defʿ ėdince buldı firḳatden rehā

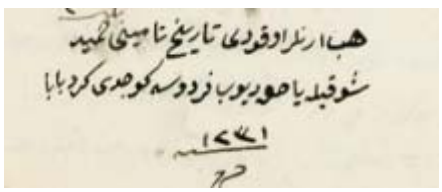
4. Ol ḥaḳāyıḳ gülşeninde bülbül[-i] gūyā idi
Güşe güşe bāġ-ı vaḥdetde ḳılup zār ü nevā

5. Nefy [ü] iṣbātıyla sırr-ı Ḥaḳḳ'a maẓhardı o ẕāt
Olmuş idi şübhesiz rūḥu Resūl'e āşinā

6. Pīr-i erkān-ı ṭarīḳat mürşīd-i kāmil idi
ʿĀrif-i billâh idi hem rehberi rāh-ı hüdā

7. Hep erenler oḳudı tārīḫ-i tāmını Ḥamīd
Şevḳile yā Ḥaḳ diyüp firdevse göçdi Kürd Babā

-1231-

[-28a-]

MAḤRÛSA-İ ŞUMNI'DA CEZĀYİRLİ MERḤUM ḤASAN PAŞA TEKYESİ'NİÑ POST-NİŞĪNİ ʿALĪ BABA VEFĀTINA SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-50-]

1. Şeyh ʿAlī Bābā-yı ẕāt-ı ʿārif-i sırr-ı Ḫudā
Āşinā-yı sırr-ı rūḥ-ı pāk-i ẕāt-ı Muṣṭafá

2. Ḫāneḳāh-ı fānīden ḥaẓ ėtmiş idi ez ezel
Tekye-i mülk-i beḳāyı seyr ėdüp buldı ṣafā

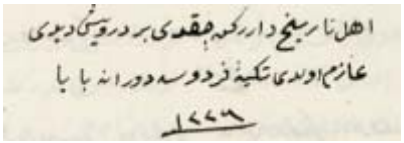
3. Ḳaldı firḳatde ehibbā vü ḳamu sālikler
Çağıruşurlar cümlesi feryād ile vāh ḥasretā

4. Post-nişīn ü tekye-i Ġāzī Ḥasan Pāşā idi
ʿAşḳile māh-ı ṣafer ḳıldı sefer buldı beḳā

5. Defʿ ėdüp ḥubb-ı sivāyı levḥ-i ḫāṭırdan Ḥamīd
Gerçī ol Şeyhü'r-Rifʿāī idi bī-reyb ü riyā

6. Ehl-i tārīḫi varırken دار رکبه [?] çıḳdı bir dervīş dėdi
ʿĀzim oldı tekye-i firdevse devrāne Bābā

-1224-

CUMʿA AʿYĀNI ḤACI ʿALİ AĠĀ MAḤDUMU MURAD BEG'İN VEFĀTINA SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

-51-

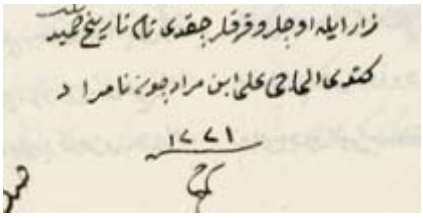
1. Ey felek ġaddār imişsin ėtmedin maḳṣūm dād
Ol beççe çün semt-i ʿuḳbāya güşād ėtdi ḳanād

2. Nev-şüküfte ġonce-i raʿnā iken oldı şikest
Dökdi berg-i ʿömrini semt-i ḫazāndan esti bād

3. Gözleründen ḳanlu yaşlar dökdi seḫāb firār ėdüp
Āh ėdüp gür gür ėder raʿd-ı semā ḳıldıḳça yād

4. Zār ile üçler ü ḳırḳlar çıḳdı tām tārīḫ Ḥamīd
Gitdi El-Ḥācı ʿAli ibnü Murād çün nā-murād

-1221-

TĀRĪḪ-İ ḤĀCI ALİ AĠĀ DER-ḲONAĠ-I BELDE-İ CUMʿA-İ ʿATĪḳ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

-52-[97]

1. Nāgehān Ḥācı ʿAli Aġā ser-i bevvābiyān
Nāy-ı neng ü nām[u] şıytı pür-zemīn ü āsumān

2. Nām [u] şānı ʿālemi ṭutdu be-tedbīrān meded
Rūmili'nde ol eben ʿan ced ḳadīmī ḫānedān

3. Nādirü'l emṣāl berdār ėtdi nev-bünyād dilā
Aldı işbu ḫāne resmin ẓannım ez-ḳasr-ı cinān

4. Nān[-ı] ḫᵛānın beẕl-i mihmān ėtmege kaṣd eyleyüp
Böyle bī-mānend cāya bānidür ol ʿālişān

5. Lā-şek[98] Eski Cumʿa Nev Cumʿa olalı kān-ı seḫā
Aḥsenü'l-aḫlāḳ böyle görmedi bir kāmrān[99]

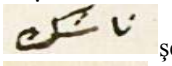
6. Nā-revā re'yini Ristālis'e tev'em eylesem
Meyle sīmi [?] yek ʿayār yazmaz şehā ehl-i lisān

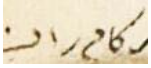
7. Nās iṭʿām-ı ṭaʿām ile ṣafā kesb eyleyüp
Böyle geçti ser-te-ser ʿömri nice demler ʿayān

8. Nā'īb ü Ḫātem odur nām-ı kerīm ibnü kerīm
Mīr-i ʿālem dehri ṭutdı luṭf-ı iḥsānı revān

---

[97] Şiirin sonunda müstensih Esad Bey şöyle bir not düşmüştür:
Bāiş-i taḥrīr
İşbu tārīḫ-i muḳaddem dāire idi ṣoñradan böyle taḥrīr olundu.

[98] Nüshada şeklindedir.

[99] Nüshada şeklindedir.

9. Nāvek-i ḳavs-i ḳażādan ol ola yā Rab maṣūn
Nev ṣafālar kesb ėde dāreynde nice vaḳt u ān

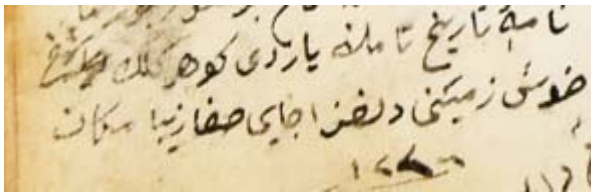
10. Nā'il oldım bu müferriḥ ḫāne medḥinde bugün
Nevke [?] māl beẕl eyledim Şāhin Giray'la hem-zebān

11. Nābī vü Nefʿī bu cāya gelse görse ṣanʿatum
Meṭḥ-i bī-endāzeyi nev-ẕevḳ ėderler bī-gümān

12. Nām vėrdiñ ʿāleme böyle ṣanāyiʿle Ḥamīd
Dėmesünler naẓmına tev'em bulunur bu zamān

13. Nāme-i tārīḫ-i tāmın yazdı gevher kilk-i şūḫ
Ḫoş zemīni dil-fezā cāy-ı ṣafā zībā mekān

-1224-

[-28b-]

ZİŞTOVİLİ EMİN AĠA'NUÑ MAḤDŪMI VEFATINA SÖYLENMİŞDÜR

TĀRĪḪ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-53-]

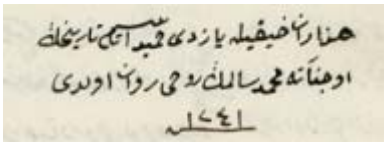
1. Yine bir ġonce-i zībā ṣolup vaḳt-i ḫazān oldı
Cihān bāġıñ ḳoyup revnaḳda hem bāġ-ı cinān oldı

2. Emin Aġa'nuñ olmuş kĭ nihāl-i ʿömrinüñ yādı
Düşüp ḫāke bu ġamla vālideyni pür-fiġān oldı

3. Oḳurken gülşen-i mektebde bülbül gibi ol maḳsūm
Ecel uçurdı bāġ-ı cennet aña āşiyān oldı

4. Hezārān ḫayfile yazdı Ḥamīdā tām tārīḫiñ
O cennāta Muḥammed sālimin rūḥı revān oldı

-1241-

DER-VAṢF-I TEKYE-İ MURĀD RE'ĪS FĪ BELDE-İ DERVİŞ[?]

TĀRĪḪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-54-]

1. Bu sene Ḥacc-ı şerīfe ʿazm ėdüp baḫren dilā
Dāḫil oldıḳ tekye-i Bābā Murād'a ʿārifā

2. Tā leb[-i] deryāda ġāyet ḫoş zemīn ü pür-feraḥ
Bāġ-ı firdevsden nişān vėrür ʿaceb bir tuḥfe cā

3. Çend eyyām mekş ėdüp leyl ü nehār aḥbāb ile
Gūyiyā bāġ-ı cinānda eyledik kesb[-i] ṣafā

4. Görmemişdür böyle kimse devr-i Ādemden berü
Bir müferriḥ ḫāneḳāh-ı pür-müzeyyen dil-güşā

5. Būy-ı cānān irgürür her dem meşām-ı ʿāşıḳa
Dört ṭarafdan rūz u şeb eksik degil bād-ı ṣabā

6. Bir murādın varsa gel Bābā Murād'a ḳıl niyāz
İste Mevlā'dan ne ise olur ol elbet revā

7. Post-nişīni bir mübārek ẕāt-ı pāk u muḥterem
Nesl-i sādāt-ı kirām ḫulḳı *Ḥasen* Ṭakī Rıẕā

8. Cebhe-i pākinde enver rūz u şeb hem berḳ urur
Bu ʿayān kim ḫāṣ evlād-ı Ḥüseyn-i Kerbelā

9. ʿĀrif-i sır-ı ʿulūm-[ı] ẓāhir ü bāṭındur ol
Zü'l cenāḥeyn ṭayr ėder ʿanḳā-yı ḳāf-ı evliyā

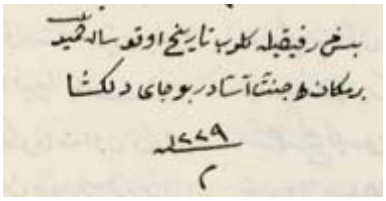
[-29a-]

10. Şeyḫ el Ḥācī Süleymān nām-ı pākī kim odur
Bir ġarīb dost her gelen mihmāna eyler merḥabā

11. Cānına minnet kĭ cānıñ beẕl-i mihmān eyleye
Ḥaḳ Teʿālá böyle bir ḫulḳı naṣīb ėtmiş añā

12. Vāṣılında mürşīd-i kāmil o ẕāt-ı muḥterem
Men ʿaref sırrına vāḳıf ʿārif-i sırr-ı Ḫudā

13. Beş refīḳile gelüp tārīḫ oḳu sāle Ḥamīd
Bir mekān-ı cennet-āsādur bu cāy-ı dil-güşā

DER-BAHĀRİYYE-İ TĀRĪḪ

[Müstefʿilün/müstefʿilün]

[_ _ · _ / _ _ · _]

[-55-]

1. Ey dil çıḳ istiḳbāle sen
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen
Bek eyle imdi ḳalasın[?]
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

2. Ḳullarının ḥālin ṣorar
Ol şāh-ı Cemşīd vaḳar
Sebz esbine olmuş süvār
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

3. Güller güler der gülsitān
Eyler hezār āh u fiġān
Dil ḫˇāb-ı ġafletden uyān
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

4. Sākī bize ṣun durma mey
Çāġıra hāhū ile hey
Muṭrib çala def ile ney
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

5. Ṭāvus ṣıfād ṣad rengile

Ālud olur gülşen hele
Nice nice āhengile
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

6. Ṭūṭī maʿan egninde şem
Oldı cihān bāġ-ı irem
[-29b-]
ʿĀşıḳların hem çeşmi nem
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

7. Dilli dilince hep ṭuyūr
Eyler naġamlar pür-sürūr
Ėtdi şitā rūzu mürūr
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

8. Ey ʿārifān sırrın bilen
Nūş eyle mül sākī ilen
Dünyā vü māfihā yalan
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

9. Şāh-ı şükūfat ol nigar
Saṭranc-ı gīsūsun ṭarar
Şāḫın sürüp ferzin arar
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

10. Ṭūġ-ı şāh imiş aña vezīr
Sāir şükūfāt emīr
Aḳ zambaḳ ol aḳ zāde pīr
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

11. Zanbāġ-ı gök cellād mişāl
Tīġıñ çeküp eyler cidāl

Hem lāle olmuş āl āl
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

12. Sünbül dağılmış gīsū-veş
Çekdüm güşā bāşed u-veş[?]
ʿİbret al ey dil būy-ı ziʾş[?]
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

13. Eġmiş menefşe boynını
Gözler bu çarḫın oynını
Ėrdi şükür bir dīn ṣonı
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

14. Ġonce Baba şeyhi kebir
Esrār-ı vaḥdetden ḫabīr
Derd-i felekden oldı pīr
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

15. Cümle şüküfāt hākezā
İn şevḳile bāşed güşā
Reft ġam feraḥ ėtdüm biyā
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

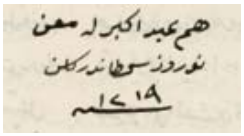
[-30a-]

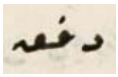
16. Deste alup levḥ ü ḳalem
Şāirce daʿvā eylerim
Aḥmed Ḥamīd bir kemterim
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

17. Üçler çıḳıp ḳıldı süḫan
Dü mıṣrāʿ vü tārīḫ iken

Hem ʿīd-ı ekberle maʿan[100]
Nevrūz-ı sulṭāndur gelen

-1219-

DEFʿA **[?]-İ BAHĀRİYYE DER-TĀRĪḪ-İ NEVRŪZİYYE**

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/ feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-56-]

1. Ṣad şükür Ḫudā ėrdi bu dem nevrūz-ı sulṭān
Bī-çāre idi dehr-i kühen buldu yeñi cān

2. Pes rūy-ı zemīne düşüp naṭʿ-ı zümürrüd
Dünyā seni cennāta şibh eyledi Yezdān

3. Gülşende hezār verd-i zebān eyleyüp oḳur
Gülzārda mey-nūşuna ḥāẓır olun iḫvān

4. Ol şāh-ı şükūfāt ise sebz esbe süvārī
Etbāʿ-ı kemīnden gelür ezhār-ı firāvān

5. Zanbaḳ daḫi tīġını çeküp eylemiş ʿirfān
Çün emr-i şehinşāhın[a] ol muntaẓır el'ān

6. Zerrīn ḳadeḥiyle dem-i münker içerim dėr
Şāhıñ duruban ḳarşusuna gözler o fettān

[100] Nüshada şeklindedir.

7. Sāz altına çekmiş serini ġonce baba kim
Maṭlūb yoḳ ez pes kim āde-i devrān

8. Çekdüm yüzüni zerd ėdüp ez ʿaşḳ-ı ilāhī
İḥrāḳ ėderek sīnesiñ ʿaşḳ dėrdiyle nālān

9. Dünyāya baḳup kimseye yoḳ mihr ü vefāsı
Bu dėrdile şebbū ile sünbül de perīşān

10. Devr-i felegi seyr ėder ʿāḳılca menefşe
ʿİbret naẓarıyla baḳıyor egri zenaḫdān

11. Ḥayretde kimi kimisi ḫandān kimi pür-ʿaşḳ
Bu ḥikmet[-i] Yezdān'da ḳalup vālih ü ḥayrān

12. Murġāna daḫī iẕn-i ḥaẕer oldı serāpā
Hep dilli dilince ėdeler tesbīḥ-i Sübḥān

[-30b-]

13. Ḫūbān ile bezm ehli ṣafā-yı mey ėderler
Rindān-ı meyāşāmile pür-baġçe-i būstān

14. Aḥbāb ile ẕevḳ ėtmek içün gülşene gitdik
Dėdik olalım sırr-ı ilāhīye nigehbān

15. Seyr eyledigim demde feraḥ bulmadum aṣlā
Feryād ėdüp aġlar idi eṭfāl-i gülistān

16. Aḳdemki gibi neş'esi yoḳ bülbül[-i] zārın
Çeşmiñ nem ėdüp aġlar idi ġonce-i ḫandān

17. Her birisi bir küncde maġmūm otururlar
Eyyām-ı furṣadın nola yā Rab buna seyrān

18. Eṭfāl-i çemende bunı ḳıldıḳda tese'ül
Her birisi aġlaştı ḳılup zār ile efġān

19. Gül ġonce dehānını güşād eyledi dėdi
Ey bī-ḫıred ey ṣūret-i insānda ne ḥayvān

20. Görmez misün ėrişdi bu dem māh-ı muḥarrem
Bu mehde durur vāḳıʿa-i şāh-ı şehīdān

21. Anlar idi ol server-i kevneyn iki çeşmi
Ḫurşīd idi birisi birisi meh-i tābān

22. Laʿnet o Yezīd cānına aʿvānına lāʿnet
Ėtdi cigeriñ āl-i ʿabānın nice büryān

23. Ceyşine vü enṣārına ecdādına laʿnet
Mātem-gede ḳıldı felegi bize o ṭuġyān

24. Fi'l-cümle nebatāt-ı şecer hem ḥacer aġlar
Ne ṭaġdaki [ne] yerdeki eşyā heme giryān

25. Bu derd içün āh eylemeyen ḫāricī ḳavmin
Maḥşerde mi yā Rabbi ola mesken[i] nīrān

26. Şol kes kĭ şehīd-i ḫūn içün aḳmadı eşki
Anda ne ḫıred var ne din var ne ḫōd īmān

27. Ah ṣaḥn-ı belāda sel olup aḳdı o demler
Cānını o şāh rāh-ı Ḥaḳ'a eyledi ḳurbān

28. Etbāʿına aʿvānına Ḥaḳ eyleye raḥmet
Ruḥ[-ı] şeh-i ʿĀli'ye selām ola hezārān

29. Erbāb-ı dile bundan ʿaẓīm derd ola mı ki
Ḳābil degil ėtsünler eṭıbbā aña dermān

30. Maḥşerde girībānını Ḥaydar ṭutar elbet
Şol kāfir-i bī-din bāşına teng ola meydān

31. Ḥaşmetle urur nagra[y]ı ol demde o fettān
Netdin beççelerini diye ol der-ʿaḳab Arṣlan

[-31a-]

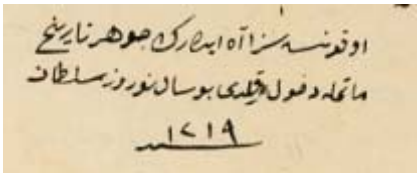
32. Evlād-ı muḥibbī meger ol dem ala dādın
Yā Rab bize göster o ḫoş demleri āsān

33. Ey dehrde bu derd ile me'lūf olan ʿuşşāḳ
Ey cām-ı ezel nūşuñ ėden zümre-i mestān

34. Maʿzur ṭutun güft-i kelām oldı muṭavvel
Mātem demidür ḳılma naẓar zāire noḳṣān

35. Ez-cümle ʿatīḳ Cumʿa'daki zümre-i ʿirfān
Taḳṣīr-i Ḥamīdī'ye naẓar eylemeñ ey cān

36. Oḳunsa sezā ah ėderek cevher-i tārīḫ
Mātemle duḫūl ḳıldı bu sāl nevrūz-ı sulṭān

TĀRĪḪ-İ SULṬAN SELĪM

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

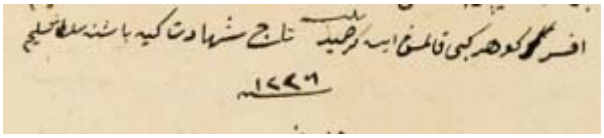
[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-57-]

1. Cām-ı şehādet içüp sāḳī-i devrāndan
Riḥlet-i dār-ı beḳā ḳıldı o şāh-ı kerīm

2. Efser-i gevher gibi ḳalmış ise ger Ḥamīd
Tāc-ı şehādet giye bāşına Sulṭan Selīm

-1226-

TĀRĪḪ

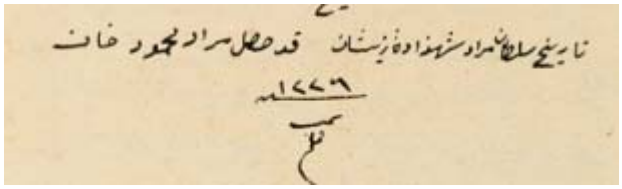
[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün][[?]]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-58-]

1. Tārīḫ-i Sulṭan Murād Şehzāde-i ẕīşān
Ḳad ḥaṣṣala Murād Maḥmūd Ḫān

-1226-

TĀRĪḪĀT-I TĀM ŞOD

BER VECH-İ BĀLĀ TAḤRĪR ŞOD

TĀRĪḪ

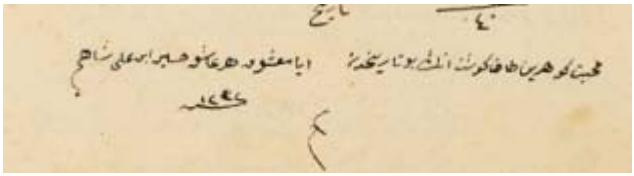
[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-59-]

1. Muḥabbet gevherin ṭāḳ gūşuna anıñ bu tārīḫden
Eyā maʿşūḳ her ʿāşıḳ Ḥüseyn ibnü ʿAli şāhım

-1232-

[31b]

BAHĀRİYYE-İ MUḤAMMES

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ . _ _/ _ . _ _/ _ . _ _/ _ . _]

[-60-]

1. ʿAzm ėdüp geldi bu sāl içre yine evvel bahār
Açılur seyr-i gülistāne gül-āsā her nigār
Zeyn olup ezhār ile gülşen ṣabāya intiẓār

Der-zebān-ı ḥāl ile gülşen içre her nesne kĭ vār
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

2. Gülsitān seyrine ʿazm et ḫūb temāşādur bugün
Bāġ ile bāġçe mişāli dār-ı me'vādur bugün
Hem bisāṭ ü ʿişret ehline müheyyādur bugün
Gül dolu cāmın ṭutup destinde gūyādur bugün
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

3. ʿĀlemi seyr ėtmeye nergis güşād ėtmiş gözin
Sürmeye bāşın eger serv-i gülistāna yüzin
Lale sünbül çaġıruşūr ėdüp perīşān kendüzin
Nūş-ı cām eyleseler mir'at-i ḳalbiniñ tozun
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

4. Cāme-i ʿīdini ezḥāra Ḫudā giydürdi pāk
Nevḥayāt ėrişdi kevne ėrmiş iken iḥtilāk
Şāh-ı ezhār taḫtına bindi heme çīnin sikāk
Bülbül[-i] şeydā çeker pīşinde āh-ı sūznāk
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

5. Her seḥer tertībine eṭfāl-i bāġa encümen
Ey ṣabā sürʿat ėdersin ṣaġ esen ol ṣaġ esen
Raḳṣ ururlar nāme-i bülbülde serv-i semen
Zümre-i murġān aġız bir eyleyüp eyler süḥan
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

6. ʿAşḳ ile baġrı ḳara sürḫ-i ser olmuş lāleler
Çeşm-i dėrdi ḥubb-ı āl içün nem eyler jāleler
Ser be zānū eyleyüp ḳılar menefşe nāleler
Der kĭ ʿirfān bu felekden dādı ālī ālalar
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

[-32a-]

7. Bezm-i sulṭānī ḳurup muṭribler ėtsünler naġam
Sāḳi mey ṣunduḳça dilde ḳalmasun gerd-i elem
Raḳṣa girsün dest-i ṣāʿir üzre hem ṣūḫ-ı ḳalem
Cemʿ olup ẕevḳe ėrelim dem bu demdür dem bu dem
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

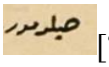
8. Gel Ḥamīd āḫū gibi her deste pā-māl ol yürü
Zīr-i pā-yı ʿārifān ol ṣāḥib-i ḥāl ol yürü
Mey gibi ol ṣaf dilsin ṭabʿ-ı meyyāl ol yürü
Gir tecerrüd rāhına dervīş-veş ʿabdāl ol yürü
Fevt-i fırṣāt eyleme ḫoş ḫoş eserken rūzigār

ṢAḤBĀ-NĀME-İ MUḤAMMES

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-61-]

1. [?]teşnedür dil sāḳiyā doldur meyi
Gel kerem ḳıl nāz ėdüp vėrme eẕā doldur meyi
Nice demdür bize gelmezsüñ şehā doldur meyi
Ḥasretiñ ḫūn ėtdi baġrum dilberā doldur meyi
Bu dili perverde baḫş ėtsün ṣafā doldur meyi

2. Ėrdi eyyām-ı bahār açıldı güller ser-te-ser
ʿAndelībler naʿt oḳur bir naḫl-i gül vaḳt-i seḥer
Cümle ezhār açılup dehri nev ābād ėtdiler
Ḳalb-i ʿāşıḳ ġamla durmaḳ nā-sezā doldur meyi
Gül gibi mīnā femin eyle güşād doldur meyi

3. Nice bir ālāyiş[-i] dünyā bu ġamlar nice bir
Zehr içirsün kāse kāse bize semler nice bir
Zaḫm[-ı] ḳalb nā-sezālar ėde emler nice bir
Gel ṭabībim dėrdime eyle devā doldur meyi
Cismimiz oldı fenā ender fenā doldur meyi

4. Bir ṭarafdan ṭʿan-ı düşmen bir ṭarafdan ʿaşḳ-ı yār
Bir ṭaraf ferdā ġamı endīşe-i kesb ile kār
Pādeden ġayrıya billâh çāre yoḳdur ey nigār
Cümlesini eyledim imdi fedā doldur meyi
ʿĀşıḳ ferdāda var vʿad[-i] liḳā doldur meyi

[-32b-]

5. Şöyle nūş ėdem melīkim bilmeyem dünyā nedür
İki ʿālemden geçüp fehm eyleyem Mevlā nedür
Rāḥatı ḳılan dehrde dā'imā mestānedür
Durma imdi nūş ėdem ṣubḥ u mesā doldur meyi
Rāz-ı ʿaşḳa olmaḳ içün āşinā doldur meyi

6. Her ḳadeḥ bāşına şād ėt bendeni ey gülʿizār
Geh lebinden geh ruḫundan baḫş ėdüp būse-kinār
İkiñiz hemşīredür bintü'l ʿineble sen nigār
Seyre mestāne ḳılam ben de duʿā doldur meyi
Rāżı olsun Ḥaḳ Teālā *an-kümā*[101] doldur meyi

7. Ḳor yėsün ẕāhid-i ḥaram fehm ėtmiş bu leẕẕeti
ʿĀşıḳ-ı taḥḳīḳ olanlar anda buldı ḥürmeti
Tā ezel bīmār-ı sevdā anda buldı ṣıḥḥati
Nāṣıḥıñ beyhūdedür güfti merā [redacted] doldur meyi

[101] Devellioğlu (2005); An-kümā : (a.zf.) İkinizden s.34.

Beldemiz peymāne-veş doldı riyā doldur meyi

8. Doldur ey şūḫum kĭ içem ḫūmları hep boş ėdem
Naʿra-i mestānem ile ʿālemi serḫoş ėdem
Ey Ḥamīd gör iş bu zuʿmile anı ben nūş ėdem
Çü dem-i aʿdā'-i āl[-i] Muṣṭafá doldur meyi
Hemçü ān ḫūn-ı ʿadūy-ı Murṭaẕā doldur meyi

MUHAMMES DER-SĀʿDĀBĀD

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-62-]

1. Meskeni terk ėtdi dil ġurbetde mesken baġladı
Nār-ı firḳat tā cigergāh-ı derūnum daġladı
Cismimin bāġı eridi ṣaḥn-ı bāġı yaġladı
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı

2. Bir żiyāfet oldı Saʿdābād'da vaḳt[-i] bahār
Cemʿ olup cümle aña pür-ẕevḳ ėdüp leyl ü nehār
Ġamla gitdi hemle geldi bir perīşān rūzigār
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı

[-33a-]

3. Bi'n-nefis teşrīf buyurdı Ḥażret-i Maḥmud Ḥan
ʿĀleme iḥsān-ı bī-ḥad ḳıldı ol şāh-ı şehān
Oldı pes yümn[-i] ḳudūmüyle o yer bāġ-ı cinān
Bu sürūrı seyride el geldi benden agladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çagladı

4. Ġulġūle ṣaldı cihāna sāz [u] söz[-i] muṭribān
Nüh felekler raḳṣa girdi şevḳ ü şādīden hemān
Ḫalḳ-ı ʿālem bunca ẕevḳ ėtdi ḳuluñ ḳıldı fiġān
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı

5. Nā'il[-i] elṭāf olup cümle ṣıġār ile kibār
Bāġ-ı cennet-veş o vasīʿ yer olup başıma dār
Her giyāh-ı Saʿdābad oldı bu çeşmime ḫār
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı

6. Bu Ḥamīd bir çākerindür ġamdan āzād ėt begim
Ḫüznile vīrān olan ḳalbini ābād ėt begim
Ḫanümānına mülāḳat eyleyüp şād ėt begim
Bu sürūrı seyride el geldi benden aġladı
Çaġlayanlardan ziyāde eşk-i çeşmim çaġladı

[**-33b-**]

BĀʿDEMĀ TAḪMİSĀT BER VECH-İ ĀTĪ TAHRĪR Ü TERḲĪM ḲILINDI

MEDH-İ RESŪL-İ CEMĀLĪ ṬAHMĪS

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-63-]

1. Cemāl[-i] nūr-ı ẕātın görmek ėtti arzū Mevlā
Yed-i ḳudretle bir āyīne-i rūşen ḳılup inşā
Yüzünden görüne tā cümle mevcūdat ser-tā-pā
Muḥammed nūr-ı ẕāt[ı] tā ezelden Ḥaḳ ėdüp peydā

O bir şems[-i] maʿānidür kĭ ẕerrātı bütün eşyā

2. Mürüvvet maʿdeninden ḫalḳ olunmuş ḫātemin aṣlı
Yüzü ṣuyundan oldı āb [u] ḫāk-i Ādem'in aṣlı
O bī-ẓıll u ẓalīl nūrundan elḥaḳ sāyemiñ aṣlı
Ḥaḳīḳatde odur bu on sekiz biñ ʿālemin aṣlı
Vücūdu oldugiçün oldı cümle esfel ü aʿlā

3. Sezā re's ü şeh-i rüsle muraṣṣāʿ tācdur elbette[102]
ʿUlüvvü'l-mertebeyle ṣāḥib[-i] miʿrācdur elbette
Yüzü ayine-yi ʿālem nümā vehhācdur elbette
Ne kim vār evvel ü āḫir aña muḥtācdur elbette
Ānıñ nūrundan olup hep gerek ṣūret gerek maʿná

4. Çıḳup eflākı seyr ėtdi o māh-ı ʿālem ārā kim
Maḳām-ı ḳābe ḳavseyne ėrişdi ol ḳaşı yā kim
Żiyā-baḫş oldı kevneyne yüzü mihr ü müẕeyyā kim
Cemāliyle ānıñ Ḥaḳ kĭ şöyle duyulmuş tā kim
Ānıñ ʿindinde lā-şeydür gerek dünyā gerek ʿukbā

5. Ṣaçı ve'l-leyli yüzü āyeti ve'ş-şemsdür ey cān
Heme şānında menzil çār kitāb u āyet[-i] Ḳur'ān
Ḥamīdā ḥatt[-ı] ḥüsnünde ins ü cin sergerdān
Ne mümkündir anıñ ecmel-i vaṣfıñ eylemek insān
Cemālī çünkĭ vaṣṣāfı anıñ olmuştur ol Mevlā

Maẕmununca

كلم اناس على قدر عقو لهم[103]

---

[102] Nüshada şeklindedir.
[103] "Kellimünnāse ʿala ḳadri ʿuḳūlihim" [Herkese anladıgı dilden konuşun].

[-34a-]

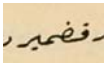
ĠAZEL-İ FEVZĪ PAŞA[YI] TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-64-]

1. Ḫāme-i ḳudret yazup nāmım dem[-i] taḥrīrde
Hikmeti ẕātını dānende dėmiş taʿbīrde

Bu muṭavvel baḫşi gör kim var mıdur ḳażmīrde
Nuṭḳ-ı pākim āyinedür ṣafḥa-i tefsīrde
Ders ėdinmişler ulü'l-ebṣār anı tenvīrde

2. Hikmetimden baḫş ėdersiñ dü cihāndan aḳdemim
On sekiz biñ ʿālemi cemʿ eyleyüp bir ʿālemim
Baḥr-i hikmetde ṣadefdür dil velī ben ādemim
Kenz-i maḫfi-i ḥaḳīḳatde ṭılısm[-ı] āʿẓamım
Dürr-i deryāyı maʿārif dā'imā tekşīrde

3. Bu rehe rehberle Bismillâh dėyüp ḳıldum sefer
ʿAlleme'l esmā[104] rumuzun fehm ėdüp aldum ḫaber
Fem-be-fem degdi bize Ḫaydar'dan ol ʿĀlī güher
Noḳṭa-i bā sırrım[ı] *sebʿül- meşānī*[105] şerḥ ėder
Ẕātımı ẕātımla buldum varlıġım tedvīrde

4. Çün dıraḫt-ı feyż-i ʿirfān pīşine başdum ḳadem
İḳtibās-ı feyż ėtdikçe bu dīdem dem-be-dem

---

[104]Yazır (2006) "Ve Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra o alemleri meleklere gösterip: ' Haydin iddanızda doğru iseniz, bana şunları isimleriyle haber verin' buyurdu." s. 42. Bakara Suresi 31. ayet.
[105] Uludag (1999): "sebʿul mesānī maddesi: Fatiha sūresi. Ayn ve ilim mertebelerindeki yedi çeşit zuhuru ėtibariyle Hakkın zatı" s.454.

Mihr-i z̲āta lāḥıḳ oldı z̲erre-veş cismim nėdem
Güş ėdüp ṭūr-ı tecellīden *enallāhī*[106] bu dem
ʿAḳl-ı küllīden geçüp mir'at-i ʿālem-gīrde

5. Çün baña mīʿrāc-ı vaḥdet evvelā olmuş ḳader
Udnu minnī[107] sırrı ėrdi güş hūşuma meger
ʿArş-ı kürsīden Ḥamīdā eyledim vāfir güzer
Ṭāir-i ḳudsī-demim lāhūta açtım bāl [ü] per
Fevziyā rūḥ u muḳaddes lāne-i tesrīrde

GAZEL-İ HÜDĀĪ'Yİ TAHMİS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-65-]

1. Şūʿle-dār oldıḳça dā'im şemʿa-i dīdār-ı hū
Bāl-i ʿuşşāḳı yaḳar pervāne gibi nār-ı hū
Gülsitān[-ı] vaḥdet içre açılur ezhār-ı hū
ʿArż-ı dīdār eyledikçe şāhid-i gülzār-ı hū
Şevḳ ile bülbüller eyler nāġme-i efkâr-ı hū

[-34b-]

2. Tā elest ḫumḫānesinden yaşlanan diller dilā
Dāmen[-i] pīr[-i] muġānı ṭutmuş anlar bī-riyā
Eylemiş cismiñ fenā bulmuş beḳā ender beḳā
Sāḳī-i bezm[-i] ezelden nūş eden cām[-ı] ṣafā
Mest ėder ʿuşşāḳ her dem cürʿa-i esrar-ı hū

3. Dürd-i cām u ḥubb-ı hūdan kim yediyse bī-gümān

[106]Yazır (2006), "Gerçekten benim ben, Allah; benden başka tanrı yok..." s.341. Tāhā Suresi 14. ayet.
[107] Bana yakınlaşın. (Çeviri: Dr. Öğretim Üyesi Gülçiçek Akçay)

Derd-i dünyā ile māfihāyı defʿ ėtdi hemān
Ṭutdı ol meyḫāne-yi dār[-ı] hüviyetde mekān
Ẕevḳi dā'im neş'e-yi külliyyeden vėrür nişān
Kimde kim ẓāhir ola keyfiyyet[-i] āşār-ı hū

4. Doġıcaḳ şems-i hüvallâh necm ü ayı maḥv ėder
Evc-i dilden ebr-i hubb[-ı] māsivāyı maḥv ėder
Cümle ḥāṭırdan sürer çün ü çirāyı maḥv ėder
Levḥ-i dilden ẓulmet-i şirk ü hevāyı maḥv ėder
Pāk ėder mir'at-i ḳalbi ṣayḳal u envār-ı hū

5. Cebrāil-i feyż[-i] Ḥaḳ ise delīl[-i] ṣādıḳıñ
Bil kĭ miʿrāc-ı hüviyėtdür Ḥamīdā lāyıḳıñ
Ḳābe ḳavseyn[108]den ziyāde aḳrebisiñ ḫālıḳıñ
Refrefidür rāh-ı Ḥaḳ'da ol hüdā-yı ʿāşıḳıñ
Ḳarʿ ėder ebvāb-ı ʿayni lācerem tekrār-ı hū

ĠAZEL-İ NEŞ'ET[İ] TAḪMĪS

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-66-]

1. Nā-ḫalef bezmine varma hele sulṭan ise de
İçme cāmıñ saña baḫşende-i nev-cān ise de
Cām-ı cānānı içüp zehr ise de ḳān ise de
Zaḫm-veş açma dehen kimseye Loḳmān ise de
Merhem-i merḥāmeti derdine dermān ise de

2. Derd-i dünyāyı şaḳın çekme aman şevket içün
Alma ġavġāları başına ḳuru şöhret içün
Żen[-i] dünyā saña gösterse de yüz ziynet içün

[108] Yazır (2006), " Aralarındaki yakınlık kâbe kavseyn veya daha yakın oldu da..." s.546, Necm suresi 9. ayet.

Cebhe-sā olma ṣaḳın ẕillet ile ʿizzet içün
Ṭutalum kim felegin aṭlası dāmān ise de

[-35a-]

3. *Faḳru faḫr*i[109] dėdi çün Ḥażret-i maḥbūb-ı Ḫudā
Söyle bu varlıġa bāʿiş nola sende āyā
Ḥüsnile olsan eger Yūsuf-ı Mıṣr-ı dünyā
Naḥvet ü nāzı kem ėt luṭf-ı kerem eyle şehā
Lāzım salṭanat ü şevket-i ʿunvān ise de

4. Sen gerek ḥikmetile dehrde bir Loḳmān ol
Ya Sikender oluben mālik-i ibn-i devrān ol
Ṭut varup pīr etegin mülk[-i] vücūda ḫān ol
Vėr rıẕā *nahnü ḳasem*[110] ḳısmetine sulṭān ol
Āb-ı rū dökme yüri dehre Süleymān ise de

5. Olalı vāṣıl-ı bezme şeh-i ʿālī himmet
Baġlayup ḳulluġa bel ṣıdḳile ḳıldıḳ ḫiẕmet
Ḥamd ola buldı Ḥamīd iki cihānda devlet
Fāriġiz himmet-i erbāb-ı himemden Neş'et
Māye-i muḥteşemi şervet ü sāmān ise de

ĠAZEL-İ PERTEV[İ] TAḪMĪS

[Mefʿūlü fāʿilātü/mefāʿīlü/ fāʿilün]

[_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ . / _ . _]

[109] Okuyucu, Cihān (2006), "Gazel Bahçesi" s. 21 :"El-fakru fahri: Fakirlik övüncümdür." Hadis-i şerifidir. Bazı hadis yorumcuları bu ve benzeri hadislerin muvakkat bir hükmü bulundugu ve daha ziyade ashab-ı suffa gibi fakir sahabeleri teselli amacı taşıdıgı fikrindedirler.

[110]Yazır (2006) " Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Onların değersiz hayattaki geçimliklerini, aralarında biz paylaştırdık ve bir kısmını diğerinin derecelerinin üstüne çıkardık ki bir kısmı diğer kısmını tutsun çalıştırsın... Rabbinin rahmeti ise, onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır." s.507. Zuhruf suresi 32. ayet.

[-67-]

1. Ol ehl-i ḥāl-i ḫāneḳah-ı cān-fürūş kim
Bezm-i muḥabbet içre ezel bāde-nūş kim
Naḳl ėtdi bezme cānıñ ḥāl[i] ne ḫoş kim[?]
Dervīş Muṣṭafá'nıñ rūḥ-ı revānı fürūş kim
Rūḥ-ı revānı şād ola ehl[-i] vefā imiş

2. Bir vaṣl-ı dost deminde biñ iki yüz altınuñ
Ferḫunde ʿāleminde biñ iki yüz altınuñ
Eyyām-ı māteminde biñ iki yüz altınuñ
ʿAṣr-ı muḥarreminde biñ iki yüz altınuñ
Tevḥīd içinde göçtü naṣıl cān-fedā imiş

3. Pervāne gibi başlamış idi dolanmaġa
İsterdi reng-i şemʿ-i cemāle boyanmaġa
Āb-ı ḥayāt sūz-ı ten ü cāna ḳonmaġa
Ol gerçi ʿāṣıḳ idi kī ʿaṣḳile yanmaġa
Merşiyye ḥūn-ı tekyede āteş-nümā imiş

[-35b-]

4. ʿAṣḳ bāġı bülbül idi efġānı dinmedi
Gitdi cānān eṣk-i firāvānı dinmedi
Aġlattı dehri dīde-i giryānı dinmedi
Defn oldı gözlerinün ḳanı dinmedi
El-Ḥaḳ muḥibb-i āl-i Resūl-i Ḫudā imiş

5. Var ṣor Ḥamīd'e yoḫsa mezāyāyı diñlemem
Bu yolda lāf-ı tārik-i dünyāyı diñlemem
Ẕāhid gözüm yaşı deryāyı diñlemem[111]
Pertev ben öyle biñ ḳuru dʿavāyı diñlemem

[111] Vezin bozuk.

ʿĀşıḳ demek de işte o żāta sezā imiş

ĠAZEL-İ ʿİZZET[İ] TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

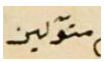
[-68-]

1. Feyż-i ḳābil kişi kihterde de mihterde de var
Bu eşer rehrev-i rehlerde [de] rehberde de var
Añla esrār kĭ Ḳanber'de de Ḥaydar'da da var [?]
Derd-i ʿaşḳ ʿāşıḳ-ı kemterde de dilberde de var
Gör kĭ sūziş dil-i micmerde de ʿanberde de var

2. Dil[i] meftūn eden ol māh-ruḫuñ şīvesidür
Kĭ tebessümle tekellümle şeker ḫandesidür
Bülbülün peykeri maḳṣad degil illā sesidür
Dilberin lāzım olan cāẕibe vü ʿişvesidür
Ḳāmet-i rāst ṣanevberde de ʿarʿarda da var

3. Dehr bir ḥālde ḳarār ėtmedigin terk ėt ʿazīz
Geh zemistān u bahār u gehi yāz u pāyiz
Eşer-i ʿaşḳile dā'im mütelevvīn[112] her çīz
Ḥüsn olur gāh neşāṭ-āver [ü] gāhī ḫūn-rīz
Āb[ı] seyr eyle kĭ cevherde de ḫançerde de var

4. Evc-i ḥüsn içre tulūʿ ėtdi meh-i tābāndur
Gör ne ḫurşīd gibi cebhesi nūr-efşāndur
Gevher-i ānına şāhāne desem şāyāndur

[112] Nüshada şeklindedir.

O mehiñ ḫāli de ruḫsārı gibi raḫşāndur
Tāb [ü] fer mihr-i münevverde de aḫterde de var

[-36a-]

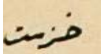
5. Ḥizmet[113][-i] ʿaşḳa ezel beste-miyānız yoḫsa
Tārīk-i rāḥat u zevḳ ü ten ü cānız yoḫsa
Fāriġān-ı heves ü ḥūr-i cinānız yoḫsa
Destşūy-ı niʿam[-ı] her dü-cihānız yoḫsa
Bize neş'e mey-i aḫmerde de kevşerde de var

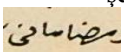
6. Cümle biribirine evfāḳ yaradılmış eşyā
Ḥüsn üʿAşḳ ü Gül ü Bülbül daḫi Vamıḳ ʿAzrā
Taḫt [u] baḥt ikisini eyledi tev'em Mevlā
Tāc şāhāna vü şāhāne daḫī tāca sezā
Kābiliyyet neʿacep serde de efserde de [var]

7. ʿĀrifān ġavr gibi fāʿil [ü] mefʿūl olmaz
Bi'z-ẓarūr ʿāmil olur ise de maʿmūl olmaz
Yaʿnī dervīş denilen sāil-i mes'ūl olmaz
Dil-i ʿāşıḳ dil-i żāhid gibi keçkül olmaz
Gör kĭ āyīne Sikenderde de berberde de var

8. Ezeli kilk-i Ḥamīd ėtmede peydā nev eşer
Dürr-i nā-süfte bulur ise nezāketle deler
Ḳıdemī ʿādetidür bikr-i meżāmīni[114] sever
Nev zemīn söylesin ʿİzzet yine bu ḫāme-i ter
Yoḫsa naẓm-ı güher ezberde de defterde de var

---

[113] Nüshada şeklindedir.

[114] Nüshada şeklindedir.

ĠAZEL-İ ESʿAD PAŞA MUḤLİŞ[İ] TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-69-]

1. Yek naẓarda ṭoḳunup ġamze-i tātārın ucı
Sīnede ṭurmayup ol nāvek-i dildārın ucı
Geçdi tā cāna ciger-sūza sitemkārın ucı
Dem-be-dem yāda gelir çeşm-i siyehkārın ucı
Dile gūyā ṭoḳunur ḫançer-i ḫunḫāˇrın ucı

2. Ṭolu ʿahd ile iki ceybi yemīn ile yesār
Cāme-i tövbeyi ḳat ḳat giyinür āḫir-i kār
Pīşine düşme kĭ ḳoynında bulunsa ger yār
Yaḳasın dest-i melāmetde ḳomaz ʿāşıḳ-ı zār
Yed-i imḳānda iken dāmen-i inkārın ucı

[-36b-]

3. Mūy-ı zengiye dönüp zülf-i bütān vaṣfında
Pīç ü tāb oldı dil ebrū-yı civān vaṣfında
Ḳaldı dem-beste ḫaṭ ü ḥāl ü dehān vaṣfında
Ḳıl dolaşmış ḳaleme döndü zebān vaṣfında
Kākül[-i] yāre doḳunmuş gibi güftārın ucı

4. Eyleyüp nāġme hezārān şeh-i nāzendesine
ʿĀdet iḥsān u keremdür diyü ḥˇānendesine
Raḥmı var ṣandı baḳıp ġonceleriñ ḫandesine
Gül şu maʿnáya gelür bülbül-i gūyendesine
Derd-mendin yine batmış gözüne ḫārın ucı

5. İmtiḥān cendīresine çekilüp bi'd-defāʿat

Festaḳīm[115] emrini gözle bulasın çoḳ ḥasenāt
İstivā ḫaṭṭını eyler mi tecāvüz sādāt
İstiḳāmetde gerekdür reviş[-i] ṣıdḳ u şebāt
Ḳademiñ merkez[e] ḳurdurmada pergārın ucı

6. Kāle-i ser ṭura ṣandūḳa-i dilde solamaz
ʿĀḳıl engüştüne tār[-ı] kelimātı dolamaz
Maḥrem-i rāz-ı girībān-ı ḳamīṣ yol bulamaz
Bir daḫi mürtebiṭ-i süzen-i tedbīr olamaz
Dest-efşāna giren rişte-i esrārın ucı

7. Rezm-i ʿirfān Ḥamīdā yine ḳurmuş Muḥlīṣ
Nize-i kilk ile Rüstem gibi durmuş Muḥlīṣ
Ceyş-i ehl[-i] dile meydān oḳurmuş Muḥlīṣ
Yine tīġ[-i] nigehinden mi dem urmuş Muḥlīṣ
Ḫūnçegān olmadur ḫāme-i eşʿārın ucı

ĠAZEL-İ BĀḲĪ[Yİ] TAḪMĪS[116]

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-70-]

1. Ḥüsn-i ḫulḳını efendüm melek-āsā bilürin
Ḫāk-i pāk-i ḳademiñ sürme-i ḫavrā bilürin
İns ü cin ḥūr ü melek vaṣlına şeydā bilürin
Ser-i kūyun ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin
Müntehā ḳāmetini sidre vü ṭūbā bilürin

[115] Yazır(2006), "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol..."s.262, Hud suresi 112. Ayet.

[116] KÜÇÜK, Sebahattin (1982), "Bākī Divānı" s. 363. Bilürin redifli şiir.

[-37a-]

2. Mışr-ı ḥüsn içre şehā ḳul ola ḫūbān saña
Mihr ü meh encüm ile secde ḳılurlar ṭapuña
Çĭ Züleyḫā-yı zamanlar ḳıla ḥüsnüñü ṭaña
Señi Yūsuf'la güzellikde ṣorarlarsa baña
Yūsuf'u görmedüm ammā seni raʿnā bilürin

3. Ceyş-i ḫaṭṭuñ ėdeliden şeh-i rāhıñ dilden
Ḳaṭʿ ėdüp ṣabrı şimşīr-i nigāhın dilden
Dinle şeb-tā-be-seḥer bendeniñ āhıñ dilden
Zā'il olmaz heves[-i] zülf-i siyāhıñ dilden
Ḥaṣıl olmayacaġın gerçĭ bu sevdā bilürin

4. Cāyına olalı pā-yı ḫūm-ı meyḫāne baña
Sırr-ı laʿliñ diyeli bezmde peymāne baña
Öyle mestem kĭ dü ʿālem gelir efşāne baña
Bilmezin neyleye derd ü ġam-ı cānāne baña
Ne müdārāya meded vār ne müdārā bilürin

5. Żāhidā ʿāşıḳa rızḳ eyle riyā ʿarż ėtme
Ḥūr [ü] ġılmān [ü] behişt eyle ṣafā ʿarż ėtme
Ġayr-ı dīdār-ı Ḥamīd-zāde ricā ʿarż ėtme
Bāḳiyā gülşen-i Firdevsi baña ʿarż ėtme
Āstānıñ ben anuñ menzīl-i me'vā bilürin

ĠAZEL-İ REVĀNĪ[Yİ] TAḪMĪS[117]

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[117] AVŞAR, Ziya (1986), "Revānī Divanı" s.57.

[-71-]

1. Nūş-ı cām eyleme bezmiñ gülʿiẕār olmayıcaḳ
Gülsitāna dem-i feryād-ı hezār olmayıcaḳ
Ḫāṭır-ı meclis-i yār ol aġyār olmayıcaḳ
Ṣaḳınup alma ele sāġar[ı] yār olmayıcaḳ
Ḳılma ṣoḥbet[e] heves tāze bahār olmayıcak

2. Bir iki bādede ey dil olıcaḳ defʿ-i ḥicāb
Būs-ı ruḫsār [ü] lebi yārdan olup mest [ü] ḫarāb
Żāhidin güftüne bir bir vėresin ḳaṭʿ[i] cevāb
Baña bir pīr dėdi kim içme güzellerle şarāb
Her ḳadeḥ başına bir būs [u] kinār olmayıcaḳ

[-37b-]

3. Bülbül-āsā yoḳ iken gül femimi açmayayım
Bezm-gāh-ı gülşen içre per urup uçmayayım
Pīş-gāh-ı der-i meyḫāneden hiç geçmeyeyim
Żāhidā tövbeler olsun daḫi mey içmeyeyim
Sāḳī-i ġonce-dehen lāle ʿizār olmayıcaḳ

4. Ḥürmeti olmaya rez duḫterine şol kişinüñ
Ṭaḳılır ṭavḳ-ı ḥamāḳat serine şol kişinüñ
ʿĀrifān lâʿnet oḳurlar şerrine şol kişinüñ
Ḳanını içmelidür mey yerine şol kişinüñ
Heves[-i] ṣoḥbet ėdüp sāḳi nigār olmayıcaḳ

5. Baḳ Ḥamīdā şükür ėrdi yine eyyām-ı bahār
ʿĀşıḳa nāle mübāḥ oldı yine hem çü hezār
Ḳoma elden [illegible][?] güşāde gül var
Yār göñülde Revānī ḳomadı ṣabr u ḳarār
Neylesün ʿāşıḳ olan ṣabr u ḳarār olmayıcaḳ

ĠAZEL-İ RİYĀŻĪ[Yİ] TAḪMĪS

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[‥ _ _/ ‥ _ _ / ‥ _ _ / ‥ _]

[-72-]

1. Şūḫ-ı ʿaşḳıñ bilirüm çün nice fettān olduġın
Anmayam derd[-i] dilim çün zār u giryān olduġın
Çünkĭ ben gördüm Ḫalīlī nār[a] perrān olduġın
Sīnemiñ görsem yine pür-dāġ-ı hicrān olduġın
Añmañız hergīz baña āteş gülistān olduġın

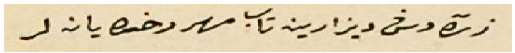
2. Verd-i gülşende şehāne hilʿat[-i] fāḫir vėrür
Bülbülü dergāhınıñ eṭrāfına zā'ir vėrür
Būy-ı vuṣlat vėrmez illā firḳate dā'ir vėrür
Ġonceye evvel felek cemʿiyyet[-i] ḫāṭır vėrür
Görmek içün rūzigārile perīşān olduġın

3. Ölmeden bezm[-i] bahāra sāḳiyā ėrsek yine
Dünyede bāġ-ı cināna cān atup girsek yine
Bu felekden kām alup pür-ʿıyş dem sürsek yine
Bād-ı nevrūzı nevāziş eylese görsek yine
Ġonce-i nevrestenüñ gülşende ḫandān olduġın

[-38a-]

4. Ḳā'il olsunlar firāḳa ʿĀşıḳ-ı divāneler
Rūy-ı dil göstermesün ʿuşşāḳına cānāneler
Ẕerre-veş dīdarına mihr-i ruḫunda yaneler[118]
Ḫande-i germine şemʿiñ aldanur pervāneler

118

Ḥırz-ı cāna bilür iken berḳ-i sūzān oldugın

5. Süfre-i meyḫāne olsa yār iledür pīşimiz
Māsivādan ḳalmaya ʿālemde bir teftīşimiz
Cām-ı mey defʿ eyler elbet her ġam u teşvīşimiz
Nice bir bī-kār ola sāḳi-i bezm[-i] ʿıyşımız
Sāġarıñ görsek yine mecliste gerdān olduġın

6. Ṣubḥ-ı vaṣlına şeb[-i] ḥicriñ ʿacep ėrmez miyüz
Yāre cān naḳdin Ḥamīdā yā peşin vėrmez miyüz
Ölmeden ḫāk[-i] rehine rūyumuz sürmez miyüz
Böyle ḳalır mı Riyāzī ʿāḳıbet görmez miyüz
Vaẕʿ-ı nā-hem-vārına dehrüñ peşīmān olduġın

ĠAZEL-İ RÜŞDĪ PAŞA[YI] TAḪMĪS

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-73-]

1. Māh-ı encüm her gėce seyre gelürler pīş [ü] pes
Gevher[-i] ṣubḥ[-ı] cebīniñ şuʿlesidür mültemes
Şemʿ-i ruḫsāruñ yaḳar āfāḳı ey şeh çün ḳabes
Şems-i ʿālem-tābdan nūr-ı cemāliñ muḳtebes
Anıñ içün her nefesde şevḳile artar nefes

2. Esb-i nāzınla amān ey şāh-ı iḳlīm[-i] cemāl
Ceyş-i ʿuşşāḳı ayaḳ altında ḳıldın pāy-māl
Tīr-i müjgānıñ ucundan ḳaddim oldı yā miṣāl
Çille-i cevrüñle cānā oldı dil āşüfte ḥāl
Ḳıl teraḥḥum başıñ içün çāre sāz ol bir nefes

3. Ḥasretiñle künc-i ġamda baña hem-der[d] hem-nişīn
Yandı bu āh-ı seḥergāhımla eflak u zemīn
Raḥm ėder ins ü melāik eylesem āh u enīn
Nāle vü efġānım ėtdi ʿālemi zār u ḥazīn
Saña teʿşīr ėtmedi āh olmadan feryād-res

[38b]

4. Sen demişsüñ ḫalḳ-ı ʿālem baña ḥayrān olmasun
Āh efendüm söyle çeşmiñ öyle fettān olmasun
Sünbülüñ yüz vėrme dehre ʿālem efşān olmasun
Ṣaḳla zīr-i fesden eṭrāfa perīşān olmasun
Fitnedür başdan ḳo olsun perçemiñ maḥḳūm-ı fes

5. Bir niyāzım var saña bu nā-sezālıḳdan ṣaḳın
Eyleme cevr u ezā maḥlūḳa ḫālıḳdan ṣaḳın
Nisbet[-i] aġyāra her dem āşinālıḳdan ṣaḳın
Meyl ėdüp sū-yı raḳībe bī-vefālıḳdan ṣaḳın
İltifāt etʿāşıḳ-ı şeydāya istiġnāyı kes

6. Künc-i gülşende müheyyā oldı meclīs ey Ḥabīb
Laʿl-i gülnārıñ gibi irgür mey-i ṣāfī-i ṭīb
Ġabġabından ehl-i bezme ṣun kerem ḳıl nuḳl ü sīb
Vėrme ruḫṣat olmasun bāġ-ı cemālinden raḳīb
Ziynet[-i] gül murġ-ı şeydādur ne lāzım ḫar [ü] ḫas

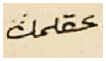
7. Bu Ḥamīdiñ zār ėder feryād [u] efġān u nidā
Ol gül[-i] ruḫsār içün bülbül gibi ṣubḥ u mesā
Ḳıl kerem sen bāri ḥālim yāre ʿarż et ey ṣabā
Sūz-ı hicrāna taḥammül emr-i müşkīl Rüşdiyā
Mübtelā-yı dāġ-ı hicrān olmasun ʿālemde kes

ĠAZEL-İ ṬAYYİB[İ] TAḪMĪS

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-74-]

1. Dėdüm cānā kitāb-ı ʿaḳlımı çaldı perīşāndur
Görelden leyl ṣaçın rūy-i *ve'ş-şemsiñ*[119] kĭ tābāndur
Dėdi hep muṣḥaf-ı ṣaḥnımda mektūb-ı remz Furḳāndur
Dėdüm ol āfete ḫaṭṭ[-ı] ruḫuñ āşūb-ı imāndur
Dėdi ėtme ġalaṭ kim nüsḥa-i āyāt-ı Ḳur'āndur

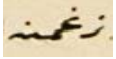
2. Dėdüm yüz vėrme ẓapṭ et ḳākül[-i] ġāret-ger-i dīniñ
Müselmānāna yoḫsa var mıdur cānā seniñ kīniñ
Dėdi yoḳ raġmına[120] ėtdüm raḳībān[-ı] melāʿīniñ
Dėdüm ėtmem miyān[-ı] şūḫuña gīsū-yı pür-çīniñ
Dėdi ol gencdür bu ḥıfẓına efʿī-i bī-cāndur

[-39a-]

3. Dėdüm rūyuñ gülü varken ne lāzım gülşene gitmek
Vėrilmezse velī mecliste ruḫṣat güç aña yitmek
Dėdi hiç istemem ʿuşşāḳı cevrile incitmek
Dėdüm īʿmā-yı iẕn-i vuṣlatıñ mümkün mi fehm ėtmek
Dėdi mestāne kemter cünbüş[-i] ebrūdan-āsāndur

4. Dėdüm bezm[-i] gülistānda ḳılur bülbüllerin güyā
ʿAcep güftār-ı cān baḫşıñ degil mi muʿciz[-i] ʿİsá

[119] Yazır (2006) "Yemin olsun o güneşe ve parıltısına". s.647, Şems suresi 1. ayet.

[120] Nüshada şeklindedir.

Dėdi bildiñ velī ġonce dehānum gibi ketm ėt hā
Dėdüm ʿaḳs[-i] lebiñ sāġarda eyler mürdeler iḥyā
Dėdi sāġar degildür gördigin āyine-yi cāmdur

5. Dėdüm dil-zinde şeydā meykede ṣadrına post sermiş
ʿAcebdür zemzem[-i] laʿliñ daḫi nūş eyleyem dėrmiş
Dėdi beytü'l ḥarām[-ı] vaslına girmek de dilermiş
Dėdüm kūyunda dil rūyuñ görüp cān vėrmek istermiş
Dėdi kim mevsim[-i] Ḥac ʿīd-ı aḍḫā vaḳt-i ḳurbandur

6. Dėdüm ḥāl[-i] siyāhıñ bir ḥarāmi ṣaḥn-ı ḥüsnünde
O kāfir kīş-i ḫūnrīz ġamze tābiʿ aña çeşminde
Dėdi āṣār-ı şefḳat eylerin yoḳ ẕerre ḫalḳında
Dėdüm dil ḳaldı bend[-i] kākülünde zīr-i zülfünde
Dėdi müşküldürür ėrmek çün esīr-i kāfiristāndur

7. Dėdüm keşf ėt Ḥamīd-i zāra çü sırr[-ı] ḫufte-i pāki
Ola kĭ şād edeydin bu dil[-i] āşüfte-i pāki
Dėdi ġam çekme baḫş ėtdüm dürr-i nā-süfte-i pāki
Dėdüm gel taʿrif eyle sen de Ṭayyib[121] güfte-i pāki
Dėdi dürr-i maʿānī zīver[-i] iklīl-i ʿirfāndur

ĠAZEL-İ RÜŞDÜ PAŞA[YI] TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-75-]

1. Nīm-nigāh[-ı] mest var git ėtmege dehri ḫarāb

121 طيبا

Zülf-i kāfir-kīşe yüz vėrmişsüñ ey ʿāli cenāb
Meh gelüp her şeb ḳapuñ bekler kĭ ėde intisāb
Ey perī peyker cemāliñ bir muṣavver āfitāb
Nūr-ı ẓulmet perçemiñ şebbū mudur yā müşk-nāb

[-39b-]

2. Nīzesin almış ele ġamze sileḥdārıñ şehā
Bir bölük ferḫāl-veş ḳalbi ḳara uymuş aña
Mülk-i ḥüsni ceyş-i ḫaṭ başdı bu da ṭurfe belā
ʿAnberin ḥāl[-i] siyeh çāh-ı zeḳānda gūyiyā
Rūm'a gelmiş şāh-ı Hindū eylemiş ḥüsn-i me'āb

3. Ḳalmış idi şeb ẓalām[-ı] ġamda meclīs nāgehān
Nūr[-ı] rūyuñla münevver oldı bezm[-i] gülsitān
Rūy-ı mir'atıñ mücellā eyledi cām el āmān
ʿİşve [vü] nāz ü nezāketle nedür bu ḥüsn [ü] ān
Cām-ı ṣahbādan mıdur gülden midür rūyunda tāb

4. Kākülüñ sünbül yüzüñ gül lāle ḫaddiñ ey ṣanem
Ṭalʿatın ḥūri vü ḳaddiñ servini bāġ-ı irem
Ey perī ol bāġdan bir ġonce olmuş saña fem
Bī-bedel mümtāz-ı ḫūbānsun ḫaṭā olmaz dėsem
Gökden inmiş bir melek yā yėrde doġmuş māh-tāb

5. Dāma düşmez murġ-ı devlet bir şehī mümtāzdur
Ṭūṭī-i güftār-ı gönlüm ṣayd ėder şehbāzdur
ʿAndelīb[-i] bāġ-ı ʿişve dėsem aña azdur
Lāne-i āġūşa ṣıġmaz bir hümā-yı nāzdur
Nā'il[-i] vaṣlı olur ʿālemde şāh-ı kām-yāb

6. Kaʿbe-i kūyuñ ṭavāf ėtmektedürler dā'imā
Zemzem-i laʿliñ içün tā ėdeler kesb[-i] ṣāfa

Sīne-i vaṣlıñda ḳurban olmak isterler şehā
Zebḫ-i İsmāʿil[122] gibi ʿuşşāḳ ėder cānlar fedā
Eyledikçe bezm-i vuṣlatda o meh nāz u ʿitāb

7. Sūre-i nūru yazupdur ṣafḥa-i rūyunda Ḥaḳ
Oḳudum levḥ[-i] cebīninde o Ḫaṭṭ-ı bī sebaḳ
Bir müzeyyen levḥadur gūyā Ḥamīdā bir varaḳ
Muṣḥaf[-ı] ḥüsniñde Rüşdi aḥsen[-i] taḳvime baḳ
Şerḥ-i tefsīr eyleseñ olur müdevven bir kitāb

[-40a-]

ĠAZEL-İ ŞĀKİR[İ] TAḪMĪS

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-76-]

1. Raḳṣ ėderken ṭalʿatıñ çün dilberā fır fır döner
Ḳaṣd-ı cāna çeşm-i cellādıñ şehā fır fır döner
Rūz u şeb şems ü ḳamer uymuş saña fır fır döner
Şemʿ-i rūyuñ şuʿlesi ey mehliḳā fır fır döner
Dā'imā pervane-veş göñlüm aña fır fır döner

2. ʿAḳlımı başımdan aldı fülfül[-i] ruḫ dānesi
ʿUḳde-i perçemde ḳaldı ṣarılup dil şānesi
Başım oldı Ḳays-veş murġān-ı sevdā lānesi
Beste-i zencīr-i ʿaşḳıñdur göñül dīvānesi
Bü'l-ʿaceb sevdā ile ol mübtelā fır fır döner

[122] Harman Ömer Faruk, TDV İslam Ansiklopedisi. "Zebh-i İsmāil: İlk Türkçe kısas-ı enbiyā olan Rabgūzī'nin eserinde İsmāil, babası İbrāhim'e ayrılan geniş bölüm içinde "Kıssa-i İsmāil" başlığı altında ve "Kıssa-i Zebh-i İsmāil", "Kıssa-i Binā-i Kā'be" alt başlıklarıyla yer yer kısa manzumelerin de bulundugu bir bölümde anlatılmıştır." İsmail Maddesi, cilt 23 s. 80.

3. Mey lebiñ dilteşnesidür laʿl-i mercānım buyur
Ger dilerseñ nuḳl ola cānım saña cānım buyur
Geç ġażabdan bir kelām ey ṭūṭī-elḥānım buyur
Bezm-gāh-ı ʿişrete luṭf eyle sulṭānım buyur
Kim seniñ şevḳiñle cām[-ı] cānfezā fır fır döner

4. Ḫalḳ-ı ʿālem anladı ben saña ḥayrān olduġum
Bilmedüñ gözyaşum ile ġarḳ-ı ʿummān olduġum
Görmedüñ sen ḥasretiñle zār [u] giryān olduġum
Bildi gūyā ġarḳa-i girdāb-ı hicrān olduġum
Çarḫ-ı mīnā başıma ṣubḥ u mesā fır fır döner

5. Penbeden nerm ü gül[-i] ṣadbergden nāzik teniñ
Ḫār-ı aġyārdan n'idem taḫlīṣ olmaz dāmeniñ
Nālesin gūş eyledim bir dem Ḥamīd üftādeniñ
ʿAndelīb[-i] zār-veş gülzār-ı kūyuñda seniñ
Tā-be-ṣubḥ ol Şākir-i şīrīn-edā fır fır döner

ĠAZEL-İ ʿĀṢIM[I] TAḪMĪS

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-77-]

1. O şeh teşrīf edince bezme ikrāmen ḳıyām ėtdüm
Hemān iclās edince ḫod beḫod ibrām-ı cām ėtdüm
ʿAcep mestlik ile iḳrām-ı būs-ı laʿl-fām ėtdüm
Ġalaṭ ẕāhib olup ʿaḳlımca bir tedbīr-i dām ėtdüm
Viṣāli terk ėdüp yāre o dem teklīf-i ḫām ėtdüm

[-40b-]

2. Degil mi kūy-ı cānānım efendi cennetü'l-me'vā
Ruḫ-ı zībāsı anda nev şüküfte ter gül[-i] raʿnā
O kāküller irem bāğında sünbüllük degil mi yā
Görince çehre-i ümmīd[i] zīr[-i] zülf-i istiġnā
O bir ḫoş cānfezā yėrdür dile anda maḳām ėtdüm

3. O yāriñ ḳaṭʿ-ı ümmīd eyledim ġayrı viṣālinden
Oḳudum nüsḫā-i hicr ü firāḳ[ı] ḫaṭṭ ü ḫālinden
Gėce ḫˇāb içre seyrėtdüm bulup neş'e ḫayālinden
Ṣafā-yı devlet-i bīdārı terk ėtdüm cemālinden
Ferāġat uyḫusun ben de dü çeşmime ḥarām ėtdüm

4. Amān ey şāh ẓabṭ et dīde-i cellād-ı ḫunḫārı
Aḳın ṣaldı dile tātār-veş ġamzeñ silaḥdārı
Çeküp ġaddāre-i āhım kĭ defʿ ėtdim o ġaddārı
Ḫoşā gülgūn-i sevdā himmet oldım bī-meded-kārı
Ḫırāş-ı dil ile cāndan geçüp taḥṣīl-i kām ėtdüm

5. Ṭabīb[-i] cāna ʿarz ėtdüm Ḥamīdā cism-i bīmārı
Dėdi maʿcūn-ı ʿaşḳı sen imişsin ānıñ āşārı
Devā tertīb olunmuş rūz [u] şeb sen işle bu kārı
Göñülde sūziş-i āh u fiġān u nāle vü zārı
Durup devşirdüm ʿĀṣım ḥoḳḳada terkīb-i tām ėtdüm

ĠAZEL-İ FERĪD[İ]TAḪMĪS

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[⏑ – – –/⏑ – – –/ ⏑ – – –/ ⏑ – – –]

[-78-]

1. Ġamıñ mihmān olaldan dilde şādānımla düşmendür
Ḫayāliñ dost olaldan dil ten ü cānımla düşmendür

Nesīm[-i] vuṣlatıñ gülzār-ı hicrānımla düşmendür
Meserret bu hevāda ḳalb-i ġamşānımla düşmendür
Leb-i ḫandān-ı rāḥat çeşm-i giryānımla düşmendür

2. Eküp toḫm[-ı] belāyı mezraʿ-ı ālām[a] bī-pervā
Ḥaṣāda ėrdi cismim ḫūşesi rūzerd olup ferdā
Yeli vėrdi bu ʿömrüm ṣarṣar-ı cemʿ dāne-i dünyā
Ṣavurdu ḫarmen-i endīşemi dihḳān-ı çarḫ ammā
Ḥuṣūl[-i] çāş-ı kāmım renc-i her ānımla düşmendür

[-41a-]

3. Göñül çünkim süvār-ı keştī-i girdāb-ı ġurbetdür
Ḫulāsa çāre yoḳ ġarḳ[-ı] yem[-i] ṭūfān-ı miḥnetdür
Bu bād-ı āhımıñ yoḳ çarḫa teʿşīri ne ḥikmetdür
Ėrişmez sāḥil-i baḥr-i ḳabūle nice müddetdür
Hevāy-ı mevc-ḫīz[-i] baḫt-ı efġānımla düşmendür [?]

4. Bu bāzār[-ı] fenāda sūd-mend olmış ḳanı bir er
Sürūr alur ṣatar cevri saña gerdūn-ı bī-perver
Alur yoḳ bir pula kālā-yı eşʿārı ṣatarsan ger
Güşād-efzun olmaz da metāʿ-ı maʿrifet neyler
Revāc u ṭarz-ı gerdūn tā kĭ ʿirfānımla düşmendür

5. Ḥamīdā bir perīşān-rūzigār āşüfte-aḥvālim
Siyeh-baḫt olduġum yetmez daḫi dil-bend-i ferḥālim
Firāḳ-ı dāne-i ḫāl ü ḫaṭıyla zāra meyyālim
Ferīdī ṭarf-ı sevda-kār-ı mezraʿ-gāh-ı āmālim
Demīd-i kişt-i ümmīd eşk-i bārānımla düşmendür

ĠAZEL-İ FĀ'İḲ[İ] TAḪMĪS

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-79-]

1. Terk-i kūy-ı yār ėdüp ṭayy-i mekān ėtmek de güç
Ḳadd-i rāstıñ yār cevriyle kemān ėtmek de güç
Ḥāl-i dil bilmezlere sırrın beyān ėtmek de güç
Söylemek müşkül velī terk ü nihan ėtmek de güç
Görmemek güçdür görüp āh u fiġān ėtmek de güç

2. Āteş[-i] ʿaşḳ ḫāne-i cismiñ remād eylerse ger
Rūzigār daġıtsa deryā-yı ġam üzre serteser
Sāġar[-ı] miḥnetle sāḳī [zehr-i] dehr ṣunsa eger
Baḥr-i ʿaşḳı nūş edüp ḫāmūş olmaḳdur hüner
Ketm-i esrār ėtme müşkil rāygān ėtmek de güç

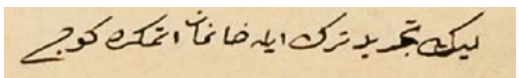
3. Terk-i tecrīd taḫtı üzre sermeden pister göñül
Āteş[-i] faḳr u fenādan giymeden efser göñül
Şāh-ı iḳlīm[-i] māʿārif olmaġı diler göñül
Mülk-i ʿaşḳ içre egerçi salṭanat ister göñül
Līk tecrīd ile terk-i ḫānümān ėtmek de güç[123]

[-41b-]

4. Başıma ceyş[-i] ġamıñ cemʿ eyleyelden cümlesin
Ben sipehsālār-ı orduyum cenānım ḳandesin
Şāh-ı ʿaşḳdan ey ṣabā var mı ʿacep yā bir sesin
Ḳurmuşum ṣaḥrā-yı cān içre muḥabbet ḫaymesin
Ol şehiñ teşrīfiñ aġyāre ʿāyān ėtmek de güç

5. Nev-süvār[-ı] ṣaḥn-ı ʿirfānım Ḥamīd nām almaġa

123

Rehber[-i] rāh-ı hüdādan doġru peyġām almaġa
Dāmen[-i] mürşīd ṭutup tesliyyet[-i] tām almaġa
Rāh-ı Haḳdan dönmezem girdüm yola kām almaġa
Fā'iḳā bu yolda beẕl-i ḫānümān ėtmek de güç

ĠAZEL-İ RĀŞİD[İ] TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-80-]

1. Beni terk eyleyüp ol serv-i çemānum gitdi
Cüst ü cūya gerüden eşk-i revānum gitdi
Tīr-i hicri bana rāst geldi civānum gitdi
Bükdi firḳat belimi tāb [ü] tüvānum gitdi
Dāl ėdüp ḳaddimi ol ḳaşı kemānum gitdi

2. Baʿdezīn ḫüznile rūyum gibi güller şolsun
Bezm-i vuṣlatda iken bülbüle firḳat nolsun
Beni öldürdi ġamı līk o meserret bulsun
Tesliyet vėrdi o şāhım dėdi saġlıḳ olsun
Ben nice ṣaġ olayım rūḥ-ı revānum gitdi

3. Bendeyi ėtdi felek ẓulm ile çün āvāre
Oldı muʿtād dilim rūz u şeb āh ü zāre
Ẕaʿfdan terk-i diyār ėtmege yoḳdur çāre
Tāb u fer ḳalmadı ʿazm ėtmege kūy-ı yāre
Ḥālimi ʿarża yine āh u fiġānum gitdi

4. Ḫūn-ı eşkümle ėdüp nāme-i ḥasret inşā
Ḥarf-be-ḥarf sürḫ ile şerḫ eylerüm ʿaşḳım farẕā
ʿAḳl u fikrümle bile ṣubḥ-dem ėtdüm isrā

Ẓannum oldur kĭ beşāretle döner bād-ı şabā
Yāre anıñla benüm rāz[-ı] nihānum gitdi

[-42a-]

5. Deşne-i cevr-i felek sineye berk ėtsün mi
Vaḳtimiz böyle bu zaḥmetler ile gitsün mi
Ḳahr-ı ġurbetle Ḥamīdā günümüz bitsün mi
İstirāḥat emelin Rāşid-i zār etsün mi
Yed-i cānāne düşüp rāḥat-ı cānum gitdi

[-42b-]

[MUSAMMATLAR]

ĠAZELİYĀT DER-ẒİKR-İ BAʿẒ-I MAẒMŪNĀT Kİ BER VECH-İ

ĀTĪ ẒİKR U TAḤRĪR OLUR[124]

MÜSEDDES

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[‥ _ _/ ‥ _ _ / ‥ _ _ / ‥ _]

[-81-]

1. Ḳıl kerem ey şeh-i ʿālem ḳatı vāfir bu cefā
ʿĀşıḳ[-ı] ṣādıḳınum yā bu ceẓālar ne revā
Olalı verd-i ruḫuñ bāġçe-i ḥüsn içre güşā
ʿAndelīb gibi efendüm dil olupdur şeydā
Dest-i ʿaşḳıña giriftār olalı ben budalā
Boynıma ṭaḳtı ḫayālī ḫaṭ-ı zencīr-i belā

2. Dāne-i ḫāliñi dām-ı ser-i kūyuña ṣaçup

[124] Bu bölüm gazeliyat başlığı altında olmasına ragmen, klasik divan tertiplerindeki gibi musammatlardan oluşmaktadır. İnceleme bölümünde burada yer alan nazım şekilleri ile daha geniş bilgiye yer verilmiştir.

Murġ-ı dil ṣaydına ḳaṣd eylemişüñ bendin açup
Nāvek-i ġamıñ urup zaḫm cigergāha geçüp
Teşne-dil ḥasret-i ʿaşḳ ile mey[-i] laʿliñ içüp
Dest-i ʿaşḳıña giriftār olalı ben budalā
Boynıma ṭaḳtı ḫayālī ḫaṭ-ı zencīr-i belā

3. Düşeli pertev-i ḥüsnüñ dile dil lerzededür
Düşicek cemre zemīne nice gil lerzededür
Debredirsen lebiñi kāsede mül lerzededür
Bār-ı ʿaşḳıñ ṭoḳunup servi vü gül lerzededür
Dest-i ʿaşḳıña giriftār olalı ben budalā
Boynıma ṭaḳtı ḫayālī ḫaṭ-ı zencīr-i belā

4. Tekye-i ʿaşḳda abdāl-ı bürehne-seriñim
Bende dervīş olalı bende وبیخ ü deriñim
Gerçī ẓāhir de ʿazīzim kĭ Ḥamīd kemteriñim
Ceyş-i meddāḥ-ı cemāline velī serveriñim
Dest-i ʿaşḳıña giriftār olalı ben budalā
Boynıma ṭaḳtı ḫayālī ḫaṭ-ı zencīr-i bela

Benām-ı Esʿad[125]
Sāʿid-i sīmīni ṭutdum bāġda yāriñ hemān
Çekdüm ol serv-i kenāra nāmıñı dėdi ʿayān

[-43a-]

Lİ-NĀẒIMİHİ

[müstef'ilātün / müstef'ilātün]

[_ _ ⏑ _ _/ _ _ ⏑ _ _]

[125] Sayfanın sonunda yer alan bu beyit bir muamma örnegidir.

[-82-]

1. Olmuş remīde naḫcīr-āsā
Dāma düşer mi ol çeşm-i āhū
Rūbeh miṣāli ėtseñ raḳībā
Sen ol ġazāle lābe tekāpū

2. Zülf-i siyāhıñ her tār[ı] bir mār
Genc[-i] nihānıñ ḥıfẓına her bār
Vaṣf-ı miyānıñ mümkün mi ey yār
Olsa zebān bu cismimde her mū

3. Ṣaf-beste ṭurmuş ṭūbā vü ʿarʿar
Reftār-ı nāzıñ seyrān ėderler
Hempāsı serviñ başı berāber
Bāġ[-ı] cinānda ol ḳadd-i dilcū

4. Gördüm gėce ben ol meh-cemāli
Hem çārdehde bulmuş kemāli
Ebr[-i] siyeh-pūş ėtmiş hilāli
Beñzer o zīrā ebrūda ebrū

5. Kākül ṣabāya olmuş hevādār
ʿAnber-feşāndur āfāḳa her bār
Lāyıḳ mı şemm ėde verd-i ruḫsār
Ey gül hezār[-ı] zārına ḳarşu

6. Yüz buldı başdan çıḳdı o nādān
Ḳocdı miyānıñ oḫşar zenaḫdān
Dāmāna düşmüş ʿaḳlı perīşān
Būs ėtmek ister pāyını gīsū

7. Tārı meẕāmīn pūdı meʿānī[126]
Esnān-ı deffe dest-geh dehanı
Yaʿnī Ḥamīdiñ şībā zebānı
Zerbeft mütele'lī naẓmıma mekū

MURABBAʿ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-83-]

1. Cām-ı laʿliñ nūş ėdüp mest oldı ṣahbā bir yaña
Serpilüp mey bir yaña hem düşdi mīnā bir yaña
Gülşen içre vaṣf-ı reng ü ʿārıżıñ yād eyleyüp
Gül ḳızardı bir yaña bülbül de gūyā bir yaña

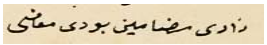
[-43b-]

2. Dām-ı zülfe düşdi dil murġ[ı] o dāne ḫāl içün
Ḥāżır ėt miḳrāżı ġamzen ḳaṭʿ-ı perr ü bāl içün
Ḫoş dizilmiş ceyş ʿaḳl-ı ʿāşıḳı pāmāl içün
Tīġ-i müjgān bir yaña ferḫāl-i sevdā bir yaña

3. Peyker[-i] ḥüsniñ ḳılup ʿarż ėtmege cānānıña
Ḫāme berdest hep muṣavver cemʿ olup dīvānıña
Ḳaldı ʿāciz nāzenīnim aḫẕ-ı naḳş ü ānıña
Gitdi Mānī bir yaña Behzād-ı dānā bir yaña

4. Çin seḥer ʿuşşāḳa sırr-ı ḥüsnüñ eylėrdüm ʿayān
Güş ėdüp ehl[-i] behişte hep ṣabā ḳılmış beyān
Ḳalmadı miḳdārımız diyü ḳılup zār u fiġān

---

[126] Nüshada şeklindedir.

Cemʿ olup ḥūr bir yaña ġılmān-ı me’vā bir yaña

5. ʿĀşıḳ u maʿşūḳ hemān kendüleriñ bilüp meger
El ele vėrüp cihānı geşt ėderler ser-te-ser
Aldılar maʿşūḳını ʿaşḳ[-ı] Ḥamīdinden ḫaber
Gitdi Vāmıḳ bir yaña ṣalındı ʿAẕrā bir yaña

Lİ-NĀẒIMİHİ

[müstefʿilātün/ müstefʿilātün]

[_ _._ _/_ _._ _]

[-84-]

1. Ey meh cebīniñ mihri zemīniñ
Meftūnı encüm çün beñleriniñ

2. Serv [ü] ṣanavber şimşād [u] ʿarʿar
Seyrin ḳılurlar ṭūbá ḳadiniñ

3. Oḳur ferişte ḥūr[-ı] behişte
Vaṣfı nüvişte ḫaṭ ʿanberīniñ

4. Ey şūḫ-ı ṭannāz ne bu ḳadar nāz
Rāzı açılmaz ġonca lebiniñ

5. Böyle dil-āzār olmazdıñ ey yār
Olmasa aġyār sū-i ḳarīniñ

6. Gör ḳāl ü ḳīli ḳırḳ yardı ḳılı
Kilk ėtdi ḫayli vaṣfiñ beliniñ

7. Şāhım nolaydı şol dem geleydi
Sīnem olaydı bir şeh-nişīniñ

8. Ey laʿl-i nābım nūş ėt şarābım
Dinle cevābım ḳo kibr ü kīniñ

9. Dil saña ʿāşıḳ vaṣlına lāyıḳ
Ḫiẕmetde ṣādıḳ olsun emīniñ

10. Ey āhu-dīde olma remīde
Ḳoḳlat Ḥamīde būyuñ güliniñ

[-44a-]

MURABBAʿ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-85-]

1. Hep Süleymān olsa bi'l cümle gedā ėtmem ḥased
Pes eḥibbālar bizi ḳılsa fedā ėtmem ḥased
Derc ėdüp ḫūbānı cümle başına alsa raḳīb
Ben de bilmem bend-i zencīr[-i] belā ėtmem ḥased

2. Bu felekdür yar[ı] aġyār eyler ol aġyār[ı] yār
Dā'imā ilʿāb [u] tezvīr ėtdirür bed-ḫūya kār
Nūş ėderken şerbet[-i] ḳandi ḳalender zehr-i mār
Kimseye bulup bahāne ẕerre-mā ėtmem ḥased

3. ʿIyş-ı ʿālem nīşine degmez ṣafāsı dėrdine
ʿĀḳılān ḳılmaz naẓar anıñ bu tekrev gėrdine
Ṣad hezārān lâʿnet olsun imdi germ ü sėrdine
Her ne eyler ise dehr[-i] bī-vefā ėtmem ḥased

4. Hep Süleymān mesnedine geçse dīv-i gümrehān
Ẕerrece ʿāḳıl perīşān olmaz andan ʿāḳılān
Ẓāhir olmaḳda müdāmā fitne-i āḫir-zamān
Ṣādıḳ esbābım raḳīb olsa dilā ėtmem ḥased

5. Ol benim bülbül lebin güftār olan cānānımı [?]
Hem Süleymān[-ı] zamān olan şeh-i ḫūbānımı
Ḳıl teraḥḥum bu Ḥamīdī'ye mürüvvet kānımı
Yanına alsa raḳīb[-i] nā-sezā ėtmem ḥased

Lİ-NĀẒIMİHİ

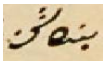
[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-86-]

1. Her ne denlü pür-sitem söz var ise lāyıḳ baña
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā
Nāzenīnim gėce bāġa teşrīf ėtdin ġālibā
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā

2. Eylediñ ʿahde vefā şāhım ola ʿömrüñ ziyād
Nāzı ḳoyduñ ʿāşıḳıñ emrine ḳıldıñ inḳıyād
Dergehiñde īʿtiżāra bī-mecālim ėtme yād
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā

3. Gülsitāna serve ḳāmet ʿarż ėdüp geldin şehā
Gül gibi rūyuñ görüp gül bülbül oldı rūşenā
Bendeşin maḥcūb-ı bezmim ėtmedüm ʿahde vefā
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā

[-44b-]

4. ʿİlletim yoḳ idi ẕerre ḫāk-i pāye gelmedüm

ʿĀşıḳ[-ı] ṣādıḳ idüm gerçi vefādār olmadum
Mest-i cām u pend-i nāṣıḥdan rehimi bulmadum
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā

5. Bu Ḥamīd bir kemteriñ bābıñda şāhım kem ʿabīd
Mücrimim dergāhıña geldüm bu dem ʿafvım ümīd
Ger teraḥḥum eyler isen rifʿatiñ olsun mezīd
Bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefāyım bī-vefā

MURABBAʿ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün /fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-87-]

1. Ey dili bülbül yüzi gül laʿli gülfām Aḥmedim
Aġzı ḥoḳḳa dişleri dürr çeşm[i] bādām Aḥmedim
Perçeminiñ telleri inmiş miyānıñ mūyuna
Murġ-ı cānı ṭutmaġa her bir teli tām Aḥmedim

2. Her ḳaçan reftāra gelseñ nāz ile ey dil-rübām
Gülsitānda serviler taʿlīm ėder senden ḫırām
Ol sehī ḳaddiñ görüp ṭūbā ḳılur ḳaddini lām
ʿAşḳıñ ile ḥūr-ı cennet daḫi sersām Aḥmedim

3. Şīve dükḳānıñ açup herkes elinden naḳd-i cān
Nim nigāha müşterī ṣaf ṣaf dizilmiş ʿāşıḳān
Teşne-diller rūze-i hicriñdedür nīce zamān
Būsene nāil olurduḳ gelse bayram Aḥmedim

4. Gülşen içre gül görüp ruḫsārıñı cānān ėder
Bülbül āvāzıñ işitse ʿaḳl[ı] başından gider
Lebleriñ rengi ḳadeḥ āyīnesine ʿaks ėder

Her ḳaçan meclisde alsañ destiñe cām Aḥmedim

5. Tīr-i cevriñ deldi baġrım raḥm ėt ey ḳaşı kemān
Ger dilerseñ uġruña olsun fedā biñ baş [u] cān
Her gören ḳuldur cemāl [ü] ḥüsnüñe pīr u civān
Dehre vėrdiñ pādişeh gibi bugün nām Aḥmedim

6. Kākül-āsā vėrme aġyāra ṣaḳın meclisde yüz
Nergis[-i] mestāne çeşmiñ nīm-ḫˇāb göstėrdi yüz
Diḳḳatle baḳmasınlar rūyuña ey āhu göz
Tīġ-ı müjgānıñ geçüp göster serencām Aḥmedim

7. Bāġ-ı ḥüsn içre açılmış ruḫlarıñ ter gül gibi
Perçemiñ şebbū efendüm benleriñ fülfül gibi
Bu Ḥamīdiñ gėce gündüz zār ėder bülbül gibi
Olmadıñ bir kez murādımca baña rām Aḥmedim

[-45a-]

Lİ-NĀẒIMİHİ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün][127]

[_ · _ _/ _ ·_ _/ _ · _]

[-88-]

1. Gülşen[-i] ḥüsniñde açılan güli
Göreli gülşende düşdi gül güle
Lebleriñ ġonce-i ter ruḫ gülgülī
Seyr ėdüp hezāra düşdi ġulġule

2. Vaṣlıña ʿuşşāḳ çekerler arzu
ʿAnberī gīsūlarıñ hem müşk-bū

[127] Bu şiir hece ile yazılmış olabilir (Hocamın bana notu: şairin heceyle başka şiirleri var mı incele)

Şemme-i būyıñı alayım diyü
Yaṣlanup dayandı sünbül sünbüle

3. Bā-murād ezhāra açdıñ rāzını
Cümlesi ḳırları görüp nāzını
Ehl-i bezm işitdi ḥarb āvāzını
Sāḳī sermest oldı düşdi bülbüle

4. Gülşen içre nūş-ı peymāne ḳılup
ʿAşḳile ʿuşşāḳı mestāne ḳılup
Cām-ı laʿliñ içdi mi mest yıḳılup
Dėdiler işte ḳarışdı mül müle

5. Dehre miṣliñ gelmez ey serv-i semen
Şevḳile bād-ı ṣabā-veş ol esen
Vaṣf-ı zülfüñ bu Ḥamīd eyler iken
Gūş ėdüp ṣarıldı kākül kāküle

DER-MAḲĀMĀT (19)[128]

Lİ-NĀẒIMİHİ

[müstefʿilātün/ müstefʿilātün]

[_ _ · _ _ /_ _ · _ _]

[-89-]

1. Gül *devr*[i]ol bu gülşende bülbül
Bezm[-i] bahāra ḫ̆ānende bülbül

[128] Bu manzūmede Türk müzigi makamlarından 19 tanesi ele alınmıştır. Bu makamlar şiirdeki sırasıyla şu şekildedir: 1. Devr makamı 2. Rast makamı 3. Sabā makamı 4. Nāz makamı 5. Irāk makamı 6. Hicaz makamı 7. Nevā makamı 8. Kürdī makamı 9. Acem makamı 10. Hüzzam makamı 11. Bayātī 12. Nihāvend makamı 13. Isfāhan makamı 14. Hüseyni makamı 15. Būselik makamı 16. Segāh makamı 17. Dügāhī makamı 18. Çārgāh makamı 19. Uşşak makamı.

Rāst geldigince ʿarż ėt *ṣabā*ya
Ḥāl[-i] dil[-i] zārıñ sen de bülbül

2. Başla seḥerden *nāz* ü niyāza
Geşt ėt *ʿIrāḳ'*ı tā kim *Ḥicāz*'a
Uydur *nevā*yı naġmeyle sāza
Ol şāh-ı ʿaşḳa sāzende bülbül

3. Gel fıṭratıñ yād eyle ʿademden
Erbāb-ı zāra söyle o demden
ʿAşḳı varup *Ḳürdī*'yle ʿ*Acem'*den
Meşḳ eylesin her ferrende bülbül

[45b]

4. Söyle *hüzām* ehl[-i] gülsitāna
Baʿẕen *bayātī* gelsün beyāna
Var tā *nihāvend* ü *Iṣfāhan*'a
Ol her maḳāma perrende bülbül

5. Yād ėt *Ḥüseynī* oḳu dem-ā-dem
İyyāke tevḥīd u ism-i Aʿẓam
Şehnāz[129] ėdesin di *būselik* hem
Üstād-ı gülsüñ bu fende bülbül

6. Oḳu *segāh*ı gāhī *dügāh*ı
Gāhīc'oḳursun *çārgāh*ı
ʿ*Uşşāḳ* içinde eylersiñ āhı
Miṣl[-i] Ḥamīdā efgende bülbül

[129] Şairin oglu Esad Efendi tarafından metinde makamların altı çizilmiş ve 19 adet numara verilmiştir, fakat gözden kaçırıldıgını düşündügümüz Şehnaz makamı vardır, metinde şehnaz makamının altı çizilmemiş ve numaralandırma yapılmamıştır. Bu sebeple bizce şiirdeki makamların sayısı 20'dir.

Biñ iki yüz otuz iki senesi Medīne-i Şumnı'da iḫtilāl vāḳīʿ olup Çavuşoglu Ḥasan Beg'i aʿyānlıḳdan ʿazl ėdüp ve yerine nā-ḫalef nā-dānlar aʿyān oldıkda söylenmişdür.

MÜSEBBAʿ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-90-]

1. Saña ėtsem suʿal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
ʿAcep bilmem ne ḥāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çıḳup ehl-i kemāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Saña deyr-i muḥāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Deliʿorman mişāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Ḥayıf miṣl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

2. Ḳanı noldı seniñ bunca ḳadīmī ḫānedānānıñ
Nic'oldı begleriñ āġāları ñ vālā nejādānıñ
Dolupdur heft-kişver ḫānedān ile seniñ şānıñ
ʿAcep fehm ėtmeyüp miḳdārını insān ḥayvānıñ
Niçün vėrdin sibāʿa meskeniñ miskīn cīrānıñ
Ḥayıf miṣl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

3. Bilād içinde nāmıñ yād olurdu Gülşen ü ābād
Hezārān güllerine eyler iken rūz [u] şeb feryād

[-46a-]

Gelüp bād[-ı] ḫazan ezhār bergiñ eyledi berbād
Budur erbāb-ı ʿirfāna egerçĭ bir ʿaẕīm irşād
Ḳıla zāġ[-ı] siyehler āşiyān[-ı] bülbüle iḳʿād
Ḥayıf mişl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

4. Sezādur bāġa bülbül vaḥşiyān berr u beyābāna
Ḳanarya lānesin lāyıḳ mı olsun ḳuzġuna lāne
Neden ḫār u ḫāsı şimdi degişmek verd-i ḥandāna
Şikāyet eylerim senden Ḫudāya Şāh-ı Merdāna
Mekān āhū niçün ḳala kĭ bir bed ḫūk-iʿaẕmāna
Ḥayıf mişl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

5. Ezelden şöhretiñde vardı şūmiyyet ʿayān oldı
Sezā esmā müsemmā cümle ʿindiñde beyān oldı
Ḳan sende olan ehl[-i] muḥabbetler nihān oldı
Derūnuñda ėdilen ẕevḳ-i ṣoḥbetler yalān oldı
ʿAceb kim mīşegāh-ı şīr rūbāha mekān oldı
Ḥayıf mişl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

6. Felek gibi niçünkim bī-teraḥḥum bī-vefā oldıñ
İyi mi oldı ẓannetdiñ be hey ẓālim fenā oldıñ
Seriñde ḫānedānıñ sen de bir aʿẓam belā oldıñ
Ḥasan Beg gibi ẕātı terk ėdüp terk-āşinā oldıñ
Ḥamīd'den laʿnet ü nefrīne ānıñçün sezā oldıñ
Ḥayıf mişl-i çaḳal Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı
Çünīn dübb-i cibāl Etrāke ḳalmışsın sen ey Şumnı

DER-MEDH-İ ṬIRNOVÀ

[Mütefāʿilün/mütefāʿilün/mütefāʿilün/mütefāʿilün]

[-91-]

1. Yine bülbül[-i] dile oldı lāne-i zīb-i mesken-i Ṭırnová
Göricek şüküfte menefşe lāle-i verd-i gülşen-i Ṭırnová

2. Ėdüp eṭrāfıñı iḥāta bāġ ile bāġçe cūy-ı revān ḳamu
Feraḥ u sürūr u ṣafā vėrür dile seyr-i emken-i Ṭırnová

3. Ẓurefāsı çoḳ şuʿarāsı çoḳ heme ehl-i ülfet ahālisi
Yeñi cān vėrür dil-i mürde-i ġama şevher ü zen-i Ṭırnová

[-46b-]

4. Ẓurefāsı çoḳ fuṣaḥāsı çoḳ ʿulemāsı çoḳ ṣuleḥāsı çoḳ
Dolu dürr ü gevher-i ʿilm ü maʿrifetle maʿden-i Ṭırnová

5. Gele bezm-i meygedeye kirişme ile bu sāḳī-i ḫūb-ı mest
Vėre rind-i ʿārife keyf-i dīgeri bade-i den-i Ṭırnová

6. Ṭutulup göñül ḳuşu dām-ı zülfe o dāne-ḫāl-i ruḫuñ görüp
Leb-i ġonce bir ḳad-i servi dilber-i şūḫ-ı gülten-i Ṭırnová

7. Yaḳasın ḳolay ėdemez ḥalāṣ meger eyleye o şehī cefā
Geçer ise dest-i Ḥamīd'e luṭfile vaṣl-ı dāmen-i Ṭırnová

ʿOṣman Pāṣā'ya vėrilen Ḥasb-ı Ḥāl

Lİ-NĀẒIMİHİ TAḪMĪS

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-92-]

1. Ey veliyyü’n-niʿamā ben de ne yapsam n’ėtsem
Saña aḥvāl-i perīşānımı bir ʿarż ėtsem
Bunda ekseñ beni ot gibi vaṭanda bitsem
Ḫānümānım olacaḳ dār-ı ḫarāba yetsem
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

2. Āh devletlü efendim baña n’ėtdi gerdūn
Tīġ-ı firḳatle ciger-gāhımı ḳıldı pür-ḫūn
ʿĀḳıbet-i ġurbete bī-kes düşürüp ḳıldı zebūn
Döndi yanġın yerine āteş-i ḥasretle derūn
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

3. Pek ẕa’īf oldı teb-i hicrile cism[-i] bīmār
Anı ḳıl edviyeñe kĭ luṭf [u] keremle tīmār
Yoḫsa bu derd ile rāḥat bulamam āḫir-kār
Rūz [u] şeb zārım ėder tabʿını bir gün bī-zār
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

4. ʿAşrıñ ey şāh-ı kerem cevdet ile Ḥātemsiñ
Mīr-i mīrān-ı kirāmıñ daḫi en? ekremsiñ
Devlet[-i] ʿĀliye’niñ ṣādıḳısıñ maḥremisiñ
Baña raḥm eyle kĭ sen ḫalḳ-ı cihān erḥamisiñ
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

5. Ḳıl kerem Ḥażret-i Peyġamber-i ẕīşān içün
Hem Ebū Bekr [ü] ʿÖmer ol iki sulṭān içün

[-47a-]

Yaʿnī hem-nāmıñ olan Ḥażret-i ʿOşmān içün
Hem ʿAliyçün daḫi ol şāh-ı şehīdān içün
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

6. Cümle aḳṭāb-ı cihān serveri içün olsun
Heme pīrān-ı ṭaraf erleri içün olsun
Şeh-i şāhān-ı cihānıñ seri içün olsun
Daḫi şehzāde-i ʿālīleri içün olsun
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

7. Saña evlād [ü]ʿıyālimle duʿālar ėdeyim
Ne murādıñ var ise Ḥaḳḳa ricālar ėdeyim
Riḳḳat-i ḳalbile çoḳ zār u nevālar ėdeyim
İtdirince anı teʿşīr bükālar ėdeyim
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

8. Saña göstermeye Ḥaḳ ẕerre ḳadar ḫüzn ü elem
Ḫānedānıñ şen ola gün-be-gün ey ʿāli-himem
Eyleye dergehiñi püşt ü penāh-ı ʿālem
Rifʿat-i devletiñi eyleye Īzid her dem
Dil[-i] vīrānemi yapsañ da yıḳılsam gitsem

9. Ṣıla-i raḥme Ḥamīd ḳuluñu irsāl ėdüp
Vaṭana doġru o bī-çāreyi isbāl ėdüp
Ḥanümānına anı pür-feraḥ irṣāl ėdüp
Ġam [u] ālām[ı] meserretlere ibdāl ėdüp
Dil[-i] vīrāne mi yā bunda yıḳılsam gitsem

Lİ-NĀẒIMİHİ

[Müstefʿilün/ müstefʿilün]

[_ _ · _ /_ _ · _]

[-93-]

1. Dā’im sürüp ẕevḳ [ü] ṣafā
Ḥaḳ vėrmesin bir dem cefā
Mışdāḳ-ı nuṭḳ[-ı] Muṣṭafá
Vaʿde kerīm eyler vefā

2. Şānı degil yād eylemek
Mevʿūdı nāşād eylemek
Ḫoşdur dil-ābād eylemek
Vaʿde kerīm eyler vefā

[-47b-]

3. Ekşer olunca meşʿale
Te’ḫīr olunsa da hele
Ḥāşā kĭ andan vaz gele
Vaʿde kerīm eyler vefā

4. Ehl-i kerem Ḥaḳḳa yaḳın
Hem dü cihānda kāmbīn
Vaʿd ėtse bir şey’i hemīn
Vaʿde kerīm eyler vefā

5. Vaʿd aña dėrler kāmilān
Gelse dile bir şey hemān
Lāzım degil diye zebān
Vaʿde kerīm eyler vefā

6. Tegme mürüvvet maʿdeni
Dil imtiḥān eyler seni
Yoḫsa unutmaz ol anı
Vaʿde kerīm eyler vefā

7. Sensin emīr[-i] ẕü’l himem

Risṭō-meniş Ḥātem-şiyem
Şimdengerü baña ne ġam
Vaʿde kerīm eyler vefā

8. Ḥaḳ ʿömrüñi ḳılsuñ mezīd
Leyliñ Ḳadir rūzuñı ʿīd
Kemter ʿubeydiñdür Ḥamīd
Vaʿde kerīm eyler vefā

Lİ-NAẒIMİHİ SEḤERİYYE

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-94-]

1. Bahār oldı yine ʿālem olur ḫurrem seḥerlerde
Nesīm açdı gül ü şebnem düşer her dem seḥerlerde

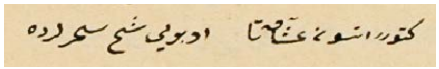
2. Şükūfat hep güşād oldı ʿanādil ber-murād oldı
Göñüller cümle şād oldı gidibd[ür] hem seḥerlerde

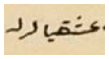
3. Ṭuyūr ėder olup nālān behişte beñzedi ekvān
Ne bu ġaflet besān ḥayvān uyan ādem seḥerlerde

4. Naẓar ḳıl ṣunʿ-ı Yezdāna yeñi can vėrdi devrāna
Feraḥ baḫş ėtdi ʿirfāna ḳalır mı ġam seḥerlerde

5. Ṣabā bā-ruḫsat[-ı] Mevlā gezer cennātı ser-tā-pā
Getür ʿuşşāḳa ėtsün tā o būyı şem seḥerlerde[130]

---

130 Bu beyitte takdim tehir yapılmıştır.

6. Gülistāna ṣafālarla mey-i ḫūb āşināla rla
Ḳurulsun ʿaşḳıyālarla kĭ bezm[-i] cem seḥerlerde

7. Hezārān ėtmesün feryād hemān gül nāmıñ ėtsün yād
O bezm[-i] ḥāṣa ol nā-şād olur maḥrem seḥerlerde

8. Ḳanı mestāneler gelsün ṣurāḥī [vü] sebū dolsun
Gül-āsā sāḳiler gelsün açıp gülfem seḥerlerde

9. Anup ḥasretle dildārı o ġonce-leb [dil-e]fgārı
Şaşırdı bülbül[-i] zārı benim nālem seḥerlerde

10. Sürūr u şevḳ ile murġān ḳılarken nāle vü efġān
İşidüp zārını yeksān olur ebkem seḥerlerde

11. Ola gör nīm-i şeb bīdār döküp eşki ḳıl istiġfār
Ḥamīdā zaḫmıña Ġaffār urur merhem seḥerlerde

[-48a-]

ĠAZEL

SEḤERİYYE

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-95-]

1. Çün rūy-ı niḳābıñ aça cānāne seḥerde
Gülbūy-ı tecellī dola her cāna seḥerde

2. Bīdār-dile ṣaça muġān bāde-i ʿaşḳı

Aça kef[-i] deryā-der-i meyḫāne seḥerde

3. Bir būy-ı güle vuṣlat içün ṣubḥ [u] mesā zār
Ṭut gūş-ı dili bülbül-i nālāna seḥerde

4. Hicr odu ile dāġ-ı ruḫ u girye-i gülşen
Açıldı naẓar ḳıl gül[-i] ḫandāna seḥerde

5. Her murġ nevāsınca kĭ bīdār-dilān-veş
Tesbīḥ ile zār ėtmede Sübḥān'a seḥerde

6. Mevc urdu ṣabādan yine gör ḳulzüm-i tevḥīd
Eşkim sėli reşk ėtmedi ʿummāna seḥerde

7. Āh[-ı] şeb ġam külḫen-i firḳatden üfürmüş
Dönse nola dil aḫker-i sūzāna seḥerde

8. Fer ḳalmadı şeb tā-be-seḥer aġlamadan vėr
Eşk ile cilā dīde-i giryāna seḥerde

9. Ḥayvān gibi ḥayf ḫˇābda maḥrūmsuñ ādem
Feyż[-i] Ḥaḳ ėre sühr ile ḥayvāna seḥerde

10. Ḫˇābile rehiñ ṣapsa ceres ṣavtını sesle
Rehberle ėrersin yüri kervāna seḥerde

11. Sāḳī kerem eyle bize ṣun cām-ı muḥabbet
Ārām u ḳarār ola mı rindāne seḥerde

12. Yaʿḳūb-ı dile būy-ı güle açıla çeşmi
Hem vuṣlat ėre Yūsuf-ı Ḳenʿāna seḥerde

13. Bu naẓm-ı neşāṭ-āverimi deste alınca
Ḥayretle gele keyf-i nev ʿirfāna seḥerde

14. Bu neş'e-i ʿaşḳ ʿilm-i ḫıred ile bulunmaz
Ṭut dāmeniñi var düş o pīrāna seḥerde

15. Nev cām-ı sürūru yeñi cān vėrdi Ḥamīd'e
Kim keyfiñi vėrmez nice biñ cāna seḥerde

[-48b-]

SEBEB-İ TAḤRĪR-İ MUḤAMMEDİYYE-İ ŞERĪF DER-BELDE-İ SERVİ

KİTĀBET-İ AʿYĀN-I MUḤAMMED AĠA MEŞNEVĪ

Lİ-NĀẒIMİHİ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/feʿūlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _]

[-96-]

1. Elā ey cānımıñ cānı ḳarındaş
Reh-i ʿaşḳ içre gel ol bańa yoldaş

2. Kitābıñ noldı taḥrīrine bādī
Beyān ėdem sen aç gūş-ı fu'ādı

3. Faḳīriñ Eskicumʿa mevlidimdi
Biraz ʿilm anda taḥṣil eyledimdi

4. Kitābet ile geçmişdi zamānım
Niẓām ü naẓma pek mā'ildi cānım

5. Kĭ şehr-i Şumnı'ya ʿazm ėtdüm ey cān
Ėdem taḥṣīl o yerde ʿilm [ü] ʿirfān

6. Maʿārif ehline mecmaʿ o belde
Kemālāt nehrine menbaʿ o belde

7. Niyāzımız budur her dem Ḫudā'dan
Maṣūn ėtsün ānı derd ü belādan

8. Anıñ müftīsi vardı ḥācı ḳurrā
Ki şeyḫ Aḥmed Efendi şānı vālā

9. Ėriştirdi bu ednāyı aña Ḥaḳ
Mürīdi ez-dil ü cān oldım ancaḳ

10. ʿAzīzim pīr[im] üstādum efendüm
Olupdur mürşid[-i] rāhım pesendüm

11. Oḳutdı ẓāhir ü bāṭın ʿulūmun
Ol idi ḳuṭbı çünkĭ cümle Rūmuñ

12. Ṭarīḳ[-i] Naḳşibendī ėtdi taʿlīm
Rumūz-ı ehl-i ʿaşḳı ḳıldı tefhīm

13. Ḫudāyā şād ola rūḥ[-ı] revānı
Şefiʿ olsun bize ol luṭf kānı

14. Ṣabāvetden beru bu ʿabd-i nākām
Oḳurdum bu kitābı ekşer eyyām

15. Muḥabbet eylemişdim ġāyet aña
Gėce gündüz enīs olmuşdı baña

16. Odur bī-bün yem-i esrār ḳatı jerf
Derūnunda rumūzdan ġayrı yoḳ ḥarf

17. Odur bir gülsitān[-ı] ʿālem-ārā
Açılmış her şükūfe anda ḥālā

[-49a-]

18. Odur bir bāġçe kim emşāli nā-būd
Heme esrār-ı firdevs anda mevcūd

19. Odur bir şuḫ gül rūy [u] semenber
Kĭ ḫaṭṭı müşk-i ezfer ḫāli ʿanber

20. Odur ʿaşḳ ehliniñ şeb rūz enīsi
Odur ẕevḳ ehliniñ her dem celīsi

21. Ne denlü vār ise esrār-ı Ḳu'rān
Eḥādīş [ü] rumūz-ı ehl-i ʿirfān[131]

22. Meşāyiḫ sırr-ı ehlullâh kelāmı
Derūnunda yazılmışdur tamāmı

23. Cemīʿi bunda keşf olmuşdur el-ḥaḳ
Oḳuyup anlayanlar bilür ancaḳ

24. Velī erbāb degil taḥrīr ėdenler
Ḥurūf [u] lâfẓını tefsīr ėdenler

25. Ne denlü nüsḫa gördüm sehv olupdur
Rekāketle ḫatā ile dolupdur

---

[131] Nüshada عرفانه şeklindedir.

26. O ẕātıñ dürr[-i] meknūn-veş kelāmın
Çevirmiş boncuġa bozmuş niẓāmın

27. Ne elfāẓı ne ḫod evzānı ḳalmış
Ne maʿnası ne ḫod imʿānı ḳalmış

28. Ėderdüm nefsime her dem ḫiṭābı
Yazam ḫāmemle bu raʿnā kitābı

29. Muḳīme? saʿy ü cehd ėdem hemāndem
Ki ḳāḍir olduġumca güşiş ėdem

30. Geçėrdi lâkin ihmāl ile āvān
Olunca pīrlik āşārı nümāyān

31. Getürdi Servi'ye rızḳı bu zārı
Ḳalınca ol vilāyetde ḳarārı

32. Nice dem sāye-i *servi*de ḫoş-dil
Gülistanda ṣafā sürdüm çü bülbül

33. Biraz ḥāl [ü] vaḳit buldıḳda nāgāh
Dėdüm geçmiş zamānım āh eyvāh

34. Hemān levm ėderek kendüme geldüm
Ḳalem ile elime kāġıd aldum

35. Murādum bir eşer ḳalsın cihāna
Eṣaḥ evzān ü elfāẓ oḳuyana

36. Niyāzım bu olunca ėdeler yād

Duʿā-yı fātiḥayla rūḥumu şād

[-49b-]

37. Baña kĭ eyledi Mevlā muḳadder
Bi-lā-me'mūl bu da oldı müyesser

38. Anıñ şerḥine de oldıḳ muvaffaḳ
Kerāmetle ele geçdi muḥaḳḳaḳ

39. Ki şāriḥ Ḥażret-i Ḥaḳḳī Efendi
Cihānıñ pür-kemāli dil-pesendi

40. Cenāb[-ı] Yazıcıoġlı vü Ḥaḳḳı
Olar keşf eylemiş esrār-ı Ḥaḳḳ'ı

41. Umarız rūḥlarından istiʿānet
Erenler evliyālardan tamāmet

42. Gelüp el-ḳıṣṣa bir ḥālet ḥaḳīre
Kĭ döndüm genc bulmuş bir faḳīre

43. Anı bildüm müellifden kerāmet
Daḫi şāriḥ[den] olmuşdur işāret

44. Ḫulūṣ[-ı] şevḳile raḳṣ ėtdi ḫāme
Yaḳīn olmuşdı bu nüsḫa tamāme

45. Görü[r]düm bir gėce maʿnáda nāgāh
Şeb-i ḳadr ol şebe reşk eylesün āh

46. Ḥabibullâh Muḥammed Ḥaḳ peyāmber

Oturmuş ṣoffa üstünde münevver

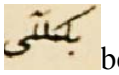
47. Yüzi nūru dü kevni eylemiş ġarḳ
Gören ānı ėder mi kendini farḳ

48. Güler gül gibi bülbül gibi söyler
Sürūr u ṣādi ṭutmuş dehri yekser

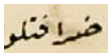
49. Bu ʿabd-i ʿāṣi nā-kāma o sulṭān
Alup yanına ḳıldı yüz biñ iḥsān

50. Hemān īmā buyurdı ėtdüm iḳʿād
Ḫarāb olmuş dili nev ḳıldı ābād

51. Ṭutup destinde destim ėtdi talṭīf
Nice muʿciz-nümā rāz ėtdi taʿrīf

52. ben de şaşırdum yolumı
Ṭutunca ol Ḫalīlullâh elümi

53. Kĭ pervāne ėrişse şemʿe nāgāh
Anıñ ḥāli nic'olur bellü ey şāh

54. Heme cism[-i] ẓaʿīfim maḥv ḳıldı
Ẕarāfetlü benim ḥālimi bildi

55. Dėdi vaḳtiñ yaḳındur ol müheyyā
Dėdüm ben ḥāżırım ey şāh-ı vālā

[-50a-]

56. Hemān olsun bu ʿabde ʿāḳıbet ḫayr
Feraḥla semt-i ʿuḳbāya ėdem seyr

57. Siyeh-rū pür-maʿāṣī bir faḳīrim
Dü ʿālemde benim ol dest-gīrim

58. Sen iken nabżımı[132] ṭutan ṭabībim
Ne ġam ölmek dirilmekden ḥabībim

59. Hemān Ḥaḳ ırmasun şāhım ḳapuñdan
Ki maḥrūm olmayam ẕerre ṭapuñdan

60. Şefāʿat kānısıñ ḫalḳa [şefāʿat]
Bu pür-ʿisyāna da eyle şefāʿat

61. Buyurdı müjde saña ʿāḳıbet ḫayr
Ki ḥüsn-i ḫātimeyle edesiñ seyr

62. Nice muʿciz-nümā güftār ile āh
Dili kendinden ėtdi yaʿnī nāgāh

63. Hemān iʿcāz oldı irte ẓāhir
Kime andımsa rūşen oldı bāhir

64. Ḫitāmıñda çü gördüm Murtażāyı
O şāhenşāh-ı ceyş ü evliyāyı

65. O daḫi ẓāhir ėtdi çoḳ kerāmet
Alup andan daḫi vāfir işāret

66. Hemīn bildüm kĭ o āşārdandur
Kitābı yazdıġım esrārdandur

---

[132]Nüshada şeklindedir.

67. Mü'ellifden kĭ şāriḥden kerāmet
ʿAzīzim himmeti eyle temāmet

68. Biḥamdillâh kitāb ėrdi ḥitāma
Muvaffaḳ oldı terḳīmine ḫāme

69. Sene iki yüz elli dört idi çün
Ṣafer māhı güẕār ėtmişdi üç gün

70. Mübārek pençşenbihdi birāder
Faḳīre oldı itmāmı müyesser

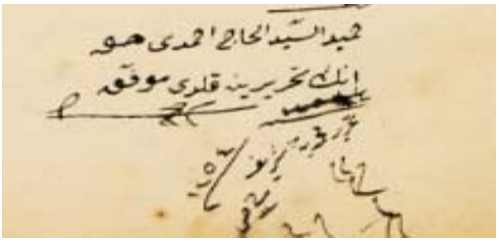
71. Feraḥla sāye-i *Servi*de ey yār
Yazıp dehre ḳodum bir tāze āṣār

72. Ṣalāt ile selām olsun Resūle
Daḫi aṣḥāb [u] evlādına bile

73. Ḥamīdü's-Seyyidü'l Ḥāc Aḥmed'i Ḥaḳ
Anıñ taḥrīrine ḳıldı muvaffaḳ[133]

-1254-

[133] Yukarıdaki beyitlerden şairin Yazıcıoglu Mehmed'in ünlü eseri Muhammediyye'nin bir şerhini kaleme aldıgını anlıyoruz. Bu beyit de yazımının bitirilmesine düşürülmüş tarih beyitidir.
O dönemde kitabın ciltlenme safhasına gelmeden önce, yazıldıgı tarih için ebcedle tarih düşürülmesi gelenegi çok yaygın bir gelenekti. Yaygın bir gelenek halinde kitapların bitiriliş tarihleri, istinsah ve ferag kayıtları pek çok yazmanın sonunda belirtilir (Ograş 2007, 648). Nitekim Hamîd divanının sonunda da şairin oglu Esad Bey tarafından kitabın yazıya geçirilmesinin tamamlandıgı tarih için düşürülmüş bir tarih beyiti bulunmaktadır. Bu tarih Taḥrīr olunup derc oldugu 1263 Māh-ı ḥazīrān 12-13 /Şehr-i recebü'l ʿaẓim'dir.

[-51a-][134]

DER-ẔİKR-İ ḤURŪFAT KAFİYE-İ ELİF

ĠAZEL

[mefʿūlü/ fāʿilātü/ mefāʿīlü/ fāʿilün]

[_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ . / _ . _]

[-97-]

1. Bir şūḫ-ı şehsüvār rikābdārıyım dilā
Çarḫa sürerse eşheb-i iḳbālini revā

2. Māhīyi baḥre ṣalsa urup şevḳ-i tīġ-ı zaḫm
Māh-ı nev-i felek ola ḥūt üzre rū-nümā

3. Pā-māl-i esb-i nāzı olursam teşekküren
Ḫāk-i süm-i semendiñ ėdem çeşme tūtiyā

4. Ġayr ez-vefā meniş o şehiñ fıṭratında yoḳ
Bi'l-farż olursa cevri daḫi başka bir ṣafā

5. Burc-ı şerefde māh ruḫı pertevini gör
Şems-i saʿādet aña vėrür gün-be-gün żiyā

6. Ey tevsen-i sitāre-i baḫt-ı Ḥamīd pes

[134] 50b sayfası divanda boş bırakılmıştır.

Serkeşlik ėtme eylerim ol māha iştikā

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-98-]

1. Ebr-i nīsān ʿibret almış gözlerimden ġālibā
Ṣaçmada dürdāne-i eşkim cihāna dā'imā

2. Nālişim berḳ-i felek nār-ı derūnum raḫşişi
Derd ü āhımdan olur ḥāṣıl ḳamu ebr[-i] semā

3. ʿĀşıḳım dā'im enīsim ḫüzn-i ġam olsa nola
Gözyaşımdan ġayrı nem ḳaldı dökem ṣubḥ u mesā

4. Rāh-ı yāre māl ü cān ü zühd ü dīnim ṣarf ėdüp
Ben ġarībi āḫir atdı nār-ı hicrāna Ḫudā

5. Ḳavs ėde ḳaddini ʿaşḳ ol dem Ḥamīdā ḳıl melām
Tīr-i ṭaʿnaʿāşıḳı āmāc ėden ey bī-vefā

ĠAZEL-İ DĪGER[135]

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/fāʿilün]

[⋅ _ _ _/⋅ _ _ _/ ⋅ _ _]

[-99-]

[135] Gazel "M. Kayahan Özgül (20018), Osmanlı'nın Hazānında Gazel Dökümü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul." Adlı eserde 269. sayfada mevcuttur.

1. Kişi bir manṣıb ile olsa iʿlā
Ḳulaġı ṣaġır olur gözi aʿmā

[-51b-]

2. Ferāmūş eyler aḥbāb[-ı] ḳadīmi
Ne denlü pend ėdersen ėtmez ışġa

3. Emir erini görmez eyler ol dem
Yeñi aḥbāb ü nev ḫuddām peydā

4. Darılup bir alay ḫalḳ u müdāḥin
Baba dostı kimi kimi dirīġā

5. Perīşān olur ʿindinde yeñiler
Tehī-dest ḳalur eski yine ammā

6. Kĭ dostuñ düşmeniñ farḳ ėtmeyenler
Çeker zaḥmet bu ʿālemde Ḥamīdā

ḲĀFİYE-İ BĀ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-100-]

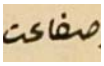
1. Gėce sevdā-yı pīç-i zülfe dolaşdı ėdüp ıṭnāb
ʿArap ṣaçına döndi pīç ü tābından dil-i bī-tāb

2. Ėdüp ruḫsār u gīsūsuñ taḫayyül bāġ-ı ḥüsniñde
Pür oldı bāġçe-i fikrim gül[-i] ter sünbül-i şād-āb

3. Leb-i ḫˇāhişle oldım teşnelikden çāk çāk ammā

Zülāl-i laʿli yāriñ meşrebince eyledi sīrāb

4. Bu şeb beytü'l ḥazende ṣubḥa dek tā ʿayş ü nūş ėtdüm
Firāḳ-ı yār sāḳī miḥnet[-i] ġurbet idi aḥbāb

5. Cihānda ʿālemiñ ẕevḳ ü sefāhet ėtdigiñ cümle
Ḥamīdā gördigün rü'yā gibidür hep ḫayāl ü ḫˇāb

ḲĀFİYE-İ TĀ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-101-]

1. Çıḳup dār u diyārım terk ėdüp çün eyledim hicret
Vedāʿ olsun eḥibbāya bize oldı vaṭan ġurbet

2. Felek biñ laʿb ile atdı bizi yād ellere şimdi
ʿAdū şād ola çeksün aṣdiḳāmız derd ile ḥasret

3. Hezār iʿzāz ile olsa hezāra zer ḳafes mesken
Yine ḥubbü'l-vaṭan manṭūḳıdur feryād ėder elbet

4. Nice ārām ėder ʿirfān bu yėrde kim maʿāẕallâh
Geçüpdür nā-ḫalef ser-kāra yoḳ çün kāmile raġbet

5. Ru'ūs-ı memleket nādān u cāhil ṭıfl-ı mektebdür
Çeker ẓannım ahālī baʿdezīn çoḳ cevrile miḥnet

[-52a-]

6. ʿİmād-ı belde imişsin bilindi ḳıymetiñ ḳadriñ

Saña ėtsün Ḫudā Ḥācī ʿAlī Āġā nice raḥmet

7. Efendimsin duʿādan ben ferāmūş eylemem vallâh
Derūnum tā ḳıyāmet yaḳmada bu āteş[-i] firḳat

8. Muḫālif rūzigār esdi sögündi şemʿ-i cemʿimiz
Daḫi cemʿ olmaya hergiz perīşān oldı cemʿiyyet

9. Çehārşenbihden olur pençşenbih gelmesi maʿlūm
Ḥamīdā Cumʿa'da şimdengerü yoḳ kimseye rāḥat

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefʿūlü/ mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-102-]

1. Ey ṭāliʿ-i bī-behre ne bu baḫt-ı nuḥūset
Ėtdiñ beni ʿālemde şeh-i taḫt-ı nuḥūset

2. Dil eşheb-i ümmīd-süvār olma dilerken
Bir demde sürīne ṭaḳılur raḫt-ı nuḥūset

3. Pūşīde-i mir'āt-ı murād-ı refʿ olamaz hīç
Uġrar aña seng[-i] siyeh-i saḫt-ı nuḥūset

4. Allâh meded yıldızı mı düşdi Ḥamīdiñ
Delv-i felek ėtmektedür endaḫt-ı nuḥūset

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-103-]

1. Meclisde o sāḳī-i semensā-yı muḥabbet
Devr eylemede cām-ı muṣaffā-yı muḥabbet

2. Aḥbāb-ı ṣafā dilleri doldı mey-i şevḳe
Çoḳ doldı boşaldı hele mīnā-yı muḥabbet

3. Mülk-i tene ʿaşḳ oldı Süleymān gibi mālik
Ḳāf[-ı] dile ḳondı yine ʿanḳā-yı muḥabbet

4. Rehberlere rehber gerek ol menzile ėrsün
Uġramaya Ṣarıyer'e ṣaḥrā-yı muḥabbet

5. Kim keyfine degşür idi ferrāce-i ṣūfı
Bilseydi ne keyfiyyet-i ṣahbā-yı muḥabbet

6. Dost yelleri esdi getirüp fülk-i ḳarārı
Cūş eyledi çaldı ṭaşa deryā-yı muḥabbet

7. Bülbül gibi efġān-ı nevā ḳıl ne dururşun
Açıldı Ḥamīdā gül-i zībā-yı muḥabbet

[-52b-]

Ḳāfiye-i şā

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-104-]

1. Nev ḫirāmım dā'im eyler servi āzād ile baḥş

Ḳāmeti gülşende ėtse nola şimşād ile baḥş

2. Ol büt-i meh-peykerin naḳş ėtdi Erjeng[-i] dile
Nola Mānī-i ḫayāl eylerse Behzād ile baḥş

3. Vėrdi fetvā ḥubb-ı ẕen ibṭāline müftī-i ʿaşḳ
Şehr-i ḥayretde biz ėtdük Ḳays u Ferhād ile baḥş

4. Ḫizmet-i dilde şebātı olduġuñ işbāt içün
Ḳıldı mülzem ḳovdı çün ėtdüm ġamım şād ile baḥş

5. Ḥāl-i ʿaşḳile dil ü dīnini anlatmaḳ muḥāl
Ehl-i ḥāl ānıñçün ėtmez ḳavm-i zühhād ile baḥş

6. Ṣarfı ekşer bildiginden dā'imā ġālib gelür
Dillü defterde[136] ėdince maṣraf īrād ile baḥş

7. Fenn-i şiʿri şāʿirān-ı Rūm'a taʿlīm ėt yürü
Yoḳ Ḥamīdā naẓmda eyler sen üstād ile baḥş

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-105-]

1. O gül-ruḫsārdur bülbül gibi feryāduma bāʿiş
Lebi ġonce firāḳıdur fiġān-muʿtāduma bāʿiş

2. Cüdā-yı yār olup ẕilletle künc[-i] ġurbete düşdüm

[136] Tarama sözlügü; bütün ayrıntılar gösterilerek yazılan defter. http://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 29.05.2019.

Mezīd[-i] ʿaşḳdur bildüm bu istibʿāduma bāʿiş

3. Sirişkim şu vėrür şol tīġ-ı ḫaşm[-ı] çeşm-i ḫunḫˇāra
Benim maʿnáda tīr ü ḫançer[-i] cellāduma bāʿiş

4. Ḫarāb ėtdi cüyūş[-ı] ġam ḫumār ile göñül mülkin
Ėriş ol cām-ı meyle sāḳiyā irşāduma bāʿiş

5. Ezelden olmayınca mürşidiñ rehber degil lāzım
Hidāyetdür dil[-i] pür-şevḳde irşāduma bāʿiş

6. Bu murġ[-ı] dil midür bend eyle ṣayyād-ı ecel himmet
Gelüp ol dām-ı firḳatden benim āzāduma bāʿiş

7. Ḫamīdā dėmezem aṣlā gül[-i] gülzār-ı ṭabʿımdur
Nesīm[-i] feyż-i Ḫaḳdur naẓm-ı istiʿdāduma bāʿiş

[-53a-]

ḴĀFİYE-İ CĪM

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[‥ _ _/ ‥ _ _ / ‥ _ _ / ‥ _]

[-106-]

1. İntiṣāb[-ı] dergeh-i pīr[-i] muġān ėtmek de güç
Ḫiẕmet ü ṣıdḳında dāmen der-miyān ėtmek de güç

2. Bezm-i meyde āb-ı ḥayvān[-ı] leb[-i] yāri içün
Ḫuẕur-veş ey dil ḫayātıñ cāvidān ėtmek de güç

3. Rüstem[-i] pür-zūr-ı ʿaşḳıñ ḍarbına döymez bu dil

Esb-i lengle daʿvi-i ṣāḥib-ḳırān ėtmek de güç

4. Nīm nigāh-ı çeşmim pür-kuḥl[-i] nigārī seyr ėdüp
Cānımı mīl-i ṣafāya? sürmedān ėtmek de güç

5. Meyve-i ḥām[-ı] dıraḫt[-ı] ṭabʿını deste alıp
Arzū-yı meclis[-i] ehl[-i] dilān ėtmek de güç

6. Rāsim[-i] resm[-i] niẓām[-ı] naẓm iken fā'iḳ Ḥamīd
Pey-rev olmaḳ yā ne ḥaddiñ naḳṣ-ı ṣān ėtmek de güç

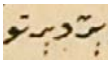
ḲAFİYE-İ ḤĀ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[-107-]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

1. Şemse rūyı ʿarż ėder cānānı gördüm bu ṣabaḥ
Ol perī meh peykerī pīşānī gördüm bu ṣabaḥ

2. Günden evvel nūr-ı ḥüsni ėtmiş āfāḳı münīr
Ṣubḥa ṣalmış perr ü pertev ānı gördüm bu ṣabāḥ

3. Rūz-ı nevrūz u dem-i fīrūz gelmiş anladum
Rūy-ı ḫūbunda bahāristānı gördüm bu ṣabāḥ

4. Nergis ü sünbül menefşe zeyn olup baġ-ı cemāl
Bülbül-āsā ġonce-i ḫandānı gördüm bu ṣabaḥ

5. Görse żāyīʿ eyler ʿaḳlıñ firḳate hiç ṣabrı yoḳ
Ben ʿacep ḥāl-i dil ü ḫayrānı gördüm bu ṣabaḥ

6. Nim nigāhı fitne ṣaldı dehre doldı şūr-ı şerr
Çeşm-i mesti sāḥir ü fettānı gördüm bu ṣabaḥ

7. Ḳatl-i ʿuşşāḳa ḳurup ebrū kemānıñ ḫışmile
Tīr-i müjgānında nice cānı gördüm bu ṣabaḥ

8. Muntaẓır rāhında ṣaf ṣaf leşker ü üftādegān
Kimse ėtmez naẓar-ı sulṭānı gördüm bu ṣabaḥ

9. Nevcivānım iḫtiyār ü ʿaḳlını almış Ḥamīd
Ḥayrete düşmüş nice pīrānı gördüm bu ṣabaḥ

[-53b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-108-]

1. ʿİnd-i ehl[-i] ḥālde yek oldı ġavġā ile sulḥ
Eylemişlėrdür anınçün yār ü aʿdā ile sulḥ

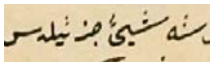
2. Pāk ėdüp beytimiz ıṭlāḳ eyledük ʿuḳbā içün
Oldıḳ āḫir bu zen-i murdār-ı dünyā ile sulḥ

3. Zāhidiñ vėrdik müzeyyen ḥacle-i cennet-veşin
Aldıḳ oldıḳ biz ʿarūs-ı ḥūr-sīmā ile sulḥ

4. Ey fenāfi'llāh-ı aḥkām oluñ/evveliñ hep şāhidüm
Ḥüccet-i ʿaşḳ ile ėtdim cümle daʿvā ile sulḥ

5. Āsiyā-veş döndürürdi dāne çün āb-ı emel
Baʿdezīn terkiyle oldım çarḫ-ı mīnā ile sulḥ

6. Terk ėdüp ḥüsn-i mecāzı yāri taḥḳīḳe bulup
Ėtdi Mecnūn āḫirinde ḥubb-ı Leylā ile sulḥ

7. Naḳd-i cānıñ aldı cānānıñ Ḥamīd vuṣlat bahā
Oldı ol ednā ile sulḥ

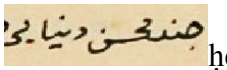
ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-109-]

1. Ḥāl[-i] dil[-i] rindānı ėdenler eyü taşḫīḥ
Yek rindi ėder nice nice zāhide tercīḥ

2. ḥesāb ėtmek içündür
Billâh degil ẕikre yed-i ṣūfide tesbīḥ

3. Esrārıñ olur nev heves ıẓhārına sāʿī
Pür olsa sebū-yi mey-i nev ʿādeti terşīḥ

4. Remz ile olur ʿārif-i billâh kelāmı
Eblehdür o kim ḫalḳa ėder sırrını taşrīḥ

5. Ālām-ı keder ẕerre ḳadar ṭutma Ḥamīdā
Ṭut cām-ı mey[i] eyle dil ü cānını tefrīḥ

ḲAFİYE-İ ḪI

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

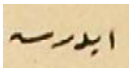
[-110-]

1. Baña ol cennet[-i] ruḫsār ile gülşen olur dūzaḫ
Daḫi ol gül-bedensiz cennet ü gülşen olur dūzaḫ

2. O şemʿ[-i] rūy-ı ʿālem-sūz-ı ġılmānı eger görse
Gidüp ẓulmet ʿuṣāta pür-feraḥ rūşen olur dūzaḫ

3. Eger kemter şerer düşse aña bu nār-ı ʿaşḳımdur
Cinān ü ʿarş u kürsīye şirār-efgen olur dūzaḫ

[-54a-]

4. Eserse āh-ı sėrdüm eşk-i germim ḳurutur ḫalḳı
Ėder berbād anı seyl uġramış külḫan olur dūzaḫ

5. Geçer bunca er üstünden derūnıña aḳar ṣular
Yine germiyyeti geçmez ne ruspī zen olur dūzaḫ

6. Ḳılur taʿẕīb her dem ʿālemi nār[-ı] zebāniyle
Zebān-i żāhid[-i] ḫuşkden şiken mesken olur dūzaḫ

7. Ḥamīdā dūzaḫ u ḥūr-ı behişti bilmiyor vāʿiẓ
O ḥūruñ kūyı cennet nār-ı hicrinden olur dūzaḫ

ḲĀFİYE-İ DĀL

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-111-]

1. Ey felek bu ne sitemdür bize mātem ele ʿīd
Beni dārımdan ėdüp bu dem-i ferruḫda baʿīd

2. Beglere söylenilür yaʿnī bu beglik soḥbet
Yoḫsa ġurbetde dėseñ de nicʾolur ʿīd saʿīd

3. Rūzigārım ne perīşān ne siyeh-baḫtım kim
Zülfi sevdāsı o yāriñ ṣaçımı ėtdi sefīd

4. Ne kadar mihr ü vefā ėtdim ise yārimden
Ṭāliʿim ʿaks oluben derd-i belā oldı mezīd

5. Ne ḳadar cevr ü cefā nāz u eẕā ėtse o şūḫ
Vaṣldan eylemezem ẕerre ḳadar katʿ-ı ümīd

6. ʿİd-ı vaṣlıñ ola ḳurbānı bu cān ḥāżırdur
Dest-i luṭfuñla eşiginde aman eyle şehīd

7. Pür-feraḥ ḫānesi āl[i] gidicek ṣubḥ[-ı] vaʿīd
Çekile külbe-i aḥzānına ḫüznile Ḥamīd

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/fāʿilātü/mefāʿīlü/fāʿilün]

[_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ . / _ . _]

[-112-]

1. Düştükçe ḳahr-ı ġurbete īn nīz bugẕered
Ṣabr eyle derd-i ḥasrete īn nīz bugẕered

2. Vādī-i ġamda ẓulmet-i şebse piyāde-rev
Rāh ėrdi yine ḥayrete īn nīz bugẕered

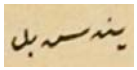
3. Ḥüzni gider bu nükteyi yād eyle rūz u şeb
Dil düşse daḫi miḥnete īn nīz bugẕered

4. Ṣatma sovuḳ ġurūrı melāḥatle bāġda
Söyleñ o serv-ḳāmete īn nīz bugẕered

5. Bir dem ol sīne çün yaḳar nār[-ı] hicr-i yār [?]
ʿĀşıḳ dėsün ol āfete īn nīz bugẕered

6. Bir şey'in evveli kem ola çekme ġam dilā
Āḫir ėrer nihāyete īn nīz bugẕered

[-54b-]

7. firāḳını Ḥaḳ vaṣlına Ḥamīd
Dil bir gün ėre rāḥata īn nīz bugẕered

ḴĀFİYE-Yİ ŻEL

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-113-]

1. Dünyede ehl[-i] hevāya cām-ı rāḥatdur leẕīẕ
ʿĀşıḳa peymāne-i ālām u miḥnetdür leẕīẕ

2. Yār çün gördüm içer aġyār elinden cām-ı mül
Kāse kāse nūş ėdem ben nīş-i firḳatdür leẕīẕ

3. ʿİzzile dār-ı denīde ekl-i niʿmetden dilā
Ḳıl tenāvül nān-ı ḫuşke künc-i ẕilletdür leẕīẕ

4. Zāhide kevṣer gerek dārü’s-selāmında hemān
ʿĀşıḳa şol bāde-i ʿaşḳ ü melāmetdür leẕīẕ

5. Bezmde aġyār ile dildārı görmekden Ḥamīd
Terk-i evṭānile zehr-i ḳahr-ı ġurbetdür leẕīẕ

ĠAZEL-İ DĪGER

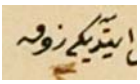
[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-114-]

1. Laʿliñ ey ḥūr ʿāşıḳa gülnār-ı cennetden leẕīẕ
Ġabġabıñ cūş ėtme ekl[-i] sīb-i misketden leẕīẕ

2. Vāʿiẓiñ vaşf ėtdigi kevşer mey-i bezm[-i] behişt
Ola mı yār ile bāġda ʿıyş u ʿişretden leẕīẕ

3. Zāhidin ḥūrile ġılmānı ʿarż
Baña gelmez bezm-i dildārımda ṣoḥbetden leẕīẕ

4. Yek ḳadeḥ mül rinde nūş ėtmek hele meyḫānede
Bezm-i şehde sükker-i ḥammās-ı şerbetden leẕīẕ

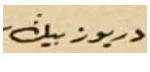
5. Ḥaḳ Ḥamīde nice nūşīn niʿmet inʿām eyledi
Hiç tenāvül ėtmedi ḳand-ı belāġatden leẕīẕ

ḲĀFİYE-İ RĀ

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[· _ _ _/· _ _ _/ · _ _ _/ · _ _ _]

[-115-]

1. Ne ṣu gibi kenār-ı bezme bī-teklīf aḳışcaḳlar
Ne sitiġnālarla sāḳī mey çıḳışcaḳlar

2. Nişāngāhdur tüfeng-i hicre çoḳdan sīne-i sūzān
Ne bu bārut gibi ḥiddetle ḳalḳup cān yaḳışcaḳlar

3. Siyeh ḳaş sebz ḫaṭ u ḥāl ü hindū leble sürḫ ü rūḫ
Ne zībā kāle-i rūya yaḳışmış şol naḳışcaḳlar

4. Hilāl-i ʿīdīde ḳurbān ėder ālā-yı ḫūbānda
Ḳaşıñ gibi bile genc-i ḫançer[-i] zerrīn ṭaḳışcaḳlar

5. Hücūm-ı ḫ^{v}āb-ı mey her şeb süzer peymāne-i çeşmiñ
Ölümdür bu Ḥamīd[-i] meste ol ḫasta baḳışcaḳlar

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-116-]

1. Mekş eyleme sāḳī hemān ol bādeyi doldur
Maḫzūn durur ḫayli vaḳt aç bu dili güldür?

[-55a-]

2. Eyyām-ı bahār ėrdi şükürler kim ėriştik
Bülbüllerin ʿarż eyledigi bu dem[-i] güldür

3. Baḥr-i ġamda ġarḳ oldı vücūdum kerem eyle
Mevcinde aḳan dīdelerim eşki çü Nil'dür?

4. Billâh eger Ḳāf'a bu derdi ėde bārī/ Bārī ?
Lā-şübhe o çekmez nice çeksin be bu dildür

5. Erbāb-ı diliñ derd ü ġam[ı] dehrde bitmez
Zaḫm[-ı] dile ʿālemde devā kāse-i müldür

6. Şun durma tehī nūş ėde bī-çāre Ḥamīd'e
Şol bādeyi kim şayḳal-ı mir'āt-ı göñüldür

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-117-]

1. Nāzenīnim nāz ėderken nāzikāne nāz ėder
Resm-i istiġnāda māhirdür yegāne nāz ėder

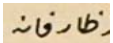
2. Ḫatm-i bāb[-ı] ʿaşḳ ḳılmış mekteb[-i] ʿirfanda
ʿĀrifetlü? bir perīdür ẓarīfāne[137] nāz ėder

3. Ārzū-yı vaṣlda ṣad kūy-ı şīve ḳılmadan?
Ḳaṣd[ı] cevr ėtmek degil n'itsün bahāne nāz ėder

4. Ḳadd-i şimşādıñ ṣalup gülşende reftār eylese
Seyrine ṣaf-ṣaf duran serv-i revāna nāz ėder

5. Perde-i zülfüñ ruḫ-ı pür-nūrı üzre çekdigi
Görmesün rūyum[138] diyü şems[-i] cihāna nāz ėder

---

[137] Kelime zârifāne telaffuzu ile kullanılmıştır. Nüshada şeklindedir.

[138] Nüshada şeklindedir.

6. Ḳalb-i ʿāşıḳ-veş girift olup ḫalāş olmam diyü
Bend-i zülfüñ çözmege destinde şāne nāz ėder

7. Gel Ḥamīdā vaṣf-ı dildārīye ḳıldıñ bir ġazel
Ḳaṣd-ı tanẓīr eyleyen çoḳ nüktedāne nāz ėder

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-118-]

1. Dil-i ġurbet-keş-i zārım ne zer ister ne sīm ister
Gülistān[-ı] vaṭandan būy-i vuṣlatla nesīm ister

2. Ruḫ[-i] yāri görüp zīr[-i] niḳābdan kūy-ı yāri līk?
Kelām[-ı] nāz iken maḥcūb anı keşf[-i] kelīm ister?

3. Ėder daʿvet dil[-i] tekyesine vāʿiẓ kürside dā'im?
Şeh[-i] ʿaşḳ ise taḫtı ʿarş-ı aʿẓamdan cesīm ister?

4. Görürse bezm-i kevşerde mey ü maḥbūb ile rindi
Ḳaçar tā dūzaḫa zāhid ne ḫūr ister neʿīm ister

5. Bu būy-ı sünbül ü şebbūy-i bāġ-ı dehrde yoḳ ẕevḳ
Meşām[-ı] cān Ḥamīdā kâkül[-i] ʿanber-şemīm ister

[-55b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/ fāʿilātü/mefāʿīlü/fāʿilün]

[_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ . / _ . _]

[-119-]

1. Ey bezm-i yāri ehl-i dile devr ėden dehir
Ġurbetde mey yerine bize içiren zehir

2. Nādānı eyleyüp daḫi dārıñda kāmurān
Dānā-yı ʿaṣra çektiresin bunca cevr ḳahır

3. ʿÖmr-i ʿazīz geçdi olup āḫire resīd
Lāyıḳ mı firḳat ile güẕār ėde sāl şehir

4. Derd-i civānlar ile olup pīr[-i] nātüvān
Firḳatle eşkimi gören ādem ṣanur nehir

5. Ḳām-ı dil[-i] Ḥamīde ḳarīb ėt Ḫudā içün
Ey bezm-i yāri ehl-i dile devr ėden dehir

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün]

[_ . _ _/ _ . _ _/ _ . _ _/ _ . _]

[-120-]

1. Vaʿde-i ʿaşḳa düşen giryān ise serper çıḳar? Redif?
Āb-ı rūy-ı nām u şān-efşān ise serper çıḳar

2. Ẕirve-i vaṣl-ı nigāra ṣad hezārān rāh var
Yol bulur ʿāşıḳ aña pūyān ise serper çıḳar

3. Ẕikr ü fikri ḥubb ile lübb-i dili maʿmūr ėden

Ġam degil ol ṣūretā vīrān ise serper çıḳar

4. Olmasa tevfīḳ rehber gūşiş[-i] kesden çī sūd
Feyż-i Mevlāya kişi çesbān ise serper çıḳar

5. Reh-rev-i rāh-ı hüdāya esb-i himmet şarṭdur
Ṣaḥn-ı ḳurba Mehdi-i Yezdān ise serper çıḳar [?]

6. Āsiyāb[-ı] dehre diḳḳatle naẓar ḳıl kim daḳīk
Bār-ı sengi cāna minnetdār? ise serper çıḳar

7. Ṭırnova'da yan ṭur āh sürḫ eşk-i ḥasret dök Ḥamīd [?]
Şüst-i pā-yı yâre ger şāyān ise serper çıḳar

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-121-]

1. Ġurbetde görüp ḥālimi ġurbet bile aġlar
Tā ṣubḥa degin her şeb[-i] firḳat bile aġlar

2. Ṣaḥrā-yı ġumūm içre ḳalup bī-kes ü tenhā
Hem-dem bulunup derd ile miḥnet bile aġlar

3. Aḥvāl-i perīşānıma resmen gėce gündüz
Gözyaşu döküp dīde-i ḥasret bile aġlar

4. Feryāduma feryād-res olmuş ne ʿacāyüp
Efġān ile ālām-ı meşaḳḳat bile ağlar

5. Hicr-i meze-i yār ile pür-yāre cigergāh
Ḳan yaş aḳıdup zaḫm ile zaḥmet bile aġlar

[-56a-]

6. Hiç vaṣla rıẕā vèrmez iken bezmde yāre
Zārım işidüp nāz u nezāket bile aġlar

7. Böyle göre ger hicr odına yandıgını dil
Nārıñ işidüp? baña ol āfet bile aġlar

8. Bir mertebe-i ṭāliʿ bu maḥalle Ḥamīdā?
Bu ẕilletime künc-i meẕellet bile aġlar

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-122-]

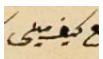
1. Şemʿ-i ḥüsnüñle münevver dilberā her ḫāneler
Per yaḳan pervānelerle doldı hep kāşāneler

2. Bir dili biñ murġ-ı dil baġlar perestū-beççe-veş
Per açıp serde hümāy-i perçemi şāhāneler

3. Ey zen[-i] mıṣr-ı melāḥat bu ʿAzīzi seyr ḳıl
Gör ne Yūsuf'lar tevellüd eylemişler aneler

4. Miṣl-i mir'āt-i muraṣṣaʿ keyf-i meyle[139] germ olup
Ṣafḥa-i rūya ʿaraḳdan naḳş ola dürdāneler

---

[139] Nüshada şeklindedir.

5. Pāyıña eşkim yüzüñ sürmekle oldıñ ser-firāz
Şimdi ey gülbün ṣunar al ġonceñe bīgāneler

6. Mest-i nāzım çeşm-i maḥmūruñ ėdince nīm nigāh
Naʿra-i mestāneden hep yıḳılur ḫumḫāneler

7. Töhmet ü ẓanla başıldı ḳıṣṣa-i Mecnūn u Ḳays
Şimdi ben dīvāneniñ ʿaşḳ içre hep efsāneler[140]

8. Sāḳıyā meclisde meyden-ṣoñraʿādet nuḳl içün
Sükker[-i] laʿliñ ṣunar ʿuşşāḳına cānāneler

9. Vėrdi nev cām[-ı] sürūrı tabʿıma neş'e Ḥamīd
Nār-ı pür-şevḳ ile ḫāmem yana-yazdı yaneler

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

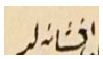
[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-123-]

1. Ceyş-i ḫaṭṭ-ı laʿliñ ey şeh feraḥ-yābıñ gösterür
Pes bu maʿná mülket-i ḥüsnüñ ḫarābıñ gösterür

2. Ḥāl-i laʿliñ-veş nuḳaṭla ṭāliʿiñ ṭutdum seniñ
Ḫaṭ gelüp sulṭān-ı ḥüsniñe ẕehābıñ gösterür

3. Mihr ü meh ṣanma dü mir'āt[-i] felekdür devr ėder
Rūz u şeb bu ḫalḳa çarḫıñ inḳılābıñ gösterür

[140] Nüshada şeklindedir.

4. Bezm-i mey nükte-şinās ü nūrsuñ naẓmımı gör?
Her kelām ü cām-ı ʿaşḳıñ neş'e-yābıñ gösterür?

5. Ġam yeme miftāḥ-ı şabrıñ elde iken sen Ḥamīd
Künc-i dehrüñ Ḥaḳ bize bir fetḥ-i bābıñ gösterür

[-56b-]

BAHĀRİYYE VE LEHU DĪGER

[**mefāʿilün/ feʿilātün/mefāʿilün/ feʿilün**]

[. _ ._ / . . _ _ / . _ . _ / . . _]

[-124-]

1. Ėrince gülşen-i dehre nesīm-i şāh-ı bahār
Meşām-ı cānı pür ėtdi sehīm/semīm?-i şāh-ı bahār

2. Şitā'-i serd-nefes …..….?ḳaçdı
Gelince nevruz-ı pūr-ı ḥalīm-i şāh-ı bahār

3. Hezāra şīve içün jāle-zīb olup geçdi
Yüz açdı ġonce-i taḫt-ı besīm-i şāh-ı bahār

4. Zemīne şaçdı zümürrüd nebat-ı? naḫle be-ser
Ṭaḳup şükūfe-i elmās kerīm-i şāh-ı bahār

5. Cedīd cāmeler ezhār giyindi rengāreng
Kenīzegān-ı ṭıfl çün ḥarīm-i şāh-ı bahār

6. Gül aldı destine zerrīn-ḳadeḥ bezimde seḥer
Hezār-ı ḫūb-nefes olmuş nedīm-i şāh-ı bahār

7. Şükūfe ḥūr-ı müzeyyen şecerleri ṭūbā
Dėnirse gülşene lāyıḳ şemīm-i şāh-ı bahār

8. Ḥamīd-veş aña dāġ-ı diliñ açar her dem
Bilür kĭ lāle ṣabādur ḥekīm-i şāh-ı bahār

ĠAZEL-İ DĪGER
NAZİRE-İ ŞĀKİR

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-125-]

1. Çün o şūḫ-ı Mevlevī-i dilrübā fır fır döner
Kaʿbe-i kūyunda ʿuşşāḳ-ı ṣafā fır fır döner

2. Zāhidi miḥrāb-ı ebrūsuna meyl ėtdirmege
Çeşm-i mest[-i] nāz çün ḳıble-nümā fır fır döner

3. Bir daḳīḳa vaʿde-i vaṣla şitāb eyler bu cān
Titreyüp raḳḳāṣ-ı sāʿat-veş şehā fır fır döner

4. Sīḫ-i miḥnet ṣancılup oldı ciger bir ḫoş kebāb
Nār-ı firḳatde ḳılup zār ü nevā fır fır döner

5. Ḥasret ile aġlamaḳdan göz yaşum Ceyḥūn'dur
Cūy-i eşkim üzre dūlāb-ı belā fır fır döner

6. Ġālibā iḥsān-ı ferdāyı ḥesāb eyler gezer
Ṣūfiniñ destiñde tesbīḥ-i riyā fır fır döner

7. Şākir[-i] üstād ü pīre uçdı ẕevḳinden Ḥamīd

Murġ-ı ḫāme çün ḥamāme cā-be-cā fır fır döner

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-126-]

1. Telli pullu bir köçek par par yanar fır fır döner
Sürme gīsū sürerek par par yanar fır fır döner

2. Elde sāḳī cāmın ėtmiş laʿl-i ḫātem şuʿle-dār
Bezm-i şebde şemʿ tek par par yanar fır fır döner

[-57a-]

3. Dīde-bān-ı ṭavşan oldıñ çeşm-i rūşen?[141] seg raḳīb
Gürbe-veş çeşmiñ ne pek par par yanar fır fır döner

4. Ṣubḥ-dem defʿ[-i] ḫumāra devr ėdüp sāḳī ʿaraḳ
Cām-ı billūr sīm belde par par yanar fır fır döner

5. Dilleriñde nār-ı şevḳ ü nūr-ı rūy-i yār var
Mihr ü meh tā ḥaşr[e] dek par par yanar fır fır döner

6. Can atup şemʿi der-āġūş ėtdi pervāne Ḥamīd
Ne ser ü ne per gerek par par yanar fır fır döner

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[141] Tekrar dön rūşān???

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-127-]

1. Seyr eyle o raḳḳāṣ-ı ḳamer-fer güler oynar
Nāz ile hezār ʿişveler eyler güler oynar

2. Taḥrīk ėderek ince beliñ yāsemen-āsā
Gerdan ḳıraraḳdan o semenber güler oynar

3. Pek farfaradur ġamzesi hem suḫre-i çeşmi
Şebbūyla ėder ḫalḳ[a] musaḫḫer güler oynar

4. Kākülleri sünbül dişi dür benleri fülfül
Gül ḫandesi ḳumrī ḳadi ʿarʿar güler oynar

5. Bülbül gibi mestāne nice naġmeler eyler
Fem ḥoḳḳa lebi ġonce-i aḥmer güler oynar

6. Tā şevḳini efzūn ėde ʿuşşāḳınıñ ol meh
Gül rūyuna gīsūları silker güler oynar

7. Titritse teniñ cān-ı dilim gibi Ḥamīdā
Lerzende olur şems-i münevver güler oynar

ḲĀFİYE-İ ZĀ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ . _ _/ _ . _ _/ _ . _ _/ _ . _]

[-128-]

1. Şāh-nāzıñ ey nihāl-i ʿişve ḳılma baña rāz

Meyve-çīn-i vaṣlıñ olsun ėrişüp ʿuşşāḳ birāz

2. Ḳıl ḥaẕer āh-ı ʿanādilden kĭ çün bād[-ı] ḫazān
Berge şīven döksün ey …? gülbün-i gülzār-ı nāz

3. Ey şeh-i nā-mihribān şefḳat ümīdiyle bugün
Fevc fevc cemʿ olmada pāyına erbāb[-ı] niyāz

4. Murġ-ı cānı dāne-çīn-i vuṣlat ėt bulsun rehā
Pençe-i zūr [-ı] cefāda ḳalmasun ey şāh-bāz

5. Sırr[ı] zīr-i nāḫun-ı kilke bile çatlatmayam
Keşf olunmaz rūz-bāna böyle bir mektūm rāz

[-57b-]

6. Sen niyāz-ı vaṣl ėdüp yār ėtse istiġnā Ḥamīd
Çalınur sanṭūr-ı dilde pişrev-i nāz ü niyāz

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mütefāʿilün/mütefāʿilün/mütefāʿilün/mütefāʿilün]

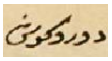
[. . _ . _ / . . _ . _ /. . _ . _ / . . _ . _]

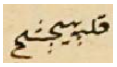
[-129-]

1. Dime Eski Cumʿa'nıñ ʿārifi oḳu ser-te-ser kelimātımız
Kelimātımız fehim eyleyen bile ḫoşça cevher[-i] ẕātımız

2. Biz o ḫurşid olmadık ise ẕerre-i nāçīz olduġumuz yeter
Gėce ḫūra ḫiẕmetimiz bizim döner envere ẓulümātımız

3. Bize ġam dėme düşün özüni bize ḫor baḳan ḫor olur ezel [?]
Bize gözci var ne revā gözetmeñiz ey ṣufi ḥarekātımız

4. Seḥerī gülistān içinde yāda gelür ise ger odur demez [?]
Gelür ʿandelīb-i [?] ėder bezm-i ʿaşḳla naġamātımız

5. Tehi ẓann ėdüp bu vilāyeti bize ağlayan [?]
Ki Naşūḥ Yusuf Baba ḥürmetine vėrür Ḫudā berekātımız[142]

6. Bu bir özge sırdur ezel Ḥamīd kimin ʿaḳlı ėrmedi bilmedi
Bu şecerden olmamış ol kişi ekil eylesün şemerātımız

ḲĀFİYE-İ SİN

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-130-]

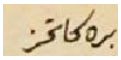
1. Siyeh zülfi gibi yāriñ giyüp giyinmez āh libās [?]
Müdāmā bezm-i ʿaşḳ içre ḳıla rez nūşı bir dem ṭās

2. Ḳamu zühhādı ʿaşḳ u bend ėdüp vėr zülf-i zünnārı
Riyā ile bile gitdi şükür dillerden ol ḫannās[143]

3. O servi ḳāmetiyle laʿl-i leb ruḫsār çün [?]
Ḫayāli şimdi vesvāsa bedeldür fī ṣudūri'n-nās [144]

4. Egerçĭ nīm nigāh-ı çeşm-i mest eylerse ol meh-rū
Deler pūlādı her bir ġamzesi bir rīze-i elmās

---

[142] Nüshada şeklindedir.
[143] Yazır (2006), s.673, Nas suresi.
[144] Yazır (2006), s.673, Nas suresi.

5. Bahā taḳdīr içün ḥüsni metāʿı çıḳsa bāzāra
Ḫarīdār olur idi naḳd-i cān ile ḳamu ecnās

6. Nuḳūş-ı ḥüsnini naḳş eyleyen naḳḳāşa eyvallâh
Bilā-şübhe bu ġılmān[-ı] behiştin resmi bir ḳırtās [?]

7. Metāʿ-ı vaṣl-ı cānānı Ḫamīdā ḳızdırup cānı [?]
Revā mı seng-i cām içre dura bī-ḳıymet ol elmās

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-131-]

1. Raḳīb[-i] külḫenī ol āteş-i ruḫsārı ėtmiş pūs
Yaḳam cismim bu ḥasret āteşiyle hemçünīn fānūs

[-58a-]

2. Gėce sirḳat murād ėtdümdi sīb[-i] ġabġabından āh
Ḫarāmī gözleri bīdār imiş ḥāli olup maḥsūs

3. Budur düzd[-i] ḫayāli ḫaṭ diyü çāh-ı zenaḫdānda
Dili zencīr-i zülfe bend ėdüp ḥabs ėtdi çün cāsūs

4. ʿAzīz ol ṣabrile Yūsuf gibi ey ṭıfl-ı dil sen de
Züleyḫā töhmetiyle çünkĭ çāh-ı ġamdasın maḥbūs

5. Ṭanīn-i bāb-veş zārım raḳīb işitse dildārıñ
O ruhbān gūşuña irgüre çün āvāze-i nāḳūs

6. Gelüp seyl[-i] ġam u çarḫ-ı felek çarḫıñ şikest ėtdi

Anınçün devr ėder dūlāb-ı baḥtım dā’imā maʿkūs

7. Saʿādet kişveri şāhına ḳaṣdum intisāb ammā
Rıẕā vėrüp eger yāver olursa tāliʿ-i menḥūs

8. Yıḳıldı rūzigārıñ şiddetiyle ḳaṣr-ı āmālim
O şeh dest[-i] keremle ānı yapmazsa hezār efsūn

9. Kitāb-ı ḥikmeti bize oḳutdı ḫᵛāce-i gerdūn
Anıñ ögrenmedi ḥarfini Risṭālīs ü Cālīnūs

10. Bu fende şöyle bir ḥikmet-şinās-ı ʿālem oldım ki
Benim şākirdim olursa sezā Loḳmān ile Ṭarṭūs

11. Nola nādān çıḳsa rūy-ı āba ḫār ü ḥas asā
Güher zīr[-i] yemm-i ẕilletde ʿādetdür ḳalur me’yūs

12. ʿAnādildür sezā-yı zer-ḳafes kes iʿtibār ėtmez
Müzeyyen olsa da elvān u reng ile eger ṭāvūs

13. Ḫayāl-i şemʿ-i rūy-ı yār-ı dilde pertev-efgendür
O şemʿe gūyiyā cismi Ḥamīdiñ şīşe-i fānūs

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _]

[-132-]

1. Ṣubḥ-dem germābede ėtdim ṣafā[-]yı bī-ḳıyās
Cāmekānda ẕevḳ [ü] şevḳ ile ṣoyunurken libās

2. Geldi gördüm bir mürā'ī elde tesbīḥ ü ʿaṣā
Ḳubbe-veş serde ʿamāme egnine geymiş pelās

3. Var mı nev dellāk Nāṭūrzāde'den aʿlā dėdüm
Dėdi Ḥamāmcı Efendi eski ḥammām eski ṭās

4. Giricek ḳopdı gürüldi şanki ḳubbe yıḳılur
İçerüde penbe-i ġavġā degilmiş bī-esās

5. Görmüş oḫşarken çömez ḫalvetde ḫā˘ce ṭarılup
Pāk dellāke niẓām vėrmiş gör ol murdār-ı nās

6. Böyle bir nādīde seyrān görmedüm çoḳdan Ḥamīd
Subh-dem germābede ėtdüm ṣafā[-]yı bī-ḳıyās

[-58b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-133-]

1. Nice bir ālāyiş-i dünyā-yı dūn ey bü'l-heves
Gir ḳanaʿat küncine bu ḫalḳdan ġavġāyı kes

2. Ḫiẕmet-i nefs-i denī ṭabʿa firīfte olmasun
Var bir ʿālī himmetiñ destin ṭut ol ṣāḥib-nefes

3. Gerçĭ bir ʿAnḳā ṣıfat hem Ḳāf-ı ḳudret görinür
Ehl-i dil ʿindinde dünyā çün ser [ü] pāy-i mekes

4. Miṣl-i Mūsá olmayınca bu ʿalāyıḳdan berī

Ṭūr-ı dilden gelmeye ṣavt-ı enallâh ez-ḳabes

5. Gir tecerrüd rāhına ʿĪsá-dem ol ʿulyāya git
Ḳalma ey dil kūşe-i ẕilletde miṣl[-i] ḫār ü ḫas

6. Zīr-i pāy-i şāh-ı ʿaşḳ ol ḫiẕmetinde çāpük ol
Menzīl[-i] vaṣla Ḥamīdā tīz ėriş sen çün feres

ḲĀFİYE-İ ŞĪN

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/faʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-134-]

1. Gül ruḫlarına kākül-i cānāne ṣaçılmuş
Bir ḳara belādur ser-i yārāne ṣaçılmuş

2. Murġ-ı dil ola bend-i kemend[-i] ser-i gīsū
Fülfülleri gerdānına çü[n] dāne ṣaçılmuş

3. Mest[-i] mey-i ʿişve yıḳılup pister-i nāza
Aʿżālarının her biri bir yana ṣaçılmuş

4. Ez-germ-i hevā rūy-i ʿaraḳ-rīzini gördüm
Şebnem seḥerī ter gül-i ḫandāna ṣaçılmuş

5. Ṣular kĭ aḳar ṣaḫn-ı kühistānda tehī mey
Eşkim sėlidür ḳūh-i beyābāna ṣaçılmuş

6. Gül-veş nola ter olsa kĭ eşʿār-ı Ḥamīdā
Güllābdur o kĭ cebhe-i ʿirfāna ṣaçılmuş

NAḲL-İ ÜSTĀD ḲĀFİYE-İ ṢĀD
ĠAZEL-İ MÜSTEZĀD

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[Mefʿūlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[_ _ . / . _ _]

[-135-]

1. Ey şāh-ı cihān şevket ü ʿizzet saña maḫṣūṣ
Ẕillet baña maḫṣūṣ
Kemterlere ilṭāf uʿināyet saña maḫṣūṣ
Minnet baña maḫṣūṣ

2. Ḫūbāna ṣalā vār ise bu bāġ-ı felekde
Hem ins ü melekde

[-59a-]

Reftārda servī gibi ḳāmet saña maḫṣūṣ
Midḥat baña maḫṣūṣ

3. Çekme ġam-ı dehri ele geçmez daḫi bu çāġ
Ṣaḥrā saña her bāġ
Ḳur meclisi sür sāġarı ʿişret saña maḫṣūṣ
Miḥnet baña maḫṣūṣ

4. Her kec-naẓar[a] çeşmini gösterme süz āyā
Rāst gelse ger aʿdā
Ey dīdesi maḥmūr nezāket saña maḫṣūṣ
ʿİbret baña maḫṣūṣ

5. Var ṣor bunı ʿuṣṣāḳıña bir dilber ėder mi
Ol semte gider mi
Aġyār-ı bed-aḥlāḳ ile ṣoḥbet saña maḫṣūṣ
Firḳat bańa maḫṣūṣ

6. Ḫūbānda ʿādet mi ola nāz ü sitiġnā
Bu rütbesi farżā
Üftādelere cevr ü eẕiyyet saña maḫṣūṣ
Ġayret bańa maḫṣūṣ

7. Vaṣl-ı ʿīdiñe bu cānı fedā eyleyeyim ben
Ger ister isen sen
Bu ḳullara emr eylemek elbet saña maḫṣūṣ
Ḫiẕmet bańa maḫṣūṣ

8. Ey āhu ṭutul tille-i āġūş-ı Ḥamīd'e
Sen olma remīde
Gel yat yola bu pister-i rāḥat saña maḫṣūṣ
Vuṣlat bańa maḫṣūṣ

ḲĀFİYE-İ ŻĀD

[Mefʿūlü/fāʿilātü/mefāʿīlü/fāʿilün]

[_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ . / _ . _]

[-136-]

1. Kim içdi ḳatre dest-i muġāndan şarāb-ı feyż
Mestdür o ḫūşyār-ı ebed neşve-yāb-ı feyż

2. Şol çeşme-sār-ı luṭf-ı Ḥaḳ'ıñ menbaʿın bulur
Ḥavż-ı derūñı ṭola zülāl-i ḫoşāb-ı feyż

3. Bī-rāhber o teşne düşüp tīh-i ḥayrete
Deryā ṣanur görince o kemter serāb-ı feyż

4. Zā'il ėder ẓalām ü ʿinādını münkiriñ
ʿArż ėtse rūy-ı enveriñi āftāb-ı feyż

5. Vėrür zemīn-i yābis-i dil ẕevḳ-i nevbahār
Bārān-ı luṭf ėderse taḳaṭṭur seḥāb-ı feyż

6. Feyyāẕda buḫl bu ḳadir-i luṭf ʿāmme açılur [?]
Vėrildi līk ḫāṣa o miftāḥ-ı bāb-ı feyż

[-59b-]

7. ʿÖmrüñi ṣatdı yāda o nādān[-ı] bī-ḥesāb
Bir aḳçe andan aḫẕ ėdemez iḥtisāb-ı feyż

8. Ḥāl-i Ḥamīd-i zār içün ėtdim tefe'ülü
Açıldı faṣl-ı aşḳda bāb-ı kitāb-ı feyż

ḲĀFİYETÜ'Ṭ-ṬI

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-137-]

1. Şāh-ı ʿaşḳdan vāli-i sancaġ-ı ḫüsne geldi ḫaṭ
ʿAzledür ẓannım degil ibḳāya oḳuma ġalaṭ

2. Daḫi ebrūsın imāmzāde ėder pür-çīn bize
Cāmʿ-i ḫüsni yıḳıldı ḳaldı miḥrābı faḳaṭ

3. Seyl-i eşkim eyledi Baġdād-ı āfāḳı ḫarāb

Cūşiş ėtdi ṣonbahār eyyāmı ṭaşdı cūy-ı Şaṭ

4. Ben çekem bülbül gibi gül rūyuna ḥasret müdām
Dāne-i ḫāline diksün dīdesiñ aġyār-ı baṭ

5. Ḳılı ḳırḳ yarar miyānıñ vaṣfıñ ėtmekde Ḥamīd
Līk elinden gelmez iʿlā gelse ḳā'ildir vasaṭ

ḲĀFİYETÜ'Ẕ-ẔI

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/ feʿūlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _]

[-138-]

1. Göñül neẕẕāre-i mihr ü cemālinden ėder ḥaẓ
Şeb-i tārīkde ḫalḳ māhıñ kemālinden ėder ḥaẓ

2. Şarāb-ı firḳatiñ nāçār içen ḥüzn ü ġam ile
Müyesser olıcaḳ cām[-ı] viṣālinden ėder ḥaẓ

3. Ṣafā vėrmez gül-i bāġ[-ı] cihān ʿuşşāḳa ẕerre
Görince bülbül[-i] cān rūy-i ālinden ėder ḥaẓ

4. Gelince yār ile aġyār olur dil münfaʿil tek
O meclisden raḳībiñ infiṣāliñden ėder ḥaẓ

5. Ḥamīde künc-i firḳatde gelince ḥüzn ile ġam
Yine yāriñ o teşrīfiñ ḫayālinden ėder ḥaẓ

ḲĀFİYETÜ'L ʿAYN

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-139-]

1. Nice demdür āfitāb ü ṭāliʿim ḳılmaz ṭulūʿ
Ebr [ü] aġyāmı ṭutuben ḥādişe buldı vuḳūʿ

2. Rūz-ı vaṣla döne döne ʿahd [ü] iḳrār eyledi
Ḳılmadı ʿavdet ʿacep andan da mı ėtdi rücūʿ

3. Almadı ḳaldum şeb-i tārīke ẓulmetde nücūm
Māh[-ı] ruḫsārı şuʿāʿ-ı ʿāleme ḳalmaz şüyūʿ

4. Ḥasret-i çeşmiñle feryād eylemekden rūz u şeb
ʿĀlemi vėrdi ḫarāba el-meded seyl[-i] dümūʿ

[-60a-]

5. Niʿmet[-i] vaṣl ile dil-sīr olur ol āḫir Ḥamīd
Rāh-ı ʿaşḳ içre revān ola her ān ʿaṭşān ü cūʿ

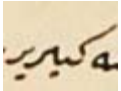
ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[· · _ _/ · · _ _ / · · _ _ / · · _]

[-140-]

1. Tekye-i ḥüsn içre māh-ı āsumān eyler semāʿ
Raḳsa girmiş[145] nüh felekler ḳudsiyān eyler semāʿ

[145] Nüshada şeklindedir.

2. Sīm-beden ġonce-dehen kāfūr-gerden seyr ėdüp
Durmayup meydānda bu cism ü cān eyler semāʿ

3. Her ḳaçan ol ḳāmet-i ṭūbā ile reftār ėder
Dört ṭarafdan nice yüz biñ ʿāşıḳān eyler semāʿ

4. Ḳāmetine gülbün ü gülzār-ı cennetdür dėsem
Ḳorkarım gūş eyleyüp ḥūr-i cinān eyler semāʿ

5. Ḫāneḳāh-ı ʿaşḳ içinde ābdāl olsam nola
Yalıñuz bir ben degil kevn [ü] mekān eyler semāʿ

6. Rāst geldikde o şūḫā nāle ḳıldum nāy-veş
Her maḳāma uġradum gördüm cihān eyler semāʿ

7. Raḳsa girmişdür o şūḫ[-ı] Mevlevī'niñ ʿaşḳına
Durmayup kilkim Ḥamīdā her zamān eyler semāʿ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[‥ _ _/ ‥ _ _ / ‥ _ _ / ‥ _]

[-141-]

1. Ḳol ṣalup meydānda çün ol sīm-ber eyler semāʿ
Ḫāneḳāh-ı çarḫ başında döner eyler semāʿ

2. Şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ḫūbān[-ı] cihāndur ol perī
Dört ṭarafdan şevḳine pervāneler eyler semāʿ

3. Ayaġı altında bunca ḫaste-diller pāy-māl

Ol ṭabīb üftādelerden bī-ḥaber eyler semāʿ

4. Ol mehe ögünmeñ āsumāndan gördiler [?]
Tā ḳıyāmet nüh felek şems ü ḳamer eyler semāʿ

5. Bāġçe-i cennetden uçmuş yere yaʿnī bir melek
Açuban me'vāsına uçmaġa per eyler semāʿ

6. Pīr-i ʿaşḳa başıñ egmiş nice olmuş[dur] mürīd
Yanaraḳ ārāmsız bī-pā vü ser eyler semāʿ

7. Gül ruḫı şevḳiyle feryādı ṭutup dehri tamām
Gülşen[-i] ʿaşḳ içre bülbül her seḥer eyler semāʿ

8. Vaṣf-ı şūḫ-ı Mevlevī'de nāy-ı ḫāmemdür Ḥamīd
Maḥfil[-i] ʿaşḳ üzre āteşler ṣaçar eyler semāʿ

[-60b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-142-]

1. Her ḳaçan biñ nāz ile ol dil-rübā eyler semāʿ
Cümle ẕerrāt[-ı] cihān ėdüp ṣadā eyler semāʿ

2. Ḳarşusında ʿandelīb feryād ėdüp inler müdām
Nālesinden cūş ėder dil dā'imā eyler semāʿ

3. Gül ruḫuyla lāle ḫaddin ġonce-i laʿlin görüp

Gülsitānda ʿandelībler pür-nevā eyler semāʿ

4. Ebr ṣanma āsumānda firḳat ile ol mehiñ
Dūd-ı āhımdur kĭ der evc[-i] semā eyler semāʿ

5. Seyl-i eşkimden döner dūlāblar dā'im Ḥamīd
Nāy-ı nālem istīmāʿ ėtmiş veyā eyler semāʿ

ḲĀFİYE-İ FĀ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-143-]

1. ʿAşḳ ile meşhūr olup bir kimse ger olsa şeref
Evvelā sermāye-i ṣabr ü sükūn olur telef

2. Tevbe zencīri ile bend olsa bend eyler şikest
Ol şeh-i sermest bezme ėdicek sāġar be-kef

3. Puḫte-i maʿcūn mı olmuş[dur] o mest ü bī-ʿaḳıl
Keşf olur durduġı yėrde seyr ėderler her ṭaraf

4. Ḫāk-i dīhīm-i zer ʿindinde olur yegān anıñ
Öyle bir abdal Mevlā ġayetā olur taḫaf [?]

5. Ḳavl[i] fiʿline muṭābıḳ gel[me]diyse [ey] Ḥamīd
Muṭlaḳā ḥayvān-ı nāṭıḳdur öñine vėr ʿalef

ḲĀFİYE-İ ḲĀF

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-144-]

1. Münevver ṭalʿatıyla doġdı evc-i dilde şāh-ı ʿaşḳ
ʿAyān oldı şeb[-i] ẓulmetde biñ cānā[na] rāh-ı ʿaşḳ

2. O meh gitdiyse cevr-i hicri de başḳa ṣafā buldı
Cefā oldır maʿāẕallâh göñülden gide şāh-ı ʿaşḳ

3. O nā-bīnā-yı māder-żād [?] görür bunda
ʿAyān-ı ḥaḳḳı olursa maẓhar-ı feyż nigāh-ı ʿaşḳ

4. Binā-yı senge ẓāhid-veş perestiş eylemez billâh
Dil[-i] ʿāşıḳda beytiñ ṣāḥibidür ḳıblegāh-ı ʿaşḳ

[-61a-]

5. Gėce tā ṣubḥa dek encüm-şümār[-ı] firḳatim yoḳ ḫ̆āb
Aġartdı giryeden ṣaydum ġam[-ı] çeşm[-i] siyāh-ı ʿaşḳ

6. O bülbüldür ʿanādil andan eyler naġmeyi taʿlīm
Nola gülzār-ı vaḥdet olsa dā'im cilve-gāh-ı ʿaşḳ

7. Ḫarāb ėtdi bu mülk-i ʿaḳl u ṣabrım ṭāʿat ü zühdi
Ḥücūm ėtdi Ḥamīdā kişver-i ḳalbe siyāh-ı ʿaşḳ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-145-]

1. Geçdi yanımdan o büt boynuma zülfin ṭaḳaraḳ
Ḥançer-i ġamzesini sīneme bir bir ḳaḳaraḳ

2. Ḫasta çeşmi bizi öldürdi bezimde yāriñ
Gözi çıḳsun naẕarı degdi raḳībiñ baḳaraḳ

3. Yine bir cām ṭutuşturdum o āteş-ṭamaʿa [?]
Ḳalḳdı bārūt gibi bezm ehlini oda yaḳaraḳ

4. Aġlayup ḫüzn ile Yaʿḳūb gibi seyl-i eşkim
Mışr-ı ḳūyuna ėrer Yūsuf-ı ḥüsnüñ aḳaraḳ

5. Ġonce-fem gülşen-i bezme gele ḫışm ile Ḥamīd
Bülbül ola gele açıla çü gül mül çaḳaraḳ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-146-]

1. Cefā mı cevr-i dildāra felekde bir nihāyet yoḳ
Taḥammül ėtmege bir ẕerre bende tāb [u] ṭāḳat yoḳ

2. Niyāzımız viṣāl oldıḳça nāzını ḳılur efzūn
Bu nāza nāzenīnlerde ne ḥālet ḥadd [ü] ġāyet yoḳ

3. Raḳīb[-i] nā-sezāyı bāgbān[-ı] bāġ-ı ḥüsn eyler
Ṣadāḳat üzre ʿuşşāḳa niçün iẕn[-i] ziyāret yoḳ

4. Müdāmā ġonce-i vaṣlın derer aġyār-ı bed-ḫūlar
Bize ol verd-i ḥüsnüñden şem ü būya icāzet yoḳ

5. Zamāne bī-vefāsından vefā ümmīd ėden ʿuşşāḳ
Güzellerde bu āyīn[-i] vefā aḳdemden? ʿādet yoḳ

6. Beher şeb tā seḥer zārın Ḥamīdā ėtmedi teʿşīr
Ne ʿaşkında ṣadāḳat yoḳ ne sende istiḳāmet yoḳ

ḲĀFİYE-İ KEF

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/ feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-147-]

1. Eyyām-ı bahār ėrse gül eyyāmını görsek
Bülbüllerin ol demdeki hengāmını görsek

2. Gülzār-ı çemen pisterini döşese Mevlā
ʿUşşāḳa bu dehrin daḫi bir rāmını görsek

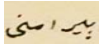
[-61b-]

3. Envāʿ-ı libās ile olup cümle mülebbes
Eṭfāl-i çemen ėtdigi bayrāmını[146] görsek

4. Teşrīf-i ṣabāda ṣarılup biribirine
Ḥasretlerin aḫẕ eyledigi kāmını görsek

5. Bezm ehli mey [ü] şāhid ile gülşene gitse
Bu ẕevḳ [ü] ṣafānun hele biz tāmını görsek

---

[146] Nüshada şeklindedir.

6. Muṭrib çala sāzını ve raḳḳaṣ-ı gül endām
Raḳṣ eyler iken lerze-i endāmını görsek

7. Her künc-i gülistānıñ İrem bāġına dönse
Devr olur iken bāde-i gülfāmını görsek

8. Dildār ile her kişi [kĭ] ʿazm eylerse bāġa
ʿĀşıḳların ol demde serencāmını görsek

9. Sāḳī pür ėdüp bāde-i gül-rengini ṣunsa
ʿUşşāḳına būs-ı leb-i ikrāmını görsek

10. Meclis ḳurulup zāhid-i nādāndan ʿārī
Maḫfīce aḥibbānıñ o aḥkāmıñı görsek

11. Gül gibi Ḥamīd oḳusa der tāze ġazeller
Tanẓīrine ḳaṣd ėdeniñ ilzāmını görsek

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/ feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-148-]

1. Eyyām-ı bahār ėrdi güşād-ı gül-i āliñ
Destār ṣarıldı serine tāze nihāliñ

2. Baş egdigi gülşende müdām serv ü ṣanavber
Būs ėtmek içün pāyını sen ġonca-mişāliñ

3. Dil-teşne olup lālelerin bağrı mı sürḫ şud

İçem diyü bir ḳatre lebiñ āb-ı zülāliñ [?]

4. ʿĀşıḳ nice ṣabr ėtsün eyā şūḫ-ı cihānım
Gördükde cemālinde Ḥaḳ'ın dürlü kemāliñ

5. Dil murġını ṣayd ėtse ʿaceb mi kĭ yüzünde
Dām-ı ser-i gīsūñ ile ol dāne-i ḫāliñ

6. Müjgānlarımı yummaġa ḫavf eylerim ey meh
İncine diyü dīde[de]ki nāzlı[147] ḫayāliñ

7. Dil-teşne durur ḥasret-i laʿliñle Ḥamīd zār
Nūş ėtmedi yek ḳatre begim āb-ı viṣāliñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-149-]

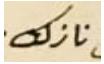
1. Dilberā ḥasretle āfet yanagörse gözleriñ
Baḳmaġa çeşmiñ açup devrāne görse gözlerüñ

[-62a-]

2. ʿAzm-ı bezm-i gülşen ėt ey çeşm-i mest[-i] cām-ı nāz
Eyler elbet nergis-i mestāne görse gözlerüñ

3. Siḥr ile Ḥārūt u Mārūt'a ėderseñ nīm nigeh
Bend olurlar cāhid?-i zindāne görse gözlerüñ

---

[147] Nüshada şeklindedir.

4. Yek füsūnı zāhid[-i] efsane-gūyı döndürür
Nice kāfirler gelür īmāna görse gözlerüñ

5. Cām-ı ʿişve gör ne rütbe ḳandil ėtmiş[dür] seni
Cemʿ ile mescid ṣanur meyḫāne görse gözlerüñ

6. Cennetü'l-esmā oḳur ʿāḳılları mecnūn ėder
Cennetinden ḳurtulup dīvāne görse gözlerüñ

7. Çeşm-i zaḫm ėrmiş kör olası raḳīb-i dīvden
Ḫastedür hep öldürür aṣyāne görse gözlerüñ

8. Çeşm-i ḥasret nem döküp şeb-tā seḥer giryān iken
Raḥm ėderdiñ bu Ḥamīd nālāna görse gözlerüñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-150-]

1. Çeşm-i ḥasret bezmde mestāne görse gözlerüñ
Cān-ı dil cām[-ı] ḥayāta ḳana görse gözlerüñ

2. Cennet[-i] kūyuna ruḫṣat vėrse ger Rıḍvān[-ı] nāz
Gör nice ḥayret vėrür ḥūrāna görse gözlerüñ

3. Daḫl ėderken şeyh mescidden geçer meyḫāneye
Dāḫil eyler zümre-i rindāna görse gözlerüñ

4. Süzsün ey serv-i ḫırāmān çeşm-i mestiñ ḳahramān
Urulur ol nīze-i müjgāna görse gözlerüñ

5. Ṣu vėrür hem ġamze-i şemşīrine ol nāzdan
Tīġ urur cellād-ı ḥūn-efşāna görse gözlerüñ

6. Ṭās-ı pür-ḫūn gibi meclisde dönerken pür-ġażab
Dūrdan ḳalup düşer peymāne görse gözlerüñ

7. Kişver[-i] ḳalb[-i] Ḥamīdi almaġa ḳāniʿ degül
Siḥr ile tesḫīr ėder şāhāne görse gözlerüñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _ / _ · _ _ / _ · _]

[-151-]

1. Ey şeh-i mülk-i melāḥat ḳanġı kişver ḫānısıñ
Yā nice evreng-i zībānıñ şeh-i ẕīşānısıñ

2. Ḫiẕmet[-i] ʿaşḳ-ı şerīfinle müşerref ḳanġı ẕāt
Yā ne devletlü saʿādetlü ḳuluñ sulṭānısıñ

3. Nice evc-i āsumān-ḳadriñ münevver mihrisiñ
Yā ne burc[-ı] ṭāliʿ-i saʿdıñ meh-i tābānısıñ

[-62b-]

4. Nice gülşen ġonce-i nevreste-i üşküftesi
Söyle şāhım nice bāġçe bülbül[-i] nālānısıñ

5. Nāz ile sükker ṣaçar güftāre geldikde lebiñ
Yā nice āyīne-dārın ṭūṭi-i elḥānısıñ

6. Ḥāṣılı ben görmedüm bāġ-ı cihānda mişlini

Gülsitan[-ı] cennetin ẓannım gül-i ḫandānısıñ

7. Bezm-i meyde kime eylersiñ nigah ey gül-ʿizār
Ḳanġı gülzārıñ efendim nergis-i mestānısıñ

8. Nice serviñ sāyesinde ʿıyş ėdersiñ bāġda
Servi-nāzım hemdemiñ kimdür kimin cānānısıñ

9. El ėrer mi ġoncaña kimse derer mi gülleriñ
Bāġ[-ı] vaṣlıñ bāġbānı kim ne gül ḫayrānısıñ

10. Yā bu dürr dendān[-ı] laʿl u gerden-i elmās ile
Ḳanġı maʿden gevherisiñ nice gevher kānısıñ

11. Ṭabla perçem misk[-i] ḥāl ü ḫaṭṭ-ı [?] -iʿanberīn
Ġālibā Çīn ü Ḫoṭenden müşk bāzirgānısıñ

12. Yek naẓarda öldürür ġamzen ḳılur iḥyā sözüñ
Söyle ey Īsá-nefes ne mürde-diller cānısıñ

13. Nice Yaʿḳūb'ı ḳodıñ Beytü'l-Ḥazende zār ėder
Muṭlaḳā sen Yūsuf-ı ḥüsnüñ Mışır Kenʿānısıñ

14. Kimisi ḥūrī melek kimi perī dėmiş saña
Ben görüp bu ḥüsn ile bildüm İrem ġılmānısıñ

15. Di ḳalem ḳaşuñ içün ey şūḫ debīrim ḳatlinüñ
Nice devletlü seriñ sen kātib[-i] fermānısıñ

16. Bir naẓarda ʿāşıḳ-ı dil-besteñ olmuşdur Ḥamīd
Luṭf u iḥsān ėt şehā beñzer mürüvvet kānısıñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-152-]

1. Şehā nār[-ı] firāḳa kākül-i dildār[a] mı yandıñ
ʿAcep sevdā-yı ḫaṭṭ u ḫāl midür [kim] ḳara boyandıñ [?]

2. Hilāl-i meh gibi ebrū-yı ḫurşīd çehre mi gördüñ [?]
Ḥicābından siyāh perde çeküp rūyuna utandıñ

3. Siyāh cām ile kendiñ gibi mātemkeş görüp geldiñ
Benimle hemdem[-i] bezm[-i] firāḳ oldıñ pek aldandıñ

4. Daḫi yoḳ ṣubḥa vuṣlat ḳaçmaḳ istersen bahāneyle
Be sulṭānım biraz meks ėt ne tiz āhımdan uṣandıñ

5. Yaturken ḫ̆āb-ı nūşīn içre ben bīdār[ı] gördükde
Açup çeşm[-i] nücūmuñ ḥālime raḥmen mi uyandıñ

[-63a-]

6. Bülend āvāz ile düşnām-ı baḫt āsūde eylėrdüm
Sen ānı ġalibā dīk-i şeb-i vuṣlat öter ṣandıñ

7. Ḥamīdā rūz u şeb āh ü fiġānıñ ḫalḳı uyutmaz
Ne baḫt-ı nā-murād el vėrdi dīvāne ne uṣlandıñ

ĠAZEL SELVİ'DE SÖYLENMİŞDÜR [148]

[148] Bu gazel 62b sayfasında derkenarda kayıtlıdır.

[Fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿīlün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-153-]

1. Ey cezīlü'l-himemā kān-ı seḫā ḫoş geldiñ
Vey kerīmü'ş-şiyemā ehl-i vefā ḫoş geldiñ

2. Muntaẓırlar idi teşrīfiñe çoḳdan beri ḫalḳ
Sana mesʿūd ola bu cāh-ıʿalā ḫoş geldiñ

3. Ġam ile mürdeye dönmüşdi ahālī-i bilād
Buldı nev cān ḳademiñle fuḳarā ḫoş geldiñ

4. Nigibolı'ya muḥaṣṣıllıġa ṣaldıñ sāye
Ziştovi Lofça vü Selvī'ye şehā ḫoş geldiñ

5. Şevḳ-i ʿadlinle gidüp ẓulmete ẓulm[-i] ʿālem
Gün gibi dehre ṣalup nūr [u] żiyā ḫoş geldiñ

6. Sāye-i merḥametiñ başımız üzre memdūd
Sāye ṣaldı ṣanasın perr-i hümā ḫoş geldiñ

7. Şübhe yoḳ rāḥat ėder cümle ahālī min-baʿd
Ey ẓahīr-i fuḳarā hem żuʿafā ḫoş geldiñ

8. ʿAdl ü inṣāf ile meşhūr-ı enām oldugıña
Şāhid oldır kĭ bu cāh oldı ʿaṭā ḫoş geldiñ

9. Rehberiñ Ḫıżr ola her emrine olsun ʿāzim
Hem refīḳiñ ola tevfīḳ-i Ḫudā ḫoş geldiñ

10. Ḫaḳ seni ẕāt-ı Muḥammed ile hem-nām ėtsün
Kār[-ı] düşvār ola āsān saña ḫoş geldiñ

11. Seni biz gökde arar[ken] hele buldıḳ yėrde
Ey sürūş-ı şiyem-i Ḥilmi Aġā[149] ḫoş geldiñ

12. Baʿdezīn zümre-i ʿirfān ola mesrūr u bekām
Bula devrinde şerefler büleġā ḫoş geldiñ

13. Eyleyüp ḥüzn-i dili şimdi Ḥamīdā şādān
Nāgehān devrini ʿaṭā ėrdi binā ḫoş geldiñ [?]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _ / _ ⋅ _ _ / _ ⋅ _]

[-154-]

1. Seng-i ġamla vażʿ olunmuşdur esāsı ġurbetiñ
Ḫışt-ı mātemle ḳurulmuşdur bināsı ġurbetiñ

2. Cāygīr iken göñülde firḳat ü dār ü diyār
Dār-ı sulṭānīde olsañ yoḳ ṣafāsı ġurbetiñ

3. Yoḳ meserret cāna hīç olsañ behişt-āsā eger
Dil pür-āteş düzaḫa vardur ḳıyāsı ġurbetiñ

4. Ārzū-yı vaṣl-ı dilberle geçer rūz [u] şebiñ
Yoḫsa hīçbir gün çekilmezdi ezāsı[150] ġurbetiñ

5. Bī-sebeb re'yile ʿāḳıl iḫtiyār ėtmez meded

[149] Tırnovi muhassılı Hilmi Aga bilgi için (bkz. Efe 2009)

[150] Nüshada edāsı şeklindedir.

Vechi var biz daḫi oldıḳ mübtelāsı ġurbetiñ

6. Nām [u] şānıñ bāri fehm eylėrdi ḫūbān[-ı] vaṭan
Ṣaymaz ādem[den] seni şol dil-rübāsı ġurbetiñ

7. Ṣayd[ı] müşkīl yine bir vaḥşī ġazāla ṭutulup
Dāma düşdüm başıma geldi belāsı ġurbetiñ

8. Bulmadı bu zaḫm-ı hicrāna ʿilāc Loḳmān daḫi
Bādeden ġayrı Ḥamīdā yoḳ devāsı ġurbetiñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefāʿilün/ mefāʿilün/ mefāʿilün/ mefāʿilün]

[. _ _ _ /. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _]

[-155-]

1. ʿAceb peyk-i ṣabā semt[-i] vaṭandan sen bilürsiñ
Yoluñ uġradı mı serv-i semenden sen bilürsiñ

2. Firāḳ-ı yār ile bülbül gibi şeb-tā-seḥer zārım
Meşāma būy-ı gülden gül bedenden sen bilürsiñ

3. Düşüp Yaʿḳūb-veş āvāre Yūsuf-çehre şūḫumdan
Anıñçün çıḳmazam beytü'l-ḥazendan sen bilürsiñ

[-63b-]

4. Cemāliyle mużayyā Rūmili Ḳenʿān ili yekser
Miṣāl[-i] Yūsuf-ı gül-pīrehenden sen bilürsiñ

5. Yelüp dehri gezersin mülk-i ʿaşḳa vardı mı rāhıñ

Fünūna āşināsın gerçi fenden[151] sen bilürsiñ

6. Debīristān-ı pīr[-i] men ʿarefden dersiñ aldıñ mı
Cevābıñ ne ṣorarlarsa kĭ senden sen bilürsiñ

7. Ezel seyyāḥ-ı ʿālem bir ġarīb[-i] bī-mekānsıñ līk
Su'āl ėt ḳahr-ı ġurbet nice benden sen bilürsiñ

8. Müdām ben meclis[-i] firḳatde cām[-ı] ġam içer iken
Döner mi sāġarı bezm[-i] çemenden sen bilürsiñ

9. Ḥarām olsun raḳīble nūş ėder mi ḳatre-i bāde
Lebi mül dişleri dürr-i ʿadenden sen bilürsiñ

10. Şeker çiyner gibisiñ söyle Allâhı seversen rāst
O ṭūṭī ile aġyār-ı zeġandan sen bilürsiñ

11. Ḥamīdiñ āh-ı cāngāhı ėder āfāḳı lerzende
Ḫaber vėr ey ṣabā pālūde tenden sen bilürsiñ

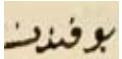
ḲĀFİYE-İ LĀM

[Fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün]

[_ · _ _/ _ ·_ _/ _ · _]

[-156-]

1. Geldi eyyām-ı bahār açıldı gül
ʿAndelībā zārı terk ėt sen de gül

[151] Nüshada bu fenden şeklindedir.

2. ʿIḳdın ey ġonce açar yāriñ ṣabā
Bevġ -i duḫt-āsā bu gün durma devr ol

[-64a-]

3. Sāḳiyā gülsün dil[-i] maḥzūnumuz
Bezm-i gülşende bize ṣun cām-ı mül

4. Bār-ı bāġçe nā-resīde ise de
Laʿl-i gülnārıñ yeter ey şeh nuḳul

5. Bezme ṭanbūr ü ney ü sāz ü kemān
Def yeter lāzım degil şehnā dühül

6. Ṣaçdı raḥmet ʿāleme ebr[-i] bahār
Ṭaşdı cevle sen de cūş ėt ey göñül [?]

7. Serv-i nāzım gülle bāġa eylesem
Geh der-āġūş [u] kinār gāhi ḳubül [?]

8. Nār-ı ʿaşḳımdan ṣoran nīm-puḫteler
Gördüñüz mi yandıġıñ āteşde kül

9. Sen hemān ol[152] rehber-i sālik Ḥamīd
Kūy-ı yāre ṣad hezārāndur sübül

ĠAZEL-İ DĪGER

[152] Bu kelimede takdim tehir yapılarak vezne uygunluk sağlanmıştır.

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _ _/ _ ⏑ _]

[-157-]

1. Serv-i nāzım yine giymiş egnine dībā yeşil
Uçmaġa açmış ḳanād ṣan ol melek-sīmā yeşil

2. Bāġ-ı ḥüsnünde gül ü lāle benefşe[153] zeyn olup
Ḫaṭṭ-ı laʿl-i sünbüli gülşende nev-peydā yeşil

3. Ol lebi sükker ruḫı āyīneye ḳıldum naẓar
Ṣandum uçmuş zer ḳafesden ṭūṭi-i gūyā yeşil

4. Ḳaddi ṭūbá gelse reftāra dėr ānı seyr ėden
Ceyş-i mü'minde ʿalem eyler ḫırām ammā yeşil

5. Ben şehīd-i ʿaşḳım üstümde zümürrüd bām-ı çerḫ
ʿAynı ol türbe gibi pūşīdesi aʿlā yeşil

[-64b-]

6. Nesl-i Peyġamber nola seyyid olursa sebz ile
Ehl-i cennet ḥullesi ekşer olur raʿnā yeşil

7. Cāmiʿ-i şehr-i ezelden ḥamd ola gördi Ḫamīd
Rūḥ-ı ḳandīl-i Ḫabīb[-i] Ḫażret-i Mevlā yeşil

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[153] Nüshada telaffuza göre menefşe şeklide yazılmıştır.

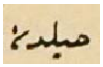
[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-158-]

1. ʿAndelīb[-i] gülşen[-i] ʿirfānı buldıñ mı göñül
Bāġ-ı ʿaşḳ içre gül[-i] ḫandānı buldıñ mı göñül

2. Dür gibi her nuṭḳuña gūşın ṭutar aṣdāflar
Ebr-i nīsān dökdigi bārānı buldıñ mı göñül

3. Ḳadr-dān[-ı] şiʿr ü inşā ʿārif[-i] ʿilm[-i] ḳemāl
Vāḳıf[-ı] esrār-ı cān cānānı buldıñ mı göñül

4. Ḥīleden mektūm-ı genc-i dil idi naḳd-i hüner
Fātiḥ-i gencīne-i pinhānı buldıñ mı göñül

5. Nev-heves cūyende-i lü'lü-yi faẓl u maʿrifet
Ġavṭa-ḫ̌ār-ı lücce-iʿummānı buldıñ mı göñül

6. Māl ü cāh çün şāh-ı dehre ser fürū ėtmez iken
Āḫir ol mīr-i celīlü'ş-şānı buldıñ mı göñül

7. Nev ʿarūṣ-ı duḫt-i maʿná rūya çekmişdi niḳāb
Aña dāmād olmaġa şāyānı buldıñ mı göñül

[-65a-][154]

8. Çarḫ ėtdirmişdi żāyiʿ çoḳ nuḳūd[-ı] maʿrifet
Şimdi sen ol genc-i bī-pāyānı buldıñ mı göñül

9. Leng ü lāġar eşheb-i ṭabʿ-ı kühen-sāliñ Ḥamīd

[154] Eserin bu sayfasında şu dua bulunmaktadır: "Rabbi yessir velā tüʿassir Rabbi temim bi'l-ḫayr" Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma, Rabbim işimi hayırla sonuçlandır. Bu duanın yanı sıra Arap harflerinin el yazısıyla çeşitli yazılış şekilleri not edilmiştir. Bu sayfadan önceki sayfalardan bazılarında da divanın asıl metni üzerine bu tür harfler yazılmıştır.

Sürmege nev açılan meydānı buldıñ mı göñül

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-159-]

1. Gülsitān[-ı] dehrde bülbül gibi zār ėt göñül
Verd-i ʿaşḳı[155] dā'imā kendüzine yār ėt göñül

2. Pīş-i dildārına her şeb-tā seḥer feryād ėdüp
Zārı kār ėt kendüzine kārını zār ėt göñül

3. Rāh-ı ʿaşḳa cānını eyle siper pervāne-veş
Ẕerre cismiñ şemʿ-i dildārıñda bīmār ėt göñül

4. Hestlik ile heste ėrişmek muḥāl ender muḥāl
Varlıġı ḳo özüni kevneynde var ėt göñül

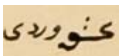
5. Māl ü mülk-i dehri pula almayan bir cānı bul
Terk-i tecrīd cevheriñ ol kesle bāzār ėt göñül

6. Būm-veş vīrane-i dünyāya meyli terk ėdüp
Bülbül-āsā dā'imā kārını gülzār ėt göñül

7. Māverāyı şāh-ı ʿaşḳa minnet ėdüp egme ser
Başını tāc[-ı] Cemʿe lāyıḳ sezā-vār ėt göñül

[-65b-]

---

[155] Nüshada şeklindedir. Takdim tehir yapılarak vezne uygunluk sağlanmıştır.

8. Ḍarb-ı şīr[-i] nefse sende ger taḥammül yoḳ ise
Rişte-i tevḥīd ile var ānı berdār ėt göñül

9. Bu Ḥamīd ol rāh-ı ʿaşḳa āşinādur tā ebed
Durma imdi yārini bul terk-i aġyār ėt göñül

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-160-]

1. Yine dūlāb-ı felek devre gelüp bā-teʿcīl
Ḥāl-i dehr oldı diger bir nev uṣūle taḥvīl

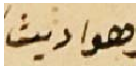
2. Ṣāyed olmaz ez-ezel çarḫ daḫi ʿādetidür
Zīr[i] bālāya ve bālāyı da zīre tenzīl

3. Āsiyābın kiminiñ yābis iken ṣuyı gelür
Döner iken kiminiñ çarḫını eyler taʿṭīl

4. Mevc urup baḥr-i ḥavādiş[156]ger aşarsa serden
Dāmen[-i] ehl-i dil ü ter ėdemez cūşiş-i Nīl [?]

5. Nāmına ʿārif oḳutmaz odınıñ ẕerre [ḳadar]
Dünyeniñ biñde biri eyleye ḳalbiñ tebdīl

6. Ġam yemez ḫoş gelür ʿirfāna ne gelse Ḥaḳ'dan
Fisten[-i] şūrīş ile pür olur ise heme [?]

[156] Nüshada şeklindedir.

7. Dergehde ġayrıya sen ėtme Ḥamīd'i muḥtāc
Aña ḳıl yā Rab umūrı dü cihānda teshīl

[-66a-]

NAẒĪRE-İ VEHBĪ

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-161-]

1. Dil-rübā cevr ü cefā ėtse de oldıḳ ḳā'il
Tek bizi dergeh-i vaṣlında ol ėtsün sā'il

2. Naḫl-i ümmīd şemer vėrdi ḥüsün bāġında
Ṣad şükür bir iki şeftālüye oldıḳ nā'il

3. Günde biñ cān vėrem merhem-i laʿli ḥay ėder
Olalı ġamzesi tīġına dil ü cān mā'il

4. Teni bīmār dėdi eyvāh şeb-i hengām-ı viṣāl
Cān ü cānān arasında nice oldım ḥā'il

5. Ḳurtılub Vehbi-i pīrden bu ʿarūs-ı maʿná
Kilk-i dāmād[-ı] Ḥamīd eyledi bikrin zā'il

ḲĀFİYE-İ MĪM

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-162-]

1. Rāz-ı maḫfī-i derūnum kime iẓhār ėdeyim
Yā kimi kāşif-i gencīne-i esrār ėdeyim

2. Yine dildār-ı vaṭandan beni dūr ėtdi felek
Ḳanġı bīgāneyi ġurbetde dile yār ėdeyim

3. Bülbül isem de n'idem gelse bahār eyyāmı
Yā nice ġonceye ḳarşu durayım zār ėdeyim

4. Ḫançer[-i] ḥicr ile sīnem yine mecrūḥ oldı
Bir ṭabīb olmadı derdime kĭ tīmār ėdeyim

5. Bir ṭaraf şiddet-i berdī-i debūr ḳahr-ı ġurbet [?]
Bir yaña nār-ı hicir ḳanġısın iẓhār ėdeyim

6. Yoḳ mecālim kĭ zebānım anı taḳrīr ėtsün
Şāʿirāna bu dem eşʿār ile işʿār ėdeyim

7. Taḫt-ı iḳlīm[-i] dilim ḳaldı Ḫamīdā şehsiz
Olsa bir tāca sezā ser anı ḫünkār ėdeyim

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-163-]

1. O şehiñ ġamze-i tātārına mecbūr oldım
Göricek dīde-i ḫunḫˇārına mecbūr oldım

2. Murġ-ı āzāde gezerken yine düşdüm ḳayda

Ḥāl-i yekdāne-i ruḫsārına mecbūr oldım

3. Ḫaste-i zāra ėdüp dīde-i luṭf ile nigeh
Cān vėrür dīde-i bīmārına mecbūr oldım

[-66b-]

4. Bir kirişmeyle ėder biñ dili dīvāne meded
Nāz ile şīve-i güftārına mecbūr oldım

5. Pīrlikde o civān ėtdi Ḥamīd'i meftūn
Cilve-i laʿl-i şeker-bārına mecbūr oldım

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-164-]

1. Nedür ey çarḫ benüm çekdigüm ālām-ı sitem
Nedür ey ṭāliʿ-i bī-behre serimde bu ġam

2. ʿArṣa-i ġurbete atdıñ bizi āḫir tenhā
Ne bu vaḥşet ne bu ġurbet ne bu hicr ile elem

3. Ne diyār u ne de yār u ne aḥibbā-yı kirām
Ne meserret ne muḥabbet ne refīḳ ü hemdem

4. Ne fenā yazısı varmış serimiñ kim yazamaz
Çekdigüm miḫnet [e]ger olsa hep eşcār ḳalem

5. Ḳanı ol bezm-i gülistān ḳanı yārān-ı ṣafā
Ḳanı cām u ḳanı mey yā ḳanı yār-i gülfem

6. Bezm-i ġurbetde celīs āh ü fiġān mey yerine
Sāġar[-ı] ḥasret ile ḫūn-ı ciger nūş ėderem

7. Hem-demim şimdi meşaḳḳat kĭ enīsim firḳat
Derd-i lālā-yı şefīḳim daḫi miḥnet dā'im

8. Beni çāh[-ı] ġama ṣalan yine aḥvālimdür
Şimdi ey ṭıfl-ı dilā ben kime şekvāya gidem

9. Töhmet[-i] zen ile oldım ise de dāḫil-i çāh
Ḥālimi Ḥaḳ var iken ġayrıya ʿarż ėyleyemem

10. Giryeden ḥüzn ile Yūsuf gibi seyl-i eşkim
Çār eṭrāfum alup oldı biḥār[-ı] aʿẓam

11. Rūzigār esdi muḫālif bizi Ḳıbrıs'a atup
Fülkümüz düşdi ḳaraya bu cezāyirde bu dem

12. [?] vü ʿömre ḳabāḥat bulamam ẕerre ḳadar
Çekdigüm ṭāliʿ-i bed baḫt-ı siyāhımdan hem

13. Ne bir ān durmaġa ṭāḳat ne mürūra ruḫṣat
Saña ḳaldı işim eyʿālim-i ḥāl[i] ʿālem

14. Cāna kār ėtdi Ḥamīdā bu meşāḳḳ[-ı] ġurbet
Olsa bir iẕn veliyyü'n-niʿamā bir gitsem

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _ / _ · _ _ / _ · _]

[-165-]

1. Ey ṣabā söyle o dil-dāra esīr[-i] miḥnetüm
Ḥālime raḥm eylesün zīrā ġarīb-i ġurbetüm

[-67a-]

2. Her kişi yāri ile ʿıyş ėtmede bu bendesi
Nice demdür yār ile maḥrūm-ı bezm[-i] ʿişretüm

3. Cām-ı laʿlin rūz u şeb maʿnīde nūş ėtmiş idüm
Ḥāliyā mest ü ḫarābım bāde-i ō ḥayretüm

4. Derc ėderken destime şebbūy-ı zülfin her gėce
Şimdi istişmām-ı būy-ı kākülüne ḥasretüm

5. Bezm-i ʿirfānda ṣunardı destime ʿizz ile cām
Meclis[-i] nādānda ḳaldum şimdilik bī-ʿizzetüm

6. Rūy-ı pür-şevki ġubār[-ı] ġamla pūşīde ola
Pes derūnı ḫār ü ḫāsda cevher[-i] bī-ḳıymetüm

7. Gülsitānından cüdā düşmüş hezārum āh kim
Būm-veş vīrānede ḳaldum n'idem pür-ḥayretüm

8. Nā-ehillerle ḳoyup ʿAẕrā-ʿizārum çıḳmışım
Rūz u şeb zār eyler isem nola Vāmıḳ-sīretüm

9. Yanmadum hem-çün semender nār-ı ʿaşḳ ü ḥasrete
Āferīn kim ʿāşıḳān içre yine pür-ġayretüm

10. Bār[i] taḫīṣ[-i] Ḥamīd'e bir duʿā ḳılsın müdām

Ey ṣabā söyle o cānāna esīr[-i] miḥnetüm

ḲĀFİYE-İ NŪN

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-166-]

1. Ḥaḳ teʿālá gördigünden kimseyi yād ėtmesün
Kimseyi Rabbim ġam[-ı] dehr ile nā-şād ėtmesün

2. Şemʿ-i cemʿi sögünüp bād[-ı] muḫālif estirüp
Ḫānedānıñ kimsenin vīrān u berbād ėtmesün

3. Düşmesün nā-çār olup kimse diyār-ı ġurbete
Meskeninden bir kesi ʿālemde berbād ėtmesün

4. Düşmenimi daḫi bāġ ü bāġçesinden ırmasun
Gülşeninden dūr olup bülbül de feryād ėtmesün

5. Olmasın yā Rab Ḥamīdiñ zār-veş kimse sefīl
Ḳahr[-ı] dehre kimseyi Mevlām da muʿtād ėtmesün

ĠAZEL-İ DĪGER

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _ _/ _ ⋅ _]

[-167-]

1. Muntaẓam ḫalḳ eylemişdür Ḥażret-i Mevlā ḳadiñ
Baş eger gülşende görse serviler bālā ḳadiñ

2. Gül ruḥuñ mül lebleriñ söz yoḳ miyānıñ mūyuna
Cümle ʿuẕvuñ bī-ḳuṣūr illā ḳadiñ illā ḳadiñ

3. Sīneme dāġ urdı çekdi şekl-i elf ey mehliḳā
Rāst geldikde ḫayāl[-i] ḫāl-i müsteşnā ḳadiñ

4. Birbirine iddiʿā ile dırāzlıḳ ʿarż ėder
Mişl-i sünbül kākülüñle naḫl-i serv-āsā ḳadiñ

[-67b-]

5. Naḫl-i gül ḥākim ü ʿarʿar yāsemen şāhidleri
Bāġ-ı behcetde ėder ṭūbá ile daʿvā ḳadiñ

6. Cennet[-i] ruḫsārıñı seyr eylemekdi ḳaṣd-ı dil
Neyleyem Rıḍvān gibi vėrmez rıẕā Ṭūbá ḳadiñ

7. Ḥaḳḳ-ı Meryem sevdigim bir rütbe olmuşdur dırāz
Seyr ėder sūy-āsumānda her zamān ʿĪsá ḳadiñ

8. Ḳāmetiñ cevr ile ebrūña dönüp ḳadd-i Ḥamīd
Müslime eẕyet ḥarām kāfir ėder ammā ḳadiñ

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-168-]

1. O gözi mestiñ eger hicrile çıḳ[s]a bu cān
Kefenim penbe-i mīnādan ėdiñ ey iḫvān

2. Zā'il olmaya ilá yevmi ḳıyām mestlik hīç

Dürd-i meyden ėde ḳabrim tozunı pīr-i muġān

3. Neş'e-baḫş olmaġa zūd-revdür aḥibbāmız hem
Re's-i pāyıma iki pür-ḫum-ı mey ola nişān

4. Mül lebi ḥasreti ile hele mestāne Ḥamīd
ʿArṣa-i maḥşere ol keyfle olam naʿre-zenān[157]

NAẒĪRE-İ CĀMĪ

[Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-169-]

1. Cām-i laʿliñ var iken mīnā ṣahbālanmasun
Söyle güftārıñ dururken ḳand ḥelvālanmasun

2. Būy-ı zülfüñ şemm ėdüp āhū düşürdi nāfesin
Ey gözi āhū o būʿanberde sārālanmasun

3. Ḥālden ḫālī ise rūyuñ şehā yoḳ ẕerre ġam
Olsa ẕī-ḳāmet velev kĭ kāle tamġālanmasun

4. Kaʿbe-i dilden çıḳar aġyārlara hep ṭalʿatı
Ol münevver beyt-i Raḥmāndur kenīsālanmasun

5. Cāmī-i üstāda peyrev bikr-i maẓmūn ʿarż ėdüp
Şāhid[-i] kilkim Ḥamīdā nice tībālanmasun

---

[157] Nüshada şeklindedir.

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-170-]

1. O serviñ şimdi başında ḳavaḳ yėli eser her ān
Hevāyīlik ėdüp ḳılsa ʿaceb mi ʿāşıḳı nālān

2. Bulur neşv ü nemā pāyine cārī olsa dā'im āb
Anıñçün ol nihāl[-i] nāz ėder üftādesin giryān

3. Ne bilsün ehl-i dėrdin ḥālini bī-derd olan dilber
Ṭabībe olmayanʿömrinde muḥtāc istemez dermān

4. Olan nāz u neġamla pister[-i] rāḥatda perverde
Nola ġurbet-zede miḥnetlerini ėtmese iẕʿān [?]

[-68a-]

[ḲĀFİYE-İ VĀV]

Dėr-i vuṣlat ḳapandı gez Ḥamīdā ṣaḥn-ı ḥasretde
Açılur ḳufl-i ümmīdin dilā bir gün cihāndır bu

ḲĀFİYE-İ HĀ

ĠAZEL-İ BĪ-NOḲṬA

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-171-]

1. Merām ü kām olursa ger o māh[-ı] ʿālem-ārāda
Dilā durma murād al vaṣl-ı dil-dāra ol āmāde

2. Ele geldikde devr-i gül ele mül hem ṣular selsāl
Ḥased ol ṭāliʿ-i saʿde kĭ hem-dem ola rū-sāde

3. Der-i dildāra ol kes kĭ ola her demde rū-sūde
Olur mesrūr u kām-āver o dergāh-ı muʿallāda

4. Mesāda ol dil-i āgāh eger ehl-i elem olsa
Seḥerde āh ola her dem meded-res sırr-ı evrāda

5. Dü ʿālemde o ʿālim kāmverdür vāṣıl[-ı] esrār
Eger māhir olursa ʿilm[-i] esmā-yı müsemmāda

6. Dilā vaṣl[-ı] dil-ārā merde derd-i serdür āgāh ol
Müsāʿid olsa germ olsa o meh-rū olma dil-dāde

7. Ḥamīdā ehl-i dil ekdār-ı ʿālemle ser-āmeddür
Serā-ser sırr-ı ḥāle muṭṭaliʿdür her dü me'vāda

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-172-]

1. Yine taḳlīd ėdiyor laʿl-i nigārı ġonce
Yoḫsa gülşende mi gördi fem-i yāri ġonce

2. Ḳızarup ḳan tere batmış çıḳa geldi seḥerī
Ehl-i gülzāra ėder müjde bahārı ġonce

3. Duḫt-ı mestūre iken açdı yüzün bī-pervā

Çāk ėdüp perde-i nāmus ile ʿārı ġonce

4. Jāleden başına elmās çiçekler ṭaḳmış
Dürr-i gevher ile zeyn oldı bārī ġonce

5. Yine biñ nāz ile yüz gūne ḥicāb eyleyerek
Gösterüp yüzüni zār ėtdi hezārı ġonce

6. Al niḳāb ile ʿarūs-ı çemen olmuş rū-pūş
Belkĭ dāmād ėdecek bülbül-i zārı ġonce

7. Ḳız gibi nīm tebessümle seḥerlerde Ḥamīd
Yine taḳlīd ėdiyor laʿl-i nigārı ġonce

[-68b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

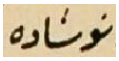
[-173-]

1. Cānum ṣıḳılur teng lebiñ yāda gelince
ʿAḳlum daġılur zülfüñ ucı yāda gelince

2. Bir muġbeçe-i dil-keşe Bükreş'de ṣarıldum
Cām[-ı] leb[i] mest ėtdi beni bāde gelince

3. Ṣūfī daḫi reng[-i] meye destārı boyardı
Peymāne be-dest bezme Boyar-zāde gelince

4. Ġam lānesini murġ-ı göñül eyledi mesken

Hiç eglenemez ḫāne-i nev-şāda gelince

5. Maṣraf ile deyn yazmaġa sürʿat ėder ammā
Ḫāmem yürimez defter-i īrāda gelince

6. Dem-beste ėder bülbül-i gülzārı Ḥamīdā
Ḥasretle göñül nāle vü feryāda gelince

ĠAZEL-İ DĪGER

[Müstefʿilün/müstefʿilün/müstefʿilün/müstefʿilün]

[_ _ · _ / _ _ · _ / _ _ · _ / _ _ · _]

[-174-]

1. ʿAşḳ ü muḥabbet seyr ėdüp cānāneden cānāneye
Uçdı yine murġ[-ı] göñül bir lāneden bir lāneye

2. Dendānına lü'lü'-i aṣdāf olmaya ẕerre şebīh
Ṣarrāf bilir kim farḳ var dürdāneden dürdāneye

3. Can bülbüli ḳıldı ferāġat gülşen[-i] maʿmūrdan
Būma şebīh oldı gezüp vīrāneden vīrāneye

4. Ben bende-i dergāh-ı pīr[-i] meygede mest[-i] müdām
Dil kāse-līs olmuş gezer meyḫāneden meyḫāneye

5. Nūş ėtdigim ṣahbāları zāhid tehī ẓann eyleme
Şevḳ ü neşāṭ u feyż var peymāneden peymāneye

[69a]

6. Ṣūret gözin yumdı gezer sīret gözin açdı Ḥamīd
Taṣvīr-i yāri görmege bütḫāneden bütḫāneye

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-175-]

1. Ḫırām ü nāz ü ʿaşḳ ile şehā teşrīf-i bāġ eyle
Ḫırāmānı çemende serv-i bālāya yasāġ eyle

2. Raḳīb[-i] rū-siyeh işitmesün bülbül gibi naġmeñ
Yėri gülşende yoḳ ṭūṭī-veşim ṭard-ı kelāġ eyle

3. Niçe[158] āhū-yı küh-sār[-ı] leṭāfetsiñ ḥaẕer ḳıl hā
Raḳīb[-i] bed-liḳā-yı kelbi kūyundan ıraġ eyle

4. Kĭ ḥançer ebruvānıñ kim taḥammül eylemiş aġyār
Oları şehlevendüm ṭuʿme-i tīġ u bıçaġ eyle

5. O meh-ṭalʿatla tā ṣubḥa degin hem-bezm olup ḥaḳḳā
Şeb-i tārīk[-i] vaṣlıñ baʿdezīn yüzüni aġ eyle

6. Ḳudūmüñ vaʿdile gerçĭ olup bu mürde[-]dil iḥyā
Güzel ʿahdi ṣabā yėli gibidür sözi ṣaġ eyle

7. Żiyā-yı nūr-baḫş-ı gevher-i ṣubḥ-ı cebīnüñle
Gelüp pervāne-i şemʿ-i ruḫuñ bir şeb[-]çerāġ eyle

8. Mey [ü] maḥbūbdan geçsün der imişsiñ Ḥamīd içün
Mey iç ḫūb sev görem ṣoñra efendim sen ferāġ eyle

---

[158] Nüshada şeklindedir.

[-69b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-176-]

1. O ṭıfl-ı gül-beden gülşende bir ġonce alup deste
İki ter gül biribirine oldı anda peyveste

2. Görenler ḳadd [ü] rūy [u] kākülüñ gülzārda dėrler
Nihāl-i serv üzre beste ṭop sünbül ü gül-deste [?]

3. Dolu peymāne-veş mest eylemekdür kārı ʿuşşāḳı
Ne keyfiyyetle mümkündür naẓar ol dīde-i meste

4. Bıçaġ-ı ḫun-feşān[-ı] nīm-nigehle çeşm-i cellādum
Yed-i pā-beste? ʿuşşāḳı gezer āheste āheste

5. Göñül düzd[-i] ḫayāl-i ḥāl ü ḫaṭṭı olduġun duydı
Zenaḥdānında ḳaldı rişte-i gīsūsuna beste

6. Görüp medḥiyye-i ḥüsnüñ teraḥḥum eylemiş dildār
Dėmiş ser-ḫayl-i meddāḥ-ı cemālim olsa şāyeste

7. Ḥamīdüñ naẓm[ı] veş terdür diyü nāzile söylermiş
O ṭıfl[-ı] gül-beden gülşende bir ġonce alup deste

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-177-]

1. Nevbahār oldı begim ʿazm ėdelim gülşenlere
Ḳāmet ʿarż ėt nāz ile ögret ḫırāmı ʿarʿara

2. Bezm-i meyde naġmeñi tā āsumāna irgürüp
Şevḳ ile bī-hūş ḳıl tüg ʿandelībānı yėre [?]

[-70a-]

3. Öyle rengīn eyleye mey laʿl-i ruḫsārıñ görüp
Ġonce dem-beste olup ḫaclet vėr ol verd[-i] tere

4. Ṭāliʿüñ nevrūz-veş fīrūzdur şāhım velī
Uymasa ṭabʿıñ televvünde hevā[-yı] āẕere

5. Çehre-i zerdüm görüp hicrānla ḳılma ʿaceb
Şimdi ḫūbān-ı zamāna cümle mā'ildür zere

6. Ḫiẕmet[-i] ʿaşḳıñla oldım bī-mecāl ey şāh meded
Firḳatüñ görme revā luṭf ėt Ḥamīd-i kemtere

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-178-]

1. Raḳīb-i dīv ḳurup dām-ı ḥiyel uġratdı mı denge
Aġarmış? laʿlüñ ey ṭūṭī olup mā'il şeker renge

2. Olur üftādeler hep pāy-māl-i zīr-i pā serḫoş

Durunca birbiriyle nīze-dārān[-ı] müjeñ cenge

3. Eger Mānī ėdeydi nīm-nigāh[-ı] çeşm-i mestüñ naḳş
Naẓar ḳılmazdı kimse çeşm-i taṣvīrān-ı Erjenge

4. ʿAceb ṭaş mı kĭ başı pīr-i gerdūnuñ ṣabāvetden
Yed-i kārındadur ṭutmuş serin her atılan senge

5. Bu sūḳ içre girān-ḳadrüm dėme dengim Ḥamīdā yoḳ
Bu mīzān[-ı] felekdür indirür ḳanṭārını denge

[-70b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-179-]

1. Bizi öldürdi ġam muṭrib bezimde devr al ur çenge
Felekler raḳṣa girsün zühre def çalsun bu āhenge

2. Görürken cümle eşyāyı yüzüñi gerd-i ġam ṭutdı
Seni sen görmez oldıñ baḳ dil[-i] mir'āt-i pür-jenge

3. ʿArūs-ı kām-ı nāmerdi hemān fiʿl-ḥāl ėder iḥṣāl [?]
Ṣanasın pīrezen dehri şeb-i gerdekde bir yenge

4. Ḥamīdā esb-i iḳbāliñ sürerken ṣaḥn-ı rifʿatde
Süvār eyler felek bir bār-gīr[-i] lāġar ü lenge

ĠAZEL-İ DĪGER

[mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün/mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-180-]

1. Güẕār ėtse şitā çeşmim bahār eyyāmını görse
Göñül gül-veş güşād olsa hezār hengāmını görse

2. Zümürrüd dest-i ḳudretle döşense pister-i arża
Bir ān bezm ehl[i] nūş[-ı] bāde-i gülfāmını görse

3. Olur bī-şübhe żāhid mey-perest ʿuşşāḳ-ı nālānuñ
Biribirine mestāne olan ikrāmını görse

4. Ḳamu aḥbāb-ı ḫūnānile? ʿişretle mübāḥ olsa
Elinde şūḫumuñ ol gül gibi bir cāmını görse

5. O yār ter verd-i ġonce nev şüküfte ṭıfılcıḳdur?
Şular endāmını bir ẕerre [?] sāmını görse

[-71a-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[181]

1. Dest-i miḫnet nice demdür ṭutup ayā yaḳamı
Dėmedüñ nār-ı firāḳuñ seni bir gün yaḳa mı

2. Pes irādemle degil zülfiñe üftādeligim

Boynıña desti ile zencīr-i ʿaḳıl ṭaḳa mı [?]

3. Bezm-i aġyāra sebū-yı mey ile gitmişsüñ
Biz seni şāh bilürüz yoḫsa cenābıñ saḳa mı

4. Naḫl-i servī-i gülistāna melāḥatsen eger
İrişüpsüñ daḫi pāyına bu eşkim aḳa mı [?]

5. Bezmde vaʿde-i vaṣl eylemiş idüñ gerçĭ
Cilve-gersüñ ezelī işbu ṣaḥīḥ mi şaḳa mı

6. Sīnemi tīġ ile yareledü çünkĭ Ḥamīd
Zaḫmına sen var iken ġayrı ṭabībler baḳa mı

ĠAZEL-İ DĪGER

[fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-182-]

1. Ey ṣabā söyle baña dildār eyüce ḫoşce mi
Yād ėder mi bendesin ol yār eyüce ḫoşce mi

2. Bu ġarīb[-i] ġurbetiñ ḥāl-i perīşānı gibi
Rūyuna eyler mi zülfüñ tār eyüce ḫoşce mi

3. Gülsitānda serde ḳāmet ʿarż ėdüp reftār ile
Açılur mı ol gözi gülzār eyüce ḫoşce mi

[-71b-]

4. Pes cüdā-yı gülşen-i ḥüsni olaldan murġ-ı dil
Zār ėden çün ʿandelīb[-i] zār eyüce ḫoşce mi

5. Ḥasret ile Kūh-ken-veş kūhlardur meskenüm
Pister[-i] rāḥatda Şīrīn-kār eyüce ḫoşce mi

6. Mest-i cām[-ı] ʿaşḳadur şāyed ḫumār ėrmiş ola
Devr-i gülde gözleri bīmār eyüce ḫoşce mi

7. Var selām ėt ḥasretüm irgür peyāmum ḫoş ilet
Dėye şāyed ol Ḥamīd bu zār eyüce ḫoşce mi

ĠAZEL-İ DĪGER

[feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-183-]

1. Mey içün ėdelim icrā kĭ meẕāḳı sāḳī
Bezme baş ayaġı defʿ eyle merāḳı sāḳī

2. Yüziñe mihr-i ruḫuñ şaʿşaʿasundan baḳamam
Ṣaḳlama dāmenüñ eyle bāri şu sāḳī sāḳī [?]

3. Hele şol bāde-i gül-reng-i ʿadū-yı ġamı vėr
Cürʿa-i sāġar-ı ḥasret ile bāḳī sāḳī

4. ʿAybdur elden ayaġı ḳoma her şām [u] seḥer
Şebimiz eyle meded rūz-ı siyāḳı sāḳī

5. Nār-ı hicrān derinüñ defʿine meyden ġayrı
Çāre yoḳdur aradum Çīn ü ʿIrāḳı sāḳī

[-72a-]

6. Böyle āvān-ı nüḥūsetde budur ḫavfım kim

Felegin başımıza yıḳıla ṭāḳı sāḳī

7. Ṣun ṭabīb[-i] dil ü cān nuḳl-i lebüñ cāmda bu kez
Zaḫm-ı hicrān-ı Ḥamīde ura yaḳı sāḳī

ĠAZEL-İ DĪGER

[fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-184-]

1. Çehre-i zėrdüm görüp giymüş o gülfem ṣarılı
Ṣarı aṭlasla hemān nūrı mücessem ṣarılı

2. Cübbe vü entāri mest pābūc lebāde لبادہ hem kim
Ṣarı cümle başda ṣırma[-yı] muḳaddem ṣarılı

3. Gülsitān[-ı] ḥüsn içre nev-şüküfte verd-i zerd
Gözleri nergis yüzi ḫurşīd-i ʿālem ṣarılı

4. Cāme-i zerdle görenler eyler engüşt ber-dehān
Çün zer-i zerdile şol elmās-ı ḫātem ṣarılı

5. Mār girmiş ḳoynıña ṣaḳın aman yārim dėdüm
Her gėce aġyār ile dil-dārı görsem ṣarılı

6. Ḳan gelirdi beñzime bir pāre ṣarılıḳ gidüp
Merhem[-i] vaṣlıña görsem zaḫm-ı sīnem ṣarılı

7. Çāremiz yoḳdur ḫulāṣa el-meded şāhım yetiş
Ḳalʿa-i dil çevresinde leşker[-i] ġam ṣarılı

8. Rūz u şeb bir yėre gelmiş ḫūb temāşādur Ḥamīd
Gerden-i elmās-gāha ṭabla perçem ṣarılı

[-72b-]

ĠAZEL-İ DĪGER

[fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün]

[_ · _ _/ _ · _ _/ _ · _ _/ _ · _]

[-185-]

1. ʿĀşıḳa ol yār-ı cānuñ cevr ile ālām işi
Yā neden aġyāre her dem būseler inʿām işi

2. Bāġda gördüm yanına gelmiş muġaylan-veş raḳīb
Ey gül[-i] ter bu degil sen yāsemen-endām işi

3. Gün yüziñle rūşen eyle bezmimiz şāhım dėdüm
Güldi dėdi gündüz olmaz didügin aḫşam işi

4. Câme-i sürḫi giyüp ʿuşşāḳı yaḳma āteşe
Ey şehim bu şevb-i zībā şūrile bayram işi

5. Mestlikle mül lebinden etmişim būs u kinār
Kār-ı ʿāḳıl mı şehā luṭf ėt bu iş sersām işi

6. Olma bīdār?berār ġonce-leb zār-ı ʿanādilden ṣaḳın
Zār [u] feryād eylemekdür ʿāşıḳ-ı nā-kām işi

7. Ṭopṭolu fıstıḳ gibi maẓmūn-ı tāzeyle Ḥamīd
Bu ġazel degmez mi yā bir ṭop ḳumāşı Şām işi

ġAZEL-İ DĪGER

[mefāʿilün/ mefāʿilün/ mefāʿilün/ mefāʿilün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[-186-]

1. O cism[-i] bī-ṭahāret cāmekānda hep ʿalāyıḳdı
Bu gün germābe-i ʿaşḳa girüp ṭāhir cünüb çıḳdı

2. O kim ṣābūn-ı feyżile vücūduñ şüstüşū ḳıldı
Cünüb girdi çıḳup Ṭāhir aña zīrā o lāyıḳdı

[-73a-]

3. Anıñ kim yoḳ idi ẕerre ṭahāret būy-ı cisminde
Cünüb girdi cünüb çıḳdı o kim ḫilḳatde fāsıḳdı

4. Ezel ṭāhir ebed ṭāhir cünüblük neydigin bilmez
Ṭahāretle girüp çıḳdı Ḥamīdā ol kĭ lāyıḳdı

ġAZEL-İ DĪGER

[mefʿūlü/mefāʿīlü/mefāʿīlü/feʿūlün]

[_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ . / . _ _]

[-187-]

1. Sehv eyleyüp ey serv-i sehī luṭf ile rāhı
Nāz ile bizim bāġa buyur bezmde gāhī [?]

2. Ġonce lebiñiñ ḫaṭṭıñıñ āşüftesi sünbül
Nergis göze dütā göre şol çeşm-i siyāhı

3. Ruḫsārıñı seyr eyleyeli ḳalmadı raġbet
Çıḳdı bu gözümden felegüñ mihr ile māhı

4. Ol ülfet ü vuṣlata reşk ėtdi ḥasūdān
Tā ẓulmle ayırdı gedāsından o şāhı

5. Göz gördi göñül sevdi seni ey meh-i tābān
Bunda ḳulunuñ pādişehim var mı günāhı

6. Tāc[-ı] serimi ḳapdı deyü bād gibi aġyār
ʿAyyārlıġı ile bana pek ėtdi külāhı

7. Şekvā ėdeyim yine saña senden efendüm
Yėr var mı ḳapuñdan bu diliñ ġayrı penāhı

8. Ḫavfım bu kĭ teʿşīr ėde bir gün saña ey meh
Şeb-tā-be-seḥer ʿāşıḳ-ı dil ḥasretlik āhı [?]

9. Tā raḥm ėde ḥāl[-i] dil-i zārına Ḫamīdüñ
İlhām buyur ḳalbine ol yārüñ ilâhī

ĠAZEL-İ DĪGER

[feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün]

[. . _ _/ . . _ _ / . . _ _ / . . _]

[-188-]

1. Tīr-i müjgānuñuñ olmaz ise sīnem hedefi
Cevr-i ebrū-yı kemālüñle muḳarrer telefi

2. Nīm nigāh eyledi mestāne o fettān çeşmüñ
Doldı dehrüñ fiten ü şūriş ile her ṭarafı

3. Görmedi seyr ėdeli ṭalʿat-ı māhuñ şemsüñ

Ṣalmaġa ḳadrini āfāḳa ʿaceb tāb u tefi

4. Gülbün üzre gül-i ter ẓann ėder elbette gören
Gülşen-i bezmde sen sāḳi-i sāġar be-kefi

5. Dehenüñ noḳṭa-i mevhūm o da var mı yoḳ mı
Daḫi keşf olmadı ʿuşşāḳına bu sırr-ı ḫafī

[-73b-]

6. Ẓāhir öñüñde tabaşbuş ėder aġyār[-ı] seg[üñ]
Ey ġazāl o girüden fikr-i bed eyler maḫfī

7. Oldı ol Yūsuf-ı gül-pīreheninden meḥcūr
Yād ėdüp aġlasa maʿẕur ola Yaʿḳūb esefi

8. Dü cihānda bu kemāl ile müşerref kāmil
Cāhilüñ cāh ile ise bu cihānda şerefi

9. Ḳurdılar nehr-i kemāl üzre bu ḫūb cisri Ḥamīd
Sen de ḫayrāt ile yād ėt şuʿarā-yı selefi

-1263-Şehr-i Ḥazīrān-
-Māh-ı Receb 12-

Biḥamdillâh kitāb ėrdi ḥitāma
Muvaffaḳ oldı terḳīmine ḫāme
Temmet
Tamām-ı dīvān

Bāʿiṣ-i tasṭīr oldır ki

Ḫˇācegān-ı Hümāyūndan es-Seyyid el-Ḥāc Aḥmed Ḥamīd Efendi ṣāḥib-i dīvān Cumʿa-i ʿAtīḳ mevlūd[en] biñ iki yüz elli ṭoḳuz senesi ecel-i mevʿūd ile fevt oldıḳda Efendi-i mūmā-ileyhüñ ṣaġīr ferzendi el-ḥaḳīr el-faḳīr iş bu taḥrīr olunan dīvānı perīşān evrāḳdan derc ėtdikde ve terḳīmini tām eyledikde ber-vech-i zīr tārīḫ söylemişdür:

DER TĀRĪḪ-İ DĪVĀN GÜFTE ESʿAD FERZEND-İ ṢAĠĪR EL-FAḲĪR

[mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün/ mefāʿīlün]

[. _ _ _/. _ _ _/ . _ _ _/ . _ _ _]

[189]

1. Biḥamdillâh bu sāl içre ėrince faẓl-ı Yezdānī
Kĭ şen ėtdik yine bāġ[-ı] ḥaḳīḳatde gülistānı

2. Yaturken künc-i ġamda bu güher naẓm öyle ḥüznile
Çün evrāḳ[-ı] perīşān idi cemʿ ėtdik bu dīvānı
[-74a-]

3. Kemālāt ehline cānā budur dād ü sited ancaḳ
Ḳamusı çoḳ ticāretle geçürdi iş bu devrānı

4. Dėnürdi nāmına ṣāḥib-i dīvānıñ Ḥacı Aḥmed
Kĭ Eski Cumʿa'nuñ ol idi çoḳdan mīr-i mīrānı

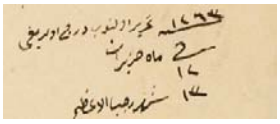
5. Bu ʿaṣruñ ḫˇācegān-ı dīvān-ı hümāyūnı idi ol ẕāt
Sene biñ iki yüz elli ṭoḳuzda göçdi seryānī سریانی

6. *Saḳāhum Rabbuhum*dan nūş ėdince māʿni-i ʿaşḳı
O mestlikle ḳodı dehre bu āşār-ı süḫendānı

7. Naṣīb ėtdi anuñ taḥrīrine bu ʿabd-i nāçārı
Getürdi neşʿe-i ḳalbe feraḥla ol kerem kānı

8. Pederden oġula her ne ḳalursa çün odur mīrāş
Kimine māl ḳalur bunda kimine şiʿr [ü] ʿirfānı

9. Anuñ ferzendiyseñ Esʿad dė tārīḫ-tāmı bī-noḳṣān
Ḥamīd dīvānı tām oldı ėrişdi ḥükm[-i] Rabbānī

Taḥrīr olunup derc oldugı 1263

12 Māh-ı Ḥazīrān

13 Şehri Recebü'l-aʿẓam

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AVŞAR, Ziya (1986), "Revânî Divanı", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap uygulaması, Ankara.

CANIM, Rıdvan (2010), "Divan Edebiyatında Türler", Grafiker Yayınları, Ankara.

HOLBROOK, Victoria Rowe (2012), "Aşkın Okunmaz Kıyıları, Türk Modernitesi ve Mistik Romans" İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

DİLÇİN, Cem (2005), "Örneklerle Türk Şiir Bilgisi", TDK Yayınları, Ankara.

İPEKTEN, Haluk (2004), "Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergah Yayınları,İstanbul.

İNALCIK, Halil (2005), "Şâir ve Patron", Doğu Batı Yayınları, Ankara.

İSEN, Mustafa (2009), " Varayım Gideyim Urumeli'ne", Kapı Yayınları, İstanbul.

İSEN, Mustafa (1997), "Ötelerden Bir Ses", Akçağ Yayınları, Ankara.

MAZIOĞLU, Hasibe (2012), *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

MENGİ, Mine (2006), "Eski Türk Edebiyatı Tarihi", Akçağ Yayınları, Ankara.

OKUYUCU, Cihan (2006), "Divan Edebiyatı Estetiği", Leyla ile Mecnun Yayıncılık, Ankara.

ONAY, Ahmet Talat (2009), "Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı", (Hazırlayan: Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul.

PALA, İskender (2012), "Kırk Güzeller Çesmesi", Kapı yayınları, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla- KARTAL, Ahmet (2005), "Eski Türk Edebiyatı Tarihi", Dergah Yayınları, İstanbul.

YAKIT, İsmail (2010), "Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı Ve Tarih Düşürme", Ötüken Neşriyat, Ankara.

YAVUZ, Cemalettin (2014), " Alevi Bektaşi Geleneğinde Düvazimamlar", Gece Kitaplığı, Ankara.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (2006), " Hak Dini Kur'ân Dili Meâli", Akçağ Yayınları, Ankara.

SÖZLÜKLER

Ahterî Mustafa Muslihuddin el Karahisarî (2017), "Ahter-i Kebir", Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ, Prof. Dr. Yusuf SANCAK, TDK Yayınları, Ankara.

AKSOY, Ömer Asım (1988), "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü" İnkilâp Kitabevi, İstanbul.

AKSOY, Ömer Asım (1988), "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü" İnkilâp Kitabevi, İstanbul.

Ali Nazîmâ, Faik Reşad (2018), "Mükemmel Osmanlı Lügati" Yayına Hazırlayanlar: Necat BİRİNCİ, Kâzım YETİŞ, M. Fatih ANDI, Erol ÜLGEN, Nuri SAĞLAM, Ali Şükrü, ÇORUK, TDK Yayınları, Ankara.

AYVERDİ, İlhan (2011), "Misalli Büyük Türkçe Sözlük" Kubbealtı Yayınları, İstanbul.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2007), "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat", Aydın Kitabevi, Ankara.

DİLÇİN, Cem (2000), "Yeni Tarama Sözlüğü", TDK Yayınları, Ankara.

İmla Kılavuzu (1996), TDK Yayınları, Ankara.

Mütercim Âsım Efendi (2009), Burhān-ı Katı" Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK, Dr. Derya ÖRS, TDK Yayınları, Anlara.

Ni'metullâh Ahmed (2015), Lügat-i Ni'metullâh, Yayına Hazırlayan: Adnan İnce, TDK Yayınları, Ankara.

PALA, İskender (2004), "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü", Kapı Yayınları, İstanbul.

REDHOUSE, James W. (2016), "Müntehābāt-ı Lügāt-i Osmāniyye", Yayına Hazırlayanlar: Recep Toparlı, Betürl EYÖVGE YILMAZ, Yaşar YILMAZ, TDK Yayınları, Ankara.

STEİNGASS, F. (1998) " A.Comprehensive Persian – English Dictionary, Librairie du Liban Publishers, Beirut.

ŞEMSEDDİN SAMİ (1988), "Kâmus-ı Türkī", Enderun Kitabevi, İstanbul.

ŞÜKÛN, Ziya (1984), "Farsça –Türkçe Lûgat Gencīne-i Güftâr Ferhengi Ziya, I-III, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

ULUDAĞ, Süleyman (1999), "Tasavvuf Terimleri Sözlüğü", Marifet yayınları, İstanbul.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

AKYILDIZ, Ali (2007), "Osmanlılar (Medeniyet Tarihi/Siyasi ve İdari Teşkilat/Modern Dönem), TDV İslam Ansiklopedisi, c.33, s. 506-509.

AKYILDIZ, Ali (2009), "Sened-i İttifak", TDV İslam Ansiklopedisi, c.36, s. 512-514.

BAYAK, Cemal (200), "Nevrûziyye", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 33, s. 62.

BEYDİLLİ, Kemal (2007), "Osmanlılar (Siyasī Tarih/ Yakın Dönemler", TDV İslam Ansiklopedisi, c.33, s. 496-502.

BİLGİN, Mustafa (1997), "Hak Dini Kur'an Dili" TDV İslam Ansiklopedisi, c.15, s. 156.

BOZKURT, Nebi (1994), "Def", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 9, s. 83-85.

İPŞİRLİ, Mehmet (2010), "Şeyhülislam", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 39, s. 91-96.

İPŞİRLİ, Mehmet (1996), "Hâcegân", TDV İslam Ansiklopedisi, c.14, s.430-431.

KARAKAYA, Fikret (2009), "Santur", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 36, s. 107-109.

KİEL, Machiel (1995), "Eskicuma", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 11, s. 396-397.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1988), "Türkler (Türk Dili-Edebiyatı)", MEB İslam Ansiklopedisi, C XII/2.

KURNAZ, Cemal (1996), "Felek", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 12, s. 306-307.

KURNAZ, Cemal (1996), "Güneş", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 14, s. 294-296.

NAMLI, Ali (2001), "İsmail Hakkı Bursevī", TDV İslam Ansiklopedisi, c.23, s. 102-106.

ÖNGÖREN, Reşat (2011), "Tasavvuf", TDV İslam Ansiklopedisi, c.40, s. 119-126.

PALA, İskender (1992), "Bezm-i Elest", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 6, s. 108.

ULUDAĞ, Süleyman; KÖKSAL, Mustafa Asım (2002), " Kuddûsî Ahmed Efendi" TDV İslam Ansiklopedisi, c.26 s. 315-316.

UZUN, Mustafa (2013), "Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", TDV İslam Ansiklopedisi, c.43 s. 362-363.

YAŞAROĞLU, M. Kamil (2006), "Muharrem", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 31, s.4-5.

YURTSEVER, M. Murat (2001), "İsmail Hakkı Bursevī (Edebi Yönü)" TDV İslam Ansiklopedisi, c.23, s. 107-108.

MAKALELER

ACEHAN, Abdullah (2008), "Osmanlı Devleti'nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume 1, Issue 5, s. 12-29.

ALPTEKİN, Ali Berat (2010), "Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği", Milli Folklor Dergisi, Yıl 22, Sayı 86, Ankara.

AY, Mahmut (2011), "İşarī Tefsirlerde Hz. Meryem", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 25, s. 123-138, İstanbul.

CANIM, Rıdvan (2009), "Klâsik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrī", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), s. 105-120.

ÇAVUŞOĞLU, Halime (2014), "19. Yüzyılın Sosyal ve Siyasi Olaylarına Bir Bakış: Bir Tarih Üstadı Nâfī ve Tarih Manzumeleri", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,S. 52, s. 85-104.

DEMİREL, Şener (2008), "Antepli Aynī Divanı'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme", Turkish Studies, 3(4), s. 373-374.

DEMİRKAZIK, H. İbrahim (2012), " Emrī Divanı'nda Adetler ve Gelenekler", Divan Edebiyatı Araştırmaları dergisi, S.9, s. 49-110, İstanbul.

EFE, Ayla (2009), "Tanzimat'ın Eyalet Reformları 1840-64: Silistire Örneği", Karadeniz Araştırmaları, Cilt 6, Sayı 22, Yaz , s.87-113.

EFLATUN, Muvaffak (2003), "Ârifzâde Âsım ve Divançesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.14, s. 81-88, Konya.

ERZEN, Mehmet Halil (2013), Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevi Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev'izâde Atâyī Divanı", Turkish Studies, Volume 8/4 Spring 2013, s. 835-854, Ankara.

GÖKSOY, Hasan Ali (2006), "O'na Sevginin Şiir ve Hüsn-i Hatla İfadesi", Somuncu Baba Dergisi, sayı 66, Nisan, s.83.

GÖNEL, Hüseyin (2010), "Divan Şiirinde Sevgiliye Dair", Turkish Studies, Volume 5/3 Summer, s. 208-222, Ankara.

GÜLER, Zülfi (2014), "Divan Şiirinde Papağan", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2/ 1 mart, s. 61-71.

İSPİRLİ, S. Alkan (2000), "Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Geleneği", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.14, s. 79-88.

KARAKÖSE, Saadet (2010), "Divan Şiiri Sevgili Tipindeki Abartıların Simgesel Boyutuna Birkaç Örnek", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, sayı:15, s. 176-187.

KAYA, İ. Güven (2006), "Divan Şiirinde Tarih Düşürme Geleneği ve Yahya Bey'in Bir Kasidesi", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.30, s.39-56.

KESKİOĞLU, Osman - ÖZAYDIN, A. Talha (1983), "Bulgaristan'da Türk - İslâm Eserleri", Vakıflar Dergisi, No. XVII, s. 127.

KESKİOĞLU, Osman (1988), "Şumnu'da Türk İslam Eserleri", Vakıflar Dergisi, S. XX, s. 389-393.

OĞRAŞ, Rıza (2007), "Türk Edebiyatında Kitap Yazımına ve Basımına Tarih Düşürme Geleneği", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall , 647-670.

ÖBEK, Ali İhsan (2009), "*Habis Bir Tür Yılan' ve 'Karşıt Yıldız' Olarak Rakib*", Gazi Türkiyat Güz 2009, Sayı 5, s. 271-302.

ŞENÖDEYİCİ, Özer (2012), "Eskicumalı Hamîd'in Bir Şiirini Yeniden İnşâ Denemesi", Alevilik Araştırmaları Dergisi, sayı 4. (Kış), s. 191-200.

TAŞBAŞ, Erdal (2012), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet Görevlilerinin Sürgün Edilmesi: 19. Yüzyıl Kıbrıs Örneği", Mediterranian Journal Of Humanities, c. II/I, s. 193-204.

TEKİN, Gönül (1976), "Çengnâme'de musikî terimleri", Araştırma, X, 1972'den ayrıbasım, 1976, s. 83-132, Ankara.

ÜNVER, İsmail (1988) "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", DTCF Dergisi, XXXII-1, 131-140, Ankara.

YEKBAŞ, Hakan (2010), "Divan Şiirinde Yunanî Şahsiyetler", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 15, s. 281-300.

BİLDİRİLER

ÇELTİK, Halil (2009), "Rumeli Şairlerinin Klasik Türk Şiirine Katkıları", I. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Kongresi: Balkanlar ve Türkler (6-8 Kasım 2007), Priştine, Kosova; Hikmet İlmî Araştırma Dergisi, ADEKSAM Yayını, Gostivar-Makedonya, (Mayıs 2009/1), Yıl 7, Sayı 13, s. 31-51.

ERDOĞAN, Kenan (2001), " Said Paşa Divanı'na Göre 19. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Bazı Değişimler", (VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur), Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 9, s. 83-106, Konya.

YAKIT, İsmail (1996), "Mevlevîlikte ve Mevlevîhânelerde Ebced Hesabının Rolü", II.Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevîhâneler Kongresi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, 14-15 Aralık 1993, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, S.2, Mayıs, Konya.

TEZLER

BEKTAŞ, Ekrem (2007), "Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Dīvânı", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (2005), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, E- Kitap Uygulaması, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10630,muvakkitzade-pertevpdf.pdf?0 .

ÇETİN, Kamile (2006), "Râşid ve Divanı İnceleme-Tenkidli Metin", Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

KAPLAN, Yunus (2008), "Fevzī Dīvânı", Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı e- Kitap Uygulaması, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10610,fevzi-divanipdf.pdf?0.

KARCI, Tülin (2004), "Revânī Dīvânı'nın Tahlili", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

KÜÇÜK, Sebahattin (1982), " Bâkī Divanı Üzerine Bir İnceleme. 2. Kısım: Bâkī Divanı (Edisyon Kritik)", Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı e- Kitap Uygulaması, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0 .

LALE, Mehmet (2006), *II. Mahmut Döneminde Kıyafet Alanında Yapılan Yenilikler*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

İNTERNET KAYNAKLARI

Arslan Mehmet (2014): "Hamîd, Seyyid Ahmed, Eskicumalı" Maddesi, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5191

Dehkhoda Dictionary (Parsi Wiki Open Dictionary), http://parsi.wiki/ .

Kurʿan-ı Kerim Portalı, http://mushaf.diyanet.gov.tr/# , http://kuran.diyanet.gov.tr/ , Diyanet İşleri Başkanlığı.

Online Arapça Sözlük, http://www.arapcasozluk.gen.tr/ .

Osmanlıca-Türkçe Sözlük, http://www.osmanlicaturkce.com/ .

Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü,
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas, Türk Dil Kurumu.